VECTOR EUROPEAN

Revista de cercetări socio-umanistice

Nr. 2 / 2016

ISSN 2345-1106

CHIȘINĂU 2016

Redactor - şef: Pantea Oleg - doctor în drept, conferenţiar universitar, Republica Moldova
Aranjament: Tatar Victoria

COLEGIUL DE REDACŢIE

Preşedinte: *Sedleţchi Iurie,* Rector USEM, doctor, Profesor universitar, Republica Moldova

Membrii:
Membru corespondent AŞM Ion GUCEAC, Republica Moldova
Profesor universitar Alexandru BURIAN, Republica Moldova
Profesor universitar Valeriu CUŞNIR, Republica Moldova
Profesor universitar Eldina NASUFI, Albania
Profesor universitar Petre BUNECI, România
Profesor universitar Victor MORARU, Republica Moldova
Profesor universitar Gheorghe BICHICEAN, România
Profesor universitar Mihai FLOROIU, România
Profesor universitar Aurel BĂIEŞU, Republica Moldova
Profesor universitar Vitalina BAHNEANU, Republica Moldova
Doctor în economie, conferenţiar Lilia ŞARGU, Republica Moldova
Doctor în economie, conferenţiar Olga Krasovscaia, Ucraina
Doctor în drept, conferenţiar Corneliu-Andy PUŞCĂ, România
Doctor în drept, conferenţiar Artur AIRAPETEAN, Republica Moldova
Doctor în drept, conferenţiar Grigore PÎRŢAC, Republica Moldova
Doctor în drept Alexandru PRISAC, Republica Moldova

Fondator:
Universitatea de Studii Europene din Moldova.

Preluarea textelor editate în revista „Vector European" este posibilă doar cu acordul autorului. Responsabilitatea asupra conţinutului articolelor aparţine în exclusivitate autorilor. Formulările şi prezentarea materialelor nu reprezintă întotdeauna poziţia revistei şi nu angajează în nici un fel redacţia.

Adresa redacţiei: Complexul Editorial, USEM.
or. Chişinău, str. Ghenadie Iablocikin 2/1, oficiul 500, Indexul poştal: MD-2069.
tel.: 022- 509 129, fax: 022- 509 122
web: http://usem.md/md/p/vector-european; http://usem.md/md/p/activitate-stiintifica
e-mail: olegpanteadip@mail.ru

Nr. 2 / 2016

„VECTOR EUROPEAN: Revista de cercetări socio-umanistice" Publicaţie periodică ştiinţifico-teoretică şi informaţional-practică fondată în 2013 de **Universitatea de Studii Europene din Moldova.** Revista Vector European constituie o publicaţie ştiinţifică din domeniul ştiinţelor socio-economice şi umanistice. Publicaţia este recomandată tuturor celor interesaţi de problemele socio-economice şi umanistice actuale, inclusiv: doctoranzilor, studenţilor PHD la specialităţile sus-numite, specialiştilor din domeniile respective etc.

Toate materialele prezentate sunt recenzate şi aprobate spre publicare la şedinţa Senatului USEM.

© UNIVERSITATEA DE STUDII EUROPENE DIN MOLDOVA, 2016

SUMAR

Pagina

Sumar în română 3
Sumar în engleză 4
Sumar în rusă 5

STUDII, EVALUĂRI, ANALIZE ALE SOCIETĂȚII CUNOAȘTERII

1. TORO Ma. Elona. Influența tehnologiilor IT asupra strategiilor de învățare pentru studenții FLE. 7
2. XENOFONTOV Ion Valer. Biografia științifică, un nou domeniu de cercetare în Republica Moldova. 17
3. RUSNAC George. Pretinse împrumuturi greceşti în limba română. 23
4. (APACHITE) LUPU Maria. Conceptul de educație familială. 32
5. CONSTANTINOVICI Elena. Mijloace nonverbale de exprimare a politeții. 35
6. ŞORODOC Oana. Cultura populară din perspectivele fenomenului globalizării. 39
7. CONSTANTINOVICI Elena, RUSICA Natalia. Forma şi structura scrisorilor de afaceri. 42

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE

8. ŞERBATIUC Vasile. Metode comparative de analiză economică în retrospectivă. 48

PERFORMANŢĂ PRIN CERCETARE ÎN ŞTIINŢE JURIDICE ŞI ADMINISTRATIVE ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII ÎN SPAŢIUL EUROPEAN

9. MILUȘEV Dumitru. Condițiile generale a proceselor de judecată ca o instituție de drept procesual penal. 58
10. PANTEA Oleg. Mecanismul de formare a conştiinței juridice. 63
11. SOSNA Boris, VALCAN Vladimir. Reglementarea juridică a securității sociale şi de protecție a lucrătorilor. 66
12. MÎȚU Serghei. Infracțiunea săvîrșită cu două forme de vinovăție. 75
13. PUȘCAȘ Victor. Dezvoltarea sistemului național de drept prin prisma continuității istorice. 79

ŞTIINTELE SOCIAL - UMANISTE ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE

14. PÎRȚAC Grigore, MIRON Marcel. Noi determinante în colaborarea Republicii Moldova cu NATO. 89
15. ENACHE Valentina. Mecanismele propagandei sovietice în RSS Moldovenească în anii 70 ai secolului XX. 94
16. PÎRȚAC Grigore, PASCALU Ina, TUCEACOV Eduard. Impactul crizei economice asupra securității naționale a Republicii Moldova. 99
17. PÎRȚAC Grigore, FEODOROVICI Adrian. Viitorul Uniunii Europene în contextul ideii unei „Europe cu mai multe viteze”. 108

Cerinţe de prezentare a articolelor științifice 113

CONTENTS

	Page
Contents in Romanian	3
Contents in English	4
Contents in Russian	5

STUDIES, EVALUATIONS, ANALYSIS OF THE KNOWLEDGE SOCIETY

1.	TORO Ma. Elona. The Influence of IT Technologies on Learning Strategies for FLE students.	7
2.	XENOFONTOV Ion Valer. The scientific biography – a new domain of research space from Republic of Moldova.	17
3.	RUSNAC George. The Alleged Greek Borrowings in Romanian Language.	23
4.	(APACHITE) LUPU Maria. The concept of family education.	32
5.	CONSTANTINOVICI Elena. Non-verbal Means of Expressing Politeness.	35
6.	ȘORODOC Oana. Popular culture from the perspective of globalization.	39
7.	CONSTANTINOVICI Elena, RUSICA Natalia. Form and Structure of business Letters.	42

ECONOMIC STUDIES AND RESEARCH

8.	ȘERBATIUC Vasile. Comparative methods of retrospective economic analysis.	48

PERFORMANCE THROUGH RESEARCH IN THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL SCIENCES INTO THE EUROPEAN INTEGRATION

9.	MILUȘEV Dumitru. General Conditions of Court Processes as an Institution of Criminal Procedural Law.	58
10.	PANTEA Oleg. The Mechanism of Forming Legal Consciousness.	63
11.	SOSNA Boris, VALCAN Vladimir. Legal Regulation of Social Security and Protection of Workers.	66
12.	MÎȚU Serghei. The offense committed with two forms of guilt.	75
13.	PUȘCAȘ Victor. Developing the national legal system through historical continuity.	79

SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

14.	PÎRȚAC Grigore, MIRON Marcel. New Determinants in the Collaboration of the Republic of Moldova with NATO.	89
15.	ENACHE Valentina. The Soviet Propaganda Mechanisms in the Moldavian SSR in the 70s of XX Century.	94
16.	PÎRȚAC Grigore, PASCALU Ina, TUCEACOV Eduard. The Impact of the Economic Crisis on the National Security of the Republic of Moldova.	99
17.	PÎRȚAC Grigore, FEODOROVICI Adrian. The Future of the European Union in the Context of the Idea of a "Multi-Speed Europe".	108

Requirements for the presentation of scientific articles 113

СОДЕРЖАНИЕ

Страница

Содержание на румынском языке 3
Содержание на английском языке 4
Содержание на русском языке 5

ИССЛЕДОВАНИЯ, ОЦЕНКА И АНАЛИЗ ОБЩЕСТВА ОСНОВАННОГО НА ЗНАНИЯХ

1. ТОРО МА. Елона. Влияние ИТ-технологии на стратегию обучения для студентов FLE. 7
2. КСЕНОФОНТОВ Ион Валер. Научная биография, новая сфера исследования в Республике Молдова. 17
3. РУСНАК Георге. Предполагаемые греческие взаймы в румынском языке. 23
4. (АПАКИТЕ) ЛУПУ Мария. Концепция семейного воспитания. 32
5. КОНСТАНИНОВИЧ Елена. Невербальные способы выражения вежливости. 35
6. ШОРОДОК Оана. Народная культура с учетом перспектив процесса глобализации. 39
7. КОНСТАНТИНОВИЧ Елена, РУСИКА Наталия. Форма и структура деловых писем. 42

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

8. ЩЕРБАТЮК Василий. Сравнительный метод экономического анализа в ретроспективе. 48

КАЧЕСТВЕННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В АДМИНИСТРАТИВНЫХ И ЮРИДИЧЕСКИХ НАУКАХ В КОНТЕКСТЕ ЕВРОПЕЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

9. МИЛУШЕВ Дмитри. Общие условия судебного разбирательства как институт уголовно-прецессуального права. 58
10. ПАНТЯ Олег. Механизм формирования правового сознания. 63
11. СОСНА Борис, ВАЛКАН Владимир. Правовое регулирование социальной безопасности и защиты работников. 66
12. МЫЦУ Сергей. Преступление совершенное с двумя видами вины. 75
13. ПУШКАШ Виктор. Развитие национального права в отношении исторической преемственностью. 79

ОБЩЕСТВЕННО-ГУМАНИТАРНЫЕ НАУКИ - В КОНТЕКСТЕ ЕВРОПЕЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

14. ПЫРЦАК Григоре, МИРОН Марчел. Новые детерминанты в сотрудничестве Республики Молдова с НАТО. 89
15. ЕНАКЕ Валентина. Советские механизмы пропаганды в Молдавской ССР в 70-е годы двадцатого века. 94
16. ПЫРЦАК Григоре, ПАСКАЛУ Инна, ТУЧАКОВ Эдуард. Влияние экономии- ческого кризиса на национальную безопасность страны. 99
17. ПЫРЦАК Григоре, ФЕОДОРОВИЧ Адриан. Будущее Европейского Союза в контексте идеи о «Мультискоросная Европа». 108

Требования к презентации научных статей 113

REVISTA ŞTIINŢIFICĂ AL UNIVERSITĂŢII DE STUDII EUROPENE DIN MOLDOVA «VECTOR EUROPEAN»

Revista ştiinţifică al Universităţii de Studii Europene din Moldova “Vector European” a fost lansată on anul 2014 ca proiecţie a unui forum ştiinţific ce promovează valorificarea diferitelor opinii, Uneori diametral opuse, cu privire la starea actuală a societăţii. Spectrul problemelor examinate este extrem de larg. O atenţie sporită este acordată elucidării problemelor teoretico-practice din domeniul ştiinţelor social-economice şi umaniste prin prisma vectorului European al aspiraţiilor cetăţenilor ăn contextul integrării on spaţiul European al cercetării. Revista conţine articole ale specialiştilor de vază atot din Republică, cot şi de peste hotare, doctori habilitaţi şi doctori – adepţi ai diferitelor viziuni, care se expun activ pe marginea proceselor ce au loc on viaţa politică, economică şi socială a ţării. De asemenea, Revista este un bun prilej pentru doctoranzii care abia acumulează experienţă on domeniul cercetărilor ştiinţifice, dar care doresc să se afirme. Prin intermediul ”Vectorului European” aceştia îşi pot face publice opiniile cu privire la diferite probleme actuale din domeniul economic, relaţiilor internaţionale contemporane, dreptului, psihologiei şi psihopedagogiei, lingvisticii şi comunicării, diversificond astfel spectrul problemelor abordate.

SCIENTIFIC JOURNAL OF EUROPEAN UNIVERSITY OF MOLDOVA «EUROPEAN VECTOR»

Scientific Journal of European University of Moldova "European vector" was launched in 2014 as a projection of a scientific forum that promotes the value of different opinions, sometimes diametrically opposed on the current state of society. The spectrum is extremely broad issues discussed. Special attention is given to elucidate the theoretical and practical problems of socio-economic sciences and humanities through the European vector aspirations in the European Research Area for citizens. The scientific journal contains articles by prominent PhD specialists from Moldova as from abroad, followers of different visions that are exposed active on the processes taking place in the political, economic and social development of the country. Also, the journal is a good opportunity for graduate and doctoral students wishing to gain experience in research and express their views on relevant issues. Through the journal "European vector" they can express their views on various current issues in the economic sphere, modern international relations, law, psychology and pedagogy, linguistics and communication, diversifying the range of problems addressed.

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ ЕВРОПЕЙСКОГО УНИВЕРСИТЕТА МОЛДОВЫ «ЕВРОПЕЙСКИЙ ВЕКТОР»

Научный журнал Европейского Университета Молдовы "Европейский вектор" был запущен в 2014 году как проекция научного форума, который способствует обсуждению различных мнений, иногда диаметрально противоположных, о текущем состоянии общества в рамках устремления граждан к Европейскому вектору развития страны. Спектр обсуждаемых тематик чрезвычайно широк. Отражая сложную научно – аналитическую тематику, публикация отображает изменения в обществе. Особое внимание уделяется определению теоретико-практических проблем социально-экономических и гуманитарных наук через вектор Европейской интеграции исследовательского пространства. Журнал содержит статьи видных национальных и зарубежных специалистов, докторов и кандидатов наук - последователей различных мнений. Они активно изъясняются по поводу процессов происходящих в политической, экономической и социальной жизни страны. Кроме того, журнал является хорошей возможностью для аспирантов и докторантов желающих накопить опыт научных исследований и высказать свою точку зрения по интересующим их проблемам. Через журнал «Европейский вектора» они могут высказать свои мнения по различным текущим вопросам в экономической сфере, современных международных отношениях, праве, психологии и педагогики, лингвистики и коммуникации, диверсифицируя, таким образом, круг отражаемых проблем.

L'INFLUENCE DES TIC SUR LES STRATÉGIES D'APPRENTISSAGE DES ADULTES APPRENANT LE FLE

TORO Ma. Elona,
Université de Tirana, Albania
Faculté des Langues Étrangères
Département de la langue française
elona.toro@yahoo.com

Résumé : *L'utilisation des stratégies d'apprentissage est très important concernant l'apprentissage de la langue. Nous nous sommes intéressés à voir si les TIC apportent une certaine influence sur le choix et l'efficacité de ces stratégies.*

Pour cette raison nous avons essayer tout d'abord de voir comment les chercheurs classifient les stratégies d'apprentissage et les facteurs qui influencent les apprenants dans leur choix. Ensuite, nous avons menées des enquêtes sur l'utilisation des stratégies d'apprentissage par les apprenants de l'Alliance Française de Tirana qui utilisent les TIC en classe et ceux de l'Université de Tirana qui n'ont pas la possibilité des les utiliser faute d'équipement.

Pour mener des recherches sur les stratégies d'apprentissage, les chercheurs ont identifié six méthodes: l'observation du terrain, l'intuition, les entretiens, la prise de notes, le journal tenu par l'apprenant, le questionnaire et les sondages. Nous avons choisi de mener notre recherche pratique et contextualisé en utilisant des enquêtes parce qu'il nous a paru la méthode la plus adaptée à l'étude d'un grand nombre de sujets. Les questionnaires d'enquête sont aussi la façon la plus structurée et la plus explicite de recueillir les données et permettent la quantification des résultats.

Mot clé : *TICE, stratégie d'apprentissage*

Introduction

Au cours des années 1970, le concept de stratégie d'apprentissage apparaît dans la réflexion didactique en même temps que les concepts de styles d'apprentissage, apprentissage autonome et interlangue. (Selinker : 1972)

Les chercheurs (Oxford : 1989, Rubin : 1990, O'Malley : 1990) ont mené des études sur ces concepts et ont défini les stratégies d'apprentissage par différentes synonymes: *comportements, techniques, plans, tactiques.* Ils les ont considérées comme des opérations mentales conscientes ou inconscientes, comme des habilités cognitives et fonctionnelles, mais aussi comme des techniques qui servent à résoudre des problèmes dans une situation d'apprentissage.

Le terme *stratégies* s'utilise au pluriel parce que selon les différentes observations, l'apprenant de la langue seconde, au cours de son apprentissage, ne fait jamais recours à une seule stratégie d'apprentissage mais à plusieurs et en même temps. (Tardif : 1992, p. 23) Les stratégies d'apprentissage désignent donc, un ensemble d'opérations mises en œuvre par les apprenants pour acquérir, intégrer et réutiliser la langue cible. (Cyr : 1998, p. 5) Ainsi l'apprenant utilise des techniques pour apprendre la langue seconde, il sélectionne les informations dont il a besoin, il arrive à repérer le nouveau dans la multitude d'informations qu'il reçoit et il traite ces informations pour ensuite les conserver dans sa mémoire et les réutiliser dans le moment propice, par exemple, dans une situation de communication avec un étranger ou avec quelqu'un dans son groupe-classe.

L'apprentissage dans un dispositif d'apprentissage est une démarche consciente, volontaire et observable dans laquelle l'apprenant s'engage en ayant pour but l'appropriation. L'apprentissage peut être défini comme un ensemble de décisions relatives aux actions à

entreprendre dans le but d'acquérir des savoirs ou des savoir-faire en langue étrangère. (Cuq : 2003, p. 22)

Dans tout type de situation d'apprentissage, l'apprenant utilise des stratégies d'apprentissages, des mécanismes qui l'aident à s'approprier la langue cible. L'acquisition de la compétence en langue étrangères est attribuée à l'utilisation des stratégies d'apprentissage. (Cyr: 1998, p. 12) Or, les stratégies d'apprentissage sont mises en évidence dans le moment où toute la situation d'apprentissage met au centre l'apprenant et ses besoins.

Les apprenants n'apprennent pas forcement ce que les enseignants leur enseignent. L'enseignement centré sur l'apprenant, influencé par la psychologie humaniste, (Abraham Maslow, James Bugental, Rollo May, Carl Rogers) à commencé à donner beaucoup d'importance aux dimensions affectives, aux dimensions conscientes et cognitives de l'apprentissage.

Les chercheurs, (Stern : 1979, Rubin : 1981, Weden : 1982) à partir de l'observation des « bons » et des « mauvais » apprenants, sont arrivés à poser la question suivante: comment peut-on entrainer les apprenants, qui ont des difficultés dans leur apprentissage, à adopter des stratégies plus productives qui auraient pour objectif d'enrichir et d'accroitre les capacités dans l'apprentissage de la langue étrangère?

Les recherches de Rubin (1982), sont arrivées à démontrer que l'on pouvait enseigner les stratégies d'apprentissage à des apprenants et cela apportait des progrès dans les tests en production orale et écrite. Nous allons voir dans la partie suivante une classification des stratégies d'apprentissage et les facteurs qui influencent le choix de ces stratégies. Nous nous sommes référés à ces donnés pour construire notre questionnaire d'enquête sur les stratégies d'apprentissage et pour l'analyser ensuite.

Classification des stratégies d'apprentissage

Les recherches menées par Rubin (1989), Oxford (1990), Narcy-Combes (1990), O'Malley et Chamot (1990) etc., ont proposé plusieurs modèles sur les classifications des stratégies d'apprentissage. Nous allons proposer ici le modèle de O'Malley et Chamot (1990) et de Narcy-Combes (1990) qui nous ont inspiré pour la réalisation du questionnaire d'enquête sur les stratégies d'apprentissage utilisées par les apprenants de notre échantillon d'étude en Albanie.

La recherche sur les stratégies d'apprentissage s'est essentiellement basée sur les travaux et les classifications faites par O'Mallye et Chamot. Ils voulaient arriver à créer des bases théoriques sur les stratégies d'apprentissage en s'appuyant sur les travaux en acquisition du langage et en psychologie cognitive.

O'Malley et Chamot classifient les stratégies d'apprentissage en trois grandes catégories : les stratégies métacognitives qui impliquent une réflexion sur le processus d'apprentissage, une préparation de la part de l'apprenant, le contrôle des activités d'apprentissage ainsi que l'auto-évaluation, ensuite il y a les stratégies cognitives qui impliquent une interaction entre l'apprenant et l'objet d'apprentissage, il s'agit d'opérations mentales ou physiques qui aident à la réalisation d'une activité ou d'une tâche d'apprentissage et en fin les stratégies socio-affectives qui impliquent elle aussi une interaction entre l'apprenant et une autre personne dans le but de favoriser l'apprentissage de la langue cible ainsi que le contrôle ou la gestion de la dimension affective personnelle accompagnant l'apprentissage. Le troisième tableau ci-contre pressente la classification des stratégies d'apprentissage selon les travaux d'O'Malley et Chamot:

La classification des stratégies d'apprentissage		
Les stratégies métacognitives	• l'anticipation • la planification • l'attention générale • l'autogestion	• l'autorégulation • l'identification • l'autoévaluation
Les stratégies cognitives	• la répétition • l'utilisation de ressources • le classement ou le regroupement • la prise de notes • la déduction ou l'induction	• la substitution • l'élaboration • le résume • la traduction • le transfert de connaissance • l'inférence
Les stratégies socio-affectives	• la clarification/vérification • la coopération • le contrôle des émotions • l'auto renforcement	

Tableau : Les stratégies d'apprentissage selon O'Malley et Chamot

La deuxième classification faite par Narcy-Combes (1990, p. 90) regroupe les stratégies d'apprentissage en stratégies de transfert, de simplification, de généralisation, d'induction et de déduction. Pour Narcy-Combes, les stratégies d'apprentissage ont un aspect inconscient, l'apprenant traite l'information d'une façon non consciente pour l'apprendre.

Les stratégies d'apprentissage peuvent être enseignées parce qu'elles sont des processus conscients mais elles sont vues aussi comme des processus inconscients et même comme des procédés inexistants chez l'apprenant. Les stratégies semblent bien exister d'abord dans la tête des stratèges de l'enseignement où elles se définissent comme des stratégies d'acquisition. (Gayet : 1995, p. 70) Nous constatons donc plusieurs tendances dans la discussion sur les stratégies d'apprentissage. Il s'agit de procédures utilisées par les apprenants pour améliorer leur apprentissage et comme des outils pour une implication active et autonome. (Oxford : 1990, p. 10) Or le choix de ces stratégies dépend aussi d'autres facteurs, il ne s'agit pas tout simplement d'une liste d'activités où l'apprenant choisit ce qui lui convient le plus et l'utilise au cours de son apprentissage.

Les facteurs qui influencent le choix des stratégies d'apprentissage

La recherche sur les stratégies d'apprentissage, (Ely : 1989, Oxford : 1990, Cyr : 1993, Narcy-Combes et Ginet : 1997) a relevé plusieurs facteurs qui peuvent influencer le choix des ces stratégies par les apprenants de la langue étrangère. Ils peuvent être de différents ordres : les facteurs reliées à la personnalité de l'apprenant, des facteurs d'ordre biographiques, situationnels, affectifs et des facteurs d'ordre personnel. Nous allons retenir dans cette description des facteurs qui nous semblent pertinent pour expliquer le résultat des questionnaires d'enquête que nous avons menés auprès des apprenants de l'Université de Tirana et l'Alliance Française de Tirana

Un des facteurs d'ordre personnel c'est le style d'apprentissage qui dépend du mode préféré d'apprentissage de l'individu, de la façon dont il approche une tâche d'apprentissage. Ce concept est relié au style cognitif de l'apprenant. Le style cognitif est la façon propre de chacun de percevoir, d'évoquer, de mémoriser et donc de comprendre l'information perçue à travers les différentes modalités sensorielles qui sont à sa disposition face à une connaissance nouvelle. (Flessas : 1997)

Un autre groupe de facteurs qui influencent le choix des stratégies est aussi celui relié à la biographique de l'apprenant, à son âge, à son sexe, à l'origine ethnique de l'apprenant et aux

cultures éducatives. Ce qui nous intéresse, dans ce groupe de facteurs, est de voir si les cultures éducatives de l'apprenant peuvent influencer le choix des stratégies d'apprentissage.

Les cultures éducatives, sont relatives au cadre éducatif général, elles sont constituées par des philosophies de l'éducation, des institutions d'enseignement et des pratiques de transmission des connaissances et elles comportent des dimensions institutionnelles, politiques, et pédagogiques. (Beacco : 2008, p. 7) Les cultures éducatives reflètent les conceptions privilégiées des activités de classe, des processus d'appropriation mis en jeu par les apprenants (la mémorisation, par exemple), des progressions des enseignements en fonction de la langue maternelle, des attentes des apprenants etc. Elles constituent le terrain sur lequel viennent se greffer les méthodologies d'enseignement « modernes » ou « scientifiques », qui ne manquent pas de se modifier au contact de ces habitudes déjà-là. (Chiss et Cicurel : 2005, p. 6-7) Les cultures éducatives relèvent aussi de la nature des rapports entre apprenants et professeur, le contrat de parole en classe (qui a droit à la parole, pour dire quoi et dans quelles circonstances ?), la relation de l'individu au groupe, les formes et le statut social de l'évaluation etc (Beacco : 2008, p. 7). Les stratégies d'apprentissage ont tendance à s'appuyer spontanément sur des modèles issus de la culture éducative de scolarisation des apprenants. (Simon : 2006, p. 4)

Dans les facteurs d'ordre situationnel, les chercheurs ont regroupé des éléments comme le degré de compétence de l'apprenant, les approches pédagogiques, la langue cible ainsi que les tâches d'apprentissage. Le niveau de compétence de l'apprenant est lié aux choix des stratégies. Un apprenant plus compètent choisit de stratégies plus efficaces qu'un apprenant qui n'a pas encore atteint un certain niveau de compétence. Plus il est compètent, mieux il sait choisir ses stratégies. (Cyr : 1998, p. 91)

Un autre facteur qui influence le choix des stratégies est aussi l'approche pédagogique et la tâche pédagogique utilisées par l'enseignant. Très souvent, les apprenants sont obligés d'adapter leur stratégie d'apprentissage à l'approche pédagogique de l'enseignant. Il peut arriver que dans une situation de classe, les enseignants connaissent très peu les stratégies d'apprentissage de leur groupe-classe, mais la connaissance de ces stratégies pourrait améliorer l'apprentissage parce que l'enseignant pourrait adapter son enseignement selon ces stratégies.

Le choix des stratégies peut aussi varier en fonction de différentes tâches ou de différents problèmes à résoudre. Les apprenants adaptent les stratégies d'apprentissage selon la tâche, par exemple, ils vont utiliser une stratégie particulière pour une activité de compréhension orale et une autre pour une tâche de production écrite. Donc, les apprenants modifient leurs stratégies d'apprentissage selon la situation et l'approche pédagogique utilisée.

En ce qui concerne l'aptitude, les chercheurs ne sont pas parvenus a un accord pour définir si ce facteur est important dans le choix des stratégies. Mais il a été prouvé que les individus qui manifestent une grande habilité à conceptualiser, sont également ceux qui fournissent les descriptions les plus complètes de leur stratégies. Ces individus ont aussi une grande conscience de métacognition qui est aussi un autre facteur dans le choix des stratégies.

La métacognition est un processus mental dont l'objet est une activité cognitive. La métagognition se rapporte à la connaissance ainsi qu'au contrôle qu'une personne a sur elle-même et sur ses stratégies cognitives. (Tardif : 1992, p. 59) Donc, le niveau de connaissance que l'apprenant a sur les stratégies d'apprentissage et sa propre façon d'apprendre sont bien un facteur important dans ce choix. Un apprenant ne peut pas choisir d'utiliser tel ou tel stratégie s'il n'en a pas conscience et n'a pas de connaissance de son existence. Pour qu'un apprenant qui n'a pas conscience des stratégies d'apprentissage qu'il utilise et pour aider les autres apprenants consciencieux à mieux les utiliser, il est nécessaire que l'apprenant soit le centre de la situation d'apprentissage.

Enquête sur les stratégies d'apprentissage

L'utilisation des stratégies d'apprentissage (Oxford : 1990) dépend de l'environnement pédagogique et des supports de communication choisis pour présenter les différents aspects de la langue. (Atrlan : 1991) Les facteurs qui influencent dans le choix de ces stratégies dépendent donc du choix de la tâche à accomplir, des caractéristiques de l'apprenant et de la nature du matériel pédagogique. (Brown et al. : 1982) À partir de ces théories, nous avons pensé de mener une étude pour voir si les Technologies de l'Information et de la Communication (désormais TICE) utilisées dans les centres de langues et qui accompagnent une pédagogie qui les intègre, influencent le choix des stratégies d'apprentissage des apprenants. Nous allons essayer de comprendre si les TICE aident à la création d'une interaction entre l'aptitude des apprenants et le traitement en apprentissage qui s'inscrit dans les recherches menées par la psychologie cognitive depuis les années 1960 (Olson : 1972 ; Salomon : 1974 ; Cronbach et Snow : 1977 ; Clark : 1983).

Puisque il y a peu d'études sur les stratégies d'apprentissage et l'utilisation des TICE en Albanie, nous avons pensé de mener des enquêtes pour relever nos données sur les stratégies d'apprentissage et les TICE. Nous allons présenter et analyser les enquêtes que nous avons menées auprès d'un public d'étudiants et auprès des professeurs de FLE en Albanie. Tout d'abord, nous avons mené une enquête pour relever les stratégies d'apprentissage que les étudiants de la langue française du Département de français de l'Université de Tirana, qui ont des résultats moyens dans leurs études, pensent d'utiliser. Nous avons mené la même enquête auprès des apprenants de l'Alliance Française de Tirana qui ont suivi un dispositif d'apprentissage de niveau A1 intégrant les TICE.

- La description du profil de l'échantillon enquêté

Le premier groupe des personnes enquêtées était composé d'étudiants qui suivaient leurs études universitaires en première année auprès le Département de français de la Faculté des Langues Étrangères de l'Université de Tirana. Ce groupe était composé de 30 étudiants de 18 à 21 ans, 6 hommes et 24 femmes, 7 personnes ne connaissaient pas d'autres langues dans le moment où l'enquête a été faite contre 23 qui connaissaient déjà plusieurs langues : plutôt l'anglais et l'italien mais aussi l'allemand, l'espagnol et le grec. Les étudiants ont été laissés libres de choisir leur propre niveau de compétences en langue française parce que quand ils arrivent en première année de Licence, ils sont regroupés dans des classes hétérogènes en niveau de langue. Cela veut dire que dans une classe, nous pouvons avoir des apprenants qui ne parlent pas le français, d'autres qui ont déjà des notions etc. Il y a eu 9 personnes qui se sont considérées comme des apprenants de niveau A1, 9 personnes ont choisi le niveau A2, 7 personnes le niveau B1 et 6 personnes se sont considérées de niveau B2.

Le deuxième groupe des enquêtés était composé de personnes qui apprenaient le français auprès de l'Alliance Française de Tirana. Ce groupe était composé de 20 personnes, 8 personnes de niveau B2 et 12 personnes de niveau A1, de 15 à 25 ans. Or dans la cas de l'Alliance Française, les apprenants suivent des cours de niveau A1 et de niveau B2. Deux personnes ne parlaient pas d'autres langues étrangères, par contre, les autres 18 parlaient déjà plusieurs langues, principalement l'anglais et l'italien, mais aussi l'espagnol, le grec et une seule personne l' hollandais.

L'enquête sur les stratégies d'apprentissage

Pour réaliser cette enquête, nous avons travaillé sur un questionnaire élaboré par P. Cyr, basé sur l'enquête réalisée par Politzer et McGroarty 1985, Willing 1988 et Oxfotrd 1990, et qui a pour but de relever les stratégies métacognitives, cognitives et socio-affectives des apprenants de langue. Puisque nous ne connaissant pas d'études sur les stratégies d'apprentissage des

apprenants de langue étrangère de notre pays, nous avons pensé que ce questionnaire était le plus complet pour relever tout type de stratégie possible utilisée par les enquêtés.

Ce questionnaire a été modifié. Tout d'abord, nous l'avons traduit en albanais parce que la majorité des étudiants à qu'il était destiné, étaient de niveau débutant en français, ensuite nous avons ajouté à ce questionnaire d'autres questions pour compléter plus le profil de la personne enquêtée. Nous avons ajouté des questions fermées, de faits, portant sur l'âge, le niveau de langue et les autres langues déjà connues par les apprenants. Le but était de voir si la connaissance d'autres langues, l'âge ou le niveau de compétence en langue peut influencer le choix des stratégies d'apprentissage. Le questionnaire que nous proposons dans la suite en langue française, était composé de 43 questions fermées, présentés sous forme de choix d'un échelon sur une échelle. Les questions étaient reparties en trois parties thématiques, A, B et C.

La première parties (A) avait comme objectif de relever les stratégies métacognitives qui relèvent de la réflexion que mène un apprenant sur le processus d'apprentissage, de la compréhension sur les conditions qui favorisent son apprentissage mais aussi sur ce qu'il fait pour organiser et planifier ces activités et sur comment il s'auto-évalue et s'auto-corrige (Cyr : 1998, p. 42). À travers les affirmations proposées dans le questionnaire, nous avons eu la possibilité de relever des stratégies portant sur l'anticipation et la planification *(par exemple cf. questions 9, 10, partie A, en Annexe 1)*, sur l'attention *(cf. questions 1, 3, 5, 8, 11, 14, partie A)*, sur l'autogestion et l'autorégulation *(cf. questions 4, 7, 9, 13, 14, partie A)*, sur l'identification du problème (*cf. question 6, partie A)* et sur l'auto-évaluation *(cf. question 2, partie A)*.

La deuxième partie (B) du questionnaire avait comme objectif de relever les stratégies cognitives de l'apprenant, qui sont aussi le centre de l'acte de l'apprentissage. Elles impliquent une interaction entre l'apprenant et la matière à étudier. Il s'agit de la manipulation mentale et physique que fait l'apprenant envers la matière à étudier, ce qu'il fait techniquement pour résoudre un problème ou une tâche d'apprentissage (Cyr : 1998, p. 47). À travers ces questions, on pouvait relever les stratégies suivantes : la pratique de la langue *(cf. questions 3, 8, partie B)*, la mémorisation *(cf. questions 5, 8, 17, partie B)*, la prise de notes *(cf. question 2, partie B)*, la révision *(cf. question 10, partie B)*, l'inférence *(cf. questions 7, 14, 16, partie B)*, la déduction *(cf. questions 1, 12, partie B)*, la comparaison avec L1 (*cf. question 4, partie B)*, la paraphrase *(cf. questions 13, 15 partie B)*, l'élaboration et le résumé *(cf. questions 4, 9, 11, partie B)*.

La troisième partie (C) portait sur les stratégies socio-affectives qui impliquent une interaction entre l'apprenant et les autres apprenants, l'enseignant ou des locuteurs de la langue, natif ou non-natifs, en vue de favoriser l'apprentissage et l'appropriation de la langue. Ces stratégies favorisent la gestion et le contrôle de la dimension affective personnelle qui accompagnent l'apprentissage de la langue étrangère (Cyr : 1998, p. 55). La partie C du questionnaire avait donc pour objectif de relever les stratégies de clarification et vérification *(cf. questions 1, 10, partie C)*, de coopération et de la gestion des émotions *(cf. questions 2, 3, 6, 9, 11, 12 partie C)* et de la réduction de l'anxiété *(cf. questions 4, 5, 7, 8, partie C)*. Nous proposons en annexe 1 de cet article le questionnaire d'enquête.

Nous allons voir maintenant les résultats de cette enquête, présentés sous forme de graphiques. L'objectif du questionnaire était de relever les stratégies d'apprentissage que les apprenants de la langue française de la première année, auprès le Département de Français de l'Université de Tirana (UT) et des apprenants de l'Alliance Française de Tirana (AF) où l'on utilise les TICE pour apprendre le français, disent utiliser. Le but était de comprendre si les TICE aident à un meilleur choix ou à un meilleur développement des stratégies d'apprentissage en les comparant avec les stratégies utilisées par les apprenants de l'Université de Tirana.

Dans la suite, nous avons présenté trois graphiques, représentant chacune une partie du questionnaire *(cf. le graphique 1, partie A, 2, parties B et 3, partie C)* où nous avons englobé les réponses de toutes les personnes enquêtées (50 personnes). Ces trois graphiques ont comme

objectif de présenter une vue générale des pratiques des stratégies d'apprentissage que les apprenants de l'Alliance Française de Tirana et de l'Université de Tirana, qui ont suivi une école albanaise, considérée comme assez traditionnelle disent utiliser.

L'axe horizontal présente les questions posées aux apprenants. Chaque question est représentée sous la forme de trois colonnes, en trois couleurs, qui indiquent le taux de pourcentage des réponses pour chaque option : jamais ou rarement en bleu, quelquefois en rouge et souvent et très souvent en jaune. L'axe vertical du graphique indique le pourcentage des réponses données par les apprenants.

Si on fait référence aux trois premières graphiques que nous proposons *(cf. les graphiques 1, 2, 3)* et qui présentent l'ensemble des réponses des apprenants de l'Alliance Française et de l'Université de Tirana, nous constatons que les stratégies les plus utilisées sont celles métacognitives *(cf. le graphique 1)*, beaucoup plus que les stratégies cognitives *(cf. le graphique 2)* et celles socio-affectives *(cf. le graphique 3)*. Donc, selon les données relevées par l'enquête, la tendance générale c'est l'utilisation des stratégies métacognitives.

Or nous avons eu l'impression que les réponses données dans cette première partie pourraient être fictives, que les apprenants ont répondu « politiquement correcte ». Un apprenant conscient de son propre apprentissage, devrait être aussi interactif avec la matière à apprendre. Une haute réflexion sans action ne pourrait pas être efficace, donc si on regarde de plus près les réponses proposées par les personnes enquêtées sur le graphique 1, à chaque fois qu'on demande une action faite par l'apprenant, la réponse est toujours soit « jamais » soit « quelquefois » *(par exemple, cf. le graphique 1, questions 3, 4, 6, 10 et 11)*. Ces questions demandent une action de la part de l'apprenant, par exemple, regarder la télé, parler avec des francophones, planifier le temps, pratiquer la langue etc, or le graphique montre que les personnes enquêtées ont rependu majoritairement « jamais ou quelquefois » à ces questions.

Ce fait ce reflète aussi sur la deuxième partie du questionnaire. Si on regarde le graphique 2, nous constatons une baisse des stratégies cognitives par rapport à celles métacognitives, 10 questions sur 7 ont un taux plus élevé des réponses « quelquefois » ou « jamais », ce qui relève une faible interaction entre les apprenants et la matière à étudier. Les stratégies les plus répandues dans cette deuxième partie sont la prise de notes *(cf. question 2)*, la traduction *(cf. question 6),* le travail sur les mots inconnus et sur le dictionnaire *(cf. questions 14, 15)*, donc un travail spécifique sur le vocabulaire. Selon les réponses proposées par les apprenants, les stratégies d'élaboration, de déduction et de paraphrases semblent ne pas être très utilisées. Ce résultat pourrait faire écho avec un enseignement traditionnel de la langue, qui donne plus de priorité à la traduction, au vocabulaire et à l'induction, à un travail plus spécifique sur la langue comme objet d'étude parce que le choix de la stratégies dépend aussi de la tâche proposée à l'apprenant, du problème à résoudre. Or la majorité des personnes enquêtées ont un niveau A1 en français (environ 70%). Le niveau en langue pourrait être aussi une explication à ces résultats. Un des facteurs qui influencent le choix des stratégies d'apprentissage par l'apprenant, c'est aussi le degré de compétence en langue. Un apprenant plus compètent choisit de stratégies plus efficaces qu'un apprenant qui n'a pas encore atteint un certain niveau de compétence. Plus il avance dans l'apprentissage, mieux il choisit ses stratégies.

Le troisième graphique relève aussi des faits intéressants. On constate que les apprenants disent ne pas utiliser très souvent des stratégies socio-affectives. Dans ce graphique, il y a une augmentation des réponses « jamais » *(cf. questions 8, 11 et 12)* et « quelquefois » *(cf. questions 1, 2, 4, 5, 6, 11 et 12)*. Les apprenants n'utilisent pas très souvent des stratégies de clarification *(cf. question 1 et 10)*, il n'y a pas beaucoup d'interaction entre les apprenants et les enseignants, ce qui relève d'un apprentissage assez passif *(cf. questions 2, 3, 6, 9, 11 et 12)*. Cela peut être l'effet d'un enseignement traditionnel où l'enseignant est vu comme une personne qui détient le savoir et à qui on ne peut pas poser des questions. Un autre constat est aussi le manque d'interaction entre les apprenants *(cf. graphique 3, questions 2, 6, 12).* Les apprenants disent

collaborer quelquefois avec les autres apprenants, ils ne discutent pas très souvent avec l'un l'autre sur les problèmes qu'ils peuvent rencontrer dans leur apprentissage et ne prennent presque jamais d'initiatives pour entamer une conversation avec des francophones en français. Cela pourrait aussi être l'effet de la culture éducative à laquelle les apprenants et les enseignants sont habitués mais aussi de la méthodologie utilisée en situation d'apprentissage, qui n'incite pas l'interaction entre les apprenants.

Les graphiques suivantes concernent les stratégies d'apprentissage utilisées par les étudiants de l'Université de Tirana et celles utilisées par les apprenants de la langue française auprès de l'Alliance Française de Tirana, représentées sur des graphiques distinctes. *(cf. graphiques 4, 5, 6, 7, 8 et 9).* Les graphiques 4 et 5 représentent les réponses données sur l'utilisation des stratégies métacognitives des apprenants.

Essayant maintenant de comparer les stratégies d'apprentissages utilisées par les apprenants de l'Université de Tirana et ceux de l'Alliance Française de Tirana qui apprennent le français dans un dispositif d'apprentissage utilisant les TICE et un manuel de langue actuel intégrant une approche actionnelle et l'apprentissage par tâche.

Tout d'abord, si on regarde les stratégies d'apprentissage métacognitives que les apprenants de l'Université de Tirana disent utiliser, la graphique 4 montre qu'ils ont tendance à être moins attentifs *(cf. questions 3, 5, 8)*, à lire moins *(cf. question 4)* et ils semblent ne pas avoir développé beaucoup de stratégies de lectures or ils planifient plus le temps *(cf. question 10).* De l'autre côté, les réponses données par les apprenants de l'Alliance Française, *(cf. graphique 5)* indiquent une tendance à être plus responsables et plus conscients de leur apprentissage, on constate un pourcentage de personnes plus élevés, qui a répondu « souvent » aux questions proposées dans cette partie *(cf. questions 2, 5, 8, 9)*. Les apprenants de l'Alliance Française semblent avoir une tendance à développer plus se stratégies de lectures que ceux de l'Université de Tirana *(cf. question 1)*.En ce qui concerne le deuxième groupe de graphiques portant sur les stratégies cognitives *(cf. graphique 6 et 7)*, elles suggèrent que les apprenants de l'Université de Tirana ont tendance à utiliser plus de stratégies de prise de notes *(cf. question 2)*, de mémorisation *(cf. question 5)* et de révisions *(cf. question 17)* par contre, les apprenants de l'Alliance Française semblent faire plus de recherches (*cf. question 6*), plus d'inférences (*cf. questions 7, 4, 16*), de paraphrases (*cf. questions 13, 15*), d'anticipations et de comparaisons (*cf. questions 12, 13)*. Ces apprenants semblent avoir plus de capacités à déduire les sens du contexte et de l'extra linguistique, par exemple, des éléments de la mimique et des gestes (*cf. question 16*). Cette différence pourrait être l'effet du choix de la tâche proposée à l'apprenant et de l'approche pédagogique utilisée dans le dispositif d'apprentissage. Les stratégies d'inférence, de recherche, de paraphrase, d'anticipation et de comparaison relèvent plus d'un apprentissage actif qui s'inscrit mieux dans une approche constructiviste du savoir.

La troisième partie du questionnaire, représenté sur les graphiques 9 et 10 représente les réponses données par les apprenants sur les stratégies socio-affectives qu'ils disent utiliser. Selon la graphique 9, les apprenants de l'Université de Tirana ont tendance à utiliser très peu de stratégies socio-affectives comparés aux réponses données par les apprenants de l'Alliance Française. Ceux derniers ont tendance à collaborer plus l'un avec l'autre (*cf. questions 2, 3, 6, 9, 11, 12*). Le graphique suggère aussi une collaboration entre l'enseignant et les apprenants (*cf. question 1*), ainsi 70 % des apprenants enquêtés de l'Alliance Française ont répondu qu'ils demandent toujours des clarifications à leurs enseignants contre 78 % des étudiants de l'Université de Tirana qui disent qu'ils demandent quelquefois des clarifications à leurs enseignants. Cela peut être la conséquence de plusieurs facteurs, comme par exemple, la motivation et l'attitude des apprenants, la relation qui d'établie entre l'enseignant et l'apprenant dans le dispositif d'apprentissage etc.
Les graphiques montrent une différence dans les réponses données à la question quatre. (*cf. question 4*) Les apprenants de l'Alliance Française essayent plus de parler comme des natifs

que ceux de l'Université de Tirana, cela peut être expliqué par le fait qu'ils sont plus en contacte avec une langue authentique grâce aux TICE qui mettent à leur disposition des vidéos, des textes plus récents, des documents audio etc.

Les cultures éducatives d'un pays ont une certaine influence sur les stratégies d'apprentissage que les apprenants peuvent développer. (Beacco : 2008). Les apprenants ne sont pas habitués à développer des stratégies d'apprentissage qui les aident à devenir plus autonomes et à apprendre à apprendre. Or à nos jours, pour pouvoir être performant et survivre dans un marche de travail très dynamique, on a besoin de continuer à apprendre tout au long de notre vie et le développement des Technologies de l'Information et de la Communication semble répondre bien à cette demande.

Bibliographie:

1. Tardif, J. (1992), *Pour un enseignement stratégique: l'apport de la psychologie cognitive*, Montréal, Les Éditions Logiques

2. Cyr, P. (1998), *Les stratégies d'apprentissage*, Paris, Clé International

3. Cuq, J-P. (2003), *Dictionnaire de didactique du français langue étrangère et seconde*, Paris, Clé International

4. O'Malley, J.M et Chamot, A.U. (1990), *Learning Strategies in Second Language Acquisition*, Cambridge, Cambridge University Press

5. Narcy-Combes, J-P. (2005), *Didactique des langues et TIC : vers une recherche-action responsable*, Paris, Ophrys

6. Gayet, D. (1995), *Modèles éducatifs et relations pédagogiques*, Paris, Colin

7. Oxford, R. (1990), *Langugage Learnign Strategies: What every teacher should know*, New York, NHPublishers

8. Flessas, J. (1997), « L'impact du style cognitif sur les apprentissages », *Éducation et Francophonie*, Volume XXV, No 2, Canada, Consulté le 09 juin 2012, URL : http://www.acelf.ca/c/revue/revuehtml/25-2/r252-03.html

9. Beacco, J-C. (2008), « Les cultures éducatives et le Cadre européen commun de référence pour les langues », *Revue japonaise de didactique du français,* Vol. 3, n. 1, p. 2-13 Études didactiques, Nishiyama

10. Chiss J.-L. et Cicurel F. : «Présentation générale» in Beacco J.-C., Chiss J.-L., Cicurel F. et Véronique D. (dir.) (2005) : *Les cultures éducatives et linguistiques dans l'enseignement des langues*, Paris, PUF.

Annexe 1

Enquête sur les stratégies d'apprentissage : Quelles sont vos stratégies d'apprentissage?
Vous êtes priés de répondre aux questions suivantes en choisissant la réponse qui vous convient le plus pour chaque affirmation : 1 (jamais ou rarement) ; 2 (quelquefois) ; 3 (souvent ou très souvent)

Âge __ ans **Niveau en français** : A1/ A2/ B1/B2 **Sexe:** F M **Autres langues connues** _____

Partie A

1. Lorsque je lis un texte en français, je lis d'abord rapidement (je survole), puis je reviens au début et je lis attentivement. 1 2 3
2. J'écoute attentivement ma prononciation et j'essaie de la corriger. 1 2 3
3. J'essaie de trouver différentes façons de pratiquer le français 1 2 3
4. Je recherche des occasions de lire le plus possible en français 1 2 3
5. Quand je lis un texte en français, j'essaie d'en comprendre l'idée générale avant de chercher dans le dictionnaire les mots que je ne connais pas. 1 2 3
6. Je regarde la télévision en français dans le but d'améliorer ma compréhension. 1 2 3
7. Je prends garde à mes erreurs en français et j'essaie de m'améliorer 1 2 3

8. J'écoute attentivement quand quelqu'un me parle en français 1 2 3
9. J'essaie de découvrir comment je peux améliorer mon apprentissage du français 1 2 3
10. Je planifie mes activités quotidiennes de manière à me réserver du temps pour étudier le français 1 2 3
11. Je cherche des personnes à qui je peux parler en français 1 2 3
12. J'ai des buts précis pour améliorer mes habilités en français 1 2 3
13. Je vérifie mes progrès dans mon apprentissage du français 1 2 3
14. Lorsque je sais que je devrai utiliser le français au téléphone, dans un commerce ou un bureau, je pense à l'avance à ce que je vais dire 1 2 3

Partie B

1. Je réponds dans ma tête aux questions du professeur même s'il ne s'adresse pas à moi. 1 2 3
2. Je note les mots nouveaux que j'apprends tous les jours en les écrivant dans un cahier. 1 2 3
3. Je me parle à moi-même en français. 1 2 3
4. Je fais des liens entre ce que je sais déjà et les expressions ou les mots nouveaux que j'apprends en français. 1 2 3
5. J'utilise des mots nouveaux dans des phrases pour m'en souvenir. 1 2 3
6. Quand je cherche un mot dans le dictionnaire, je lis aussi les exemples qui illustrent l'utilisation de ce mot. 1 2 3
7. Il m'arrive de deviner la signification d'un mot ou d'une expression d'après le contexte ou le reste de la phrase. 1 2 3
8. Quand j'apprends des expressions ou des mots nouveaux, je me les répète à moi-même à haute voix. 1 2 3
9. Je me souviens d'un mot nouveau en me représentant mentalement une situation ou ce mot peut être utilisé. 1 2 3
10. Je reviens régulièrement à mes leçons de français. 1 2 3
11. Je cherche ou je remarque des mots dans ma langue qui ressemblent à des mots en français. 1 2 3
12. J'essaie de comprendre la signification d'un mot français en le divisant en parties que je comprends.1 2 3
13. J'essaie de ne pas traduire mot à mot. 1 2 3
14. Lorsque je ne comprends pas un mot nouveau en français, j'essaie de deviner sa signification. 1 2 3
15. Si je ne me rappelle pas ou si je ne connais pas le mot en français que je veux utiliser, j'utilise un autre mot qui signifie à peu près la même chose. 1 2 3
16. Il m'arrive de deviner ce que quelqu'un veut me dire d'après ses mimiques ou ses gestes. 1 2 3
17. Quand je cherche un mot dans le dictionnaire, j'essaie de le prononcer à haute voix. 1 2 3

Partie C

1. Quand je n'ai pas compris ce que le professeur a dit, je lui demande de répéter ou d'expliquer. 1 2 3
2. Lorsque je ne sais pas comment exprimer une idée, je demande à un ami ou à un francophone de m'aider. 1 2 3
3. Si je ne suis pas sur que ce que je dis est correcte, je vérifie auprès de la personne à qui je parle. 1 2 3
4. J'essaie de parler comme les francophones. 1 2 3
5. J'essaie de me détendre quand j'ai peur d'utiliser le français. 1 2 3
6. Je discute avec d'autres personnes de mes sentiments et de mes difficultés dans mon apprentissage du français. 1 2 3
7. J'essaie d'utiliser le français même si je sais que je fais des erreurs. 1 2 3
8. Je remarque que je suis tendu ou nerveux lorsque j'utilise ou étudie le français. 1 2 3
9. Je demande à des francophones ou à des personnes qui parlent bien français, de me corriger. 1 2 3
10. Lorsque je ne comprends pas un francophone qui me parle, je lui demande de parler moins vite ou de répéter. 1 2 3
11. Je pratique le français avec d'autres étudiants. 1 2 3
12. Je pose des questions à des francophones, j'entame des conversations avec eux pour mieux comprendre et apprendre le français. 1 2 3

Recomandat spre publicare:
23.12.2016

BIOGRAFIA ȘTIINȚIFICĂ, UN NOU DOMENIU DE CERCETARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Dr. XENOFONTOV Ion Valer,
Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan" (Institut)
a Academiei de Științe a Moldovei

Summary: *This research presents the scientific biography as a new domain of the Moldavian scientific space. The new research's orientation is necessary to get out of anonymity the great people, even some stories of their private or public life. The scientific biography emerges as an element of encyclopedic researches and of the history of science. The latest issues, scientific studies, publications reveal more or less the legitimization of this domain at the national levels as well as at the international level.*

Keywords: *scientific biography, encyclopedic research, the history of science, Republic of Moldova.*

În ultimii ani, istoria științei a obținut un statut aparte atât în plan național, cât și în cel internațional. Reevaluarea cercetărilor, punerea în circuitul informațional a noilor surse documentare și a materialelor factologice au redesenat demersul științific. Prin apelarea la noile abordări teoretico-metodologice se formează imagini total diferite față de cele enunțate anterior. Se mizează pe evidențierea factorului uman, ca generator al valorilor intelectuale, spirituale, culturale, inovative, materiale etc. În spațiu ex-sovietic acest domeniu se impune în contrast cu ceea ce expunea știința sovietică, profund marcată de ideologie și ingerința factorului politic. Se vorbea despre faptul că masele sunt actorii esențiali în producerea valorilor materiale și spirituale, iar intelectualitatea era trecută pe plan secund. Biografiile multor personalități erau ajustate la cerințele ideologice ale timpului, unele aspecte din viața privată și public erau subiecte tabuizate, iar în unele cazuri chiar și falsificate. La capitolul personalități erau evocați, în mod special părinții fondatori ai statului sovietic și liderii Uniunii Sovietice. Actualmente, de exemplu, în Ucraina, sunt instituții specializate în cercetarea biobibliografiilor oamenilor de știință și cultură [1].

În Republica Moldova, acest domeniu științific inovator – al biografiei științifice – a devenit actual în contextul pregătirii proiectului științifico-editorial „Enciclopedia Moldovei" în 10 volume. Atunci când autorii, redactorii, editorii au elaborat recomandările teoretico-metodologice [2] și concepția [3] megaproiectului au constatat faptul că sunt necesare noi abordări și paradigme științifice în reevaluarea biografiilor științifice, în mod special cele ale personalităților evocate în perioada sovietică. S-a pornit de la premisa că formarea unei noi mentalități generează o reconsiderare a valorilor și o revizuire a reperelor conceptuale și metodologice din acest domeniu. În acest sens, s-a apelat la abordarea valorilor general umane, care plasează în centrul atenției activitatea complexă a omului, aflat în concordanță cu legile societății și ale naturii.

Ca urmare a analizei minuțioase a literaturii de specialitate, a manifestărilor științifice organizate în țară și peste hotare s-a decis ca articolele biografice despre personalități vor reliefa parametrii care generează notorietatea. Totodată, se vor identifica parametrii și criteriile ce determină gradul de notorietate a unor categorii de personalități și instituții. De exemplu, despre un savant sau cadru universitar se vor elabora articole cu condiția ca aceștia să fi obținut un premiu științific recunoscut pe plan internațional (de exemplu, Premiul Nobel) sau național, medalie/ii pentru merite științifice etc., să fie considerat un autor de referință în domeniul dat, să fie autor al unei teorii recunoscute pe larg, să fie fondator de școală științifică. În același timp, s-a estimat faptul că un criteriu major de selectare a unui subiect de articol de enciclopedie constituie nu doar activitatea unui savant/cadru didactic universitar reflectată doar prin numărul de publicații (dimensiunea cantitativă), adică simplul fapt de a fi publicat articole în reviste sau alte publicații cunoscute, ci și impactul acestora, dacă se află în baze de date internaționale importante. Personalităților selectate în baza evaluării rolului acestora în dezvoltarea domeniului de referință li

se va consacra următoarele categorii de articole: categoria I (superioară) – cele mai renumite personalităţi istorice, notorietăţi ale ştiinţei şi artei (până la 5 000 de semne); categoria II – personalităţi remarcabile (până la 4 000 semne); categoria III – personalităţi notorii (până la 3000 semne); categoria IV – personalităţi cunoscute (până la 2000 semne). Această categorie va cuprinde majoritatea biografiilor; categoria V – articole informative (până la 1000 semne) [4]. Drept urmare, au fost elaborate o serie de cercetări pentru a determina criteriile de selecţie a personalităţilor în lucrări enciclopedice, propunându-se abordări teoretice, *ordini enciclopedice* [5; 6; 7], studii de caz [8; 9] sau cercetări complexe [10].

În paralel cu cercetările enciclopedice în domeniul biografiilor ştiinţifice s-au elaborat şi lucrări de specialitate. Astfel, între anii 2012–2016, în cadrul Instituţiei Publice Biblioteca Ştiinţifică Centrală „Andrei Lupan" (Institut) a Academiei de Ştiinţe a Moldovei (organizaţie formată în urma fuziunii prin absorbţie a Bibliotecii Ştiinţifice Centrale „Andrei Lupan" a AŞM de către Institutul de Studii Enciclopedice al AŞM, la 15 decembrie 2014) au fost editate 17 lucrări în colecţia „Biobibliografia" [11]. Prin intermediul acestor lucrări, care din perspectivă teoretico-metodologică, se includ în aria de cercetare a istoriei ştiinţei şi a biografiei ştiinţifice, s-au pus în circuitul informaţional ştiinţific biografiile şi bibliografiile ştiinţifice complexe ale protagoniştilor, dimensiune expusă cu lux de amănunte în concepţia colecţiei, care însumează două blocuri: biografia ştiinţifică şi bibliografia (opera ştiinţifică a protagonistului). Biografia ştiinţifică include prezentarea generală a protagonistului în diferite ipostaze: munca de cercetare şi activitatea managerială, activitatea didactică şi publică. Sunt expuse percepţiile şi atitudinile individuale ale savantului despre ştiinţă, ţară, univers, aprecierile şi felicitările personalităţilor etc. Lucrările includ Curriculum vitae cu următoarele specificări: date personale, studii, titluri ştiinţifice, grade profesionale şi titluri onorifice, aria intereselor ştiinţifice, experienţa profesională, activitatea ştiinţifică, didactică, editorială, publică, managerială, proiecte ştiinţifice naţionale şi internaţionale, pregătirea cadrelor ştiinţifice, activitatea de expertiză şi consultanţă, colaborarea internaţională, organizarea conferinţelor ştiinţifice, participări la elaborarea cadrului normativ, titluri onorifice şi distincţii. Unele lucrări conţin şi arborele genealogic al protagonistului [12].

Volumele respective se editează cu ocazia aniversării unor personalităţi consacrate din domeniul ştiinţei şi educaţiei din Republica Moldova. Scopul colecţiei rezidă în promovarea imaginii celor mai reprezentativi cercetători din Republica Moldova, personalităţi notorii în diferite domenii de cercetare ştiinţifică, management academic şi universitar. Totodată, s-a dorit familiarizarea publicului larg cu performanţele ştiinţei naţionale prin intermediul celor mai iluştri savanţi din Republica Moldova. În anul 2016 s-a produs o excepţie de la regula de a prezenta doar biobibliografia savanţilor de la Chişinău. Pentru prima dată a fost editată în cadrul colecţiei o lucrare consacrată membrului de onoare al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, profesorului din Braşov Ion Petrescu [13], autor a 116 monografii şi circa 140 de articole şi studii ştiinţifice.

O ediţie enciclopedică ce îmbină componentele sintetice ale biografiilor ştiinţifice este cea consacrată, membrilor titulari şi membrilor corespondenţi ai Academiei de Ştiinţe a Moldovei editată în anul 2015 [14].

Pe baza materialelor de arhive, a literaturii de specialitate, a martorilor direcţi sau indirecţi au fost elaborate mai multe studii biografice consacrate membrilor fondatori ai Academiei de Ştiinţe a RSS Moldoveneşti /Academiei de Ştiinţe a Moldovei [15; 16; 17; 18; 19].

În perimetrul colecţiilor „Istoria ştiinţei" s-au publicat o serie de lucrări care au înglobat şi dimensiunea biografiilor ştiinţifice [20].

Microsintezele referitoare la istoria Republicii Moldova şi a instituţiei academice supreme din republică la fel includ informaţii utile privind biografiile ştiinţifice ale membrilor titulari, membrilor corespondenţi, membrilor de onoare şi doctor honoris causa ai Academiei de Ştiinţe a Moldovei [21].

Documentele inedite din Arhiva Ştiinţifică Centrală a Academiei de Ştiinţe a Moldovei, developează aspecte inedite din viaţa savanţilor din spaţiul actual al Republicii Moldova. De exemplu, documentele inedite depistate în cazul fizicianului Tadeuş Malinowski, (14 octombrie

1921, Chişinău – 27 februarie 1996, Chişinău), specialist consacrat în domeniul ştiinţific cristalografie şi cristalofizică, doctor habilitat în ştiinţe fizico-matematice (1967), profesor universitar (1969), membru corespondent (1970) şi membru titular (1976) al Academiei de Ştiinţe a RSS Moldovenești; reflectă aspecte inedite din viața savantului și chiar marchează o imagine de alternativă decât cea cunoscută în istoriografia sovietică [22].

Lucrările elaborate în domeniul cercetărilor enciclopedice, în linii generale, și a biografiei științifice, în mod special, a permis formarea cadrului științifico-managerial de instituționalizare [23]. Drept urmare a lucrărilor elaborate, inclusiv în domeniul biografiilor științifice Biblioteca Ştiinţifică Centrală „Andrei Lupan" [Institut]) a fost acreditată la profilul cercetări enciclopedice şi de istorie a ştiinţei în contextul edificării societăţii bazate pe cunoaştere (Certificat de acreditare – 82 – științifică, Seria I, nr. 040, eliberat la 26 februarie 2015, instituția fiind unica organizaţie din Republica Moldova acreditată la acest profil. În conformitate cu Hotărârea nr. AT 1/8 din 28 februarie 2016 a Consiliului pentru Acreditare și Atestare, m.c. Demir Dragnev, consultant la Bibliotecă (Institut), a fost abilitat, pentru prima dată în istoria recentă a Republicii Moldova, cu dreptul de conducător (consultant) de doctorat la – 83 – profilul istorie, specialitatea 611.07 – Istoria ştiinţei şi tehnicii. Pe baza acestei decizii și a altor documente aferente, la 29 aprilie 2016, Agenția Națională de Asigurare a Calității în Învățământul Profesional a autorizat Biblioteca (Institut) cu funcționarea provizorie a programelor de doctorat la specialitatea științifică 611.07 Istoria ştiinţei şi tehnicii (pe domenii) până la 29 aprilie 2021 [24]. Prin istoria ştiinţei se are în vedere și cercetările efectuate nemijlocit și în domeniul biografiilor științifice.

Prin urmare, constatăm un nou domeniu de cercetare științifică în Republica Moldova – biografia științifică – care se impune treptat în mediul de cercetare, apariții editoriale, fiind recunoscut în plan național și internațional.

Bibliografia:

1. Владимир Попик, Новые горизонты украинской биографики, în „Probleme actuale ale cercetărilor enciclopedice", simpoz. şt. intern. (2010; Chişinău). Materialele Simpozionului ştiinţific internaţional „Probleme actuale ale cercetărilor enciclopedice": 11–12 noiem. 2010. Chişinău Inst. de Studii Enciclopedice, 2011 (Tipogr. „Bons Offices" SRL), pp. 133-154.
2. Didina Țăruș, Ion Xenofontov, Asea Timuș, Vlad Mischevca, Oleg Bujor, Alexandru Roșca, Larisa Noroc, Recomandări metodice pentru autorii și redactorii „Enciclopediei Moldovei", Chișinău, „Enciclopedia Moldovei", 2009, 240 p.
3. Constantin Manolache, Didina Țăruș, Ion Xenofontov, Concepţia „Enciclopediei Moldovei" în 10 volume. Ch.: Inst. de Studii Enciclopedice (Tipogr. „Bons-Offices" SRL), 2011, 168 p.
4. Didina Țăruș, Ion Xenofontov, Asea Timuș, *op. cit*., pp. 29-30, 38.
5. Constantin Manolache, Didina Țăruș, Ştiinţa enciclopedică: domeniu al cercetării academice, în Probleme actuale ale cercetărilor enciclopedice"… pp. 13-22
6. Константин Манолаке, Ион Ксенофонтов, Энциклопедические исследования в Республике Молдова на современном этапе, în Исторический опыт, актуальные проблемы развития российской региональной энциклопедистики. Материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием, 27–28 сентября 2012 гг., Уфа, 2012, с. 41-47
7. К. М. Манолаке, Д. И. Церуш, И. В. Ксенофонтов, «Энциклопедия Молдовы»: концепция и научно-организационные аспекты, în Українська енциклопедистика: матеріали Другої міжнародної наукової конференції (м. Київ, 17 червня 2011 року).), Київ, Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014, с. 28-41.
8. Iulia Malcoci, Laureați ai Premiului Nobel originari din România, în Enciclopedica. Revistă de istorie a ştiinţei și studii enciclopedice, nr. 1-2 (6-7), 2014, pp. 133-140.

9. Ion Valer Xenofontov, Membrii Academiei de Ştiinţe a RSS Moldoveneşti din domeniul istoriei (1961–1991), în Istorie, cultură şi cercetare /Coordonatori Dumitru-Cătălin Rogojanu, Gheorghina Boda, Vol. II, Târgovişte, Editura Cetatea de Scaun, 2017, pp. 286-302.

10. S.V. Andrieş, D.M. Balteanschi, Academicianul Igor Arcadievici Krupenikov: Om, Savant, Profesor, în Enciclopedica. Revistă de istorie a ştiinţei şi studii enciclopedice, nr. 1-2 (6-7), 2014, pp. 109-121.

11. Constantin Manolache, Ion Xenofontov, Biobibliografie – o colecţie monumentală, în Akademos. Revistă de Ştiinţă, Inovare, Cultură şi Artă, nr. 4 (39), 2015, pp. 164-167.

12. Ibidem, p. 166.

13. Profesor Ion Petrescu: biobibliogr. / Acad. de Ştiinţe a Moldovei, Bibl. Şt. Centrală „Andrei Lupan" (Institut); coord. Ion Xenofontov, Chişinău, Bibl. Şt. Centrală „Andrei Lupan" (Institut), 2016, 450 p.

14. Academia de Ştiinţe a Moldovei: academicieni şi membri corespondenţi = Academy of Sciences of Moldova: academicians and corresponding members; col. red.: Gh. Duca (preşedinte), resp. de ed.: C. Manolache, Chişinău, Biblioteca Ştiinţifică Centrală „Andrei Lupan" (Institut) a AŞM, 2015. 192 p.

15. К. Манолаке, И. Ксенофонтов, Академик Иосиф Вартичян (1910-1982), главный редактор «Молдавской советской энциклопедии» (1974-1982), în Українська енциклопедистика: матеріали 4-й міжнар. наук. конф., Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2015, с. 48-54.

16. К. Манолаке, И. Ксенофонтов, Ученые-основатели Академии наук Молдовы, în Українська енциклопедистика: матеріали 4-й міжнар. наук.конф. Київ, 2015, с. 55-60

17. Ion Xenofontov, Academicianul Iosif Varticean (1910-1982) si ideologizarea ştiinţei în Moldova sovietica, în Sesiunea ştiinţifică de comunicări „Ţara Bârsei", 9–10 mai 2015 „Dinastii culturale". Revista Ţara Bârsei. Serie nouă, nr. 14, Braşov, 2015, pp. 234-242.

18. Demir Dragnev, Ion Xenofontov, Eugen Russev, fondator al ştiinţei academice din Republica Moldova, la 100 de ani de la naştere, în Akademos. Revistă de Ştiinţă, Inovare, Cultură şi Artă, nr. 4 (39), 2015, pp. 155-158.

19. Demir Dragnev, Ion Xenofontov, Eugen Russev, omul şi savantul în contextul epocii sale (100 de ani de la naştere), în Revista de Istorie a Moldovei, nr. 4 (104), 2015, pp. 5-11.

20. Ion Xenofontov, Prima carte din colecţia „Istoria ştiinţei", în Akademos. Revistă de ştiinţă, inovare, cultură şi artă. Chişinău, 2011, nr. 4 (23), pp. 153-154.

21. Demir Dragnev, Constantin Manolache, Ion Valer Xenofontov, Republica Moldova – 25 de ani. Repere istorice. Istoria ştiinţei, Chişinău, Tipografia Centrală, 2016, 160 p.

22. Arhiva Ştiinţifică Centrală a Academiei de Ştiinţe a Moldovei. Fond 1, Inv. 84, dos. 8067, f. 6-9

23. Константин Манолаке, Ион Ксенофонтов, Институционализация энциклопедических исследований в Республике Молдова, în Вопросы энциклопедистики: [сб. ст.]. Вып. 4, Уфа, Башк. энцикл., 2014, с. 19-24

24. Constantin Manolache, Ion Valer Xenofontov, Daniela Hadârcă-Nastas, Promotor al cercetărilor enciclopedice şi de istorie a ştiinţei, în Membru corespondent Demir Dragnev: Biobibliografie /Coord.: Ion Valer Xenofontov, Sergiu Bacalov. Chişinău, Biblioteca Ştiinţifică Centrală "Andrei Lupan" (Institut), 2017, pp. 81-83.

Anexă

File din autobiografia academicianului Tadeuş Malinowski. Arhiva Ştiinţifică Centrală a Academiei de Ştiinţe a Moldovei. Fond 1, Inv. 84, dos. 8067, f. 6-6 verso.

6

АВТОБИОГРАФИЯ

Малиновского Тадеуша Иосифовича
Фамилия, имя и отчество

Родился я в г. Кишиневе 14 ноября 1921г. Мои родители Иосиф (Юзеф) Леонович и Франция Исааковна Малиновские осели в 1913г. в Бессарабии в поисках работы. Отец, по профессии мельник-крупчатник, а мать фрейлинской работает в разных селах и городах Бессарабии, а с 1928г. в г. Кишиневе, где отец работал на мельницах Шварцберга и Кочана в качестве крупчатника. Начальное и среднее образование я получил в г. Кишиневе. После освобождения Бессарабии Красной Армией, в 1940г., я поступил на I-ый курс физ-мат. факультета Кишиневского пединститута. В июне 1941г. был призван в Красную Армию, в сентябре 1941г. был передан в промышленность, согласно приказу НКО. Работал на военном заводе № 14 г. Чкалове (Оренбурге) и параллельно продолжил учебу в Чкаловском Пединституте. В 1942г. был переведен в г. Бугуруслан, куда эвакуировался Кишиневский пединститут. В 1944г. закончил институт и был направлен на работу в освобожденную Молдавию. В декабре 1944г., в качестве инспектора Наркомпроса МССР был назначен уполномоченным Совета министров и УККП Молдавии при СКК в Румынии по возврату советского имущества. В марте 1946г. был откомандирован в г. Кишинев, где продолжил свою работу в системе Мин. просвещения МССР в качестве преподавателя физики и математики: с 1946г. по 1950г. в средних школах №№1 и 6 гор. ОНО г. Кишинева и с. Оргеевского Орхеевского р-на МССР. В 1950г. поступил на должность

6 келго

лаборанта рентгеноструктурной лаборатории отдела физхимии Молдавского филиала АН СССР. С 1951г. - старший лаборант, с 1953г. - младший научный сотрудник. В 1956г. защитил диссертацию на соискание ученой степени кандидата физико-математических наук. С 1958г. - зав. отделом физики и математики Молд. филиала АН СССР. В 1961г. была создана Академия наук Молдавской ССР, в которой я был назначен заместителем директора по научной работе ин-та физики и математики. В 1964г. институт физики и математики был разделен на два института и я остался заместителем директора по научной работе института прикладной физики. В 1967г. защитил диссертацию на соискание ученой степени доктора физико-математических наук, в 1969г. мне было присвоено звание профессора, в 1970г. был избран членом-корреспондентом АН Молдавской ССР. 14 февраля 1974г. был избран главным ученым секретарем Президиума Ан наук МССР, должность в которой работаю и в настоящее время.

С 1953г. читаю курс кристаллографии в Кишиневском Университете (по почасовой оплате). С 1957г. бессменно руководжу лабораторией физических методов исследования твердого тела.

Мы родственники. Мои родители и брат Григорий оставались на эвакуированной территории в г. Кишиневе во время Великой Отечественной войны. В 1944г. они были эвакуированы румынскими властями на территорию Румынии, откуда в 1946г. репатриировались в Польшу, как гражданин Польской республики. В Польше отец продолжал работать по специальности - бухгалтером, руководителем предприятий, техническим руководителем мельничных

Recomandat spre publicare:
23.12.2016

PRETINSE ÎMPRUMUTURI GRECEŞTI (DIRECTE SAU INDIRECTE) ÎN LIMBA ROMÂNĂ

RUSNAC George,

Rezumat: *Grație metodei structurale de etimologizare, autorul demonstrează că pretinsele imprumuturi grecești (directe sau indirecte în română: papură, ciutură, sterp, știr, Stere, șteamăt, a (se) schimonosi, a amăgi, broatec, ciumă, jur [a jurui "a face să se învîrtească în cercuri"], mic, plai, spân, stup, stur, horă, pitic, scafă, stol, tigaie, straistă, buzunar, felie, pită, strachină, pat, piron, a se sinchisi, popă, scufie, boscoană ș.a) sunt susceptibile de a fi etimologizate cu ajutorul resurselor interne ale limbii române.*

Abstract*: Grace to structural method of etymology, the author demonstrates maintained that the alleged Greek borrowings (direct or indirect in Romanian: papură, ciutură, sterp, știr, Stere, șteamăt, a (se) schimonosi, a amăgi, broatec, ciumă, jur [a jurui "a face să se învîrtească în cercuri"], mic, plai, spân, stup, stur, horă, pitic, scafă, stol, tigaie, straistă, buzunar, felie, pită, strachină, pat, piron, a se sinchisi, popă, scufie, boscoană ș.a) are susceptible to be etimologised using internal resources of the Romanian language.*

Cuvinte-cheie:
etem – motivare primară particulară
etemem – motivare primară generală
aloet – variantă originară din planul expresiei corespunzătoare etemului din planul conținutului

Key-words:
Etem – initial particular significance (unlike "etemem" which signifies "initial general significance"). For example: the etems "piuit", "vâjâit", refer to the etemem "larmă" (or accepting a superior degree of abstraction, they refer to the etemem "sunet").
Aloet – an expression variant connected with the very etem of the content plan. For example: the root aloets băl- (a bălăcări), bol- (a bolmoji), căl- (a călăsi, a batjocori), păl- (a pălăvrăgi), tăl- (a tălălăi), they are linked with the etem „a vorbi".

Indroducere. Ne propunem să reexaminăm într-o nouă viziune etimologică câteva presupuse împrumuturi greceşti, pe care limba română le-ar fi preluat direct sau indirect (prin filiera altor limbi).

Rezultate si dicuții: Deşi lat. *papyrus* „plantă acvatică egipteană", cuvânt de origine grecească, apare glosat în Corpus glossariorum latinorum: „genus herbae, scripus, id est juncus" [ap. I.-A.Candrea – Ov.Densusianu – CDDE] şi satisface oarecum, semantic şi fonetic, şirul derivativ: v.gr. *pápiros* > lat. **papŭra*, preferabilă rămâne căutarea rădăcinilor indigene ale cuvântului românesc, fiindcă nu ştim cât de răspândit şi ce aspect avea în latina vulgară *papyrus*. Vom depista rădăcinile indigene în catena formaţiilor aloeto-etemice din sistemul lexical românesc: *păpăruie* „mac" [DLR: et. nec.] (indigen, etem: <moţată>), *păpăruie* „buburuză" [ib.] (indigen, etem: <cocoloş>), *păpuşă* „jucărie pentru copii" [ib.: „Formaţie expresivă"] (etem: <motoaşcă, legătură>), *Paparudă* „fată sau femeie care, în vreme de secetă, îşi înfăşoară corpul (gol) în verdeaţă, cântă şi dansează pe uliţe şi invocă ploaia, fiind stropită cu apă de ţărani" [ib.: <bg. *peperuda*, *peperuga*] (indigen, etem: <momâie>), *păpuşoi* (*popuşoi*) „rodul porumbului (sub formă de ştiuleţi sau de boabe)" [ib.: <*păpuşă*] (eteme: <motoaşcă, legătură>, <cocoloş>), *pup*-1 „moţ"; „gogoaşă"; „pâine mică" etc. [ib.: <magh. *pup*] (indigen, eteme: <ybârlitură, obiect ce stă ridicat>, <cocoloş>, <fărâmă>), *pup*-2 „boboc de floare"; „mugur" etc. [ib.: <>scr. *pupa*, ucr. *pup*] (de fapt, acelaşi cuvânt cu cel precedent, indigen, etem: <cocoloş>), *a pupăi* (*pupui*) „a scoate sunete caracteristice speciei" [ib.: *pup*, interj.], *a se pupăya* „a sta ridicat, a sta în sus"; „a se cocoţa"; „a se împopoţona"; „a scurta prea mult"; „a slăbi"; „a se îngusta" [ib.: v. *pupăya*] (ar fi fost firească şi referinţa la *a pupăi, a pupui*, supra, care explică, prin cinestezie, cele mai multe sensuri ale acestui cuvânt, ideea de <strident> fiind contiguă cu cea de <ridicat, zbârlit> şi cu etemele: <scurtat>, <slăbit>, <îngustat>, <strâns> etc., să se compare şi fosmaţiile aloetice următoare), *tútură* „papură" [ib.: et. nec.] (indigen, etem: <moţată>, după inflorescenţa tuturei, comp. *păpuroi* „inflorescenţa papurei" [ib.], *tuturigă* „roată", *de-a tuturiga* „de-a rostogolul" [ib.], *tuturişcă* „fluier" [ib.] (indigene, aceeaşi legătură sinestezică apropie etememele sonic,

cinetic şi vizual), *ţuţ* (*ui*) „moţ” [ib.] (indigen, a se vedea *pup*-1, supra), *ţuţoi* „leagăn (în care se balansează cineva)” [ib.] (indigen, ideea de <balansare> fiind înrudită cu etemele: <a sta ridicat>, <vârf>, <repezit> etc.).

Explicaţia noastră vizează şi abruzzezul *pabbọle*, prov., cat. *pabil*, sp. *pabilo*, port. *pavio*, toate cu sensul de „smoc, feştilă”, pe care I.-A.Candrea şi Ov.Densusianu [CDDE] le trimit la etimoane latineşti reconstruite (**papylus* sau **papilus*) precum şi abruzzezul *papilẹ*, neoprovensalele *pabel*, *paveu*, normandul *pavej,* berrichonul *pavé,* legate şi acestea de elemente conjuncturale latineşti (**papilum*, **papillus*, **paperus*) [CADE].

Inacceptabilă, din raţiuni fonetice, e şi derivarea indirectă din gr. *kótuli* <lat. *cŏtŭla*> rom. *ciutură*. Radicalul lexemului românesc (*ciut*-) se înscrie perfect în seria aloeto-etemică indigenă: *ciot*(-), *ciut*(-), *ciom*-, *cium*-, *cion*-, *ciun*-, *ciop*-, *cios*-, *cios, ciov*-, *cioz*- etc., cf. ciot „trunchi de copac rămas în pământ după ce o pădure a fost tăiată (sau arsă)”; „ramură scurtă, frântă”; „partea rămasă din braţ, picior sau coadă, după ce restul a fost ciuntit” [DA: „cuvânt, probabil, de origine onomatopeică”] (etem: <frântură, ruptură, tăietură>), *a ciotrica* „a flecări” [ib.] (indigen, etem: <a bate din gură>), *ciomp* „ciot” [ib.: et. nec.] (indigen, cf. Ciorănescu [DER], s.v. *ciump*: „Creaţie expresivă”, etem: v.*ciot*, supra), *a ciomni* „a ciocni” [DA] (indigen, etem: <a lovi>), *a ciumbli* „a ştirbi (un vas)” [ib.] (indigen, etem: <a sparge>), *a ciumeli* „a cimili” [ib.: et. nec.] (indigen, etem: <a frământa>, cf. arom. *ciumulesc* „molfăiesc, folfăiesc, mestec” şi megl. *a ciumuli* „a glumi, a înşela”, precum şi v. rom. *a ciumeli* „a mânca câte puţin” [ib.]; cf. [DER]: „Creaţie expresivă”, dar, precizăm noi, intenţia expresivă nu e „de a căuta pe îndelecte”, ci ideea de <a frământa cuvintele sau mintea>), *acionca* „a mutila, a trunchia” [DA: <*cionc* (despre om) „fără un braţ”; (despre oi şi vite) „fără un corn”; (despre obiecte) „din care lipseşte ceva” <ung. *csonka* „id.” – ipoteză lansată de Cihac; dar A.Schuchardt, ap. DA, consideră că însuşi cuvântul unguresc e de origine română, cf. it. *cioncare* „a mutila”, *cionco* „trunchiat”; Ciorănescu – DER, s.v. *ciung*: „Formaţiune expresivă” (etem: <a poci>; precizăm şi faptul că substantivul românesc e un derivat postverbal)], *ciung* „cionc” [DA: „Cuvântul... se mai găseşte la albanezi (*tšunk* „buştean, butuc) şi la italieni (*cionco* „mutilat”, *cioncare* „a trunchia”, cf. *ciocco* „butuc”, fără ca originea lui să fie clară”; Ciorănescu – DER: v. cuv. precedent. Ciorănescu are dreptate când îl apropie pe *ciung* de radicalul expresiv *cioc*(-), dar greşeşte atribuindu-i lui –*n*- rolul de infix nazal: în română, ca şi în italiană, „n” e un element al rotaţiei segmentelor de expresie], *a ciopli* „a tăia, a subţia sau a scurta o bucată de lemn”; „a tăia piatra cu dalta, spre a o făţui” etc. [DA: <slav. (sb. *čopliti* „a rupe cu putere”, bg. *čopljim* „scobesc, scormonesc”)] (indigen, etem: <a lovi, a tăia>), *a ciosvărţi* „a tăia în bucăţi” [ib., s.v. *ciosvârtă*: <*ciosvârtă* „bucată” <slav. *četvrŭtŭ* „sfert” (bg. *četvrăt*, sb. *četvrt*] (indigen, etem: <a bucăţi>), *a(se)cioşmoli* „a molfăi”; „a gusta puţin de ici şi de acolo”; „a se zbuciuma, a se zbate”; „a se codi” [ib.] (indigen, eteme: <a fărâmiţa>,<a se agita>, <aşoväi>), *ciovei* „ciubăr” [ib.: <*şof* (cf. şofei „cofă”, doniţă, botă”) <germ. *Schaff* „ciubăr”, prin suf. dim. –*ei* sau din germ. *Schaffel* „id”] (indigen, etem: <scobitură>, cf. *a se scofâlci – scovâlci*, *scovâlţi* – [DLR: cf. *falcă*] – comparaţie aberantă), *ciovic!* „interj. care imită sunetul bufniţei sau al năţului” [DA] (etem: <strident>), *a ciozni* „a tăia, a reteza” [ib.] (indigen, etem: <a ciunti>) etc.

De notat că cercetarea asistemică a factorului intern în geneza limbii române l-a împiedicat şi pe Ciorănescu, cu toată preferinţa sa pentru creaţiile expresive, să descopere, în multe cazuri transparente, rolul acestui factor (cf. *ciutură, ciopată, a ciopârţi, a ciocârţi, a ciopli, ciosvârtă, ciovei* etc [DER]).

În cazul rom. *sterp* [H.Mihăescu, p.50: <gr. *steriphos* „id.”, prin filieră latină], nu poţi trece indiferent pe lângă ipoteza susţinută de I.I.Russu: „Dar termenul alb. –rom. *sterp* – pare să fie autohton anteroman, putând fi conectat direct la rad. i. –e. **ster*- „ţeapăn, rigid, tare”..., din care o formă paralelă sau specializare **ster*- „sterp”..., lat. *sterilis*, gr. *steira* etc.” [Etnogeneza românilor, p.388]. Vom demonstra că datele sistemului lexico-semantic românesc pot confirma această supoziţie.

Aşa-zisul radical la care se referă Russu e susceptibil de a fi segmentat în două tranşe: sufixală (*s*-) şi radicală (-*ter*-). Urmărind ultima tranşă, cu aloetele ei (-*tir*-, -*târ*-, -*tr*-, etc.), o

identificăm în sinonimul *ştir* (*stiră*) [DLR: cf. gr. *steira*, alb. *shtjerrë*] (indigen, etem: <sărac, steril>), în *ştirav* „slab, plăpând, firav" [ib.: et. nec.] (indigen, etem: <subţire>, cf. *firav* şi *ţâr*), *ştir* „acru" [ib.] (indigen, etem: <picant>), *a (se) ştiri* (*şteri*) „a răguşi"; „a se sforţa să înlăture iritarea gâtului printr-o tuse uşoară" [ib.] (indigen, etem: <a emite sunete stridente>), *ştiricea* „morişcă" [ib.] (indigen, etem: <zbârnâitoare>), *ştrică* (*sterică*) „coţofană" [ib.: cf. *ştirie* „id." – „Et. nec., cf. *şti*"] (indigen, etemem sonic, cf. *tirie* „sfadă, ceartă" [ib.] şi numele de familie *Stere*, precum şi porecla *Diriţă*), *tiriviş* „păsat, cir" [ib.: et. nec.] (indigen, etem: <mărunt>, cf. rad. aloetic *cir* [DA], *a ştirbi* „a ciobi"; „a micşora" [DA: <*ştirb* <v.sl. **štrĭbŭ*] (de fapt, substantivul românesc e un derivat postverbal, verbal fiind de origine indigenă, etem: <a ciunti>), *a se strepezi* (*a se sterpezi*) (despre dinţi, gură) „a avea o senzaţie neplăcută (de astringenţă), de obicei din cauza consumului de fructe acre sau necoapte" [ib.: cf. *strepede*: cf. alb. *shtrep*] (indigen, etem: <a se strica, a se poci>), *a (se) stârpi (stârpi, sterpa, sterpi, stirpi)* „a face să devină sterp"; „a seca"; „a nimici" [ib.: v.sterp] (de fapt, *sterp <a sterpa, a sterpi*; indigen, etem: <a stropşi, a nimici>), *a (se) strivi* „a (se) turti"; „a nimici" [ib.: cv. sl. *sŭtryvati, sŭtrivati*] (indigen, etem: <a poci, a distruge>).

Incompatibilitatea semantică aparentă dintre unele vocabule ale seriei respective e înlăturată de convergenţa etememelor sonic, gustativ, cinetic şi vizual.

H.Mihăescu [p.55] acceptă ca un fapt demonstrat ipoteza lui S.Puşcariu cu privire la originea rom. *şteamăt*(*ă*) (dintr-o formă mai veche grecească *shema, shematos*, prin filieră latină – *schema*, *-atis-*, cu modelul grecesc de declinare). Deşi S.Puşcariu recunoaşte că, cităm: „Cuvântul acesta împrumutat din greceşte nu pare să fi fost popular în România Apuseană, căci până acum nu s-au găsit reflexe de ale lui în limbile romanice de vest, în mod surprinzător afirmă: „Acest fapt nu ne împiedică însă să admitem că el pătrunsese până în straturile de jos ale populaţiei din regiunile din sud-european, mai expuse influenţei greceşti". [DR, V, p.413].

Că au fost expuse, admitem şi noi, dar pătrunderea termenului „până în straturile de jos ale populaţiei" rămâne o simplă supoziţie. Supoziţie respinsă, pe bună dreptate, de [DLR], care notează: „Et. nec."

Recent, cercetând câmpul etemic {drac} în limba română [Rusnac – 9], am abordat în treacăt, şi problema provenienţei rom. *şteamăt*(*ă*) „arătare, vedenie"; „epitet pentru o fiinţă foarte slabă, epuizată de boală"; „rămăşiţă"; „ţipenie"; „pretext"; „sunet" [DLR]. Aloetic şi etemic *şteamăt*(*ă*) nu poate fi separat de *ştimă*, personaj din mitologia populară, imaginat de obicei ca o femeie frumoasă (şi bună), care protejează apele, pădurile, comorile etc."; „epitet peiorativ pentru un om slab, urât, pocit"; „epitet pentru un copil mic şi neastâmpărat"; „noroc"; „presimţire"; „taină, secret"; „fluierătură" [ib.], ce reclamă mai multe eteme: <fin, dichisit, plăcut>, <diform, pocit>, <nesuferit>, <pitit, ascuns>, <strident>, toate aflate în imediata vecinătate a etemului <mic, chircit> (conjugat cu etemele <netrebnicul>, <nesuferitul>, <pocnetul> etc.), fapt demonstrat de întreaga catenă etemo-aloetică a rad. *–tin-*: *ştiomb* (*şteamg*) „par, stâlp"; „ţăruş"; „cumpănă la fântână"; „scurtătură, retevei"; „cotor de plantă rămas pe câmp după cosit sau după secerat" [ib.: <germ. *Stamf, Stump*] (ipoteză dezminţită de numeroasele variante ale rom. *şteamp*: *şteam, ştemp, ştenţ, ştiomp, ştiomb, ştim* etc. [ib.], *şteap* „băţ"; „scurtătură"; „cotor de plantă rămas pe câmp după cosit sau după secerat, ţeapă"; „colţ de măsea"; „bucată mare (dintr-un aliment)" [ib.: germ. *Stab*, scr. *Štap*] (dar comp. variantele: *stap, şteaf, ştep, ştip* etc. [ib.]), *a se cimpi* „a se ghemui" [DA, urmându-l pe A.Byhan, îl derivă din paleosl. **cepiti*, ipoteză infirmată de aloetele tranşei radicale: *cim-*, *gim-*, *tim-*, *ţim-* etc., cf. *cimţ* (*gimţ*) „mijlocul trupului omenesc, talie" [DLR] (indigen, etem: <subţire>), *a se timburi* „a se dichisi"; „a se întinde"; „a se hârjoni"; „a (se) mototoli"; „a se murdări"; „a se tolăni" [ib.: et. nec.] (indigen, eteme: <a migăli>, <a se deşira>, <a se zbengui>, <a strivi>, <a păta>), *ţimăr* „copil care lucrează la stînă" [ib.: et. nec.] (indigen, etem: <micuţ>) etc.

Din seria aloetică a tranşei radicale, în discuţie dace parte, în pofida opiniei lui C.Lacea [DR, IV, p.778: „Greşită e şi părerea lui Pamfile, care crede că *chima* şi *ştima* sunt unul şi acelaşi cuvânt"...], şi *chim-* (*chima – răului / necazului, chimiţă*, infra), *chimiţă* [V.Bogrea, DR, IV, p.654: „numele dracului, nu e un diminutiv din *chimă*, ci, după cum se ştie, numele unui

personagiu bucureştean vestit prin „drăciile” sale”] e înrudit, etemic şi aloetic, cu *chimă* (*cimă*) -1 „germen, sămânţă”; „creştet, culme, vârf (de munte, de stâncă, de arbore)” [C.Lacea, DR, IV, p.778-779: <săs. **Kim* = germ. *Keim*; DA: <sb. *kima* „mlădiţă, lăstar”] (indigen, eteme: <mărunt>, <ascuţit>), *chimă*-2 „bărbie” [V.Bogrea şi DA îl separă nejustificat de *chimă*-1], *chimac* „cal gras” [DA: „rutenism, din ucr. *kimak* „bucată de lemn strâmbă şi netrebnică”] (indigen, etem: <grămădit, masiv>, prin polarizare etemică), *a (se) schimonosi* „a deveni urât, respingător”; „a face strâmbături, grimase”; „a se fandosi, a se afecta, a face nazuri”; „a deforma, a denatura (cuvintele, vorbirea, limba etc.” [DLR: <ngr. *ashimosa*] (indigen, eteme: <a (se) poci>, <a(se) strâmba>, <a se alinta>, <a se frământa>) etc.

Judecând după relaţiile lexico-semantice contractate de *stupă* „câlţi” în vocabularul limbii române (*a (se) tupi* „a (se) ascunde ghemuind sau chemuindu-se)” [ib.], *a* (*se*) *topi* „a (se) dizolva în apă sau în alt lichid”; „a slăbi”; „a nimici” etc. [ib.], *a tăpşi* (*tăpuşi, tepşi, topşi, tupşi*) „a bătători (pământul)”; „a turti, a strivi ceva (cu piciorul)” [ib.], *zdubuş* „astupuş” [ib.]), precum şi de corespondentele lui din limbile romanice în sistemul lexical al idiomurilor respective (fr. *étoupe* „câlţi, zgrebeni”, cf. *étouffer* „a înăbuşi” [A.Dauzat: „Origine obscură; pastulează un lat. vulgar **stuffare*, poate formaţie expresivă; înrudirea cu *étoupe* e puţin probabilă”] (de fapt, înrudirea e evidentă, cf. *touffe* „tufă”; „smoc de păr”; *toupet* „smoc de păr”; „moţ”, *taper* „a bate, a lovi”; „a astupa, a înfunda” etc.); it. *stoppa* „câlţi, cf. *tappo* „dop”; „cep”, *tappare* „a astupa (cu dop)”; „a închide ermetic”, *toppa* „petic”, *toppo* „ciot”, *túppete!* „interj. care indică zgomotul unei bătăi, al unei ciocănituri, toc!”; sp. *estopa* „câlţi”, cf. *tapar* „a acoperi”; „a astupa”, *taponar* „a astupa, a pune dop la”; „a tampona”, *tupir* „a astupa”; „a apăsa, a strânge”, *topar* „a ciocni, a izbi”, *tipé* „moţ”; „tupeu”, *tope* „ciocnire, izbire”; „piedică, obstacol”; „vârf, creştet”; „ceartă” etc.; port. *estopa* „câlţi”, cf. *tapar* „a acoperi, a astupa”; „a îngrămădi”, *topête* „moţ”; „tupeu”, *tope* „ciocnire, lovitură”; „vârf, capăt”; „piedică”), rad. *–tup-*, (tap-, top-, tuf- etc.) e prelatin şi pregrecesc în limbile menţionate. Să se comp. şi germ. *tappen* „a călca apăsat”, *Taps* „lovitură uşoară”, *tugfen* „a lovi uşor”, *zagfen* „up, dop”; „con de conifere”; „ţurţur”, v. isl. *stappa* „a bătători”, rus. *stupit`* „a călca” etc.

Pentru *a amăgi* sistemul lexical românesc oferă surse certe, preferabile ipoteticului **ammagire*, de origine grecească: radicalii *măč-*, *meč-*, *mog-*, care postulează etemul <a vorbi>: *a măci* (*meci*) „a bate, a lovi, a zdrobi” [DLR], *măcitură* „cimilitură, ghcitoare” [ib.], *a mogorogi* (*mogoroci*) „a murmura, a băigui, a bodogăni”; „a ocărî, a mustra” [ib.].

Din cele 11 cuvinte atribuite (după H.Mihăescu [p.18-19] influenţei directe vechi greceşti, cel puţin 8 ar putea fi excluse, fiind indigene: *broatec, ciumă, jur, mic, plai, spân, stup* şi *stur.*

Numeroasele variante ale rom. *broatec* „animal amfibuu, înrudit cu broasca”, var.: *buratic, boratec, broticól, brotácăr, brotacár, brotăcár, brotocár, protácăr, protocâr* [DA], cu aloetia radicalului (*br-*, *bor-*, *bur-*, *pr-*), denotă caracterul indigen şi străvechi al acestui cuvânt. Etem: <gureş>, subordonat etememului sonic.

Relaţiile fonosemantice contractate de rad. *cium-* în vocabularul limbii române pledează pentru indigenatul rom. *ciumă*: *ciomp* „umflătură, bubă”; „cotorul popuşoiului”; „ciot, muc” [ib.: et. nec.] (indigen, eteme: <strînsură, grămădire>, <frântură>), *ciomofaie* (*ciumăfaie*) „plantă ierboasă cu miros greţos, al cărei fruct e o capsulă cu ţepele moi şi cu seminţe negre” [ib.] (numită astfel după capsula fructului), *ciomag* (*ciumac*) [Cihac, Şăineanu – DU, DA: <tc. čomak, čiumak „id.”] (indigen, etem: <cu măciulie>), *ciuf* „moţ”; „cucuvea”; „măscărici, păcălici” „om urât, pocit, hâd” [H.Schuchardt, H.Tiktin – IDRG, DA: „cuvânt de origine onomatopeică, răspândit în multe limbi”] (eteme: <zbârlit, moţat>, <trăncănici>, <pocit>), *ciup*, supra, *a* (*se*) *timburi* (*tâmburi, tămburi*) „a (se) mototoli, a (se) boţi” [DLR: et. nec.] (indigen, etem: <a (se) strânge>), *ţumburuş* (*ţâmburuş*) „obiect mic sau parte mică a unui obiect, de obicei de formă rotundă” [ib.] (indigen, etem: <cocoloş>), *ţâmboiată* „umflată” [ib.] (indigen, etem: <grămădită>), *ţâmp* „coardă la animale sau la om” [ib.: <magh. *comb*. dial. *comp*] (indigen, etem: <umflătură>), *a se cimpi* „a se strânge ghemuindu-se” [DA: <paleosl. **čenpiti* <*čepiti* „id.”] (indigen, etem: <a se grămădi>), *cimpoi* „burduf”; „foale”; „om gras şi umflat”

[G.Giuglea, urmat de DA, inventează un prototip latinesc **centipollia*, iar L.Spitzer invocă gr.-lat. *symphonia*] (indigen, etem: <umflătură, strânsură>).

Astfel, datele sistemului desfăşoară panorama schimbărilor proteice de expresie şi de conţinut de la *cium*- la *cim*-, scutindu-ne de zădărnicia unor speculaţii conjecturale.

Ideea de <rotire, strângere, apropiere> nu ne obligă să facem incursiuni în greacă sau latină, căci o aflăm în numeroase zone ale lexicului românesc indigen: *a giurui* (jurui) „a face să se învârtească în cercuri, a învolbura" [DA], *ciur!* „interjecţie prin care se imită sunetul (susurul) produs de o vână subţire de apă curgătoare sau căzătoare" [ib.], *ciur* „unealtă de cernut" [ib. <lat. pop. *cibrum*, disimilat din *cribrum*] (indigen, etem: <care ciuruie, care cerne>), *jurubiţă* (*jurebie, jurebiţă, jerebie, jirebe*) „scul mic de fire de lână, aţă, bumbac, mătase, peteală, sârmă etc., cf. *păpuşică*" [ib.] (indigen, etem: <învârtit, strâns, ghem>), *a şurubi* (*şurupi, şurupa*) „a înşuruba" [DLR: <şurub <germ. dial. *Schrübe*, ucr. *şrub*, magh. *sróf* (dial. *soróf, strófʼ*)] (indigen, *şurub <a şurubi*, etem: <a învârti, a răsuci>), *a se hurmeti* „a se rostogoli" [DA: cf. tc. *hörmet* „reverenţă, închinăciune"] (indigen, etem: <a se roti>), *turtuţea* „corcoduşă" [DLR] (indigen, etem: <cocoloş>), *a (se) turduca* „a (se) rostogoli" [ib.] (indigen, etem: a (se) roti>), *a* (*se*) *târcoli* „a se învârti de jur împrejur"; „a se tăvăli [ib.: <bg. *tărkolja se*] (indigen, etem: v. cuv. precedent), *cârcea* „inel" [DA, s. v. *cârcel*: „cuvânt de origine slavă"] (indigen, etem: <strînsoare>).

Diversificarea aloeto-etemică a rad. (-)*mic*(-): *mit*-, *mâţ*-, *mir*-, *mâr*-, *pit*-, *piţ*-, *pir*-, *pâr*-, *pic*(-), *cic*-, etc. e un fapt probatoriu, ca în atâtea alte cazuri, al indigenatului: *mitutel* (*mâţâţăl*) „mic" [DLR], *mirigai* „bucată mică de lemn" [ib.: et. nec.] (indigen, etem: <mărunt>), *mârţoagă* „cal slab, rău îngrijit" [ib.] (etem: <sfrijit>), *pitutel* „mic" [ib.] (indigen, etem: <mărunt>), *pitic*, „pigmeu" [ib.: cf. slavon. *pitikŭ*; SDE: „Împrumut slavon: *pitikŭ* „maimuţă] (indigen, etem: <mărunt, chircit>), *a* (se) *piti* „a (se) ascunde ghemuind sau ghemuindu-se" [DLR: et nec.; SDE: „Prob., extras din *pitic*"] (indigen, etem: <a (se) micşora>), *piţu* „strigat cu care se cheamă mânjii"; „copil mic" [DLR: et. nec.] (indigen, eteme: <strident>, <mărunt>), *pirci* (*pârci*) „pui de iepuri"; „om pipernicit"; „copil mic" etc. [ib.: <bg. *părč*, cf. scr. prč] (indigen, etem: <mărunt>), *cicariu* „ţipar" [DA: <ung. *csik*] (indigen, etem: <strident>), *cicariu* „tufă deasă, tufiş" [ib.] (indigen, etem: <strânsură>), *chită* „mănunchi" [ib.: <sl., cf, rut. *kyta* „id", sl. *kita* „id."] (indigen, etem: v. cuv. precedent), *a* (*se*) *chiti* „a (se) dichisi"; „a aranja, a pune la cale"; „a medita" etc. [ib.: sb. *kititi* „a găti, a împodobi" sau din bg. *kitjă*] (indigen, etem: <a migăli>), *chiţibuş* „fleac" [ib.] (indigen, etem: <lucru mărunt>), *chiţimie* „casă foarte mică" [ib.] (indigen, etem: <cocioabă>), *a se cârci* „a se strânge" [Şăineanu – 1998: sl. *krŭčiti*] (indigen, etem: a se contracta), *a se zgârci* „id." [DLR: <v. sl. sŭgrŭčiti sen] (indigen, v. cuv. precedent), *a sechirci* „a se strânge, a se face mic" [DA:, ... din tulpina slavă *kŭrk*-] (indigen, etem: <a se micşora>, *ghirtoci* „prune necoapte, deformate din cauza unei ciuperci parazite" [ib.: <ung. *birtok* „id."] (indigen, v. cuv. precedent), *ciric* „bucăţică" [ib.: <tc. *čerek* „id."] (indigen, înrudit cu interj. *ciric!* „cirip!", eteme contingue: <fărâmăs - <strident>), *a se tirifti* (despre sânge) „a se închega, a se coagula" [DLR: et. nec.] (indigen, etem: <a se strânge>), *a* (*se*) *târşi*: „a defrişa"; „a prăşi"; „a grăpa", „a teşi" etc. [ib.: cf. slavonul *trŭsŭ* „sloven *trš*] (indigen, eteme: <a tăia>, <a târî>, <a turti>), *ţâr* „scrumbie"; „om foarte slab"; „varietate de ardei mici, subţiri şi foarte iuţi" [ib.: <ungr. *tsiros*] (indigen, intersectat cu corespondentul grecesc, eteme: <mărunt>, <picant>) etc.

În privinţa originii rom. *plai* se susţine adesea opinia că acest substantiv ar fi moştenit din latină, având la bază gr. *plagios*. Argumentele avansate în sprijinul filierei latine prin care ar fi trecut gr. *plagios* pentru a ajunge la rom. *plai* pot fi uşor combinate: a) larga răspândire în aria romanică a cuvântului (it. *piaggia*, v. fr. *plaie*, prov. *playa*, port. *praia* etc.), ca şi apropierea de greacă, latină, albaneză şi v. slavă, se explică prin comunitatea indo-europeană a acestor limbi; b) tratamentul *–agi* > *-ai*, care e ilustrat doar de *mags* > *mai*, reprezintă o deviere de la reflexul normal aşteptat: *magi. De aceea s-a propus un ipotetic etimon latin **mas* (= *magis*), care ar fi evoluat ca şi *das* > *dai*, *vos* > *voi* etc. [CDDE, DER].

Din cauza dificultăţilor fonetice, unii etimologi s-au orientat spre bg. *planina* „munte" [Cihac-DSDR] sau spre v. sl. *planŭ* „ţes" [Tiktin – TDRG], dar şi aceste presupuse etimoane sunt dificile din punct de vedere fonetic [cf. Ciorănescu – DER].

Firul călăuzitor care ne permite să depăşim deruta generală e metoda structurală de etimologizare. Cu ea identificăm în sistemul lexical românesc seria aloeto-etemică care probează caracterul indigen al rom. *plai*: *pălman* „dâmb” [DLR], *dâlmă* [DA], v. rom. *dal* „id” [ib.], *gâlmă* „id” [ib.], *hâlm*(*ă*) „id.” [ib.], *vâlmă* „id.” [DLR] (toate cu etemul <ridicătură>, contiguu cu ideea de <strident> din *dâlg* „veste”; „zgomot” [ib.], *spâle* „vârful proeminent al unor organe, sfârc” [ib.], *splai* „mal al unei ape, înălţat, întărit şi pietruit sau pavat” [ib.] etc.

Datele interne ale limbii române ne scot din încurcătură şi în cazul pretinsei derivări a rom. *stup* „ştiubei” din v. gr. *stupos* sau din ugr. *stopos*: rad. *tup*(-), cu aloetele *tap-*, *tăp-*, *tep-*, *tiop-*, *tob-*, *top-*, *-dup-*, apare cu sensuri din imediata vecinătate sau chiar din miezul etemului <scobitură> - *tup* „cuvânt care imită zgomotul înfundat produs de lovirea sau căderea unui corp tare” [DLR: onom.], *a tăpşi* (*tepşi*) „a bătători”; „a netezi mămăliga”; „a turti, a strivi” [ib.:v. *tapşă*, iar la *tapşă*: postverbal de la *a tăpşi*] (indigen, etem: <a bate, a apăsa>), *a tiopăni* „a tăpşi” [ib.: formaţie onomatopeică], *tăpşan* (*tepşan, topşan*) „scobitură sau ieşitură a zidului casei, pe care se ţin diverse obiecte casnice” [ib.] (indigen, etem: <cioplitură>), *a tăpui* „a copli” [ib.] (indigen, etem: <a lovi, a tăia>), *tapă* „tăietură în trunchiul unui copac”; „scorbitură” [ib.: <retorom. *tappa*] (indigen, eteme: <crescătură>, <adâncitură>), *a topârnăvi* „a bătători” [ib.: et. nec.] (indigen, etem: <a bate, a apăsa>), *a toboci* „a bocăni” [ib.: formaţie onomatopeică], *zdup* „puşcărie” [ib.] (indigen, etem: <groapă>).

Sinonimul *ştiubei* se explică prin formaţiile aloetice (indigene) *ştiob* (*stiob*) „trunchi de copac scorburos sau scobit, care, îngropat în pământ, serveşte ca ghizd la o fântână puţin adâncă”; „hărdău” (pe care DLR e înclinat să-l înstrăineze: cf. ucr. *štovd*, *štuf* „trunchi de copac”), *ştiubeu* „stup primitiv, făcut dintr-un trunchi de copac scorburos sau scobit”; „fântână care are ca ghizd un trunchi de copac scorburos sau scobit”; „groapă adâncă”; „văgăună, râpă” [DLR] şi *ciob* „spărtură” [DA], atribuit de L.Săineanu împrumuturilor turceşti, părere respinsă de DA: „Marea răspândire geografică a cuvântului pe teren românesc şi lipsa lui în idiomele balcanice fac puţin probabilă această etimologie” (derivat regresiv de la *a ciobi* „a sparge”; „a ştirbi” [ib.], indigen, înrudit cu *a ciopli*, din acelaşi fond indigen).

Incompatibilitatea semantică a rom. *stur* „ţurţur”; „promoroacă”; „sare de proastă calitate”; „zgură”; „scrum” etc. [DLR] cu gr. – lat. *stylus* vine în contradicţie cu derivarea *stylus* > *stil*. Cuvântul românesc e susceptibil de a fi etimologizat cu ajutorul resurselor interne ale limbii respective: *a* (*se*) *sturî* (*a* (*se*) *storî*) „a nimici”; „a stâlci”; „a omorî”; „a se ruina” etc. devine, prin derivare regresivă, *stur*, cu eteme contigue: <bucată, ţepuşă> - <fărâmă, zgrunţ>, uşor reductibile la numitorul comun <stâlceală>.

Din cele de mai sus rezultă că a avut perfectă dreptate Al.Philippide, care „a lăsat loc şi ipotezei că unele elemente aşa-zise greceşti ar putea fi autohtone” [ap. A.Mihăescu, p.16]. A.Mihăescu remarcă judicios în sensul acesta: „... dicţionarele ne arată că în limbile romanice apusene a pătruns un număr considerabil mai mare de elenisme decât în limba română, şi aceasta prin mijlocirea limbii latine. Aşadar, acolo a avut loc o influenţă culturală masivă, pe când la noi limba latină a lăsat relativ puţine elenisme, adică s-a dovedit mai rustică, mai populară. De aceea, ipoteza că unele presupuse elenisme ar fi de fapt cuvinte autohtone pare probabilă şi trebuie luată în seamă” [Ibidem].

Raportarea rom. *mesteacăn* la lat. *mastichinus* e fantezistă. Ce legătură e între mastic, adică răşina extrasă din arborele asiatic *Pistacia lentiscus*, şi rom. mesteacăn? Încercarea lui I.-A.Candrea şi Ov.Densusianu [CDDE] de a o demonstra prin faptul că „noţiunea de „mesteacăn” o găsim strâns legată de aceea de „suc” (observaţi: înţelesul de „suc răşinos” pe care-l avea cuvântul greco-latin devine pur şi simplu „suc”!) şi diurea, cu deosebire în limbile slavice: rus. *berjoza* „mesteacăn”, berjozovica „suc de mesteacăn”; sb. *breza* „mesteacăn”, brezovača „suc de mesteacăn”; ceh. *briza, breza, brizda* „mesteacăn”, *brezovice* „suc de mesteacăn” eşuază chiar dacă acceptăm trunchierea sintagmei *suc răşinos*: exemplele aduse nu pot valida etimologia în discuţie, fiindcă în limbile menţionate numele sucului vine de la numele arborelui, nu viceversa. Din considerentele acestea e inacceptabilă şi etimologia avansată de

Cihac [DEDR] (v. sl. *můstŭ* – „must”). Semantic, dificilă e şi apropierea de *a mesteca* [Domasche, ap. Ciorănescu – DER].

Mesteacăn „arbore cu scoarţa albă, cu lemnul alb, gălbui sau roşiatic cu ramuri flexibile şi cu frunze verzi-cenuşii care creşte în regiunile deluroase şi subalpine [DLR] ar trebui raportat la formaţiile indigene: *mostochină* „mosmonă” [ib.], *mostochin* „moşmon” [ib.], *mostofâlcă* „umflătură”; „ghemotoc” [ib.] etc. Rad. *mes-* (cu aloetele: *mos-*, *măs-*, cf. variantele: *măsteac, măsteacăn, măstac, măstacăn* [ib.] viza, la origine, amenţii arborelui respectiv.

Examinate sub raportul opoziţiei împrumut grecesc (element autohton, bizantenismele admise de Ov.Densisianu [ILR, I, p.230] implică eliminarea mai multor cuvinte din lista pe care o propune: *horă, pitic, scafă, stol, tigaie* şi traistă [ib.].

Rom. *horă* (*hoară*) „dans naţional cu ritm domol, jucătorii se prin de mână formând un cerc mare”; „melodia ce se cântă la hore”; „doină, bocet sau baladă”; „fânul adunat cu grebla pe un loc de câţiva metri pătraţi în mijlocul căruia are să se clădească claia” etc. [DA] nu derivă, ci e un derivat regresiv de la rom. *a hori* „a juca hora”; „a cânta la horă”; „a doini, a boci”; „a strânge fânul în hore” [ib.], indigen, eteme: <a forfoti>, <a cânta>)ca şi *forfotă* > forfoti), cf. dubletul popular *cor* „dans naţional în formă de roată”; „fânul adunat în pătrate, în mijlocul cărora se vor face căpiţele”, pe care DA îl trimite la lat. *chorus*, deşi radicalul respectiv e înregistrat în numeroase formaţii respective din limba română cu acelaşi etemem sonic: *a coră*i „a croncăni” [ib.], *scorţ* „scârţ”, *gorunul* „numele unui joc de brâu”; „melodie după care se execută acest joc” [DLR: et. nec.].

Etimologii rusişti au rămas neputincioşi în încercarea de a explica dubletele similare din limba rusă: *horovod* „horă” şi *korogod* ”id.” „De regulă, notează Vasmer [17], de *hor* „horă” şi *vodit`* ” a conduce”. În cazul acesta e dificilă explicarea dialectului *korogod* „id.” Etimologiile propuse pentru formele cu „k-„ sunt inacceptabile” [Vasmer-17].

Astăzi dificultatea poate fi uşor înlăturată dacă apelăm la legea oscilaţiei fonematice nelimitate în cadrul aceluiaşi tip – vocoid – nonvocoid – de variaţie din structurile aloetice radicale şi afixale, lege formulată de noi în 1997 [DLŞL, nr.6, p.44]. Asemănările cu alte limbi se explică prin originile comune ale acestor limbi.

Tot un derivat regresiv e şi rom. *scafă* „pahar, cupă, ceaşcă”; „blid, strachină de lemn”; „luntre primitivă, făcută dintr-un trunchi scobit”; „matcă”; „scobitură mică în pământ, către care este dirijată mingea în jocul poarca” etc. (var. scaf. şcafă, scufă) [DLR: <ngr. *skafi*] (de fapt, <*a scafa* [*a scăfa*], indigen, etem: <a scociorî>, cf. seria aloetică următoare), *cofă* „vas de lemn” [DA: „cuvânt de origine germană”] (indigen, etem: <scobitură>), *a* (*se*) *scofeli* „a (se) scotoci”; „a se scobi în nas”; „a aduna, a strânge”; „a face din bucăţi mici” [DLR: et. nec.] (indigen, eteme: <a scobi>, <a grămădi>), *cobie* „flămânzare, cof” [DA: et. nec.] (indigen, etem: <adâncitură, scobitură>), *a scotoci* „a scormoni” [DLR] (indigen, etem: <a scobi>), *a corcodi* „a cotrobăi” [DA: <ung.] (indigen, etem: <a scormoni>) etc.

Întrucât îndemănarea etemică a ideii de <mulţime> cu cea de <larmă> e perfect demonstrabilă pe material românesc, cf. *cârd, ciurdă, ciopor, cireadă*, factorul intern e preferabil împrumutului şi în cazul etimologizării rom. *stol*. În privinţa laturii de expresie rad. *–tol* a rezultat, prin derivare regresivă, de la verbul indigen *a toloi* „a face larmă” [DLR].

Ipostazele aloetice ale rom. *tigaie* „vas întrebuinţat la prăjit”; „cratiţă”; „ceaun”; „căldare”; „scorbitură în lemn sau în piatră în care intră capătul unui fus, al unui stâlp” etc. [ib]: *tic-*, *tioc*, *toc* certifică indigenatul acestui cuvânt (etem: <scobitură>), cf. *tic* „putinei”; „oală”; „lădiţă” [ib.], *toc* (*tioc*) „cutie”; „tolbă”; „teacă”; „vas de lemn”; „ceaun mic”; „gaură în pământ” etc. [ib.: <magh. *tok*; cf. scr. *tok*] (indigen, cf. *a toca* „a bate, a ciocăni, a sparge” [ib.]).

În fine, *traistă* se sustrage influenţei în discuţie din aceleaşi considerente: aloetia tranşei radicale şi schimbările sinestezice de sens: *târnă* „id.” [ib.: <bg. *trăvna*] (indigen, etem: <suspendată, atârnată>), cf. *tăgârţă* „id.” [ib.: <ngr. *tagartsika*] (indigen: <*a* (*se*) *tăgârţa* „a (se) atârna, a (se) agăţa”; „a târî” [ib.]), *tăbârcă* „sac mic de pânză” [ib.] (<*a tăbârci* „a ridica ceva cu multă greutate”; „a târî după sine (ceva greu)” [ib.], indigen, etem: <a opinti>).

Aplicând metoda structurală de etimologizare , excludem din lista elementelor mediogreceşti (în multe izvoare: neogreceşti), care ar fi pătruns în limba română direct sau prin filieră slavă, cuvintele: *buzunar, felie, pită, strachină, pat* şi *piron*.

Referitor la rom. *buzunar*, A.Mihăescu constată: „De obicei lingviştii noştri îl derivă din neogreacă, însă în această limbă cuvântul e izolat şi apare numai în câteva graiuri locale. În greaca bizantină exista un *dzonárion* din *dzoni* „centură, cingătoare". Tot acolo se întâlneau şi campusele *inodzoni*, *inodzonon, inodzonion* „centură, cingătoare", din care, cu ajutorul sufixului predicativ – *arion*, era uşor să se nască un presupus **ipodzonárion*, care stă la baza formelor din graiurile neogreceşti şi a cuvântului rom. *buzunar*. Astfel, **inodzonárion* trebuie să fi fost la început o centură largă, la care se găseau prinse mai multe buzunare, aşa încât cuvântul a căpătat cu vremea înţelesul de „buzunar" [6, p.150].

După cum vedem, e o ipoteză clădită pe nepotriviri fonetice şi semantice sau chiar pe conjuncturi. Variantele rom. *buzunar – bozunar, buzdunar, bursunar, pozunar, posunar, pojinar* etc. [DA] – reprezintă un prim semnal al indigenatului. Raportate la sistemul lexico-semantic românesc, ele demonstrează indubitabil caracterul indigen al cuvântului, dezvăluind semnificaţia lui primordială: <bolfă, umflătură>, să se comp. formaţiile indigene:*buzdugea* „săculeţ, pungă" [ib.] (etem: v. supra), *buzdugă* „măciucă" [ib.] (acelaşi etem), *bâzdoacă* „id." [ib.], *bus* „pumn"; „pietricică" [ib.] (etem: <obiect sferic>), *a se buzăi* „a se bosumfla" [ib.] (etem: <a se îmbufna>), *pozomoc* „smoc de păr"; „grămadă" [DLR] (etem: <strânsură>), *pozmă* „pozină" [ib.] (etem: <strănaie>), *pos* (*poş*) *„alică" [ib.] (etem:* <obiect rotund>) etc.

Rad. *fel-* din *felie* „bucată subţire tăiată dintr-un aliment" [DA] îl recunoaştem în *pel* din altă zonă a vocabularului, cf. *peliş* „mlădiţă de cireş crescută într-un an" [DLR], *peliş* „crescătură, semn de recunoaştere [ib.], *pelişă* „pală" (în sintagma *peliţă de fân*) [ib.] etc. Esteme: <fărâmă>, <smoc>.

Pentru semnificaţia primară <pâine mică> şi indigenatul rom. *pită*, cf. sinonimele indigene *pup* „pâine mică" [ib.] şi *buşcă* „id." [DA], precum şi sensul comun „gogoaşă" al acestor sinonime.

Variantele rom. *strachină (stranchină, straichină, stachină, trăchină)* [DLR] şi ecoul lor în vocabularul românesc: *trăcănă*: „toate vasele de pământ ale unei gospodării" [ib.], *a trăncăni* „a mânca" [ib.], *troacă* „strachină de lemn" [ib.: <germ. *Trog* „covată"] (dar a se vedea *a torocăni* „a ciocăni" [ib.], sens înrudit cu „a scobi") reprezintă probesigure ale autohtonismului.

Caracterul indigen al rom. *pat* (etem:<suport, culcuş, strat> e susţinut de seria formaţiilor aloetice: *pătul, bătreag (bedreag)* „trunchi gros sau blană de lemn pe care cizmarii croiesc încălţămintea sau îşi ţin uneltele" [DA], *pitrură* „pat" [DLR] etc.

Formaţiile aloetice româneşti *piron* şi *pilon* „ib." [ib.] (etem: <ţepuşă, cf. *chirpcel* „ţeapă, spin de trandafir" [DA], *chiric* „greier"; „purice"; „copil neastâmpărat" [ib.], *chircit* (*pircit*) „prizărit" [ib.]) sunt derivate regresive de la verbele indigene: *a* (*se*) *pironi* „a bate, a (se) înţepeni"; „a se chinui" [DLR] şi *piloni* „a omorâ în bătaie" [ib.].

În ceea ce priveşte rom. *fasole*, se observă o suprapunere a corespondentului grecesc pe formaţia românească autohtonă *păstaie* (*postaie*, cf. sintagma *postaie* pentru *flori* „nume dat mai multor specii de fasole" [ib.: cf. alb. *pistaë*]), *păsuiele* „salcâm" [ib.: „Et. nec., cf. *păsui* „fasole""] (gr. *fas* – a fost apropiat de autohtonele *păs-*, *pos-*, *pis-*, cf.*pisulă* „fasole" [ib.], *pislegi*, *pişleag, pişteag* „cui de lemn"; „scândură" [ib.: et. nec.] – indigen, eteme: <ascuţit>, <subţiat>, *piscuş, pişcar, chişcar* „ţipar" [ib.] – indigen, etemem sonic, care sugerează pentru indigenele *păstaie* şi *fasole* etemul <alungit>).

Când e vorba de rom. *a se sinchisi*, considerat de origine neogreacă, se ignoră sinonimul *a binchisi* [DLR, s.v. *sinchisi*] (var. *a bindisi* [DA]), precum şi substantivul *sinchiş* din expr. *a lua* (*pe cineva*) *la sinchiş* „lua în răspăr, a ocărî" [DLR], *a-i da* (*cuiva*) *cu sinchiş* „a-i da cu tifla"; „a lua la goană" [ib.]. Dacă adăugăm la acestea şi pe *a bântui*, apropiat după conţinut şi expresie de *a bindisi*, atunci suntem în prezenţa unei serii aloeto-etemice care respinge împrumutul, dar nu exclude o intersectare cu acesta (etem: <a se tulbura, a se zăpăci>, cf. *a se tântăi* „a se zăpăci" [ib.]).

Cuvântul *pungă* (indigen, etem: <strânsură>) găseşte ecou în lexicul românesc indigen: *bunget* „desiş” [DA], *bungeag* „amesticătură de mai multe obiecte” [ib.], *a tongăni* „a bate” [DLR], *toană* „grămadă” [ib.] etc.

Dârmon, ca şi *ciur*, e autohton. La origine, ambele sugerează, prin radicalii onomatopeici *dâr-* şi *ciur* zgomotul unei mişcări (curgeri), în cazul dat *a cernutului*. Derivate postverbale de la verbele *a dârmoni* şi *a ciurui* [DA].

Rad. *chic-* din *chichiţă* „cutioară”; „despărţitură mică..., în formă de cutie, în partea de sus a unei lăzi, în care se păstrează mărunţişuri sau obiecte de valoare”; (la pl.) „melci mici cu dungi negre sau roşii” [ib.: „Derivat din *chichie*, cu suf. dim. *–iţă*, sau dintr-un dominutiv neogrecesc... V.Bogrea, DR, I, 263”] face parte din seria radicalilor indigeni *pic*(-), *tic*(-), *ţic*(-) etc., care sugerează ceva mărunt.

În cazul rom. *popă*, împrumutul (venit pin filieră slavă) s-a suprapus unei realităţi indigene, cf. *popă* „cosaş” (insectă); „bărbătuşul unui cărăbuş sau al altei insecte (pe care copiii îl înfig într-un băţ ca să zbârnăie, la jocul zbârnâitoarea), *a popi* „a cobi” [DLR].

Şi pentru *scufie* „bonetă, tichie” [ib.: <ngr. *skonfia*] trebuie să admitem intersectarea indigen / împrumut, cf. *scuf* [ib.], *cof* „albie”; „flămânzare”; „căpiţă de fân” [DA] (indigen, eteme: <adâncitură, scobitură>, <ridicătură>, prin polarizare etemică).

Originea rom. *boscoană* „farmec, vrajă” [DA] trebuie căutată nu în neogreacă (cuma procedat Cihac [DEDR]), ci în formaţia onomatepeică românească *a boscorodi* „a bombăni”; „a descânta”; „a pronunţa formule neânţelese cuiva” [ib.], noţiunile de a vrăji” şi „a vorbi” fiind contigue, cf. *a bosconi* „a vrăji”; „a bombăni” [ib.]. Aceeaşi explicaţie comportă şi ngr. sau gr. biz. *baskania*.

Concluzii: Grație metodei structurale de etimologizare am demonstrat că pretinsele împrumuturi grecești (directe sau indirecte) menționate sunt susceptibile de a fi etimologizate cu ajutorul resurselor interne ale limbii române.

Bibliografia:

1. CDDE – i.-A. Candrea, Densusianu, Ov. Dicţionarul etimologic al limbii române. Elementele latine (*A - Putea*).- Piteşti – Bucureşti: Editura „Paralela 45”, 2003.
2. DLR – Academia Română, Dicţionarul limbii române, serie nouă (literele M, N, O, P, R, S, Ş, T, Ţ, U, V, W, X, Y, Z, D – Deţinere).- Bucureşti: Editura Academiei, 1985-2006
3 . DA - Academia Română. Dicţionarul limbii române, serie veche (literele A – B, C, F – I, D – De, J, L - Lojniţă).- Bucureşti: Socec et comp. şi C. Sfetea, 1913-1949.
4. DER – Al. Cioranescu, Diccionario etimologico rumano, Universidad de La Laguna, 1958-1966.
5. DEDR - A.de. Cihac, Dictionnaire d’étymologie daco-romane. I. Éléments latins, comparés avec les autres langues romanes; II. Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-modernes et albanais.- Francfort A/M – Berlin - Bucarest, 1870, 1879.
6. H. Mihăiescu, Influența grecească asupra limbii române până în sec. al XV-lea, București, E.A.R.S.R., 1966.
7. i.i. Russu, Etnogeneza românilor. Fondul autohton traco-dacic și componența latino-romanică, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.
8. S. Pușcariu, Etimologii // DR, V, p. 404-425.
9. G. Rusnac, Câmpul etemic {drac}în limba română (I) // LR, 2007, nr. 7-9, p. 208-213; (II) // LR, 2007, nr. 10-12, p.158-162.
10. C. Lacea, Etimologii // DR, IV, partea a II-a, p. 777-785.
11. V. Bogrea, Etimologii // DR, IV, partea a II-a, p. 786-856.
12. A. Dauzat, Dictionnaire étymologique de langue francaise, dixieme édition, Paris, Librairie Larousse, 1954.
13. CADE – i.- A. Candrea, şi Gh. Adamescu, Dicţionarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”.- Bucureşti, Cartea Românească, 1931.

14. DU – L. Şăineanu, Dicţionar universal al limbii române, ed. a VI-a, revăzută şi adăugită, Craiova, Scrisul Românesc, 1929.
15. TDRG – H. Tiktin, Rumänisch-deutsches Wörterbuch, 2., überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron, I – III.- Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1985-1989.
16. SDE - Academia de Ştiinţe a RSS Moldoveneşti, Institutul de Limbă şi Literatură. Scurt dicţionar etimologic al limbii moldoveneşti, redactori: N.Raievschi, M.Gabinschi.- Chişinău: Redacţia Principală a Enciclopediei Sovietice Moldoveneşti, 1978.
17. L. Șăineanu, Dicționar universal al limbii române, ediție revăzută și adăugită de Al. Dobresco, i. Oprea, C. – G. Pamfil, R. Radu și V. Zăstroiu, Chișinău, Litera, 1998.
18. ILR – Ov. Densusianu, Istoria limbii române, vol. I. Originile, ed. îngrijită de prof. univ. j. Byck, București, EȘ, 1961.
19. M. Vasmer, Etimologiceskij slovari russkogo yazyka, IV, Moskva, Progress, 1973.
20. G. Rusnac, Etimologia structurală: principii, metodă şi obiective (1) // RLSL, 1997, nr.6, p.43-51.

Recomandat spre publicare:
23.12.2016

CONCEPTUL DE EDUCAŢIE FAMILIALĂ

LUPU (APACHITE) Maria,
Profesor învăţământ primar
România

Motto: „Familia este școala în care ești deopotrivă profesor și elev”.
(Ioan Gyuri Pașcu)

***Rezumat**: Articolul intitulat « Conceptul de educaţie familială » este structurat pe trei direcţii : rolul mamei în dezvoltarea copilului, rolul tatălui în dezvoltarea copilului şi, respectiv, rolul părinţilor în dezvoltarea respectului de sine al copilului. Pornind de la câteva considerente generale legate de familie, de importanţa acesteia, de marca socio-afectiva pe care aceasta o lasă asupra personalităţii oricărui individ, articolul continuă cu o serie de informaţii despre rolul pe care îl joacă mama în dezvoltarea copilului. Cum este şi firesc, rolul tatălui este la fel de important, tocmai de aceea articolul cuprinde şi un grupaj de informatii în acest sens. Finalul articolului face referire la respectul de sine al copilului şi la modul în care părinţii contribuie la acest fapt.*

***Summary**: The article entitled "The Family Education Concept" is structured in three directions: the role of the mother in the development of the child, the role of the father in the development of the child, and the role of the parents in developing the child's self-esteem. Starting from a few general family considerations, its importance, the socio-emotional mark it leaves on the personality of every individual, the article continues with a series of information about the role that mother plays in child's development. As is natural, the father's role is equally important, that is why the article also includes a cluster of information in this respect. The end of the article refers to the child's self-esteem and the way parents contribute to this.*

Atmosfera din familie, care poate fi pozitivă sau negativă, se interpune ca un filtru între influenţele educaţionale exercitate de părini şi achiziţiile psiho-comportamentale realizate la nivelul personalităţii copiilor. Drumul de la influenţa educativă la achiziţia comportamentală nu este un drum direct, ci este influenţat de climatul familial.

Oamenii poartă întreaga viaţă imprimată în straturile profunde ale personalităţii schema socio-afectivă pe care au absorbit-o în momentul contactului conştient cu lumea. Cheia modului de a vedea, de a simţi, de a stabili raporturi cu ceilalţi membri ai societăţii trebuie căutată în particularităţile mediului originar, deci în particularităţile convieţuirii cu cei care au format familia. Acolo este locul unde copiii au construit prototipul pentru toate relaţiile umane fundamentale, cum ar fi relaţiile de supra şi subordonare, de complementaritate, de reciprocitate,

acolo se descoperă comportamentele sociale elementare, cum ar fi apărarea drepturilor proprii, respectarea drepturilor altora.

Schema fundamentală a grupului familial a creşterii copiilor se formează prin modelul relaţiilor dintre părinţi, pe modelul relaţiilor dintre aceştia şi copii. Cea mai mare parte dintre părinţi educă aşa cum au fost educaţi.

Familia nu oferă numai premisele socializării. Ea oferă copilului posibilitatea de a se defini pe sine prin jocul comparaţiilor, al intimităţilor, al rivalităţilor de a-şi însuşi modele la care individualitatea sa în formare se poate referi în mod constant, posibilitatea de a-şi descoperi poziţia proprie în universul social. Grupul familial joacă deci acelaşi rol şi în cucerirea coerenţei personale.

Rolul mamei în dezvoltarea copilului

Mama este termenul de referinţă al celor dintâi raporturi pe care copilul le statorniceşte cu viaţa şi cu lumea. Primul mediu al copilului, după naştere se limitează la mama care e totul pentru el. Copilul depinde în asemenea măsură de mamă, încât se diferenţiază cu greutate de ea, iar mama ia numai treptat, în ochii lui, aspectul unui obiect precis şi definitiv, pe măsură ce copilul îşi dă seama că se deosebeşte de ea.

În contact cu mama, copilul îşi găseşte sprijinul necesar, încrederea în sentimentul securităţii şi echilibrului. Copiii lipsiţi de afecţiune în faza preverbală a vieţii, rămân vulnerabili, atât organic cât şi psihic, pe tot parcursul vieţii. Simpla îngrijire fizică, acasă sau la creşă, nu este suficientă. Prezenţa mamei în preajma copilului încă din primii ani de viaţă contribuie la dezvoltarea afectivă a acestuia.

Mama are o contribuţie majoră şi în însuşirea limbajului. Prin prezenţa sa, prin rolul său liniştitor şi încurajator, mama intervine ca mijlocitor între ceea ce doreşte copilul să exprime şi mijloacele de exprimare de care dispune.

În legătură cu rolul semnificativ al mamei în dezvoltarea capacităţii verbale se pot formula următoarele concluzii:

- limbajul se dezvoltă prin imitaţie în relaţia mamă – copil la început întemeindu-se pe autoritatea mamei;
- copiii care prezintă tulburări carentale datorate internării în instituţii de asistenţă, prezintă şi o întârziere gravă a dezvoltării limbajului;
- dacă contactul stabil cu mama este reluat, el determină într-o durată de câteva luni o reversibilitate netă a deficitului în dezvoltarea limbajului.
- sectorul cel mai afectat de tulburarea dezvoltării limbajului este acela care integrează capacitatea narativă şi nu cea expresivă.

Bucuria pe care atât copilul cât şi mama o simt când sunt împreună este cheia miraculoasă a influenţelor formative în familie.

Rolul tatălui în dezvoltarea copilului

Deoarece este mai puţin implicat biologic, funcţiile tatălui nu sunt la fel de complexe ca cele ale mamei. Aceasta nu înseamnă că rolul tatălui poate fi neglijat. El aduce o contribuţie esenţială în aspectele care privesc protecţia copilului şi consolidarea sentimentului de protecţie în conştiinţa acestuia.

Figura tatălui se fixează mai târziu în conştiinţa copilului şi pe măsură ce trece timpul cele două prezenţe (a mamei şi a tatălui) tind tot mai mult să se echilibreze. Rolul tatălui funcţionează şi sub forme difuze, indirecte, în primul rând prin influenţa pe care tatăl o exercită asupra mamei, asupra sentimentelor sale de siguranţă şi încredere, asupra echilibrului interior, prin contribuţia de cele mai multe ori hotărâtoare la asigurarea condiţiilor economice ale familiei, la stabilitatea atmosferei familiale.

La început, prezenţa paternă constituie pentru copil o simplă dublare a prezenţei materne, pe care o secundează sau uneori o substituie. El îşi va exercita destul de timpuriu funcţia esenţială, aceea de a reprezenta în familie, şi mai ales faţă de copil, o ordine a realităţii diferită de aceea pe care o reprezintă mama. Tatăl reprezintă viitorul şi necunoscutul. El îl scoate pe copil din ambianţa maternă şi îl „trage" spre exterior, îl stimulează să-şi urmeze calea, să fie el însuşi.

Rolul părinţilor în dezvoltarea respectului de sine al copilului

Dezvoltarea şi menţinerea respectului de sine al unui copil reprezintă o provocare pentru fiecare părinte; constituie un aspect foarte important pentru evoluţia lui în plan personal şi profesional.

Copiii care se respectă pe sine sunt deschişi, privesc viaţa cu realism, dar şi optimism şi gestionează eficient atât conflictele cât şi presiunile negative inerente. La polul opus, cei al căror respect de sine este deficitar, sunt predispuşi stărilor de anxietate şi frustrare, dezvoltând de multe ori complexe de inferioritate care îi vor marca întreaga viaţă.

Specialiştii în psihologia copilului definesc respectul de sine ca fiind *un ansamblu de concepţii şi sentimente pe care fiecare dintre noi le avem pentru noi înşine*. Felul în care ne definim şi ne percepem influenţează în mod direct motivaţiile, atitudinile şi tipul nostru de comportament.

Respectul de sine începe să se modeleze şi să se definească încă din primii ani de viaţă. Astfel, în jurul vârstei de trei-patru ani, copiii încep să aibă idei şi impresii despre sine, ajungând treptat la concluzii care se cristalizează pe măsură ce aceştia cresc.

Este foarte important ca părinţii să-i încurajeze în permanenţă, chiar şi atunci când unele lucruri li se par total lipsite de importanţă. Astfel, copilul va alerga la părinţi să le arate buburuza găsită, floarea ce le-a atras atenţia sau desenul pe care l-a realizat. Părinţii nu ar trebui să uite să-şi laude copilul, să-şi arate bucuria şi mândria faţă de cea mai mică realizare a micuţului. El trebuie încurajat să descopere lucruri noi, conceptul succesului apărut ca urmare a perseverenţei se inserează încă de la o vârstă fragedă.

Copilul vrea să realizeze ceva şi greşeşte. Încearcă din nou şi greşeşte iar şi iar, dar în cele din urmă izbuteşte să realizeze ce şi-a propus. El înţelege care îi sunt posibilităţile şi aptitudinile, dar şi că pentru a reuşi este nevoie să înveţe din greşeli.

Ideile şi concepţia despre sine a copilului sunt indisolubil legate de reacţia celor din jur, în special a părinţilor, de aceea implicarea acestora este esenţială. În definirea respectului de sine un rol important îl are dragostea şi suportul celor din jur, în special a părinţilor. Dacă un copil are multiple realizări, dar nu se simte iubit şi sprijinit de familie, poate ajunge să nu se mai preţuiască, mergând până la a-şi minimaliza cu totul meritele şi calităţile. Pe de altă parte, un copil ce se simte iubit, dar este ezitant şi neîncrezător în sine poate ajunge să nu se mai aprecieze deloc.

În concluzie, respectul de sine al celui mic se construieşte prin realizarea unui echilibru între manifestarea aprecierii şi a dragostei.

Respectul de sine fluctuează pe măsură ce copilul înaintează în vârstă, fiind influenţat de experienţele acumulate de cel mic. Un copil ce nu se respectă este, de obicei, închis în sine, refractar faţă de orice tendinţă de comunicare şi nu se arată dornic să se implice în nici o activitate. De cele mai multe ori vorbeşte negativ despre sine, spunând de exemplu: "nu voi înţelege niciodată cum se face asta" sau „nu sunt bun de nimic" sau „oricum nu-i pasă nimănui de mine" şi exemplele pot continua. În aceste situaţii, copilul nu are deloc încredere în capacităţile sale, având tendinţa de a renunţa imediat la o activitate care nu-i reuşeşte din prima încercare. Este pesimist, retras, dezinteresat şi nu manifestă nici o atracţie pentru acţiuni provocatoare.

Un copil al cărui respect de sine este ridicat interacţionează cu bucurie cu ceilalţi şi este nerăbdător să socializeze. Se implică în activităţi de grup, îi plac atât munca în echipă cât şi lucrul independent pentru că are încredere că va reuşi. Este tot timpul interesat de orice şi gata

să-şi asume noi responsabilităţi. Un astfel de copil va putea spune cu fruntea sus „nu am înţeles, vă rog să mai explicaţi o dată”, în loc de „nu voi înţelege asta niciodată”. Îşi cunoaşte atât punctele tari, cât şi punctele slabe, învăţând să le accepte pe acestea din urmă şi să le depăşească.

Familia reprezintă pentru copil un „port” în care îşi doreşte să poată ancora întotdeauna cu drag şi fără temeri, ştiind că va găsi acolo sprijin permanent şi dragoste.

Dat fiind faptul că primii paşi în viaţă pornesc în familie, acesteia îi revine datoria de a forma un individ sănătos cu priincipii şi gândire logică care să ştie să facă faţă cu succes tuturor problemelor întâlnite de-a lungul existenţei sale.

Biliografie:

1. Batrânu, E., Educația în familie, Ed. Politică, Bucuresti, 2005
2. Faber Adele, Mazlish Elaine, „Comunicarea eficientă cu copiii – acasă şi la şcoală”, Ed. Curtea veche, Bucureşti, 2002
3. Mitrofan, Iolanda, Mitrofan, Nicolae (1991) , Familia de la A …. la Z . Mic dicţionar al vieţii de familie , Editura Ştiinţifică, Bucureşti;
4. Bătrânu, Emilia, „Educaţia în familie”, 1980
5. Bonchiş, Elena, „Familia şi rolul ei în educarea copilului”, Editura Polirom
6. Baran-Pescaru, Adina, „Familia azi. O perspectivă sociopedagigică”, Editura Aramis, 2004.

Recomandat spre publicare:
23.12.2016

MIJLOACE NONVERBALE DE EXPRIMARE A POLITEȚII

CONSTANTINOVICI Elena,
Universitatea de Studii Europene din Moldova
elcon23@yahoo.com

Summary **:** *This article studies the issue of expressing politeness through nonverbal means such as smile, silence, glance, clothing, proxemics, etc. If verbal means of expressing politeness differ from one language to another, nonverbal ones are characterized by universality. However, every non-verbal means of expression of politeness has several meanings. Their knowledge facilitates the use of that gesture in various situations, since nonverbal means accompany the vast majority of speech acts to make them more effective. As politeness is manifested more by performing external actions, gestures have an important role in expressing it.*

Key words*: politeness, non-verbal means, smile, silence, glance, clothing, proxemics, meaning, speech acts*

Rezumat: *În acest articol este studiată problema exprimării politeții prin miloace nonverbale precum: zâmberul, tăcerea, privirea, vestimentația, proxemica etc. Dacă mijloacele verbale de exprimare a politeții diferă de la o limbă la alta, atunci cele nonverbale se caracterizează prin universalitate. Totuși fiecare mijloc nonverbal de exprimare a politeții are mai multe semnificații. Cunoașterea acestora facilitează utilizarea gestului respectiv în situații diverse, dat fiind faptul că mijloacele nonverbale însoțesc marea majoritate a actelor de vorbire pentru a le face mai eficiente. Din cauză că politețea se manifestă mai mult prin executarea unor acțiuni exterioare, gesturile ocupă un rol important în exprimarea ei.*

Politețea este pentru oameni ceea ce căldura este pentru ceară, spunea Schopenhauer. Politețea se bazează pe bunăvoință, o virtute care face parte din natura umană. Dacă politețea se manifestă prin executarea unor acțiuni exterioare, bunăvoința este un sentiment intern, esențial pentru practicarea actului de politețe. Politețea, pe lângă faptul că este o taxă pe care o datorăm altora, este foarte valoroasă pentru noi înșine. Uneori însă ne poate prejudicia. În literatura de specialitate [1] se menționează că în anumite cazuri, pot exista chiar conflicte între politețe și bunăvoință obișnuită. De exemplu, dacă un medic cedează, din politețe, taxiul unei doamne, din care cauză ajunge cu întârziere la un bolnav care are nevoie de ajutor urgent, el

poate fi penalizat, deoarece în acest caz trebuia să prevaleze obligația profesională și nu politețea. Alteori un act de politețe poate avea urmări negative pentru cel care-l face. Relevante din acest punct de vedere sunt două cazuri reale larg mediatizate, și anume: un domn i-a cedat unei doamne în vârstă rândul la ghișeul unde se vindeau bilete de loterie. În consecință, doamna cumpărând biletul care ar fi trebuit să-i revină lui, a câștigat câteva zeci de milioane de dolari. Un șofer care mergea pe autostradă în timp de noapte a luat la ocazie un autostopist, care i-a furat un ruxac în care se aflau două laptop-uri și un aparat de fotografiat, în valoare de 30.000 de lei. Nu știm cu certitudine, dar putem să bănuim că și domnul politicos, și șoferul mărinimos și-au regretat decizia de a face bine.

Cu toate acestea, importanța politeții în societate este de neestimat. În aproape toate materialele dedicate acestei teme, politețea este considerată un bun dat care se impune omului civilizat ca disciplină a vieții. Se menționează că politețea este o atitudine, nu este o fandoseală sau o ipocrizie, ci o datorie, un comportament, dictat de conștiință, care tinde spre dreptate. Manifestarea repectului față de alții, corectitudinea, altruismul sunt elemente esențiale pentru un om politicos. Psihologii au demonstrat că omul politicos devine sincer, calm, senin, luminos. deschis, atent, dar totodată încrezător în forțele proprii și în buna-credință a celorlalți. Adică un om politicos prețuiește esențialul din interior, stăpânirea de sine, nu aparența înșelătoare din exterior. "Nimeni nu ar trebui să facă ceva despre care nu se poate vorbi după cină." spunea Oscar Wilde. Marele avantaj al comportamentului politicos este că atrage aprecierea și afecțiunea interlocutorului, pe când un comportament nepoliticos atrage blamul și aversiunea acestuia. Atâta timp cât societatea recunoaște distincții în rang, politețea ne cere să arătăm respect față de superiorii noștri, față de egalii noștri și față de inferiorii noștri.

Reprezentând una din universaliile comportamentului comunicativ interpersonal, politețea se referă „la întregul set de atitudini și comportamente verbale, paraverbale și nonverbale, puse în mișcare de individ pentru eficientizarea relației și a comunicării cu Celălalt”. [2] De aceea și mijloacele de exprimare a politeții sunt foarte diferite.

În cele ce urmează vom puncta mijloacele nonverbale de exprimare a politeții. Se știe că 93% din comunicare are loc altfel decat prin cuvinte: nonverbal (prin gesturi și mimică) – 55 % și paraverbal (cu ajutorul intonației și accentului) – 38 %. După cum se vede, mai mult de jumătate din conținutul comunicării se efectuează prin mijloace nonverbale. Dacă mijloacele verbale de exprimare a politeții diferă de la un idiom la altul, atunci cele nonverbale se caracterizează prin universalitate. În plus, acestea însoțesc marea majoritate a actelor de vorbire pentru a le face mai eficiente.

Printre mijloacele nonverbale cu ajutorul cărora se exprimă politețea pot fi consemnate următoarele:

1) **Zâmbetul** este regula de aur, universală a comunicării politicoase. Pe lângă faptul că este expresia simplei bucurii sau fericiri, zâmbetul are diverse semnificații. Am căutat ce s-a scris la acest subiect și aș vrea să expun aici câteva sensuri transmise de zâmbet. Majoritatea studiilor la această temă arată că semnificația primordială a zâmbetului este cea de transmitere a unei stări generale de bine. Zâmbind, interlocutorii exprimă emoții pozitive, oferindu-și reciproc confort în situația respectivă de comunicare. Un alt sens al zâmbetului ar fi cel de acceptare/neacceptare. Dacă zâmbești, mai ales, când întâlnești o persoană necunoscută, înseamnă că accepți comunicarea cu ea. Dacă ești încruntat, înseamnă că nu ești dispus să accepți conlocutorul. Zâmbetul este un semn nonverbal de salut. Un salut neînsoțit de zâmbet nu mai poate fi calificat drept politicos. Un zâmbet poate fi expresia unui gest de încurajare care face comunicarea politicoasă. Un zâmbet poate fi și un semn de înțelegere. Uneori nu este nevoie de multe cuvinte pentru a te face înțeles. E destul un zâmbet transmis și primit în schimb ca replică într-un dialog. Zâmbetul poate fi un semn al sincerității. Pentru a deosebi un zâmbet sincer de unul fals, e necesar să urmărim ochii interlocutorului. Într-un zâmbet fals ochii nu zâmbesc. În sfârșit, dar nu în ultimul rând, zâmbetul ne face persoane plăcute interlocutorilor, persoane politicoase. „Nu înceta niciodată să zâmbești, nici chiar atunci când ești trist, pentru că nu se știe cine se poate îndrăgosti de zâmbetul tău.” Gabriel José García Márquez

2) **Tăcerea** ca parte a limbajului nonverbal nu trebuie trecută sub tăcere. Ea poate spune uneori mai multe decât cuvintele. În cartea „Teoria tăcerii”, semnată de Iulian Tănase, [3] sunt ilustrate 173 de moduri în care putem tăcea. Acestea se încadrează în 4 dimensiuni ale tăcerii identificate de Takie S. Lebra, profesor de antropologie la universitatea din Hawaii, Honolulu, și anume:

1) tăcere vs sinceritate
2) tăcere vs discreție socială
3) tăcere vs jenă
4) tăcere vs sfidare

Primele trei au o legătură directă cu politețea. Printre beneficiile pe care le aduce tăcerea într-o comunicare politicoasă este faptul că tăcând câștigăm timp pentru ascultare. Când păstrăm tăcerea, avem posibilitatea să-i ascultăm pe ceilalți, observând și felul în care comunică. Astfel aflăm mai multe lucruri despre interlocutor și putem găsi modul cel mai eficient de a transmite politicos mesajul nostru. În plus, tăcerea ajută la păstrarea calmului și a controlului de sine, atât de necesare pentru o comunicare politicoasă. Pentru exprimarea politeții, important este că știi **când**să taci, **cum** să taci și **ce** să taci. [4] Asta pentru că tăcerea nu este întotdeauna o virtute. Unele semnificații ale tăcerii sunt mai degrabă expresia impoliteții, atunci când exprimă sfidarea, disprețul, neseriozitatea, nervozitatea, lașitatea, superioritatea sau aroganța. Culmea impoliteții este tăcerea ca răspuns la salut, indiferent dacă îi aparține unui bărbat sau unei femei. (despre acest aspect al tăcerii voi vorbi altă dată). Însă cele mai multe sensuri ale tăcerii accentuează intenția de comportament politicos. Astfel, atunci când exprimă părere de rău, remușcare, regret, nemulțumire, timiditate, suferință sau dimpotrivă, fericire, entuziasm, empatie, bucurie, încredere, smerenie, bunătate, liniște, echilibru, chibzuință, sensibilitate, interes, inspirație, curiozitate, tăcerea înnobilează actul verbal, multiplicându-i valențele. Clara Toma în articolul „Comunicarea prin intermediul tăcerii” relevă, pe bună dreptate, că „Tăcerea este o conversație pe care o purtăm cu noi înșine” [5] sau, altfel spus, o comunicare cu sinele. Mai ales, atunci când situația de comunicare este provocatoare, tăcerea ca prim răspuns este salvatoare, deoarece tăcând câștigăm timp pentru a reflecta înainte de răspunde inteligent la provocare, ceea ce imprimă o doză de politețe deloc neglijabilă. Reiese că tăcerea devine „obligatorie atât într-o comunicare corectă, cât și într-o ascultare eficientă, fapt recunoscut chiar de Cicero, care credea în aparentul paradox că „tăcerea este una din marile arte ale comunicării”. **[6].**

3) **Privirea** are legătură directă cu politețea. Felul cum privești și cum ești privit denotă atitudinea conlocutorilor față de partenerul de dialog. Fiind un element al limbajului nonverbal prin care se pot comunica emoții, sentimente și stări de suflet, privirea „vorbește, sugerează, influenţează, comandă”. [7]. Există foarte multe tipuri de priviri: privire oficială, de anturaj, intimă, directă, fixă, evazivă, laterală; privire agresivă, agitată, incruntată, obosită etc. S-a menționat în literatura de specialitate că „Privirii i se pot atribui tot atatea califiative câte emoţii există: privire iubitoare, privire blandă, privire senzuală, privire tematoare, privire suparacioasă, privire zambitoare, fericită, privire visatoare, privire luminoasă, etc.” [8]. Privirea poate fi blândă sau încruntată, interesată sau dezinteresată, încrezătoare sau bănuitoare în funcție de subiectul discutat și de situația de comunicare respectivă. Pentru o comunicare calitativă și politicoasă cu ceilalți, e nevoie de a reda prin intermediul privirii pachetul de sentimente pozitive. Contează și durata întâlnirii între privirile celor care comunică. S-a constatat că durata trebuie să măsoare 60-70 % din timpul conversației, timp în care conlocutorii pot construi un dialog politicos, bazat pe simpatie reciprocă. Dacă durata este mai mică, asta demonstrează neîncredere și atunci nu mai poate fi vorba de politețe. Psihologii au constatat că „multe lucruri depind de maniera în care fiinţele se privesc unele pe altele. A se privi, este o întreagă ştiinţă; nu s-a studiat încă suficient influenţa privirii asupra destinului omului. (...) Totul este în privire, pentru că este o sinteză a fiinţei, şi în plus, imprimă o pecete peste tot unde se pune”. [7].

4) **Vestimentația**. A te îmbrăca adecvat pentru fiecare ocazie este o cerință nescrisă a unui comportament politicos. Regulile privind vestimentația sunt, de obicei, cunoscute, învățate în cei 7 ani de acasă. Va fi total neadecvat și nepoliticos să te prezinți la o înmormântare într-o rochie

roz, cu un decolteu adânc și cu multe bijuterii. Tot așa cum riști să fii ridicol prezentându-te la biserică în fustă scurtă și pantofi cu tocuri de 11 cm. Fiecare ocazie are standarde vestimentare specifice. Așa cum un diplomat va fi îmbrăcat la patru ace, în costum clasic, dintr-un material de bună calitate, cu toate accesoriile necesare, și o menajeră are uniforma ei. În lumea afacerilor, fiecare companie are așa-nimitul dress-cod, iar angajații nu au voie să-l înalce. Ar fi un semn de impolitețe să vii la serviciu îmbrăcat ca și cum te-ai duce la teatru și invers.

5) **Proxemica** reprezintă limbajul spațiului. Aceasta, pe lângă faptul că este o modalitate de a crea un spațiu confortabil pentru interlocutori în timpul comunicării, este și un indiciu al politeții. Dacă nu respectăm cele patru tipuri de distanţe interpersonale: distanţa intimă (15-40 cm), distanţa personală (45-75cm), distanţa socială (125-210 cm) şi distanţa publică (până la 7 m și 50 cm) putem fi taxați ca nepoliticoși. Astfel, distanța minimă este permisă doar în comunicarea cu persoane foarte apropiate: părinți, copii, frați surori, soți etc. Distanța personală ne permite să acceptăm persoanele familiare nouă: colegi, prieteni, cunoscuți. Cu partenerii de afaceri trebuie să respectăm distanța socială, iar la distanța publică putem accepta orice persoană necunoscută. De la această distanță se țin discursurile publice, unde gesturile sunt formale, stereotipe. Dacă nu cunoaștem aceste elementare reguli și ne apropiem prea mult, sau dimpotrivă, ne îndepărtăm prea mult de persoana cu care comunicăm, riscăm să încălcăm regulile de politețe la acest capitol.

6) **Gesturile de curtoazie** au un rol important într-o comunicare politicoasă. Ele țin de anumite uzanțe sociale, și anume: a ceda locul în mijloacele de transport în comun, a oferi ajutor unei persoane care coboară din troleibus (mai ales unei doamne sau domnișoare), a deschide ușa la intrarea sau la ieșirea din clădiri, a te ridica în picioare când intră profesorul în clasă sau când intră un oaspete în birou, a oferi ajutor celor care își îmbracă paltonul, a ajuta pe cineva care duce ceva greu, a invita interlocutorul să ia loc dacă durata conversației este mai mare de 2-3 minute etc. Toate acestea sunt gesturi care dezvăluie niște secrete ale politeții. Unii le consideră „mofturi”. Poate că așa o fi, dar dacă observi semnificația gestului unui bărbat de a sta pe scaun în trolebus în timp ce o femeie (fie ea tânără, dar mai ales dacă e în etate sau însărcinată) stă în picoare în fața lui sau de a nu ține ușa deschisă la serviciu sau la magazin, indiferent cine intră după tine, sau de a nu intra înaintea unei doamne în restaurant pentru a o proteja de privirile celor aflați acolo, sau de a nu merge pe partea dinspre bordură a trotuarului atunci când ești cu cineva de gen feminin sau cu un copil, cum credeți că-l va taxa? Da! Nepoliticos îi va zice!

Așadar, gesturile de curoazie, precum și toate mijloacele nonverbale despre care am vorbit supra, participă la catifelarea relațiilor sociale și ne ajută să trăim empatic și în armonie cu ceilalți. Iar pentru asta trebuie să demonstrăm respect pentru ascultător, ținând cont de faptul că a fi politicos înseamnă a prețui pe cei cărora ne adresăm și pe noi înșine.

Bibliografia:

1. 563 Words Short Essay on Politeness
2. Politețea în comunicarea interpersonală. În: http://www.scrigroup.com/management/ cominicare/ POLITETEA-IN-COMUNICAREA-INTER13537.php
3. Iulian Tănase, Teoria tăcerii, Editura Herg Benet, 2015, 296 p, ISBN 9786068530901
4.Irina Burcă, Tăcerea în comunicare.
În: https://irina.burca.md/psihologie/comunicare/tacerea-in-comunicare.html
5. Clara Toma, Comunicarea prin intermediul tăcerii.
În: http://claratoma.exprimari.ro/comunicarea-prin-intermediultacerii
6. http://ziarullumina.ro/tacerea-locul-unde-Il-putem-intalni-pe-dumnezeu-9116.html
7.Privirea–limbajul lui Dumnezeu. În: http://www.acumsiaici.ro/201/privirea-libajul-lui-dumnezeu/
8. Cum să interpretezi privirea în comunicarea nonverbală. În:
http://comunicareeficienta.com/comunicare-nonverbala/cum-sa-interpretezi-privirea-in-comunicarea-nonverbala/

Recomandat spre publicare:
23.12.2016

CULTURA POPULARĂ DIN PERSPECTIVA FENOMENULUI GLOBALIZĂRII

ȘORODOC Oana,

„Ca european, doresc ca România să intre în U.E. cu ceea ce o face să fie altfel. Sper ca românul va fi mândru de a fi european, dar va fi și mai mândru de a fi român."

(Gérard Onesta – vicepreședinte Parlamentul European, 2005)

***Summary**: This article has the purpose to highlight how the process of globalization can influence education and through it popular culture. The need for more education through and for cultural diversity will be noted , through many countries raiset this issue long time ago.*

We must plead for openness, empathy and communication of the values of each culture through programs centered on socially content and on students. Education needs to reinvent the democratic ideal , it must also take into account the cultural traditions of the groups that compose society. Teachers should work in teams, even in international partenerships that globalization makes them unavoidable because those without a solid education are left to the fate, away from the center of action. The hard tesk of education is to transform interdependence into a commited assumed solidarity that will help people to understand themselves and to understand the others.

Ar putea oare educația să fie influențată de procesul globalizării, acel viguros proces de cuprindere a spațiilor de existență și cultură umană? Cum s-ar descrie acest fenomen? O posibilitate ar putea fi următoarea:

"Peste planetă sunt aruncate plase care o strâng ca şi cum ar apăra-o de dezintegrare. Una este a comunicării instantanee, alta a informaţiei nelimitate; alta financiar-bancară şi a economiei globale; o reţea se referă la ecologie, alta este a instituţiilor politice şi de securitate, a problematicii comune, toate suprapuse pe vechea reţea a oamenilor de ştiinţă şi pe cea străveche a idealului universal. Numim strângerea planetei în năframe şi năvoduri **globalizare**" (M. Maliţa).

Cultura populară rămâne un fenomen universal căci nu doar se moşteneşte, ci se şi învaţă, regăsindu-se în manifestări locale unice, fiind dinamică și stabilă în acelaşi timp. Conţinând producţiile spirituale ale culturii populare, folclorul este astăzi pentru minorităţi un mijloc de revitalizare, de păstrare a identităţii naţionale.

Se constată faptul că, după anii 1990, multe culegeri de folclor ale diferitor popoare, apărute în țara noastră, confirmă că studierea și promovarea folclorului e o replică dată globalizării.

Categoric e nevoie de o educație pentru și prin diversitate culturală. Care ar fi motivul? Putem spune că acea tendință de "atomizare" adică de separare în grupuri, regiuni, comunităţi se opune celei de "planetizare" prin conturarea unor entităţi transculturale şi transfrontaliere. Astfel, termenii care concurează cu educaţia interculturală sunt: educaţia antirasistă ,educaţia multiculturală ,educaţia pentru valori democratice, globală, incluzivă, educaţia pentru toleranţă, etc.

Spre exemplu, până și Bolivia, la O.N.U., în 1973 a ridicat pentru prima dată problema ocrotirii folclorului pentru ca în anul 1989, la Paris, un document transmis de UNESCO tuturor guvernelor lumii să fie intitulat " Recomandare privind ocrotirea culturii tradiţionale şi a folclorului".

Filozofia diversităţii în acţiune pledează pentru deschidere, empatie şi comunicare a valorilor fiecărei culturi prin programe axate pe conţinuturi (curriculum intercultural) centrate social (pe egalizarea şanselor de reuşită) şi pe elev, care trebuie educat în spiritul perceperii propriei situaţii viitoare.

Se impune deci o redefinire a modulului de cultură tradiţională: "Afirmaţia că globalizarea va duce la pierderea specificităţii este o prejudecată. Dimpotrivă, integrarea creează structurile pentru ca ţăranul român să se pună în valoare cu ceea ce are mai specific.

Aşa se întâmplă şi cu valorile culturale. În contrast cu celelalte culturi, se va vedea ce avem noi pecific şi asta va ajuta tocmai la păstrarea a ceea ce avem de valoare. Ba chiar oamenii se vor simţi încurajaţi să păstreze ceea ce au ca tradiţie şi ca meşteşuguri." (St. Tănase, 2005,p.3)

În ceea ce priveşte influenţele comportamentului prosocial asupra psihologiei comunităţii, în lucrarea *Personalitate şi societate în tranziţie* , (S. Chelcea, 1995) termenul de "comportament prosocial" se referă la ajutorarea, protejarea şi sprijinirea altor persoane fără a aştepta recompense, beneficii, etc., deci la voluntariat. Limitarea posibilităţilor de alegere impusă individului determină procesul schimbării atitudinale. Astfel, putem deduce de ce , în special folclorul literar nu e înțeles și nici agreat de cei mai tineri căci aceștia nu-l cunosc nu doar pentru că refuză să facă, ci pentru că au primit o educație în direcția excluderii tradiționalului, în numele așa-zisei "modernităţi". Posibilitatea acestori tineri de a-și forma o identitate proprie devine minima din cauza acestei manipulări a individului , o manipulare culturală, economică, socială și ideologică. „Spre exemplu, învățându-i pe tineri să adopte punctele de vedere ale altor grupuri etnice şi religioase, se poate evita lipsa de înţelegere care duce la ură și violenţă la vârsta adultă. Însuşirea istoriei religiilor şi a obiceiurilor poate astfel să servească drept punct de pornire pentru comportamentul ulterior".

Schimbarea opţiunilor etico-estetice dar mai ales rădăcinile acestui fenomen de amploare sunt adânci. Cel mai puternic proces de globalizare de dimensiuni multicontinentale, a avut loc nu prin renunţarea la vechiul cadru valoric, propus de greci şi preluat de romani: *Adevăr, Bine, Frumos*, ci prin completarea acestuia cu *Legalitate, Libertate, Solidaritate şi Sentimentul creştin al sacrului.*

Prima țară în care s-a realizat o educaţie ancorată bine în tradiţie, dar şi anticipativă, şi specifică, totuşi deschisă interculturalităţii a fost Japonia. Acestă modernizare rapidă dar și spectaculoasăa avut la bază enorm de multe sacrificii. În România, în schimb, în 1821, a fost debutul unei firave modernizări, întinsă cam un secol și avându-i la conducere pe pașoptiști. Continuarea a fost și mai diluată prin 1938 din cauze multiple: fie populația și starea acesteia căci aproximativ trei sferturi proveneau din mediul rural și nu erau deschiși modernizării, fie inexistența unui dialog al elitelor autohtoniste și cele culturale europenizate. Totuși, poate principala cauză rămâne un "vârtej" al câtorva dictaturi, datorită superficialităţii.

Educaţia europeană e un proces inevitabil ce presupune modernizarea idealului educativ, a obiectivelor, conţinuturilor, formatorilor, detalii identificate în lucrarea prof. C. Bârzea "Les politiques éducatives dans les pays en transition", Les Editions du Conseil de l'Europe, Strasbourg,1994).

Consider că educația ar trebui să reflecte nu doar la talentul individual, la acea teorie a inteligențelor multiple ci și la fiecare om, la tradițiile culturale ale grupurilor. Omul e imperios necesar să-și găsească locul în comunitatea locală de care aparține, să își afirme originalitatea într-un învățănânt individualizat dar care, prin aportul multidisciplinar, să ajute la formarea conştiinţei identităţii colective şi să-I permită să răspundă corespunzător la întrebarea: "Pentru ce trăim împreună?" E momentul ca educația să se reinventeze în plină criză a coeziunii sociale sau să revitalizeze idealul democratic. E nevoie de o educație care să sprijine dezvoltarea umană , un nou model care să pună accent pe reorganizarea timpului şi respectarea naturii. O soluţie oferă alteritatea, cunoaşterea şi înţelegerea celorlalţi, esenţială pentru evitarea omogenizării prin eterogenitate culturală şi pentru protejarea "unităţii în diversitate".

De fapt, asistăm la o așa-zisă protecție a omului de experienţa celorlalţi, prin" strategii" care ţin de egocentrismul ce duce la ideea unei identităţi autosuficiente, logocentrismul decretează, conform unor reguli exclusiv raţionale: părinţii sunt mai presus de copii, bătrânii superiori tinerilor, oamenii sănătoşi mai presus de cei bolnavi , cei civilizaţi mai presus de cei așa-zis" primitivi", etnocentrismul subjugă şi astăzi formele de alteritate prin procese de distrugere a culturilor străine considerate inferioare. Strategiilor menţionate li se opune gândirea eterologică, bazată pe conştientizarea propriei (non)identităţi prin confruntarea cu valorile culturale străine, cu ''celălalt" din propria cultură şi cu "străinul" din propria persoană. Prin educarea empatică, vom reuşi să contemplăm lumea şi prin ochii celuilalt.

Pana la urmă interculturalitatea este o permanenţă în gândirea românească.

Au existat schimbări la nivelul societăţii în ansamblu şi al personalităţii în special odată cu căderea ideologiei și practicii comuniste în Europa Centrală şi de Est. Se presupune că

principalele cauze ar fi fost schimbările în ierarhia valorilor morale şi profesionale ale tinerilor, îndeosebi ale studenţilor şi elevilor, prin modificări ale atitudinilor social-morale (politice, etice şi etnice).

Identitatea noastră culturală, relațiile tradiționale de cooperare rămân factorii de echilibru în raportul dintre societatea românească în tranziţie de la real la ideal şi personalitate: "Lumea rurală românească este o rezervaţie de tradiţii şi valori pierdute în restul Europei. Satele româneşti sunt adevărate monumente vii de civilizaţie ancestrală, pierdută de mult în Occident, care ar putea oferi şanse de revigorare chiar unor sate din Belgia, Franţa sau Italia. De aceea, românii nu au voie să repete greşelile celor din vest." (Evelyne Pivert - Preşedinta Asociaţiei "Operation Villages Roumains"- Franţa, 2005, p.3)

Referindu-ne la psihosociologia personalităţii, "vom spune că personalitatea reprezintă o structură, (un sistem ierarhizat) nu o juxtapunere de trăsături sau caracteristici". (S. Chelcea, 1995, p. 11)

În acest ansamblu, tineretul acceptă valorile societăţii deschise, democratice (libertatea de gândire şi exprimare, de deplasare în lume, respect, demnitate) opunându-se celor ale societăţii închise (şablonizare, politizare excesivă, corupţie, birocraţie). De aceea, şi învăţământul trebuie să asigure afirmarea identităţii culturale naţionale în cadrul deschis spre o mai bună cunoaştere a culturii altor naţiuni pentru înţelegere şi apreciere reciprocă, trebuie să-și amplifice posibilitățile pentru a-i învăța pe educați regulile convieţuirii.

Pentru flexibilizarea programelor, profesorii ar trebui să lucreze în echipe, chiar internaţionale, într-un parteneriat pe care globalizarea îl face inevitabil, căci perspectivele se simt deja: "cei fără o educaţie temeinică sunt lăsaţi în voia sorţii, departe de centrul acţiunii" (J. Delors, 2000, p.30).

În concluzie, avantajele şi dezavantajele globalizării nu contradictorii cultivării identităţii culturale ci sunt complementare,. Astfel, sarcina dificilă a educaţiei este transformarea interdependenţei într-o solidaritate liber-asumată, care să-i ajute pe oameni să se înţeleagă pe ei, între ei şi să îi înţeleagă şi pe ceilalţi.

Bibliografie:

1. Bârzea C. "Les politiques éducatives dans les pays en transition", Les Editions du Conseil de l'Europe, Strasbourg,1994.
2. Chelcea, S. Personalitate şi societate în tranziţie, Bucureşti, Editura Ştiinţă şi Tehnică S.A., 1994
3. Delors, J., Comoara lăuntrică, Raportul către UNESCO al Comisiei internaţionale pentru Educaţie în secolul XXI, Iaşi, Editura Polirom, 2000, p.30.
4. Hamburg, D.D., Education for Conflict Resolution (preluată din Annual Report 1944, CarnegieCorporation, New York).
5. Pivert Evelyne - Preşedinta Asociaţiei "Operation Villages Roumains"- Franţa, 2005.

Recomandat spre publicare:
23.12.2016

FORMA ŞI STRUCTURA SCRISORILOR DE AFACERI

CONSTANTINOVICI Elena,
Universitatea de Studii Europene din Moldova;
RUSICA Natalia,
Liceul de Creativitate şi Inventica „Prometeu”

Summary **:** *The article deals with the rules for writing business letters. In particular, it is about the requirements for the form and structure of business letters. As a rule, most trade correspondence texts have common compositional parts. Each component part has editing features. This article specifyes several ways of properly correcting business correspondence, contributing to the improvement of written communication skills in the conduct of business activities.*
Key words*: business activities, business letters, component part, features, form, structure, rules.*
Rezumat: *Articolul se referă la regulile de redactare a scrisorilor de afaceri. În special, e vorba de cerințele față de forma și structura scrisorilor de afaceri. De regulă, majoritatea textelor din domeniul corespondenței comerciale au părți compoziționale comune. Fiecare parte componentă are particularități de redactare. În articolul de față sunt detaliate câteva modalități de redactare corectă a corespondenței comerciale, contribuind la perfecționarea competențelor de comunicare scrisă în desfășurarea activităților practice în domeniul afacerilor.*

Scrisorile de afaceri sunt documente redactate conform cerinţelor stilului oficial-administrativ. Acest stil constituie o varietate funcţional-stilistică a limbii române, fiind condiţionat de factori extralingvistici şi conturat de surse ale limbii, selectate şi organizate în raport cu cerinţele de bază ale acestei varietăţi funcţionale. Stilul oficial-administrativ deserveşte o realitate polivalentă. şi de aceea are o structură neomogenă. În ultimul timp, capătă amploare delimitarea acestui stil, printre celelalte stiluri funcţionale ale limbii române, ca un stil al comunicării în sfera economică, juridică şi diplomatică, precum şi în sfera relaţiilor oficiale între diverşi parteneri de afaceri şi diverse organizaţii.

Majoritatea documentelor ce ţin de stilul oficial-administrativ au părţi compoziţionale comune. Pentru documentele diplomatice, de exemplu, sunt specifice următoarele părţi componente: formule protocolare introductive şi de încheiere, mesajul propriu-zis, care conţine partea argumentativă şi expunerea faptelor. Aceste componente nu sunt specifice numai documentelor diplomatice. După acelaşi principiu sunt alcătuite şi scrisorile de afaceri, şi diferite documente administrative. În genere, e de notat că aproape toate documentele oficial-administrative sunt scrise după un anumit tipar, plan. Acest lucru înlesneşte mult constituirea lor.

Cerinţele de bază ale stilului oficial-administrativ, impuse tuturor tipurilor de documente, sunt următoarele: exactitatea şi accesibilitatea mesajelor, caracterul impersonal, logic şi laconic al exprimării.

Scrisorile de afaceri ţin de substilul administrativ care deserveşte relaţiile administrative şi comerciale. Sfera de comunicare a acestui substil sunt afacerile. Principalele documente redactate conform cerinţelor acestui substil sunt: scrisorile comerciale, de afaceri, cererile, certificatele, demersul, nota explicativă, invitaţia, procesul-verbal, raportul de activitate, documentele necesare pentru angajarea în câmpul muncii, cum ar fi curriculum vitae, scrisoarea de intenţie, cererile personale etc.

În cele ce urmează, ne vom referi la forma şi structura scrisorilor de afaceri. (Articolul reflectă, în mare parte, materia predată la cursul „Corespondenţa economică şi comunicarea de afaceri” studenţilor de la Facultatea de Ştiinţe Economice a USEM şi nu revendică noutate).

Scrisorile de afaceri sunt nişte documente care au un scop funcţional distinct şi o valoare economică şi juridică aparte. Ele reprezintă o carte de vizită a întreprinderii, de aceea e necesară preocuparea nu numai pentru forma scrisorii, ci şi pentru fondul, conţinutul acesteia. Scrisorile trebuie să fie nu numai corect redactate, ci şi prezentate într-o formă îngrijită, atât prin execuţia lor grafică, cât şi prin materialul de scris folosit. Există câteva tipuri de scrisori comerciale

conforme cu situaţiile reale care apar în procesul de comunicare între agenţii economici. Se cunosc următoarele tipuri de scrisori de afaceri: cererea de ofertă, oferta, comanda, confirmare de comandă – caracteristice pentru etapa precontractuală şi reclamaţia, remedierea şi somaţia – caracteristice pentru etapa postcontractuală.

În general, orice scrisoare cuprinde următoarele părţi:

1. Antetul
2. Numărul şi data
3. Numele şi adresa destinatarului
4. Obiectul scrisorii
5. Corpul scrisorii
6. Semnăturile
7. Menţiuni suplimentare
8. Ştampila

Antetul include informaţii considerate utile pentru corespondenţi. Şi anume:

1. denumirea şi adresa organizaţiei emitente. Denumirea trebuie să fie scrisă sau tipărită în întregime, nu prescurtat, pentru a evita diverse confuzii. În cazul în care organizaţia care emite îşi desfăşoară activitatea la mai multe adrese, se indică adresa sediului administrativ;
2. forma juridică de organizare şi capitalul social;
3. denumirea organului ierarhic superior;
4. număr de înscriere în Oficiul Registrului Comerţului care funcţionează pe lângă Camera de Comerţ.;
5. contul în bancă (selectiv); numărul de telefon, fax, e-mail.

Deasupra, în stânga, pot să figureze şi informaţii complementare, cum ar fi: sucursalele, firme al căror reprezentant este; denumirea direcţiei sau a serviciului.

Majoritatea unităţilor economice folosesc coli cu antet imprimat în prealabil. Utilizarea hârtiei cu antetul imprimat asigură acestora nu numai un plus de eleganţă, ci şi o mai uşoară identificare, de către destinatar a emitentului scrisorii.

Antetul se plasează la distanţa de 2,5 cm de la marginea foii în partea de stânga sus a foii şi nu mai departe de mijlocul foii. Se poate plasa şi centrat în partea de sus a foii.

Numărul de înregistrare şi data sunt elementele de bază de identificare și evidență a scrisorii. Menţionaţi locul de unde scrieţi, apoi data: ziua în cifre, luna în litere, cele 4 cifre ale anului. Nu se indică numele zilei. Un document fără dată nu este luat în considerare din punct de vedere legal. Data se indică fie în partea dreaptă, sus, a scrisorii, când se menţionează şi localitatea (De ex., Chişinău, 1 decembrie, 2005), fie în parte stângă, mai jos de antet, după număr). De ex. Nr. 1550 / 1decembrie 2005). Data este deosebit de importantă pentru clasarea în ordine cronologică a scrisorii. Din punct de vedere juridic, data scrisorii este data acordului intervenit între cele două părţi. Însă, în caz de litigiu, cea mai bună probă este data înregistrării poştale a timbrului. Numărul şi data pot fi aplicate cu o maşină specială de către serviciul de registratură în momentul expedierii plicului.

Numărul se scrie mai jos de antet astfel: Nr. 488/1 decembrie, 2005.

Numele şi adresa destinatarului se aşază mai jos decât data în partea dreaptă la acelaşi aliniament. Elementul dat al structurii cuprinde:

- denumirea firmei, precedată de cuvântul *Către* sau numele persoanei destinatare, precedate de cuvântul *Domnuui.* După *Către* nu se pune virgulă sau alt semn de punctuaţie. Când scrisoarea este adresată unui funcţionar, atunci cuvântul *Către* este substituit cu cuvântul *Domnului* sau *Doamnei;*
- Denumirea direcţiei, biroului, serviciului destinatar;
- Denumirea funcţiei persoanei destinatare;
- Localitatea. Codul poştal se pune după numele localităţii. În lucrările publicate în România, invers, codul precedă denumirea localităţii;
- Strada şi numărul.

Pentru a scrie corect o asemenea adresă trebuie să se ţină cont de următoarele reguli:

1. denumirea firmei sau organului ierarhic superior se scrie la cazul acuzativ;
2. denumirea serviciului sau a direcţiei se scrie la cazul nominativ
3. denumirea funcţiei persoane destinatare este precedată de formula de politeţe la cazul dativ (*Domnului, Doamnei*). În acest caz se admite prescurtarea (*Dlui, Dnei*)

De ex. : Către
Ministerul de Finanţe
Secţia deservire
Domnului/Dlui ministru Adrian Şerbănescu
2789, mun. Chişinău /(Loco)
str. Cuza Vodă 78

Obiectul scrisorii Se scrie ca prim alineat al scrisorii precedat de menţiunea *Ref.:* (referitor la). Este un element foarte util care rezumă – în câteva cuvinte conţinutul scrisorii. Obiectul scrisorii ca şi eventuala expresie „În atenţia domnului, doamnei" se subliniază. Citind indicaţia *Ref.,* nu mai este nevoie de a parcurge întreg textul scrisorii. Acest component al structurii scrisorii uşurează şi munca de clasificare a corespondenţei. Obiectul este bine determinat când răspunde la una din întrebările:

- despre ce este vorba în scrisoare?: despre o livrare, o comandă, o ofertă etc.
- la ce document se referă: la factură, la comandă, la o reclamaţie etc.

De ex., Ref.: La livrarea dvs. nr./din...

În scrisorile de dimensiuni mai mici, unde textul poate fi scanat dintr-o privire, obiectul scrisorii poate fi omis.

Corpul scrisorii este alcătuit din 3 părţi: introducere, redactare propriu-zisă şi încheiere.

- *Introducerea* cuprinde o formulă de adresare care ţine de titulatură, o formulare scurtă care face legătură cu un fapt anterior cunoscut celor doi corespondenţi şi care justifică problema care urmează a fi tratată. Introducerea constă din formule tipice , dar care nu trebuie lipsite de politeţe şi de un anumit caracter personal.

Titulatura este aleasă în funcţie de două elemente: destinatarul scrisorii şi tipul de relaţii pe care îl aveţi cu persoana. Există câteva reguli de care e bine să se ţină cont:

1. este întotdeauna corectă şi preferabilă unei greşeli adresarea *Stimate domn* sau *Stimată doamnă.* Amintiţi-vă de această formulă ori de câte ori ezitaţi.
2. când o persoană are mai multe titluri, alegeţi-l pe cel mai important: *Domnule director, Domnule Preşedinte.*
3. când nu se cunoaşte funcţia persoanei, scrisoarea va începe cu apelativul *Domnule, Doamnă, Domnişoară* urmat de numele persoanei respective.

Un bărbat care scrie altui bărbat se va adresa cu *Stimate domn* sau *Dragă domnule,* dacă îl cunoaşte mai bine. Un bărbat care scrie unei femei va spune doar *Stimată doamnă.* Nu folosiţi adresări de tipul *:Dragul meu domn, dragă domnule Ionescu*, nici *Dragă doamnă* sau *Dragă doamnă Ionescu.*

Acestea sunt recomandările normelor literare, însă o tendinţă nouă care se manifestă, mai ales, în circularele publicitare, aşa-zişii „fluturaşi", pe care le primim personal în cutiile poştale, unde formulări de tipul celor nominalizate supra sunt recomandabile. Adică, se pot folosi formule de tipul: *Dragă client și prieten; Dragă domnule Ionescu* etc. O asemenea redactare influențează emoțional clentela, tratând pe partenerii de afaceri ca pe persoane apropiate sau ca pe nește prieteni.

- *Redactarea propriu-zisă a scrisorii* cuprinde prezentarea în ordine a ideilor care fac obiectul scrisorii cu toate datele şi argumentele necesare pentru înţelegerea problemei respective. Tratarea cuprinde două părţi: motivarea şi concluzia.

În redactarea lucrărilor de corespondenţă se succed câteva etape:

- Studierea actelor şi documentarea în vederea relevării ideilor. Persoana care elaborează scrisoarea va identifica şi îşi va nota mai multe idei referitoare la subiectul scrisorii după care le va selecta pe cele mai esenţiale.

- Fixarea scopului ce trebuie atins prin scrisoare. Scopul trebuie stabilit precis: fie că e vorba de obţinerea unei comenzi, fie că e vorba de obţinerea unei amânări – scopul trebuie să fie clar.
- Alegerea argumentelor în funcţie de scopul propus şi de eventualele reacţii ale partenerului. Argumentele trebuie alese astfel încât să trezească interesul corespondentului şi să-l determine să acţioneze în direcţia dorită.
- Elaborarea unui plan de prezentare a ideilor. În general, planul scrisorii cuprinde:

1. introducerea în conţinut sau motivarea;
2. dezvoltarea ideilor;
3. concluzia scrisorii;
4. formulele de încheiere.

Motivarea constă în prezentarea datelor şi a argumentelor pe care se întemeiază conţinutul scrisorii. Trebuie acordată o atenţie deosebită modului cum se dezvoltă ideile în conţinutul scrisorii. Înlănţuirea acestora trebuie să constea într-o adevărată demonstraţie a unui raţionament care să ţină cont de psihologia corespondentului.

Concluzia constă în formularea obiectului scrisorii. Ea constituie nucleul, şi în multe cazuri elementul unic al conţinutului unei scrisori. Dacă problema cuprinsă în scrisoare nu necesită o argumentare detaliată, conţinutul scrisorii se concretizează în chiar concluzia scrisorii.

După modul lor de succesiune se deosebesc două metode de redactare a lucrărilor de corespondenţă: metoda directă şi metoda indirectă. Prin metoda directă expunerea se face în ordinea motivare-concluzie. Ex.: *Întrucât mărfurile nu corespund calitativ, nu le putem recepţiona.* Prin metoda indirectă expunerea se face în ordinea concluzie-motivare. Ex.: *Nu putem recepţiona mărfurile, întrucât nu corespund calitativ*. Alegerea metodei este în funcţie de importanţa care se dă motivării. Dacă este nevoie de o documentare şi argumentare mai amplă se foloseşte metoda directă, iar dacă motivarea este simplă, se foloseşte metoda indirectă.

- *Încheierea* constă dintr-o formulă de mulţumire sau de prezentare a respectului şi a speranţei de colaborare în viitor. În scrisorile cu caracter informativ introducerea şi încheierea pot lipsi.

Semnăturile pot fi în număr de 1, 2 sau mai multe. Cel mai frecvent ele conţin două semnături: a conducătorului unităţii emitente şi a sefului serviciului care a redactat scrisoarea. Semnăturile sunt precedate de demunirea funcţiilor respective: director, şef serviciu după care se pune în mod obligator virgulă. Pentru a identifica semnăturile se scriu şi numele acestora (dedesubtul denumirii funcţiilor, dar ceva mai jos pentru a lăsa loc semnăturilor propriu-zise.

Dacă scrisoarea nu poate fi semnată de titularii respectivi, pentru că aceştia nu sunt prezenţi, atunci ea poate fi semnată de alte persoane, dar se face menţiunea *pentru* notată cu *p.* Sau, mai simplu, se pune o bară oblică: p. Director, / Director,.

Spaţiul destinat semnăturilor trebue să fie suficient de mare. Întrerupeţi suficient de devreme textul pentru a putea trece la pagina următoare

Menţiuni suplimentare. Printre acestea se numără:

a. Anexele – la scrisorile însoţite de acte. Anexele au ca scop să semnaleze persoanei care citeşte că va găsi documente ce însoţesc scrisoarea şi sunt întotdeauna indicate în josul primei pagini.
b. Numele persoanei care a redactat scrisoarea.
c. Numărul exemplarelor şi destinaţia lor.
d. Indicaţii speciale de tipul: secret, confidenţial etc.

Ştampila se aplică în locul indicat de abrevierea L.S. sau pe semnătura conducătorului firmei.

Forma exterioară a lucrărilor de corespondenţă este foarte importantă, deoarece o firmă este apreciată după scrisoarea pe care o trimite. Este necesar să se acorde o deosebită atenţie esteticii. Asigurarea unei forme îngrijite şi plăcute se realizează prin:

• Folosirea unei hârtii de bună calitate, fără îndoituri sau rupturi, de format standardizat. Scrisorile se scriu, de obicei, pe două formate:A4 cu dimensiunile 219x297mm(coala întreagă) şi A5 cu dimensiunile 148x210 mm.(jumătate de coală). Formatele din seria A se obţin dintr-un format de bază A0 cu suprafaţa de un metru pătrat. Prin îndoirea succesivă se formează formatele A1, A2 etc. Formatele mari (A2, A3 se folesesc pentru tabele, iar formatele mici A6, A7 , pentru note interne, invitaţii, bonuri etc. Există şi formatul *memo* pentru scrisorile scurte: 210 x 135.

Culoarea cea mai larg răspândită este cea albă. Pot fi folosite şi alte culori, însă trebuie ales ceva sobru. Multe organizaţii folosesc alte culori pentru copiile scrisorilor pentru a le distinge de originale.

• Aşezarea sau dispunerea în pagină a textului şi a celorlalte elemente de conţinut are o mare importanţă. Aceasta trebuie să fie cât mai atrăgătoare pentru cel care citeşte. De aceea scrisoarea trebuie neapărat dactilografiată. Nu se admit corectări vizibile, anularea unor cuvinte oricare ar fi modalitatea de anulare, acoperirea cu ceruză, prin X, printr-o linie dreaptă etc., suprapunerea de litere, adăugiri.

Dispunerea în pagină a elementelor constitutive ale scrisorii este standardizată. Astfel, părţile scrisorii:

1. Antetul;
2. Numărul şi data;
3. Numele şi adresa destinatarului;
4. Obiectul scrisorii;
5.Textul scrisorii;
6. Semnăturile;
7.Ştampila sunt aşezate în pagină în felul următor:

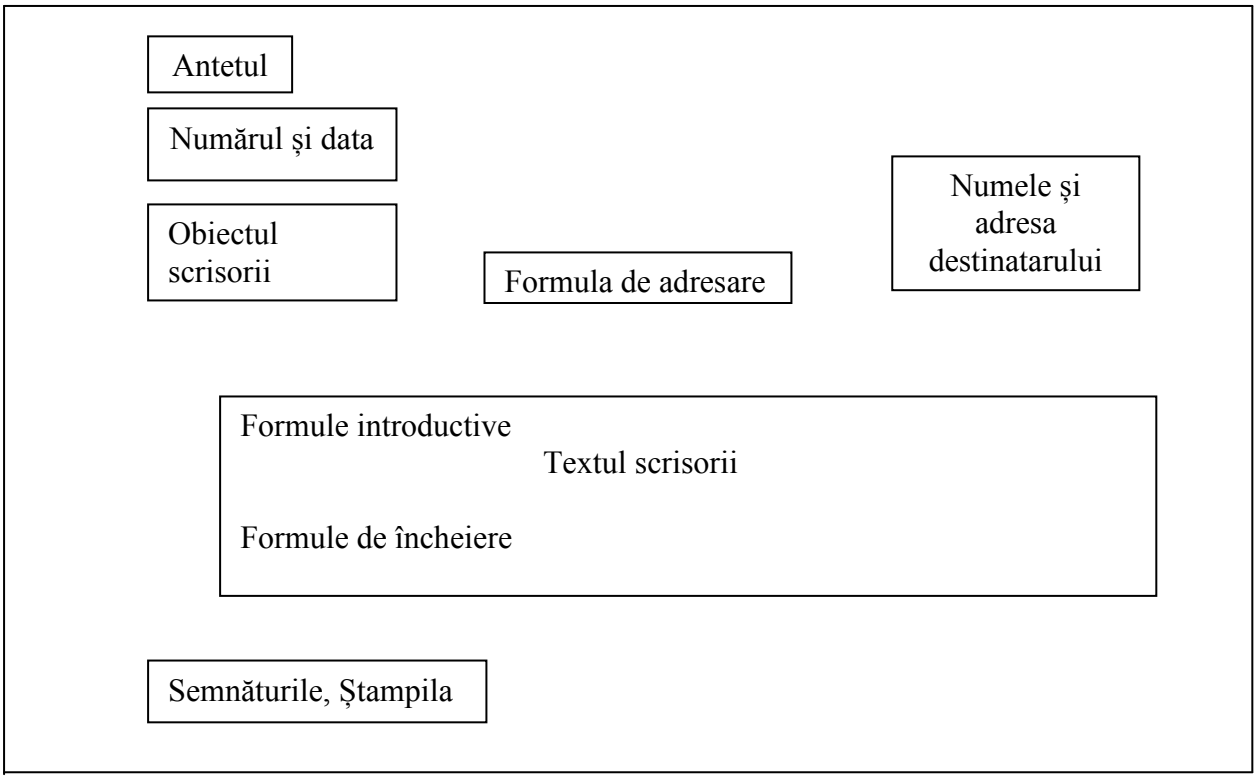

Aşezarea raţională în pagină are câteva avantaje:

- uşurează munca de dactilografiere;
- contribuie la recunoaşterea cu uşurinţă a elementelor scrisorii de către personalul care triază şi distribuie corespondenţa;
- simplifică lectura scrisorii.

Textul scrisorii trebuie să ocupe 2/3 din pagină, restul colii fiind destinate celorlalte elemente de formă. În vederea îndosarierii în partea stângă a paginii se lasă 4-5 cm, iar pe verso spaţiul va fi lăsat în partea dreaptă. În textul scrisorii trebuie respectate aliniatele. Acest tip de aşezare în pagină se numeşte INDENTED FORM (primul rând al fiecărui paragraf este introdus cu un cm în interior faţă de celelalte). Există însă şi aşa-numita prezentare „americană" sau BLOCK toate paragrafele încep de la aceeaşi linie din marginea stângă a paginii, fără aleniate. Între paragrafe se lasă un spaţiu dublu, pentru a putea fi evidenţiate. Părţile scrisorii pot fi scrise cu caractere diferite sau pot fi evidenţiate prin diverse modalităţi de subliniere oferite de calculator.

Plicul are un rol destul de important în această ordine de idei. În prezent există plicuri foarte practice, având o parte transparentă în locul obişnuit al adresei. Se numesc plicuri cu fereastră. Utilizarea acestor plicuri exclude posibilitatea comiterii unei erori la scrierea adresei.
Şi la introducerea scrisorii în plic trebuie respectate anumite rigori. Coala se pliază în trei astfel ca la deschiderea plicului destinatarul să vadă antetul scrisorii.
Dimensiunile uzuale ale plicului sunt: 15-25 cm lungime şi 9-11 cm lăţime.
Redactarea plicului are anumite cerinţe: adresa destinatarului trebuie în mod normal să fie înscrisă în partea dreaptă a plicului; adresa expeditorului poate fi plasată în partea stângă sau pe verso. La scrierea adresei trebuie respectată următoarea ordine:

- numele de familie şi prenumele destinatarului;
- strada, numărul, blocul, scara, etajul;
- denumirea localităţii, codul poştal (locul codului poate fi înaintea sau după denumirea localităţii);
- denumirea ţării;
- numărul de ieşire a scrisorii;
- unele menţiuni suplimentare (de tipul: confidenţial, în atenţia domnului... etc.)

În concluzie, ținem să menționăm faptul că informațiile selectate din literatura de specialitate (a se vedea lista bibliografică) și incluse în acest articol oferă celor interesați (în special, studenților) modalități de redactare corectă a corespondenței comerciale, contribuind la perfecționarea competențelor de comunicare scrisă în desfășurarea activităților practice în domeniul afacerilor.

BIBLIOGRAFIE:

1. Borcoman Raisa, Corespondență și uzanțe de protocol, Chișinău, Departamentul ed.-poligrafic al ASEM, 2003, 394 p. ISSN 9975-75-183-0. Cap. 3, p 48-67.
2. Boia Aurel, Corespondență și stenodactilografie, Bucureşti, Editura Didactică și Pedagogică, 1996, 230 p. ISBN 973-30-5192-6. P. 17-19.
3. Vlăduț Zoica-Elena, Temeş Ana, Corespondența comercială, Bucureşti, Editura Didactică și Pedagogică, 1996, p. 11-19.
4. Chirăscu Adriana, Mureşanu Laura, Barghel Virginia, Hollinger Alexander, Corespondenţa în limbile română şi engleză, Bucureşti, 2003, 345 p. ISBN 973-601-171-2. Capitolul I, p. 20-38.
5. Vivien Georges, Anre Veronique, Secretara perfectă, Chișinău, Prut Internațional, 195 p. ISBN 973-97654-0-8 p. 5-17.

Recomandat spre publicare:

23.12.2016

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ МЕТОД ЭКОНОМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА В РЕТРОСПЕКТИВЕ
METODE COMPARATIVE DE ANALIZĂ ECONOMICĂ ÎN RETROSPECTIVĂ
COMPARATIVE METHOD OF ECONOMIC ANALYSIS IN RETROSPECTIVE

ЩЕРБАТЮК Василий,
доктор экономических наук, конференциар университар,
Европейский университет Молдовы

***Аннотация**: любой анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятий (организаций) невозможен без сравнений их экономических показателей или качественных характеристик. С них анализ начинается и ими же заканчивается. В учебной литературе сравнения, как правило, всегда рассматриваются ее авторами, но как?*

Мы впервые провели исследование данного вопроса, пытаясь дать на него ясный, подробный и обоснованный ответ, и полученные результаты представляем в данной статье. Она содержит примеры использования и характеристики сравнения ведущими российскими, украинскими, белорусскими и молдавскими экономистами-аналитиками XX века в хронологическом порядке.

***Ключевые слова:** баланс, виды сравнений, межхозяйственное сравнение, сопоставимость и методы ее обеспечения, объективные и субъективные факторы, резервы повышения эффективности производства.*

***Adnotare:** orice analiză a activităților financiare și economice ale întreprinderilor (organizațiilor) nu este posibilă fără a compara caracteristicile de performanță ale acestora sau de calitate economică. Cu analiza lor începe și se termină cu ei. În comparație, literatura de învățământ, de regulă, sunt întotdeauna luate în considerare de către autorii săi, dar cum?*

Am realizat primul studiu al acestei probleme, încercând să-i dea un răspuns clar, detaliat și motivat, iar rezultatele prezente în acest articol. Acesta conține exemple de utilizare și compararea caracteristicilor de conducere analist economic rus, ucrainean, Belarus și din Moldova secolului XX, în ordine cronologică.

***Cuvinte cheie:** bilanțului, tipuri de comparații, comparații între ferme, comparabilitatea și metodele de întreținere sale, factorii obiectivi și subiectivi, rezervele pentru creșterea eficienței producției.*

***Abstract:** Any analysis of the financial and economic activities of enterprises (organizations) is impossible without comparisons of their economic indicators or qualitative characteristics. The analysis begins with them and ends with them. In the educational literature, comparisons are usually always considered by its authors, but how?*

We first conducted a study of this issue, trying to give a clear, detailed and reasonable answer to it, and we present the results in this article. It contains examples of usage and comparison characteristics by leading Russian, Ukrainian, Belarusian and Moldovan economists-analysts of the 20th century in chronological order.

***Key words:** Balance sheet, types of comparisons, inter-farm comparisons, comparability and methods of its provision, objective and subjective factors, reserves for increasing production efficiency.*

Введение

Одним из наиболее ранних и важных методов анализа финансово-хозяйственной деятельности предприятий является сравнение. Оно всегда имеет целенаправленный характер и позволяет выявить равенство или различие сравниваемых показателей. Польза анализа в значительной степени определяется тем, как умело аналитик может проводить сравнения и выявлять сходства, различия и их причины.

Сравнение показателей составляет основу, обязательный и весьма важный этап любого экономического анализа. Без него, как правило, невозможно провести анализ. Поэтому сравнение рассматривается в многочисленной учебной литературе, которая имеет различные названия: Теория экономического анализа (анализа хозяйственной деятельности), Анализ хозяйственной (финансово-хозяйственной) деятельности, Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия, Экономический анализ, Экономический анализ деятельности предприятий, Комплексный анализ хозяйственной (финансово-хозяйственной) деятельности, Комплексный экономический анализ, Финансовый анализ, Управленческий анализ, Сравнительный экономический анализ, Экономический анализ хозяйственной деятельности предприятий, Анализ финансовой (бухгалтерской) отчетности, Бизнес-анализ, Бухгалтерский учет и анализ и

др. Исходя из вышеизложенного, в современных условиях управления весьма актуальным является исследование истории становления и развития сравнительного метода экономического анализа.

Основная часть. Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятий начинался со сравнений, они – естественное, исходное начало его зарождения. Так, П.Н. Худяков в своей книге «Анализ баланса», изданной в 1920 г. в г. Одесса и считающейся первым трудом по изучению балансовых показателей, отметил, что важно не только вести учет и составлять балансы, но и анализировать их. Он охарактеризовал экономический анализ как более высокий этап учета, «философию счетоводства» и провел сравнение балансовых данных родственных кооперативных предприятий [18], получившее впоследствии весьма широкое распространение в теории и практике анализа финансово-хозяйственной деятельности предприятий всех отраслей плановой экономики.

А.П. Рудановский (1925 г.) утверждал: «... знающий хозяйство прочитает и разберется в любом балансе, укажет на его недостатки, ибо он сравнивает данный ему счетный баланс с теми собственными представлениями о хозяйстве, которые дают хозяйственнику реальные признаки, находящие свое выражение в счетах баланса» [13, с. 5]. Он также рассматривал «сравнительный анализ» в качестве одного из методов проверки «правильности» баланса, сравнил его актив с пассивом и использовал «прием сравнения баланса на данный срок с балансом на предыдущий срок» [13, с. 147].

Ф.И. Давидсон и И.А. Бык в 1925 г. сравнили бухгалтерские балансы двух предприятий, сделав соответствующие выводы относительно их деятельности [7, с. 40], Н.С. Аринушкин (1927 г.) отметил, что в процессе анализа «следует сравнить данный баланс в целом и по отдельным статьям с балансами того же предприятия за предшествующие годы ..., отдельных предприятий, родственных данному, а также с балансами средними» [1, с. 34], а Н.А. Блатов (1928 г.) назвал сравнительный метод одним из основных в экономическом анализе [5, с. 149].

Считая сравнение исходным рабочим приемом счетного анализа, Н.Р. Вейцман (1936 г.) писал, что для целей сравнения практическое значение имеют «следующие пять категорий показателей: а) цифры техпромфинплана, б) цифры, характеризующие деятельность анализируемого предприятия за предшествующий отчетный период или ряд периодов, в) статистические средние по однородным предприятиям, г) показатели по наилучшим предприятиям данной отрасли, д) цифры иностранной практики». …

Применение тех или иных показателей находится в прямой зависимости от конкретных целей, какие ставит себе аналитик, и от тех практических возможностей, какими он располагает» [6, с. 31].

В.И. Стоцкий в своем фундаментальном монографическом труде, изданном в 1938 г. и весьма актуальном для современной теории, организации, методики и методологии анализа финансово-хозяйственной деятельности, сравнил плановые и отчетные показатели выпуска валовой и товарной продукции, ее реализации, численности рабочих и их фонда заработной платы, незавершенного производства, накоплений и основных средств двух различных заводов. Кроме того, он считал, что «необходимость приведения анализируемых материалов в сопоставимое состояние возникает при сравнении их с данными плана или с данными отчетности за предыдущие периоды в случаях:

а) несоответствия количественного объема сравниваемых материалов;

б) несоответствия их качественного содержания;

в) различной методики построения этих материалов. ...

Приводя в сопоставимость количественное содержание сравниваемых материалов, анализирующий должен исходить из одинакового круга предприятий ... . Для обоснованного построения выводов в процессе анализа необходимо в первую очередь привести плановые и отчетные данные в сопоставимое состояние» [16, с. 35-37].

Один из создателей учебной дисциплины «Анализ хозяйственной деятельности» С.К. Татур (1946 г.) провел межхозяйственное сравнение ритмичности выпуска

промышленной продукции, производительности труда, обеспеченности материалами, удельного веса материалов и сырья в общей сумме затрат, структур балансов [17, с. 14, 22, 25, 38], а в 1948 г. писал, что «хозяйственную деятельность предприятия необходимо изучать, сопоставляя отчетные данные с планом, с данными за предыдущие периоды, сравнивать с работой передовых организаций. ... Сравнивая показатели, относящиеся к разным периодам по характеру и направлению хозяйственной работы, необходимо следить за тем, чтобы они были сопоставимы» [3, с. 11].

По мнению Е.Г. Пенькова (1956 г.), «прием сравнения дает возможность выявить скрытые резервы, способствует поднятию организационно-технического уровня производства и внедрению прогрессивных нормативов, вытекающих из достижений техники и технологии и освоения передового опыта новаторов производства.

При использовании приема сравнения необходимо обеспечить соизмеримость показателей, приведение в сопоставимый вид сравниваемых величин, иметь их качественную однородность. Так, например, при изучении объема производства продукции следует пользоваться единством оценки; при анализе себестоимости продукции необходимо исходить из одного и того же количества продукции и т. п.» [11, с. 10].

С.Б. Барнгольц в 1960 г. рассматривала сравнение показателей в качестве важнейшего приема, с помощью которого оценивается работа предприятия, изучается влияние отдельных факторов на выполнение плана и выясняются внутрихозяйственные резервы, и подробно пояснила «основные способы сравнения, применяемые в анализе хозяйственной деятельности:

1. Сравнение отчетных показателей с плановыми. …
2. Сравнение показателей анализируемого периода как плановых, так и отчетных с показателями предшествующих периодов: предыдущего года, начала семилетки и т. п. …
3. Сравнение с плановыми и отчетными показателями родственных передовых предприятий, а внутри предприятия – с показателями передовых цехов, производственных участков, с показателями работы лучших работников. …
4. Сравнение с работой предприятий того же производственного профиля в других странах социалистического лагеря.
5. Сравнение с наиболее технически совершенными капиталистическими предприятиями той же отрасли по технико-производственным показателям использования оборудования, материалов, топлива, электроэнергии и т. п.

Применение приема сравнения предполагает соизмеримость сравниваемых величин, качественную их однородность. Для правильности сравнения необходимо обеспечить:

1) единство оценки, для чего используются индексы цен;
2) устранение влияния изменения объема и структуры анализируемого показателя;
3) сравнимость календарных периодов при изучении динамики показателей» [21, с. 18-19].

М.З. Рубинов (1962 г.) впервые посвятил сравнениям небольшую главу (объемом 7 стр.) в своей работе [12]. В ней подробно обоснована необходимость проведения и важность различных сравнений: с планом, передовыми (прогрессивными) нормативами, заданиями перспективных планов и проектной мощностью предприятия, с обязательствами его коллектива в соревновании за досрочное выполнение производственного плана и данными за другие календарные периоды, со средними и многими параллельными данными за ряд периодов.

Далее сделан акцент на сравнения с аналогичными объектами, которые «могут быть подразделены на две группы: 1) внутренние, которые включают сопоставления, производимые с другими объектами внутри данного предприятия, и 2) внешние, к

которым относятся сопоставления с различными объектами, находящимися вне данного предприятия.

При внутренних сравнениях сопоставляют данные работы различных организационных звеньев предприятия (цехов, участков, бригад и т. п.) с данными работы таких же звеньев. Кроме того, можно сравнивать результаты работы одних рабочих с результатами, достигнутыми другими рабочими на таких же работах. При дальнейшей детализации могут быть сопоставлены производственные приемы, применяемые одними рабочими, с приемами других рабочих, и т. п. При внешних сравнениях сопоставления могут быть произведены прежде всего с показателями работы других предприятий, находящихся примерно в одинаковых условиях» [12, с. 30].

Также дана характеристика сравнений показателей работы данного предприятия со средними показателями объединения, экономического района, отрасли, других районов и областей, находящихся в примерно одинаковых условиях, с данными зарубежных стран по отдельным технико-экономическим показателям. Подробно рассмотрены сравнения целевого характера: для выявления наиболее рациональных и эффективных методов хозяйствования, а также взаимосвязей между отдельными хозяйственными процессами (например, сравнения фактических затрат или запасов по отдельным видам ресурсов с передовыми нормами, сравнения себестоимости и трудоемкости различных видов продукции, имеющих одно назначение, сравнения при проектировании объектов капитального строительства, конструировании новых видов изделий, разработке новых технологических процессов и других организационно-технических мероприятий.

Затем обоснована необходимость и приведены 10 различных приемов обеспечения полной сопоставимости исследуемых показателей, раскрыт порядок выявления взаимосвязей отдельных показателей посредством сравнений. Например, «если сравнить себестоимость единицы однородных изделий в условиях их производства механизированным и ручным способами, в специализированных и неспециализированных производствах, на крупных и мелких предприятиях, то полученные при сравнении данные укажут на связь себестоимости с такими факторами, как механизация производственных процессов, специализация производства и размеры предприятий» [12, с. 45].

Существенный вклад в разработку теоретических основ сравнения внес М.И. Баканов. В 1964 г. он писал: «в экономическом анализе способ сравнения считается главным; с этого экономический анализ и начинается.

Сравнение в процессе анализа хозяйственной деятельности применяется в следующих формах: а) сравнение с планом, б) сравнение с прошлым, в) сравнение с лучшим, г) сравнение со средними данными.

Первой задачей экономического анализа ... является контроль и всесторонняя оценка выполнения государственного плана. Отсюда вытекает и значение способа сравнения отчетных показателей с планом. Непременным условием такого сравнения должны быть сравнимость, сопоставимость, одинаковость плановых и отчетных показателей (по кругу планируемых и учитываемых объектов; по ценам, если анализируются стоимостные показатели; по структуре выпуска продукции и товарооборота, если анализируются себестоимость промышленной продукции и уровень издержек обращения). Выявленные в результате сравнения отчетных показателей с плановыми величины отклонений (+, –) являются объектом дальнейшего тщательного анализа. При этом выявляются и обстоятельства, связанные с качеством самого планирования. В частности, значительные плюсовые отклонения от плана могут иногда возникать в результате заниженного плана или плана недостаточно напряженного. Для обеспечения сопоставимости допускаются и расчетные корректировки плановых показателей. Так может и должна пересчитываться плановая сумма издержек обращения по статьям затрат, зависимым от объема товарооборота.

Сравнение с предшествующим временем, сравнение с прошлым также широко применяется в экономическом анализе. Оно проявляется в сравнении хозяйственных

показателей сегодняшнего дня со вчерашниим, текущей декады с предшествующей, текущего месяца, квартала, года с предшествующими; оно проявляется в сравнении показателей текущего пятилетия с показателями предшествующего (в целом и по отдельным годам), сравнение с довоенным временем и сравнение с дореволюционным периодом. Сравнение с прошлым временем, особенно с давно прошедшим, связано с большими трудностями, чем сравнение с планом. Они вызываются значительными нарушениями условий сопоставимости. ... Сравнение с давно прошедшим временем, например с дореволюционным периодом, вызывает необходимость учитывать и ряд других факторов: социальных, этнографических, природных, экономических.

Сравнение с лучшим – с лучшими образцами работы, с передовым опытом, с лучшими показателями, с новыми достижениями науки и техники – может производиться как в рамках предприятия, так и вне их. Внутри предприятия сравнение производится с показателями лучших цехов, участков, отделов, секций с показателями наиболее передовых работников. ...

Очень много дает экономический анализ показателей данного предприятия путем сравнения их с показателями лучших предприятий данной системы, работающих примерно в одинаковых условиях ... ; сравнение с показателями предприятий других ведомств ... . Особо следует сказать об использовании зарубежного опыта. ...

Сравнение показателей предприятия со средними показателями торга, треста, управления находит в экономическом анализе довольно широкое распространение, но и здесь должны соблюдаться определенные условия и требования. Если в сводном звене объединяются различные по своему производственному профилю предприятия, то средние показатели должны исчисляться по каждой однородной группе предприятий. Сравнение показателей предприятия со средними показателями группы предприятий, куда данное предприятие входит, позволит сделать важные наблюдения и выводы» [2, с. 27-29].

Е.В. Долгополов в 1967 г. назвал необходимыми и подробно раскрыл следующие основные формы сравнений в анализе хозяйственной деятельности предприятий: с планом, за ряд периодов, с аналогичными объектами, со средними данными, целевого характера, с нормативами, стандартами, социалистическими обязательствами, заданиями перспективных планов и экономико-математической моделью [9, с. 29-32].

П.И. Савичев (1968 г.) определил методику экономического анализа как совокупность специальных приемов, применяемых при исследовании соответствующих процессов, и отнес к ней, в частности:

«Сопоставление фактических и плановых показателей с данными за предшествующие периоды (за прошлый год или несколько лет, за соответствующий квартал прошлого года, за истекшие кварталы отчетного года и т. п.); такое сравнение дает возможность видеть динамику соответствующих показателей, темпы развития отдельных процессов и более правильно оценить реальность планов.

Сопоставление фактических и плановых показателей с аналогичными данными родственных предприятий, как отечественных, так и зарубежных. Оно позволяет дать более объективную оценку достижениям предприятия, выявить имеющиеся резервы, заимствовать передовой опыт.

Приведение анализируемых показателей к сопоставимости, т.е. доведение сравниваемых показателей до такого вида, когда они отличаются друг от друга только каким-то одним количественным или качественным признаками. Например, чтобы сравнить объемы товарной продукции или объемы реализации продукции за разные периоды, их надо привести к одинаковой оценке» [14, с. 19-20].

Большое внимание приему сравнения в своих учебных, методических и научных трудах экономисты-аналитики уделили в 70-80 годах XX века. Так, Н.В. Дембинский в 1973 г. отметил, что «сравнение обеспечивает широкие возможности для всестороннего изучения хозяйственных процессов, их характеристики, познания причин и следствий,

установления тех или иных закономерностей и выявления факторов, оказывающих влияние на их экономические результаты.

Наиболее распространенными являются следующие формы сравнений:

1. Сравнение плановых показателей текущего периода с показателями предшествующего периода.
2. Сравнение отчетных данных с плановыми.
3. Сравнение показателей работы одних структурных подразделений предприятия (цехов, бригад, рабочих мест и т. п.) с аналогичными показателями других его структурных подразделений, приемов одних рабочих с приемами других рабочих.
4. Сравнение достигнутых показателей с прогрессивными нормативами.
5. Сравнение отчетных показателей с показателями за другие периоды времени.
6. Сравнение показателей за отдельные периоды времени, которые по условиям работы являются сопоставимыми.
7. Сравнение достигнутых показателей со среднеотраслевыми данными.
8. Межзаводские сравнения.
9. Сравнение достигнутых показателей с заданиями перспективного плана.
10. Сравнение показателей с показателями родственных предприятий в странах социалистического лагеря, а также с наиболее технически совершенными капиталистическими предприятиями.

Для того, чтобы результаты сравнения обеспечили правильные выводы, объективно отражающие сущность изучаемых хозяйственных процессов и явлений, необходимо гарантировать сопоставимость сравниваемых показателей, т. е. их однородность и однокачественность. Без соблюдения этого непременного условия нельзя дать правильную характеристику изучаемым хозяйственным процессам и явлениям и сделать научно достоверные выводы по результатам сравнения» [8, с. 34].

По мнению Л.И. Кравченко (1977 г.), сравнение является универсальным приемом экономического анализа, «без которого невозможно дать оценку любому показателю. При анализе плановые данные сравниваются с фактическими (ожидаемыми) показателями предшествующего периода – для проверки степени напряженности, обоснованности плановых заданий. Фактические данные отчетного периода сопоставляются: с плановыми – для контроля и оценки выполнения плана; с проектными нормативами – для изучения их использования, освоения; с данными перспективного (пятилетнего) плана развития хозяйства – для изучения его выполнения нарастающим итогом; с фактическими данными за прошлый или ряд прошлых периодов – для изучения динамики, темпов и закономерностей развития; с данными лучших подразделений хозяйства – для выявления резервов и возможностей улучшения их деятельности, подтягивания отстающих предприятий до уровня передовых; с фактическими данными лучших предприятий нашей страны, стран социалистического лагеря, а по некоторым показателям и с данными развитых капиталистических стран – для изучения и обобщения передового опыта.

При сравнении данных необходимо обеспечить их сопоставимость в оценке, методике исчисления, структуре, календарных сроках и условиях работы» [10, с. 16-17].

Рассматривая сравнение в качестве важнейшего метода экономического анализа, А.Д. Шеремет (1979 г.) далее писал: «сравнение – прием, позволяющий выразить характеристику явлений через другие однородные явления. В широком смысле слова сравнение присуще каждому экономическому расчету.

Перечислим основные виды сравнений, применяемых при анализе экономики предприятий:

отчетные показатели с плановыми показателями;

плановые показатели с показателями предшествующего периода;

отчетные показатели с показателями предшествующих периодов;

показатели работы за каждый день;

межзаводские сравнения;

сравнение со среднеотраслевыми данными;

показатели данного предприятия с показателями родственных предприятий в социалистических странах и наиболее технически совершенных капиталистических предприятий.

Применение приема сравнения требует обеспечения сопоставимости сравниваемых показателей (единство оценки, сравнимость календарных сроков, устранение влияния различий в объеме и ассортименте, сезонных особенностей и территориальных различий, географических условий и т. д.)» [22, с. 29-30].

Согласно Г.В. Савицкой (1981 г.), «сущность приема сравнения состоит в том, что качественная характеристика происходящих изменений дается через другие исходные явления и понятия. ...

В процессе анализа деятельности предприятий сравнение применяется в следующих формах: сравнение фактических данных с плановыми и нормативными; с прошлыми периодами; с лучшими результатами; со средними данными. ...

Важное условие сравнения – полная сопоставимость показателей. Сравнивать можно только качественно однородные величины. Несопоставимость может быть вызвана такими причинами: различной методикой расчета показателей, территориальными и ведомственно-организационными изменениями, структурными сдвигами в объеме продукции, неоднородностью качества продукции, оценки, различными календарными периодами и т. д. Сравнение несопоставимых показателей приведет к неправильным результатам и неточным выводам. Поэтому прежде, чем проводить сравнение, надо привести показатели в сопоставимый вид.

Наиболее распространенные приемы их приведения – нейтрализация ценностного, объемного, качественного и структурного факторов. Это достигается тем, что сравниваемые показатели выражаются в одинаковой оценке, приводятся к одному количественному и качественному базису, к одной структуре. В ряде случаев сопоставимость данных может быть достигнута, если вместо абсолютных величин взять средние или относительные. ... Несопоставимость показателей, вызванная различием методики их расчета, устраняется путем пересчета данных за прошлые периоды по новой методике.

Таким образом, сравнение при правильной методике служит основным способом качественной оценки явлений и процессов» [20, с. 36-37].

Как видно из вышеизложенного, Г.В. Савицкая, в отличие от других цитируемых нами экономистов-аналитиков, впервые дает определение приема сравнения, хотя применительно не к анализу финансово-хозяйственной деятельности предприятий, а к общей теории познания, что впоследствии стало часто необоснованно повторяться многими авторами учебной литературы XXI века.

В учебном пособии (1983 г.) [19], подготовленном на основании диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности «Бухгалтерский учет и анализ хозяйственной деятельности» (1980 г.), их автор В.В. Щербатюк подробно описал, в частности, отличительные особенности межхозяйственных сравнений и сравнительного анализа. Первое понятие представляет собой разновидность, одну из форм сравнения и позволяет определить лишь равенство или различие сравниваемых показателей работы предприятий. Второе же понятие является одним из видов экономического анализа, в процессе которого выявляются сходства или различия сравниваемых показателей работы предприятий, их причины, рассчитывается влияние факторов, уточняется ранее полученная оценка деятельности предприятий, определяется их конкурентоспособность, устанавливаются внутрихозяйственные резервы, разрабатываются мероприятия по их практическому использованию и т.д.

«Следовательно, сравнительный анализ и межхозяйственное сравнение – это одно направление, но два качественно разных уровня в изучении хозяйственной деятельности.

Соотношение между ними такое же, как соотношение между целым и его частью» [19, с. 7].

Также большое внимание в вышеуказанном пособии уделено сопоставимости показателей. Она предполагает наличие определенных признаков у изучаемых данных, достижение равного уровня их однородности (однокачественности).

Сопоставимость показателей сравниваемых предприятий определяется объективными, т.е. независящими от предприятий, факторами, которые подразделяются на два вида:

1) факторы реальной сопоставимости – их состав полностью зависит от анализируемого показателя и оказывает основное влияние;

2) факторы формальной сопоставимости – к ним относятся единицы измерения, методология учета, методика расчета показателей, состав элементов, образующих показатели, цены и тарифные ставки, календарные периоды).

Только равенство (соответствие) факторов этих двух видов по сравниваемым предприятиям позволяет достичь полной сопоставимости анализируемых показателей.

Как известно, на практике также существуют и субъективные факторы, т.е. факторы, зависящие от предприятий и их работников. К ним относится квалификация, образовательный уровень, воспитанность и сознательность работников, организация труда и производства, материальная и моральная заинтересованность работников, методы и стиль управления, состояние учета, аудита и анализа хозяйственной деятельности и др. Эти факторы, как и все объективные факторы, сильно влияют на результаты работы, но, в отличие от первых, полностью зависят от работников и поэтому не влияют на сопоставимость анализируемых показателей. Различия в показателях, вызываемые действием субъективных факторов, составляют резервы, выявление и максимальное использование которых, – одна из наиболее важных задач сравнительного экономического анализа. Совокупное влияние этих факторов можно определить путем вычитания из общей величины различия между сравниваемыми показателями предприятий различия, вызванного действием объективных факторов.

Факторы, влияющие на результаты хозяйственной деятельности, чаще всего различны. Поэтому анализируемые данные необходимо приводить в сопоставимый вид, для чего с помощью различных приемов элиминируется влияние объективных факторов на величину сравниваемых показателей [19, с. 30].

Оригинальные и контрастирующие со всеми другими идеи о сравнении в 1987 г. высказал Я.В. Соколов: «… нельзя просто сравнивать работу двух предприятий. При сравнении весь упор пытаются перенести на сравнимость, сопоставимость объектов, например, сравнивают хозяйственную деятельность нескольких «одинаковых» или «находящихся в одинаковых условиях» предприятий, или же говорят «при прочих равных условиях», будто бы можно найти хотя бы два «одинаковых» предприятия или, тем более, «работающих в одинаковых условиях» или же имеющих «прочие равные условия». Таких предприятий нет, как нет двух одинаковых людей, даже близнецы чем-то отличаются друг от друга. Таким образом, сам по себе объект не может быть сопоставимым, а метод не может быть самоцелью, следовательно, сопоставимый анализ проводится по цели, которую задает аналитик.

Просто сравнение так называемых «одинаковых» предприятий абсурдно. Наиболее интересно как раз сравнение различных по характеру своей деятельности предприятий. Один из родоначальников экономического анализа И.Ф. Шер сравнивал работу не двух «одинаковых» потребительских обществ и двух «одинаковых» универмагов, а именно работу таких принципиально различных по своей экономической природе организаций, как потребительское общество и капиталистический универмаг.

Сравнительный анализ всегда делается с точки зрения какого-то одного сравниваемого объекта (рецептора) на другой (приемник). Вне базы сравнения нет

анализа. В результате сравнительного анализа устанавливается, как можно улучшить работу рецептора за счет положительных моментов, имеющихся в объекте приемника.

Когда рассуждают так: есть предприятие «А» и «Б». В одном хорошо «а», в другом – «б», если в «А» использовать «б», а в «Б» – «а», то все выиграют. На деле это бессмысленная работа, так как не учитываются цели и особенности «А» и «Б», приводящие к «а» и «б», кроме того, такой анализ всегда выполняется лицом посторонним для «А» и «Б», а поэтому и рекомендации такого анализа не превращаются в управленческие решения. Иное дело, если анализ выполняют работники «А». Они изучают опыт «Б» и сравнивают его со своим не вообще, а исходя, даже если этого и не осознают, из целей, условий, особенностей «А» и заимствуют из «Б» только то, что нужно и можно применить из «б» в «А»» [15, с. 32, 34, 36].

Объективности ради следует отметить, что так о сравнении Я.В. Соколов написал в научной статье, а не в учебной литературе, как это делали все остальные цитируемые нами экономисты-аналитики.

Молдавские специалисты В.П. Балануца и П.И. Иваненко в 1988 г. писали: «важнейший методический прием анализа хозяйственной деятельности – сравнение. С его помощью оценивают выполнение плановых (контрольно-расчетных) заданий, договорных обязательств и достигнутый уровень хозяйствования; изучают результаты влияния отдельных факторов на выполнение соответствующих заданий и итогов работы; выявляют причины, вызвавшие отклонения от плана, непроизводительные расходы и потери, а также резервы, связанные с их предупреждением и устранением.

В практике экономического анализа приходится фактические данные отчетного периода сравнивать с плановыми (контрольно-расчетными) данными, показателями за прошлые годы, с данными других родственных предприятий, со средними показателями по отрасли, данными зарубежных предприятий и фирм. ...

Необходимой предпосылкой успешного использования приема сравнения является сопоставимость исходных данных, которая предполагает единство оценки и методики их расчета» [4, с. 12].

В 90-е годы XX века развитие и применение сравнений в теории и практике анализа финансово-хозяйственной деятельности предприятий, как и его самого, в целом сильно замедлилось. Это было вызвано распадом Союза Советских Социалистических Республик и последовавшими за этим коренными политическими, экономическими и социальными изменениями в новообразованных государствах, вызвавшими огромнейшие разрушения и потери во всех областях человеческой деятельности.

Выводы

Проведенное исследование позволяет заключить, что при рассмотрении сравнения в литературе по анализу финансово-хозяйственной деятельности предприятий допускаются следующие погрешности:

- сущность сравнения поясняется через синонимическое ему понятие «сопоставление»;
- отмечается, что понятия «сравнение» и «сопоставление» имеют разный смысл и различное содержание;
- употребление как равнозначных понятий «виды», «направления», «формы» и «типы» сравнений;
- не указывается, какие показатели с какими сравниваются;
- называются, как правило, только три вида сравнений: с планом, прошлым периодом и другими предприятиями, хотя их намного больше;
- после раскрытия сущности, значения, видов сравнений и сопоставимости данных сразу поясняется сравнительный анализ. Такой переход логически не обоснован, неоправдан, неправомерен и ошибочен. Он вводит читателей в заблуждение и приводит к ошибочному умозаключению о тождественности двух разных понятий «сравнение» и

«сравнительный анализ». Второе понятие методически правильно вводить и давать ему общую характеристику только в вопросе о видах экономического анализа.

На основе использования исторического метода познания нами также исследовано и представлено в данной статье развитие одного весьма важного, хотя и небольшого элемента системы анализа финансово-хозяйственной деятельности предприятий – сравнения. Такой же подход может быть успешно применен для глубокого исследования и познания всех остальных ее элементов. В результате можно существенно улучшить теоретические, организационно-методические и методологические основы современного анализа финансово-хозяйственной деятельности предприятий, повысить его научный уровень, качество и эффективность, что будет способствовать улучшению информационного обеспечения управления в различных отраслях рыночной экономики Республики Молдова.

Литература:

1. Аринушкин Н.С. К вопросу об анализе баланса. – Самара: Объединение работников учета, 1927.
2. Баканов М.И. Экономический анализ в торговле: учебник. – М.: Экономика, 1964.
3. Баканов М.И., Татур С.К. Анализ хозяйственной деятельности торговых предприятий и организаций. – М.: Госторгиздат, 1948.
4. Балануца В.П., Иваненко П.И. 100 вопросов и ответов по анализу хозяйственной деятельности промышленных предприятий. – Кишинев: Картя молдовеняскэ, 1988.
5. Блатов Н.А. Балансоведение: общий курс. – Л.: Экономическое образование, 1928.
6. Вейцман Н.Р. Счетный анализ. Основные приемы анализа деятельности промпредприятия по данным учета. Изд. 3-е. – М.: Союзоргучет, 1936.
7. Давидсон Ф.И., Бык И.А. Методы анализа баланса. Практическое руководство для финработников, хозяйственников и ревизоров. – М.: Финансовое изд. НКФ СССР, 1925.
8. Дембинский Н.В. Вопросы теории экономического анализа. – М.: Финансы, 1973.
9. Долгополов Е.В. Теоретические основы экономического анализа (Конспект лекций). – К.: Киевский институт народного хозяйства им. Д.С. Коротченко, 1967.
10. Кравченко Л.И. Экономический анализ деятельности предприятий торговли и общественного питания: учебник. – Минск: Вышэйшая школа, 1977.
11. Пеньков Е.Г. Анализ хозяйственной деятельности промысловой артели. – М.: КОИЗ, 1956.
12. Рубинов М.З. Основы экономического анализа работы предприятий. – М.: Госфиниздат, 1962.
13. Рудановский А.П. Анализ баланса. – М.: Макиз, 1925.
14. Савичев П.И. Экономический анализ – орудие выявления внутрихозяйственных резервов. – М.: Финансы, 1968.
15. Соколов Я.В. К теории сравнительного экономического анализа // Проблемы совершенствования учета и анализа в торговле: сб. науч. тр. / Моск. ин-т нар. хоз-ва им. Г.В. Плеханова. – М., 1987.
16. Стоцкий В.И. Анализ хозяйственной деятельности промышленных предприятий. – Л., 1938.
17. Татур С.К. Анализ хозяйственной деятельности. – М.: ВСНИТО,1946.
18. Худяков П.Н. Анализ баланса. – Одесса, 1920.
19. Щербатюк В.В. Сравнительный анализ в системе управления общественным питанием: учебное пособие. – М.: Моск. кооп. ин-т, 1983.
20. Экономический анализ деятельности предприятий: учебник / Под ред. Н.В. Дембинского. – Минск: Вышэйшая школа, 1981.
21. Экономический анализ работы предприятий: учебник. Ч. 1 / Под рук. А.Ш. Маргулиса. – М.: Госфиниздат, 1960.
22. Экономический анализ хозяйственной деятельности: учебник / Под ред. А.Д. Шеремета. – М.: Экономика, 1979.

Recomandat spre publicare:
23.12.2016

ОБЩИЕ УСЛОВИЯ СУДЕБНОГО РАЗБИРАТЕЛЬСТВА КАК ИНСТИТУТ УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ПРАВА

МИЛУШЕВ Дмитри,
Доктор права, конференциар университар.

В научной и специальной литературе отсутствует четкое, научно обоснованное определение общих условий судебного разбирательства. Выработка единой и четкой дефиниции данного института позволит определить его место в системе уголовно-процессуального права, соотношение с принципами уголовного процесса и стадиями судебного производства, а также его значение в реализации принципов уголовного процесса, осуществлении правосудия, обеспечении прав и законных интересов участников уголовного судопроизводства.

Центральное место в уголовном судопроизводстве, как известно, занимает судебное разбирательство. Такое значение судебному разбирательству придается не только в уголовно-процессуальной науке и практике, но и в законе, например, в Уголовно-процессуальном кодексе Республики Болгария (ст. 7) [1]. Именно в судебном разбирательстве осуществляется основная функция суда – правосудие, и наиболее полно проявляют свое действие все принципы уголовного судопроизводства. Судебное разбирательство является формой осуществления правосудия, являющегося со времен Древнего Рима, основой государства.

Важнейшим условием, обеспечивающим выполнение судебной инстанцией данной функции, является неуклонное соблюдение всеми участниками судебного разбирательства установленных законом общих правил его проведения. Их соблюдение создаёт в ходе судебного разбирательства специальный правовой режим, способствующий эффективному решению задач уголовного судопроизводства. Такие правила законом именуются общими условиями судебного разбирательства и образуют институт уголовно-процессуального права.

Общие условия судебного разбирательства предусмотрены уголовно-процессуальными законами многих государств, например, Республики Болгария (статьи 258-270) [1], Республики Беларусь (статьи 286-310) [2], Республики Украина (статьи 318-336) [3], Российской Федерации (статьи 240-260) [4]. Не является исключением и действующий ныне Уголовно-процессуальный закон Республики Молдова (далее УПК РМ) [5], который существенно развил и усовершенствовал институт общих условий судебного разбирательства.

Не смотря на исключительную теоретическую и практическую значимость данного уголовно-процессуального института, в научной и специальной литературе, на наш взгляд, должного внимания ему не уделяется, в связи с чем он остается недостаточно исследованным. Отсутствует не только законодательное, но и четкое, научно обоснованное определение общих условий судебного разбирательства. Такое определение отсутствует и во многих учебниках по уголовно-процессуальному праву, изданных после 2000 года и предназначенных для студентов, аспирантов и преподавателей юридических вузов и факультетов [6]. В некоторых литературных источниках данные условия именуются общими принципами судебного разбирательства [7].

Между тем, выработка единой и четкой дефиниции данного института позволит определить его место в системе уголовно-процессуального права, его соотношение с

принципами уголовного процесса и стадиями судебного производства, его практическое значение в реализации принципов уголовного процесса, обеспечении прав и законных интересов участников уголовного судопроизводства, осуществления правосудия.

В литературных источниках общие условия судебного разбирательства определяются преимущественно как «закрепленные законом правила, определяющие порядок рассмотрения дел в течение всего судебного разбирательства» [8] или как «наиболее общие обязательные правила, в которых применительно к особенностям данной стадии процесса концентрированно отразились принципы уголовного судопроизводства и которые направлены на успешное решение задач правосудия» [9], или как закрепленные законом правила, отражающие характерные черты судебного разбирательства и обеспечивающие осуществление в этой стадии всех принципов уголовного процесса [10].

На наш взгляд, сформулированные в приведенных дефинициях признаки общих условий судебного разбирательства не в полной мере определяют содержание, характерные черты, особенности, назначение общих условий судебного разбирательства как правового института, не позволяют провести четкое отличие его от других институтов уголовно-процессуального права.

При этом мы исходим из того, что, во-первых, «определяют порядок рассмотрения дел» прежде всего нормы, непосредственно устанавливающие последовательность и правила исследования доказательств в ходе судебного разбирательства, судебных прений, совещания суда и постановления приговора; во-вторых, «концентрированно отражаются принципы уголовного судопроизводства» практически во всех уголовно-процессуальных нормах, а не только в общих условиях судебного разбирательства, и все эти нормы в целом «направлены на успешное решение задач правосудия».

Назначение же общих условий судебного разбирательства мы видим в том, чтобы конкретизируя содержание принципов уголовного процесса применительно к судебному разбирательству, создать ***условия***, необходимые для всестороннего, полного и объективного исследования обстоятельств уголовного дела, успешного и полного решения ***в ходе судебного разбирательства*** задач уголовного судопроизводства.

Поэтому более точным и полнее отражающим признаки, характерные черты и особенности общих условий судебного разбирательства как правового института, определяющим его содержание и назначение, нам представляется сформулированное на основе соответствующих положений УПК РМ определение общих условий судебного разбирательства, как установленных законом правил, которые обеспечивают реализацию принципов уголовного процесса ***во всех судебных стадиях*** уголовного процесса, отражают особенности этих стадий и ***являются гарантиями*** (выделено нами) обеспечения законного и всестороннего рассмотрения уголовного дела [11].

Анализ уголовно-процессуального законодательства Беларуси, Болгарии, России и Украины показывает, что УПК этих государств устанавливают указанные общие правила лишь для стадии судебного разбирательства, не распространяя их действие на другие судебные стадии, такие как назначение и подготовка судебного разбирательства, апелляционное и кассационное производство, производство в надзорной инстанции. Кроме того, законодатель Украины отдельные правила, традиционно относящиеся к общим условиям судебного разбирательства, а именно: определение границ (пределы) судебного разбирательства, изменение и дополнение обвинения, отказ прокурора от поддержания государственного обвинения, не считает их таковыми и тем самым сужает круг общих условий судебного разбирательства.

В отличие от законодателей других государств, молдавский законодатель устанавливает *единые общие условия* для всех судебных стадий: принятия судьей уголовного дела к производству, рассмотрения дела в первой инстанции, апелляционного и кассационного производства, исключительного порядка обжалования судебных решений и исполнения судебных решений. И такой подход молдавского законодателя нам представляется более удачным, вполне обоснованным и правильным.

Производство в каждой из названных стадий осуществляется на основе установленных законом процессуальных правил, которые можно условно разделить на два вида: специальные правила производства в каждой отдельно взятой стадии и процессуальные правила, действующие и применяемые во всех стадиях судебного производства, т.е. являющиеся едиными для всех этих стадий. Чтобы не повторять данные правила в каждой главе УПК применительно к той или иной судебной стадии, наш законодатель их объединил и включил в отдельную, первую главу раздела, регламентирующего производство во всех судебных стадиях, назвав их общими условиями судебного разбирательства.

И действительно, практически во всех судебных стадиях применяются правила: непосредственности, устности и гласности судебного разбирательства; равноправия сторон; руководства председательствующим судебным заседанием; ведения протокола судебного заседания; участия в судебном разбирательстве прокурора, подсудимого, защитника, потерпевшего, гражданского истца и гражданского ответчика; отложения, приостановления и прекращения судебного производства; вынесения судебных решений и др.

Данные правила действуют не в какой-то лишь одной из стадий судебного производства, а подобно принципам уголовного процесса - в каждой из них и имеют как бы «сквозной» характер. Если какое-то из таких правил не может быть применено в какой-либо стадии, закон содержит соответствующую оговорку, например, ведение протокола заседания только при рассмотрении дела в первой и апелляционной инстанциях (ч. 1 ст. 336 УПК РМ).

Будучи общими для всех судебных стадий, данные правила, не являются при этом принципами уголовного процесса, которые, «выполняя роль несущих конструкций» ***всего*** здания уголовного судопроизводства [12], действуют во всех, а не только в судебных, стадиях уголовного процесса, содержат главные, основополагающие правила-требования, которым подчиняется все производство по уголовному делу от его начала и до конца.

Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова существенно расширил институт общих условий судебного разбирательства, включив в него много новых, оригинальных положений, многие из которых отсутствуют в аналогичных правовых институтах других государств. К таковым следует отнести правила вызова сторон в суд (ст. 319), представления дополнительных доказательств и отказа от доказательств (ст. 327 и 328), правила разрешения дела (ст. 338), совещания судей по вопросам, подлежащим разрешению (ст. 339), провозглашения решения (ст. 340) и др.

Вместе с тем, УПК РМ, в отличие от УПК других государств, в качестве общего условия судебного разбирательства называет состязательность сторон (ст. 314). Несомненно, состязательность является важнейшей гарантией установления истины по уголовному делу в ходе судебного разбирательства и вынесения законного, обоснованного и справедливого приговора. Однако требование состязательности должно выполняться и в стадиях досудебного производства - в ходе осуществления уголовного преследования, где функции обвинения и защиты также отделены друг от друга, обособлены и осуществляются различными органами и лицами. Поэтому состязательность сторон возведена в ранг принципа уголовного процесса законодателями как Молдовы (ст. 24 УПК), так и Беларуси (ст. 24 УПК), Болгарии (ст. 12 УПК), Российской Федерации (ст. 15 УПК), Украины (ст. 16/1 УПК) и других государств.

Следовательно, принципиальное требование законодателя обеспечить состязательность сторон во всем уголовном процессе является основополагающим и распространяет свое действие на все стадии уголовного процесса, в том числе и на судебное разбирательство, определяет сущность, характер, важнейшие черты и особенности уголовного процесса в целом, а не только какой-либо его части.

Поэтому представляется излишним положение о состязательности сторон, сформулированное в статье 24 УПК РМ в качестве принципа уголовного процесса,

закреплять также и в качестве общего условия судебного разбирательства. Являясь принципом уголовного процесса, данное правовое положение имеет большее процессуальное значение, нежели общее условие судебного разбирательства и должно, безусловно, соблюдаться во всех стадиях уголовного судопроизводства. Думается, в том числе и таким соображением руководствовались законодатели тех государств, которые не стали данное принципиальное положение уголовного судопроизводства «дублировать» и в качестве общего условия судебного разбирательства.

Законодатель РМ в качестве принципа уголовного процесса и общего условия судебного разбирательства закрепляет и положение о гласности судебного заседания (ст. 18 и 316 УПК). Аналогичным образом поступают законодатели Беларуси (ст. 23 и 287 УПК), Болгарии (ст. 20 и 263 УПК) и Украины (ст. 27 и 328 УПК).

Однако, анализ норм УПК РМ, в которых закреплены общие положения и конкретные правила осуществления *уголовного преследования* показывает, что принцип гласности в них не получил дальнейшего закрепления и развития. На этапах уголовного преследования гласность практически отсутствует. Более того, Уголовным кодексом Республики Молдова [13] установлена уголовная ответственность за разглашение данных уголовного преследования (ст. 315). Поэтому данное правовое положение, на наш взгляд, не может быть возведено в ранг принципа уголовного процесса.

В пользу такого мнения свидетельствует законодательная формулировка данного положения – *гласность судебного заседания* и его содержания – *во всех судебных инстанциях проводятся открытые судебные заседания, за исключением случаев, предусмотренных УПК* (статьи 18 и 316 УПК РМ). Следовательно, требование гласности в полной мере проявляет свое действие только в судебных стадиях производства по уголовному делу. Поэтому, не умаляя значения данного правового положения, полагаем, что оно может быть закреплено лишь в качестве общего условия судебного разбирательства.

Отметим, что согласно статье 117 Конституции Республики Молдова [14], открыто проводится не весь уголовный процесс, а лишь судебное заседание (судебное разбирательство). И в Европейской Конвенции о защите прав человека и основных свобод [15] записано, что каждый человек имеет право при рассмотрении любого уголовного обвинения, предъявляемого ему, на справедливое и *публичное* разбирательство дела (п. 1 ст. 6). УПК России закрепляет гласность судебного разбирательства только в качестве общего условия судебного разбирательства (ст. 241).

В прошлом УПК всех бывших республик СССР в качестве общего условия судебного разбирательства закрепляли требование непрерывности его осуществления, означавшее недопустимость рассмотрения теми же судьями любых других дел ранее окончания производства по начатому делу [16]. По мнению юристов, соблюдение этого требования способствовало более полному восприятию судьями всех обстоятельств дела, что имело важное значение для правильного анализа собранного доказательственного материала [17].

В настоящее время данное положение в качестве общего условия судебного разбирательства и гарантии соблюдения судьями принципа осуществления судопроизводства в разумные сроки сохранили УПК Беларуси – *судебное разбирательство по каждому уголовному делу ведется непрерывно в течение рабочего дня, кроме случаев объявления перерыва по ходатайству сторон или усмотрению суда* (ст. 286) и УПК Украины, согласно статье 322 которого *судебное разбирательство происходит непрерывно, кроме времени, назначенного для отдыха*. При этом не считается нарушением непрерывности судебного разбирательства отложение судебного заседания из-за неявки стороны и других участников уголовного производства, проведения экспертизы или из-за других определенных законом обстоятельств.

Заслуживает внимания и позиция болгарского законодателя, который сохранил условие непрерывности судебного заседания, но ограничил период его действия, сформулировав данное условие следующим образом: «после заслушивания судебных

прений и последнего слова подсудимого члены суда не могут до постановления приговора рассматривать другое дело» (ст. 259 УПК).

Изложенное позволяет сформулировать следующие выводы.

Общие условия судебного разбирательства – это закрепленные в УПК РМ единые для всех судебных стадий правила, конкретизирующие содержание принципов уголовного процесса применительно к судебному разбирательству, отражающие специфику судебного разбирательства, и предназначенные для создания условий успешного и полного решения задач уголовного судопроизводства в судебных стадиях.

Отличие данного правового института от других институтов уголовно-процессуального права и его значение состоит в том, что он объединяет правила производства по уголовным делам, общие для всех судебных инстанций. Эти правила конкретизируют содержание принципов уголовного процесса применительно к судебным стадиям, являются промежуточными и связующими звеньями между принципами уголовного процесса и правилами производства конкретных процессуальных действий в судебных инстанциях. Они отражают специфику судебного разбирательства по уголовным делам и должны соблюдаться во всех судебных стадиях – как при рассмотрении дел по существу в первой инстанции, так и при пересмотре в последующих судебных инстанциях принятых по этим делам судебных решений. Назначение этих правил – создать специальный правовой режим, условия, способствующие эффективному решению задач уголовного судопроизводства в судебных стадиях.

Общие условия судебного разбирательства обеспечивают реализацию принципов уголовного процесса ***во всех судебных стадиях*** уголовного процесса, отражают особенности этих стадий, ***являются гарантиями*** обеспечения законного и всестороннего рассмотрения уголовного дела и, как и другие институты уголовно-процессуального права, нуждаются в дальнейшем исследовании и совершенствовании.

Литература:

1. Наказателно-процесуален кодекс на Република България. Принят Народным Собранием 14 октября 2005 г. Опубликован в «Държавен вестник», 2005 г., № 86.

2. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь. Принят Палатой представителей 24 июня 1999 года. Одобрен Советом Республики 30 июня 1999 года. – Мн.: Амалфея, 2006 г.

3. Уголовныйпроцессуальный кодекс Украины. Закон Украины № 4651-VI от 13 апреля 2012 г. // Голос Украины № 90-91 (5340-5341) от 19 мая 2012 г. – С. 9-49.

4. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. Принят Государственной Думой 22 ноября 2001 года. Одобрен Советом Федерации 5 декабря 2001 года. М.: Эксмо, 2012.

5. Закон Республики Молдова № 122-XV от 14.03.2003 г.// Monitorul Oficial al Republicii Moldova.- 2003 – 7 июня. - № 104-110.. Повторное опубликование в Monitorul Oficial al Republicii Moldova.- 2013 – 5 ноября - № 248-251.

6. Григорьев В.Н. Уголовный процесс: Учебник / – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Эксмо, 2008. С. 569-578. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации: учеб. – 2-е изд., перераб. и доп. /Л.Н. Башкатов [и др.]. – М.: Проспект, 2009. С..443-463.

7. Уголовный процесс: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности 030501 «Юриспруденция» / под ред. А.В. Ендольцевой, О.А. Галустьяна. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2008. С. 222.

8. Уголовный процесс (конспект лекций). – М.: А-Приор, 2009. С. 113.

9. Кисеев Н.М. Уголовный процесс. Учебник для студентов юрид. факультетов. – Ch.: MONOGRAF, 2006, с. 835. Белоносов В.О., Чернышева И.В. Российский уголовный процесс: Учебное пособие. – М: «Дашков и К», Саратов: «БизнесВолга», 2007. С. 310.

10. Уголовный процесс: учеб. пособие…/ под ред. А.В. Ендольцевой, О.А. Галустьяна. С. 220. Безлепкин Б.Т. Уголовный процесс России : учебное пособие. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: КНОРУС, 2008. С. 311.

11. Igor Dolea, Dumitru Roman, Iurie Sedlețchi, Tatiana Vizdoaâ … Drept procesual penal: Vol. 2: Partea specială / Univ. de stat din Moldova - Ch.: Cardidact, 2006, p. 101-102.

12. Безлепкин Б.Т. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный) / – 7-е изд., перераб. и доп. – М.: КНОРУС, 2008. С. 14.

13. Уголовный кодекс Республики Молдова. Закон РМ № 985-XV от 18 апреля 2002 г. Monitorul Oficial al Republicii Moldova № 47-48 от 26 апреля 2001 г. Повторно опубликован: Monitorul Oficial al Republicii Moldova № 72-74 от 14 апреля 2009 г.

14. Конституция Республики Молдова. Monitorul Oficial al Republicii Moldova № 1 от 12.08.1994 г. Повторно опубликована в Monitorul Oficial № 78 от 29.03.2016 г., ст. 140.

15. Европейская Конвенция о защите прав человека и основных свобод. Страсбург. Совет Европы. Служба публикаций и документации. 1995 год.

16. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу РСФСР. – М.: Издательство «СПАРК», 1995, с. 323-324.

17. Уголовно-процессуальный кодекс Украинской ССР. Научно-практический комментарий. Киев. Политиздат Украины. 1974, с. 281.

Recomandat spre publicare:
23.12.2016

MECANISMUL DE FORMARE A CONŞTIINŢEI JURIDICE

Oleg PANTEA,
Doctor în drept
conferenţiar universitar, USEM

„CONŞTIINŢA – LUMINA INTELIGENŢEI PENTRU A DISTINGE BINELE DE RĂU”
(Confucius)

Summary: *In this paper there are highlited some aspects related to the legal consciousness as a form of social consciousness, especially as a prerequisite legal consciousness of law, determinative factor in the creation of law. Conscience was approached from the perspective of social relationships that are born in the result of education, training and legal education. At the same time, there were characterized in detail the methods of education, legal training and legal consciousness.*

Also, there were identified a number of „levers” of social influence on changing perceptions, meaning people to the need to form and develop legal consciousness.

Keywords: *legal conscience, social conscience, law, society, legal knowledge, legal education, legal culture, training, legal training.*

Sumar*: În această lucrare am scos în evidenţă unele aspecte ce ţin de conştiinţa juridică ca formă a conştiinţei sociale, în special conştiinţa juridică ca premisă a dreptului, factor determinativ în creaţia dreptului. S-a abordat conştiinţa din perspectiva unor raporturi sociale care se nasc în rezultatul procesului de educaţie, formare şi instruire juridică. În acelaşi timp, s-au caracterizat pe larg modalităţile de educare şi instruire juridică şi formare profesională.Tot aici, au fost identificate un şir de „porghii” de influienţă socială asupra schimbării percepţiei, onţelesului oamenilor faţă de nevoia de a-şi forma şi dezvolta conştiinţa juridică.*

Cuvinte cheie*: conştiinţă juridică, conştiinţă socială, drept, societate, cunoştinţe juridice, educaţie juridică, cultură juridică, formare profesională, instruire juridică.*

Fiind considerată ca o instituţie care emană de la societate şi îşi găseşte reflectare în relaţiile dintre oameni, „dreptul” incontestabil are legătură cu dezvoltarea generală a societăţii.

Una dintre cele mai importante componente a sistemului juridic este *conştiinţa*, care, aşa cum scria conf. univ. D. Popa, „joacă rolul unui receptor, primind stimulii pe care-i emite societatea, îi ordonează şi îi supune unui examen axiologic. În aceaşi timp, joacă rolul de tampon interpretîndu-se între aceşti stimuli şi realitatea normativă. Ea apare ca o premisă a dreptului, iar funcţia sa normativă este mijlocită de ipostazele conştiinţei prin care omul devine subiect propriu-zis şi titular de drepturi" [5, p. 1-2]. Nu poate să existe un sistem fără ca înainte să fie conştientizat de destinatarii săi. Mai mult ca atît, omul trebuie să participe ca factor conştient în raporturile juridice şi numai în aşa fel poate fi vorba despre ordine de drept, disciplină socială. Conştiinţa juridică este şi un factor decisiv în creaţia dreptului. Nici o lege, un act normativ nu-i adoptat pînă cînd nu-i conceput, înainte de a trece prin conştiinţa juridică a celor care participă la activitatea normativă şi care sunt purtătorii conştiinţei juridice a societăţii sau a unui grup social.

Formarea conştiinţei juridice - dezvoltaea unui sistem de cunoştinţe, atitudini, reprezentări şi evaluări ale normativităţii juridice. Conştiinţa juridică nicidecum nu prevede posedarea perfectă a conţinutului integru al spectrului de legi adoptate de către stat, asemenea competenţă ţinînd de prerogativa lucrătorilor din domeniul dreptului, ci conştientizarea şi acceptarea acelor valori care sunt asigurate de norma de drept. Conştiinţa juridică determină caracterul acţiunilor individului în societate. În funcţie de caracterul dezvoltării conştiinţei juridice, distingem patru niveluri ale acesteia:

- nivelul iniţial, este atunci cînd omul îşi încadrează comportamentul în cadrul normativ, uneori fără a fi conştient de existenţa unor reguli în acest sens. Se consideră într-un fel conformarea, adaptarea la cerinţele sociale;
- nivelul mediu, atunci cînd individul uman se orientează în diverse situaţii, instituţii de drept, este conştient de statutul şi rolul în societate, are cunoştinţe elementare despre drepturile şi obligaţiile sale, reglementate prin norma de drept;
- nivelul înalt, este atunci cînd omul conştientizează care este importanţa dreptului în societate. Este, de fapt, o conştientizare conceptuală a normei de drept, o respectare a acestei norme, reglementată de convingerea internă în modelele comportamentale ajustate la sistemul de acte normativ-juridice;
- nivelul cel mai înalt, atunci cînd omul deţine cunoştinţe aprofundate despre regulile de conduită în societate, care asigură realizarea normelor juridice prin diferite forme. Se au în vedere oamenii care au dobîndit studii în domeniul dreptului.

Formarea conştiinţei juridice se realizează în cadrul unui model mai specific de raporturi sociale, care au drept scop educaţia, formarea şi instruirea juridică a societăţii. Părţile componente sunt aceleaşi: subiecţii, obiectul şi conţinutul. Ca *subiecţi* sunt persoanele fizice - interesate de a creşte nivelul de cunoştinţe în domeniul juridic şi persoanele juridice, instituţiile ce reprezintă formatorii şi generatorii acestor cunoştinţe / informaţii. *Obiectul* raporturilor de instruire, formare, educaţie juridică a societăţii rezidă în: creaţia dreptului, legislaţia internă şi internaţională dreptul în ansamblu. *Conţinutul* acestor raporturi reprezintă necesitatea de a obţine cunoştinţe cu caracter social-juridic, pe de o parte şi interesul de a genera cunoştinţele corespunzătoare, pe de altă parte.

Onsăşi conţinutul noţiunilor „instruire juridică", „formare juridică", „educaţie juridică" este corelat cu misiunea de dezvoltare a unor calităţi personale, deprinderi, abilităţi, cunoştinţe, incusiv partea informativ-teoretică şi experienţa practică. *Cunoştinţele* - sunt totalitatea noțiunilor, ideilor, informațiilor care le are cineva ontr-un domeniu oarecare. *Abilităţile* - constituie deprinderile conceptuale, teoretice și practice, rezultate on urma unui proces de onvățare, al cărui scop final este efectuarea unui proces on urma căruia se așteaptă realizarea și finalizarea unui anumit rezultat dorit. *Experienţa* - este ansamblul de cunoștințe și deprinderi dintr-un domeniu oarecare, onsușite printr-o practică ondelungată.

Este de înţeles că, într-o lume care se consideră a fi civilizată şi democratică este mai mult decît necesar ca cetăţenii să-şi cunoască atît drepturile cît şi îndatoririle, în calitate de membri ai acesteia. Pentru aceasta sunt indispensabile o educaţie, instruire şi cultură juridică, pentru că în zilele noastre trăim din ce în ce mai mult sub imperiul dreptului. Instruirea şi educarea juridică a

devenit un imperativ al contemporaneităţii, ca aceştia să nu fie în măsură numai să-şi cunoască şi apăra drepturile şi respecta îndatoririle ce le revin, dar şi pentru dobîndirea capacităţii de a participa activ şi creator la procesele decizionale în toate domeniile de activitate şi la toate nivelurile organizaţionale. Într-adevăr, într-o societate evoluată participarea cetăţenilor la activitatea economică, socială, culturală, politică şi juridică a devenit o exigenţă vitală, fiind deci necesară implicarea celora cărora le sunt destinate politicile economice şi sociale şi normele juridice aferente, aceasta fiind o cerinţă a „democraţiei participative" care va înlocui progresiv „democraţia reprezentativă" de astăzi sau se vor exercita în mod concomitent [6, p. 5]. În acest sens, remarc că este un proces de durată care presupune un efort destul de considerabil de instruire şi educaţie juridică a cetăţenilor, acolo unde vor fi dobîndite cunoştinţe aprofundate în domeniile cum sunt: raporturile civile, raporturile de muncă, protecţia juridică a cetăţenilor, inclusiv normele juridice care stabilesc graniţele în limita cărora ele trebuie să se desfăşoare. Oamenii în cadrul socetăţii trebuie să cunoască cum este organizată societatea şi cum funcţionează aceasta şi să contribuie la procesul de dezvoltare a dreptului, iar pentru aceasta ei trebuie să aibă acces la informaţiile necesare desfăşurării acestei activităţi, informaţii care pot fi dobîndite treptat, în cadrul unor acţiuni ample de instruire şi educare juridică a cetăţenilor. Or, activitatea de instruire şi educaţie juridică îşi va aduce o contribuţie majoră la realizarea edificării statului de drept.

În aceeaşi sens, parte a procesului de formarea conştiinţei juridice constituie organizarea şi desfăşurarea studiilor universitare de licenţă (ciclul I), studiilor universitare de masterat (ciclul II) și studiilor de doctorat (ciclul III), în baza cursurilor elaborate de cadrele didactice în domeniu. În cadrul acestui proces este asigurată pregătirea, perfecţionarea şi recalificarea la diverse niveluri a specialiştilor, cadrelor ştiinţifice în diverse domenii, promovarea cercetărilor ştiinţifice, asigurarea aspiraţiilor de aprofundare şi extindere a studiilor, evoluţia procesului didactico-ştiinţific, ţinîndu-se cont la moment de imperativele Procesului de la Bologna.

O parte importantă în formarea conştiinţei juridice este dedicată programelor de asistenţă juridică şi de educaţie juridică publică pentru diverse păturI sociale. Aceste programe se realizează cu suportul organizaţiilor nonguvernamentale, asociaţiilor de drept, instituţiilor statului, barourilor de avocaţi, clinicilor juridice, care vin să distribuie beneficiarilor informaţii cu privire la: apărarea drepturilor fundamentale ale omului, prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, violenței în familie, prevenirea și combaterea corupției, promovarea și ocrotirea egalității de șanse și altele. Statul de drept nu este doar pentru cunoscătorii acestui domeniu, o ţară are nevoie în primul rînd de oameni bine educaţi, informaţi şi responsabili.

Tot aici, nu putem neglija o categorie aparte, care asigură funcţionarea şi durabilitatea unei societăţi în ansamblu, legat indispensabil de formarea conştiinţei juridice - formarea profesională. În acest sens, atît la nivelul Uniunii Europene, cît şi în Republica Moldova, s-a încercat crearea unui cadru legislativ care sa încurajeze angajaţii şi angajatorii în astfel de iniţiative şi, totodată, se au în vedere noi măsuri care să asigure dezvoltarea unor politici publice în sprijinul angajaţilor, al furnizorilor de servicii de formare profesională şi al agenţilor economici, pentru a stimula investiţia în formarea profesională. Titlul VIII din Codul muncii al Republicii Moldova garanteaza dreptul de acces la formare profesională, iar prin art. 212 alin.1 aceasta se defineşte ca, „orice proces de instruire în urma căruia un salariat dobîndeşte o calificare, atestată printr-un certificat sau o diplomă eliberate în condiţiile legii [7]". Programele de formare continuă naţionale, bursele, stagiile şi seminariile internaţionale sunt şi ele parte a acestui proces.

În final, orişice activitate se realizează cu ajutorul unui sistem de mijloace corespunzătoare unui scop bine determinat. Lipsa scopului anume eronează stabilirea mijloacelor de realizare şi, bineînţeles, asupra finalităţii lui. Pentru formarea conştiinţei juridice avem nevoie şi de un sistem de mijloace, care să fie capabile să influienţeze percepţia, gîndirea şi înţelegerea oamenilor asupra importanţei pe care o are nivelul de educaţie juridică a societăţii. În acest sens, deosebim mijloace interne, externe şi internaţionale, după cum urmează: a) acordurile, memorandumurile dintre state; b) principiile dreptului; c) normele juridice; d) actele normative;

e) doctrina juridică; f) practica / precedentul judecătoresc; g) recompensele acordate; h) măsurile de sancţionare aplicate; i) altele măsuri. Pentru a asigura eficacitate în acest proces trebuie aplicate nu una singură, ci un complex întreg de mijloace de influienţă asupra societăţii, ţinîndu-se cont neapărat de „principiul unităţii în procesul de instruire, de formare şi educaţie juridică". Contribuind la formarea conştiinţei juridice, ridicăm gradul de intensitate a cunoştinţelor în materia dreptului şi posibilitatea de a percepe şi a aplica dreptul; garantăm conştientizarea de a respecta legile cu sentimentul dezvoltării triunghiului valoric clasic: legalitate, echitate şi justiţie. Este de datoria noastră a tuturor ca să păstreze regulile de conduită în societate pentru o bună înţelegere, comunicare şi ascendenţă continuă.

Bibliografia:

1. Dicţionarul explicativ al limbii romвne, ed. II-a. Univers enciclopedic. Bucureşti, 1998.
2. Sava A. Conştiinţa juridică - o componentă esenţială a societăţii civile. Iaşi: Junimea, 2010.
3. Negru A., Zaharia V. Teoria generală a dreptului şi statului on definiţii şi scheme: Note de curs. Chişinău, 2009.
4. Calmoc M. Factorii de formare a conştiinţei juridice on societatea moldovenească contemporană. în: Revista Naţională de Drept, nr.12, Chişinău, 2011, p. 45-48.
5. Popa D., Botolomei M. Conştiinţa juridică, răspunderea juridică / pe pagina web: https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://server2.docfoc.com/uploads/Z2015/11/16/A3PozWJT3i/1b931a5ad59255176fbba4e0c8e4dd1f.doc (văzut la 26.10.2016)
6. Patulea V. Ghid de educaţie juridică a cetăţenilor. Editura: digitală. 27/07/2015.
7. Codul muncii al Republicii Moldova din 28.03.2003. On: Monitorul Oficial Nr.159-162 din 29.07.2003.

Recomandat spre publicare:
23.12.2016

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ И ЗАЩИТЫ РАБОТНИКОВ

СОСНА Борис,
доктор права, и. о. профессора
Европейского Университета Молдовы,
ведущий научный сотрудник ИЮПИ АНМ
sosnaboris@mail.ru

ВАЛКАН Владимир,
эксперт по национальным вопросам
Правительства Москвы,
председатель общества гагаузов

Абстракт. *Авторы предпринял попытку осветить основные права работников и соответствующие им встречные обязанности работодателей, гарантии реализации прав работников и меры юридической ответственности за нарушение этих прав.*

Ключевые слова: *социальной безопасности, защиты работников, права работников, обязанности работодателей*

Abstract*. The authors made an attempt to highlight the basic rights of employees and their counterpart obligations of employers, guarantees of the realization of workers rights and measures of legal responsibility for violation of these rights*

Введение:

Актуальность темы обусловлена тем, что трудовые права работников, которыми являются большинство граждан Республики Молдова, довольно часто нарушаются.

Причинами данных нарушений являются отсутствие эффективного правового механизма защиты нарушенных прав работников и недостаточная активность органов и должностных лиц, уполномоченных проверять соблюдение трудового законодательства и применять санкции за нарушение этого законодательства.

- частности, многие частные предприятия нарушили установленную пунктом о) части ст. 10 Трудового кодекса Республики Молдова (далее – ТК РМ) № 154-XV от 28.03.2003 года обязанность работодателя осуществлять обязательные социальное и медицинское страхование работников в порядке, предусмотренном действующим законодательством.
- результате этих нарушений были нарушены права многих работников на пенсию, т.к. время работы, в течение которого работодатель не уплатил взносы обязательного социального страхования, не включаются в страховой стаж, дающий право на пенсию.

Изложение основного материала:

Основные права работников всех без исключения предприятий, в том числе и частных предприятий, установлены ст. 42 и 43 Конституции Республики Молдова, принятой 29.07.1994 года, международными договорами, участниками которых является Республика Молдова, Трудовым кодексом РМ, иными законами и подзаконными нормативными актами., в том числе нормативными актами на уровне предприятия.

Согласно части (1) ст. 43 Конституции РМ каждый человек имеет право на труд, свободный выбор работы, справедливые и удовлетворительные условия труда, а также право на защиту от безработицы.[6]

О том, что право на труд является декларативным и не гарантированным свидетельствуют высокий уровень безработицы и массовая миграция граждан Республики Молдова.

Право на защиту труда, которое является правом на защиту прав работников, установлено частью (2) ст. 43 Конституции РМ, согласно которой работники имеют право на защиту труда. Меры по защите касаются безопасности и гигиены труда, режима труда женщин и молодежи, установления минимальной заработной платы в сфере экономики, еженедельного отдыха, оплачиваемого отпуска, труда в тяжелых условиях, а также других специфических ситуаций.

Право на защиту труда включает в себя право:

1. на здоровые и безопасные условия труда,
2. особый режим труда женщин и несовершеннолетних,
3. минимальную заработную плату в сфере экономики,
4. на еженедельный отдых, оплачиваемый отпуск.

Основные права работников установлены частью (1) ст. 9 Трудового кодекса Республики Молдова (далее – ТК РМ) № 154-XV от 28.03.2003 года.[7]

Право на заключение, изменение, приостановление и прекращение индивидуального трудового договора установлено ст. 56-66, 68-79, 81, 85 ТК РМ.

Нарушение этого права влечёт юридическую ответственность, установленную ст. 55^1 Кодекса Республики Молдова о правонарушениях (далее – КоП РМ) № 218-XVI от 24.10.2008 года.[8]

Нарушение установленного пунктом с) части (1) ст. 9 ТК РМ права работника на рабочее место, соответствующее условиям, предусмотренным государственными стандартами организации, охраны и гигиены труда, влечёт административную ответственность, предусмотренную КоП РМ либо уголовную ответственность.

Право работника на здоровые и безопасные условия труда установлено также:

1. Конвенцией Международной организации труда № 155 «О безопасности и гигиене труда в производственной среде» от 3 июня 1981 года.

2. Конвенцией Международной организации труда № 187 от 15 июня 2006 года «Об основах, содействующих безопасности и гигиене труда»,

3. законом РМ «Об охране здоровья и безопасности труда» № 186 от 10.07.2008 года, [5, pag. 301]

Согласно части (4) ст. 10 закона РМ «Об охране здоровья и безопасности труда» без ущерба для других положений настоящего закона, принимая во внимание характер работы предприятия, работодатель обязан:

a) оценить профессиональные риски, в частности при выборе рабочего оборудования, используемых химических веществ или препаратов, а также при оснащении рабочих мест;

b) обеспечить после оценки, предусмотренной в пункте a), и, при необходимости, применение работодателем предупреждающих мер, а также производственных и рабочих методов, повышающих уровень безопасности и улучшающих охрану здоровья работников, интегрированных в общую деятельность предприятия и на всех иерархических уровнях;

c) принимать во внимание возможности работников с точки зрения их безопасности и здоровья каждый раз, когда поручает им какое-либо задание;

d) обеспечить, чтобы планирование и введение новых технологий было предметом консультаций с работниками и/или их представителями в отношении последствий выбора оборудования, условий труда и производственной среды для безопасности и здоровья работников;

e) принять соответствующие меры для гарантирования доступа к зонам, где существует серьезная и особая опасность, только тех работников, которые получили соответствующие инструкции по охране здоровья и безопасности труда. В случае повреждения здоровья или смерти работника вследствие несчастного случая на производстве или профессионального заболевания работодатель несёт материальную ответственность.

Согласно части (1) ст. 196 ТК РМ в случае повреждения здоровья или смерти работника вследствие несчастного случая на производстве или профессионального заболевания работнику возмещается упущенный заработок (доход), а также связанные с повреждением здоровья дополнительные расходы на медицинскую, социальную и профессиональную реабилитацию или семье умершего возмещаются соответствующие расходы в связи со смертью работника.

Согласно части (2) ст. 196 ТК РМ размер и условия предоставления гарантий и компенсаций, предусмотренных частью (1) ст. 196 ТК РМ, устанавливаются действующим законодательством. Часть (2) ст. 196 ТК РМ является отсылочной нормой права, т.к она не определяет размер и условия предоставления гарантий и компенсаций вреда, причиненного в случае повреждения здоровья или смерти работника. Размеры этих гарантий и компенсаций установлены законом РМ «О страховании от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний» № 756-XIV от 24.12.1999 года [9] , а также Гражданским кодексом Республики Молдова (далее – ГК РМ) № 1107-XV от 06.06.2002 года.[10]

Разъяснения о применении ответственности за причинение вреда работникам содержится в постановлениях Пленума Высшей судебной палаты РМ:

1. № 11 от 03.10.2005 года «О практике применения судебными инстанциями законодательства, регламентирующего обязанность одной из сторон трудового договора возместить ущерб, причиненный другой стороне» .[1]

2. № 6 от 04.07.2005 года «О практике применения судебными инстанциями материального законодательства о взыскании ущерба, причиненного увечьем или иным повреждением здоровья либо связанным со смертью лица» .[2]

Работодатель обязан возместить материальный и моральный вред, причиненный нарушением права на здоровые и безопасные условия труда.

Моральный вред возмещается в соответствии со ст. 1422-1423 ГК РМ. [3, pag. 348]

Установленное пунктом d) части (1) ст. 9 ТК РМ право работника на своевременное и в полном объеме получение заработной платы конкретизировано ст. 128-144 ТК РМ.

Юридическая ответственность за несвоевременную выплату заработной платы установлена ст. 145, 146 и частью (2) ст. 330 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 145 ТК РМ компенсация потерь в связи с несвоевременной выплатой заработной платы производится посредством обязательной индексации в полном размере суммы начисленной заработной платы, если ее задержка составила календарный месяц и более со дня, установленного для ежемесячной выплаты заработной платы.

Согласно части (4) ст. 145 ТК РМ порядок исчисления суммы компенсации потери части заработной платы в связи с нарушением сроков ее выплаты устанавливается Правительством по согласованию с патронатами и профессиональными союзами.

Порядок исчисления и выплаты сумм компенсации потерь части заработной платы в связи с нарушением сроков её выплаты утвержден постановлением Правительства РМ № 535 от 07.03.2003 года.

Предложение:

По нашему мнению, часть (2) ст. 330 ТК РМ следует изменить, исключив из текста части (2) ст. 330 ТК РМ слова «по вине работника». Работодатель должен нести материальную ответственность за несвоевременную выплату работнику заработной платы во всех случаях, кроме форс-мажорных обстоятельств.

Если несвоевременная выплата заработной платы имела место не по вине работодателя, а по вине учреждения банка либо других организаций, работодатель обязан выплатить работнику предусмотренную частью 92) ст. 330 ТК РМ компенсацию, затем в порядке регресса взыскать причиненный ему материальный ущерб в соответствующей виновной организации.

Работодатель имеет прав взыскать с банка даже пеню за несвоевременное перечисление денежных средств, необходимых для выплаты заработной платы работникам.

Согласно части (1) ст. 146 ТК РМ в случае, когда на текущих и расчетных счетах предприятий имеются соответствующие средства и необходимые документы на получение денег для выплаты заработной платы были представлены в срок, а банки не обеспечили клиентов наличностью, банки выплачивают за счет собственных средств пеню в размере 0,2 % от суммы задолженности за каждый день просрочки.

Право работника на отдых установлено часть (2) ст. 43 Конституции РМ и ст. 107-122 ТК РМ.

4. Под временем отдыха понимается период времени, в течение которого работник освобожден от исполнения своих трудовых обязанностей и которое он имеет право использовать по своему усмотрению. [4, pag. 169]

Трудовым законодательством Республики Молдова предусмотрены следующие виды времени отдыха:

- перерывы для питания в течение рабочего дня (смены),
- перерывы для кормления детей,
- ежедневный (междусменный) отдых,
- еженедельный отдых (выходные дни),
- нерабочие праздничные дни,
- ежегодные оплачиваемые отпуска.

Ежегодные оплачиваемые отпуска предоставляются всем без исключения работникам, в том числе работникам частных предприятий в соответствии с частью (2) ст. 43 Конституции РМ, ст. 112-122 ТК РМ, другими законами и подзаконными нормативными актами, в том числе коллективными и индивидуальными трудовыми договорами.

Продолжительность ежегодного оплачиваемого отпуска составляет не менее 28 календарных дней.

Трудовым законодательством РМ установлены ежегодные дополнительные оплачиваемые отпуска. Так, согласно части (1) ст. 121 ТК РМ работники, занятые на работах с вредными условиями труда, лица с тяжелым ограничением возможностей по зрению и лица в возрасте до 18 лет пользуются правом на ежегодный дополнительный оплачиваемый отпуск продолжительностью не менее 4 календарных дней.

Дополнительные ежегодные оплачиваемые отпуска установлены и частью (4) ст. 121 ТК РМ, согласно которой одному из родителей, имеющих двух и более детей в возрасте до 14 лет (или ребенка с ограниченными возможностями) предоставляется ежегодный дополнительный оплачиваемый отпуск продолжительностью 4 календарных дня. Отдельные категории работников имеют право на социальные отпуска, которые установлены ст. 123, 124, 1241, 125-127 ТК РМ.

К социальным отпускам относятся:

1. медицинский отпуск,
2. отпуск по беременности и родам,
3. частично оплачиваемый отпуск по уходу за ребенком до достижения им возраста 3 лет.
4. дополнительный отпуск без сохранения заработной платы по уходу за ребенком в возрасте от 3 до 6 лет.

Согласно части (1) ст. 123 ТК РМ оплачиваемый медицинский отпуск предоставляется всем работникам и лицам, с которыми работодателем заключен ученический договор, на основании медицинского документа, выданного в соответствии с действующим законодательством.

Согласно части (2) ст. 123 ТК РМ порядок установления, исчисления и выплаты пособий в связи с медицинским отпуском из средств бюджета государственного социального страхования предусмотрен действующим законодательством.

Согласно части (1) ст. 124 ТК РМ работающим женщинам и женщинам, с которыми работодателем заключен ученический договор, а также женам работников, находящимся у них на содержании, предоставляется отпуск по беременности и родам, включающий дородовой отпуск продолжительностью 70 календарных дней (в случае беременности тремя или более детьми – 112 календарных дней) и послеродовой отпуск продолжительностью 56 календарных дней (в случае осложненных родов или рождения двух или более детей – 70 календарных дней), с выплатой им пособий в порядке, установленном в части (2) ст. 123. Женщинам, находящимся на содержании у работающих мужей, предоставляется по месту работы работающего мужа отпуск по беременности и родам, а также частично оплачиваемый отпуск по уходу за ребенком до достижения им возраста 3 лет. Частично оплачиваемый отпуск по уходу за ребенком может быть использован полностью или по частям в любое время до достижения ребенком возраста 3 лет. Этот отпуск засчитывается в трудовой стаж, в том числе стаж работы по специальности, и в страховой стаж.

В случае, когда лица, указанные в части (1), не используют отпуск, предусмотренный частью (2), частично оплачиваемый отпуск по уходу за ребенком предоставляется, по письменному заявлению, отцу ребенка либо бабке или деду или другому родственнику, непосредственно занятому уходом за ребенком, а также опекуну.

Согласно части (1) ст. 125 ТК РМ женщине может быть предоставлен по ее письменному заявлению ежегодный оплачиваемый отпуск перед отпуском по беременности и родам, предусмотренным в части (1) ст. 124, или непосредственно после него либо по окончании отпуска по уходу за ребенком. Дополнительный отпуск без сохранения заработной платы по уходу за ребенком в возрасте от 3 до 6 лет предоставляется в соответствии со ст. 126 ТК РМ.

Кроме отпуска по беременности и родам и частично оплачиваемого отпуска по уходу за ребенком до достижения им возраста трех лет женщине, а также лицам, указанным в части (4) ст. 124, предоставляется по их письменному заявлению

дополнительный отпуск без сохранения заработной платы по уходу за ребенком в возрасте от 3 до 6 лет с сохранением места работы (должности). При отсутствии прежнего места работы (прежней должности) указанным лицам предоставляется другое равноценное место работы (равноценная должность). Во время дополнительного отпуска без сохранения заработной платы по уходу за ребенком женщина или лица, указанные в части (4) ст. 124, по их письменному заявлению могут работать в условиях неполного рабочего времени или на дому.

Время дополнительного отпуска без сохранения заработной платы засчитывается в трудовой стаж, в том числе стаж работы по специальности, если действие индивидуального трудового договора не было приостановлено в соответствии с пунктом a) части (1) ст. 78.

Работники имеют право на защиту своих прав и законных интересов не запрещенными законом способами и на возмещение причиненного им в связи с исполнением своих трудовых обязанностей материального и морального вреда. Обязанность работодателя возместить работнику причиненный по вине работодателя вред (ущерб) установлена ст. 329- 332 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 329 ТК РМ работодатель обязан возместить в полном размере материальный и моральный ущерб, причиненный работнику в связи с выполнением им своих трудовых обязанностей, в случае дискриминации работника на рабочем месте или в результате незаконного лишения его возможности трудиться, если ТК РМ или другими нормативными актами не предусмотрено иное.

Часть (1) ст. 329 ТК РМ устанавливает обязанность работодателя возместить работнику любой материальный и моральный ущерб, причиненный работнику в связи с исполнением им своих трудовых обязанностей.

Обязанность работодателя возместить ущерб, причиненный здоровью вследствие несчастного случая на производстве или профессионального заболевания установлена ст. 196 ТК РМ и ГК РМ. Материальная ответственность работодателя за ущерб, причинённый работнику в результате незаконного лишения возможности трудиться установлена ст. 90 и 330 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 330 ТК РМ работодатель обязан возместить лицу не полученную им заработную плату во всех случаях незаконного лишения его возможности трудиться. Такая обязанность, в частности, наступает в случае:

a) необоснованного отказа в приеме на работу;

b) незаконного освобождения или незаконного перевода на другую работу;

c) простоя предприятия по вине работодателя, за исключением периода технического простоя (статья 80);

d) задержки выдачи трудовой книжки;

e) задержки выплаты заработной платы;

f) задержки выплат (всех или части) в связи с освобождением;

g) распространения любым способом (в средствах массовой информации, письменных характеристиках и пр.) порочащих сведений о работнике;

h) невыполнения в установленный срок решения компетентного органа трудовой юрисдикции, которым разрешен спор (конфликт) о лишении возможности трудиться.

В случае восстановления незаконно уволенного работника на работе решением судебной инстанции работодатель согласно частям (2)-(4) ст. 90 ТК РМ обязан возместить работнику материальный и моральный ущерб.

Согласно части (2) ст. 90 ТК РМ возмещение работодателем ущерба, нанесенного работнику, включает:

a) обязательную компенсацию за весь период вынужденного отсутствия на работе в размере не менее средней заработной платы работника за этот период;

b) возмещение дополнительных расходов, связанных с обжалованием перевода на другую работу или освобождения от работы (консультация специалистов, судебные расходы и др.);

c) возмещение причиненного работнику морального ущерба. Согласно части (3) ст. 90 ТК РМ размер суммы возмещения морального ущерба определяется судебной инстанцией с учетом оценки действий работодателя, но не может быть меньше среднемесячной заработной платы работника.

Согласно части (4) ст. 90 ТК РМ вместо восстановления на работе стороны могут заключить мировое соглашение, а в случае спора судебная инстанция может взыскать с работодателя в пользу работника с его согласия дополнительную компенсацию, помимо сумм, указанных в части (2), в размере не менее трех его средних месячных заработных плат.

Права работников защищаются органами, осуществляющими надзор и контроль за соблюдением законодательных и иных нормативных актов, содержащих нормы трудового права, и судебными инстанциями.

Органы надзора и контроля за соблюдением трудового законодательства, указаны в ст. 371 и 386 ТК РМ.

Согласно ст. 371 ТК РМ надзор и контроль за соблюдением законодательных и иных нормативных актов, содержащих нормы трудового права, коллективных соглашений и коллективных трудовых договоров на всех предприятиях осуществляются:

a) Государственной инспекцией труда;

b) Государственной санитарно-эпидемиологической службой;

c) Министерством экономики;

d) Служба гражданской защиты и чрезвычайных ситуаций;

e) другими органами, наделенными функциями надзора и контроля в соответствии с законом;

f) профессиональными союзами.

Согласно части (1) ст. 372 ТК РМ государственная инспекция труда является административным органом, подведомственным Министерству труда, социальной защиты и семьи и осуществляющим государственный контроль за соблюдением законодательных и иных нормативных актов, содержащих нормы трудового права, коллективных соглашений и коллективных трудовых договоров на всех предприятиях, работодателями – физическими лицами, а также в центральных и местных органах публичной власти.

Государственная инспекция труда имеет право составлять протоколы о правонарушениях в соответствии с КоП РМ и направлять их в суды первой инстанции, уполномоченные применять административные наказания за нарушения трудового законодательства.

Статья 386 ТК РМ наделяет профсоюзные органы правом осуществлять контроль за соблюдением трудового законодательства.

Согласно части (2) ст. 386 ТК РМ в целях осуществления контроля за соблюдением трудового законодательства и других нормативных актов, содержащих нормы трудового права, профессиональные союзы или, по обстоятельствам, их представители вправе:

a) создавать собственные инспекции труда, назначать уполномоченных по охране здоровья и безопасности труда, осуществляющих свою деятельность на основе соответствующих положений, утвержденных национально-отраслевым и национально-межотраслевым профсоюзными органами;

b) осуществлять контроль за соблюдением законодательных и иных нормативных актов, касающихся рабочего времени и времени отдыха, оплаты труда, охраны здоровья и безопасности труда и других условий труда, а также за выполнением коллективных трудовых договоров и коллективных соглашений;

c) беспрепятственно посещать и обследовать предприятия и их подразделения, на которых работают члены профсоюза, для определения соответствия условий труда

нормам охраны здоровья и безопасности труда и представлять работодателю обязательные для исполнения предложения по устранению выявленных недостатков с указанием возможных путей их устранения;

d) самостоятельно проводить экспертизу условий труда и обеспечения безопасности на рабочих местах;

e) запрашивать и получать от работодателей сведения и правовые акты, принятые на уровне предприятия, необходимые для проведения контроля;

f) принимать участие в составе комиссий в расследовании несчастных случаев на производстве и случаев профессиональных заболеваний и получать от работодателей информацию о состоянии охраны здоровья и безопасности труда, в том числе об имевших место несчастных случаях на производстве и профессиональных заболеваниях;

g) защищать права и интересы членов профсоюза по вопросам, касающимся охраны здоровья и безопасности труда, предоставления льгот, компенсаций, других социальных гарантий в связи с воздействием на работников вредных производственных и экологических факторов;

h) участвовать в качестве независимых экспертов в составе комиссий по приемке в эксплуатацию производственных объектов и оборудования;

i) обжаловать в установленном порядке нормативные акты, ущемляющие трудовые, профессиональные, экономические и социальные права работников, предусмотренные действующим законодательством.

Наиболее эффективной является судебная защита.

Право на свободный доступ к правосудию гарантировано ст.20 Конституции РМ, согласно которой любое лицо имеет право на эффективное восстановление в правах компетентными судами в случае нарушения его прав, свобод и законных интересов. Ни один закон не может ограничить доступ к правосудию.

5. Работники, которые считают свои права нарушенными, вправе обратиться за судебной защитой в соответствии со ст. 348-355 ТК РМ, Гражданским процессуальным кодексом Республики Молдова (далее – ГПК РМ) № 225-XV от 30.05.2003 года. [11]

ТК РМ установлен упрощенный, льготный порядок обращения работников за судебной защитой своих нарушенных прав.

Согласно ст. 353 ТК РМ работники или их представители, обратившиеся в судебные инстанции с заявлениями о разрешении споров и конфликтов, вытекающих из отношений, предусмотренных ст. 348, в том числе для обжалования судебных решений (определений) по данным спорам и конфликтам, освобождаются от уплаты судебных расходов (государственной пошлины и расходов, связанных с рассмотрением дела).

ГПК РМ не предусматривает освобождения истцов от уплаты издержек, связанных с рассмотрением дела.

Однако согласно части (3) ст. 6 закона РМ «О законодательных актах» в случае противоречия между нормой общего законодательного акта и нормой специального законодательного акта, имеющих равную юридическую силу, применяется норма специального законодательного акта.

ТК РМ является специальным законодательным актом и, следовательно, судебные инстанции обязаны применять ст. 353 ТК РМ, освобождая работников – истцов от издержек, связанных с рассмотрением дела.

При рассмотрении исковых заявлений работников суды не должны применять часть (1) ст. 118 ГПК РМ, согласно которой каждая сторона должна доказать те обстоятельства, на которые она ссылается как на основание своих требований и возражений, если законом не установлено иное.

Согласно части (2) ст. 89 ТК РМ при рассмотрении индивидуального трудового спора судебной инстанцией работодатель обязан доказать законность и привести основания перевода или освобождения работника. В случае обжалования работником–членом профсоюза приказа об увольнении судебная инстанция затребует

согласие (консультативное мнение) профсоюзного органа (профсоюзного организатора) относительно увольнения данного работника.

Работники обращаются в суды первой инстанции с заявлением о разрешении индивидуальных трудовых споров в соответствии со ст. 355 ТК РМ.

Работники должны учитывать сроки исковой давности, установленные частью (1) ст.355 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 355 ТК РМ заявление о разрешении индивидуального трудового спора подается в судебную инстанцию:

a) в течение трех месяцев со дня, когда работник узнал или должен был узнать о нарушении своего права;

b) в течение трех лет со дня возникновения соответствующего права работника в случае, если предметом спора являются выплаты, связанные с заработной платой, или иные выплаты, причитающиеся работнику.

Вывод

По нашему мнению, 3-месячный срок исковой давности, установленный пунктом, а) части(1) ст. 355 ТК РМ, следовало бы увеличить до 12 месяцев.

Согласно части (4) ст. 355 ТК РМ судебная инстанция рассматривает заявление о разрешении индивидуального трудового спора в срок, не превышающий 30 рабочих дней со дня его регистрации, и выносит решение, которое может быть обжаловано в соответствии с ГПК РМ.

Решение суда первой инстанции работник и работодатель могут обжаловать в апелляционном порядке в соответствии со ст. 357, 358 ,60-390 ГПК РМ в течение 30 дней со дня вынесения решения суда первой инстанции.

Определение апелляционной инстанции, вынесенное в результате рассмотрения апелляционной жалобы по существу, может быть обжаловано в кассационном порядке в соответствии со ст. 429-445 ГПК РМ. Кассационная жалоба подается непосредственно в Высшую судебную палату РМ. При этом работники- истцы освобождены от уплаты государственной пошлины за подачу апелляционных и кассационных жалоб. Работодатели, подающие апелляционные и кассационные жалобы, обязаны платить государственную пошлину.

Литература:

1. Бюллетень Высшей судебной палаты РМ , 2006 г., № 2
2. Бюллетень Высшей судебной палаты РМ , 2005 г., № 12
3. Игнатьев В.П., Проценко В.В., «Гражданское право. Общая часть. Учебник», Кишинев, 2010, стр. 348-351
4. Капша Т., Сосна Б., Захария С., «Трудовое право Молдовы. Учебно-практическое пособие», Германия, 2016, стр.169
5. Капша Т., Сосна Б., Захария С., «Трудовое право Молдовы. Учебно-практическое пособие», Германия, 2016, стр. 301-302
6. Официальный монитор РМ № 1 от 12.08.1994 г.
7. Официальный монитор РМ № 159-162 от 29.07.2003 г.
8. Официальный монитор РМ № 3-6 от 16.01.2009 г.
9. Официальный монитор РМ № 31-33 от 23.03.2000 г.
10. Официальный монитор РМ № 82-85 от 22.06.2002 г.
11. Официальный монитор РМ № 130-134 от 21.06.2013 г.

Recomandat spre publicare:
23.12.2016

INFRACȚIUNEA SĂVÎRȘITĂ CU DOUĂ FORME DE VINOVĂȚIE

MÎȚU Serghei,
magistru în drept, lector universitar USEM
sergiumitu@gmail.com

Abstract: *If a crime committed with intent leads to more severe consequences which according to the law imply a more severe criminal punishment and which were not part of the intent of the offender, the criminal liability for such consequences shall be applied only if the person foresaw the prejudicial consequences but thoughtlessly considered that such could be avoided, if the person did not foresee the possibility of such consequences although he/she should have and could have foreseen such. Consequently, the crime is considered to have been committed with intent.*

Cuvinte cheie: *vinovăția, intenția, imprudența, praeterintenţie, intenția depășită.*

Studiind evoluţia legislaţiei penale, se poate afirma că legiuitorul, pornind de la sarcinile concrete de luptă cu infracţionalitatea şi de la tendinţa de repetare a unor infracţiuni sub o anumită formă, adesea adoptă norme penale, care, parţial, se intersectează, se suprapun, fapt ce duce, uneori, la dublarea, repetarea legii penale sau chiar la un surplus de norme penale. [1, p.171]

De regulă, infracţiunile se săvârşesc cu o singură formă de vinovăţie: intenţie sau imprudenţă. Există însă unele infracţiuni care cuprind cumulativ în latura lor subiectivă atât intenţia, cât şi imprudenţa, situaţia fiind cunoscută sub denumirea de *"praeterintenţie"* sau *"intenţie depăşită"*, *"vinovăţie dublă"*, *"vinovăţie mixtă"*, *"vinovăţie compusă"*. [6, p.212]

În legislaţia penală a Republicii Moldova, infracţiunea săvârşită cu două forme de vinovăţie se defineşte în articolul 19 Cod Penal: „Dacă drept rezultat al săvârşirii cu intenţie a infracţiunii se produc urmări mai grave care conform legii, atrag înăsprirea pedepsei penale şi care nu erau cuprinse în intenţia făptuitorului, răspunderea penală pentru atare urmări survine numai dacă, persoana a prevăzut urmările prejudiciabile dar considera în mod uşuratic că ele vor putea fi evitate, sau dacă, persoana nu a prevăzut posibilitatea survenirii acestor urmări deşi putea şi trebuia să le prevadă. În consecinţă această infracţiune se consideră una intenţionată". [2]

Din textul legii rezultă că există infracţiuni care cuprind, în latura lor subiectivă, atât intenţia, cât şi imprudenţa. Aceste infracţiuni se realizează atunci când făptuitorul, săvârşind cu intenţie o faptă prevăzută de legea penală, poate produce un rezultat, cauzat din imprudenţă, mai grav sau în plus faţă de acela prevăzut şi urmărit sau acceptat, astfel încât intenţia iniţială a fost depăşită.

Luând ân consideraţie cele menţionnaţe ca infracţiunile săvârşite cu două forme de vinovăţie este necesar să fie stabilită separat şi paralel vinovăţia intenţionată a primei infracţiuni atât faţă de acţiuni sau inacţiuni, cât şi faţă de consecinţe (De exemplu, provocarea intenţionată ilegală a avortului care s-a consumat cu întreruperea ilegală a sarcinii şi nimicirea fătului - alin. (1) art. 159 CP) şi vinovăţia din imprudenţă, de asemenea faţă de acţiunile şi consecinţele infracţiunii a doua (De exemplu, lipsirea de viaţă din imprudenţă) care este cumulată în această infracţiune unică compusă (lit. c) alin. (2) art. 159 CP).

Infracţiunile săvârşite cu două forme de vinovăţie sun cuprinse sub două aspecte, subiectiv şi obiectiv. Sub aspect *obiectiv* infracţiunile cu două forme de vinovăţie constau dintr-o faptă iniţia-lă, al cărei rezultat se amplifică, conducând la o consecinţă mai gravă. Sub aspect *subiectiv*, aceste infracţiuni se caracterizează prin intenţie, ce stă la baza acţiunii iniţiale, şi imprudenţă faţă de urmarea mai gravă. Urmarea mai gravă provocată din imprudenţă prin fapta săvârşită cu intenţie apare astfel drept circumstanţă agravantă la infracţiunile săvârşite cu intenţie. [3, p.47]

Autorul А.И. Рарог, în lucrarea sa consideră că formele de vinovăţiei pot exista în mod paralel numai în componenţele calificate ale infracţiunilor: intenția în calitate de element constructiv al componenţei de bază a infracțiunii comise cu intenție și imprudența în privința efectelor de calificare. Necesitatea argumentării teoretice și consacrării la nivel legislativ acestui de infracțiuni a apărut în legătură cu faptul că legea penală cuprinde normele care stabilesc răspunderea sporită pentru efectele îndepărtate ale acțiunii (inacțiunii) social periculoase.

Survenirea acestor efecte persoana vinovată nu a prevăzut, deși trebuia și putea să le prevadă, sau a prevăzut în mod abstract (neclar, neevident), fără a-și dori survenirea lor, contând în mod încrezut pe prevenirea lor. Cu alte cuvinte, o infracțiune cu intenție, persoana uneori pune în mișcare anumite forțe care fiind în afara voinței sale provoacă fie survenirea efectelor necuprinse în intenția celui vinovat (în cazul infracțiunilor cu componența formală), fie survenirea efectelor suplimentare, mai grave nedorite de persoana vinovată (în cazul infracțiunilor cu componența materială). [9, p.147]

Legea penală nu consacră multe infracțiuni cu două forme de vinovăție și toate ele sunt construite după unul din următoarele tipuri: [8, p.175]

- *primul tip* îl formează infracțiunile cu două efecte indicate în lege care au semnificația juridică diferită. Este vorba despre infracțiunile calificate, componența de bază a cărora este materială, iar în calitate de indiciu de calificare acționează efectul mai grav decât efectul prevăzut ca indiciu obligatoriu al componenței de bază.
- *al doilea tip* de infracțiuni cu două forme de vinovăție se caracterizează prin atitudinea psihică neomogenă față de acțiunea sau inacțiunea care este infracțională indiferent de efectele survenite și față de efectul de calificare. Efectul de calificare constă în acest caz în cauzarea prejudiciului, de regulă, unui obiect suplimentar și nu celui pentru care norma care formulează componența de bază a acestei infracțiuni prevede ocrotirea juridico-penală. La acest tip se referă infracțiunile calificate, componența de bază a cărora este formală, iar componența calificată include anumite efecte grave.

Dacă legea penală nu ar fi incriminat infracțiunile săvârșite cu două forme de vinovăție ca infracțiunii distincte, cele comise s-ar califica potrivit regulilor concursului ideal de infracțiuni, atunci când printr-o singură acțiune/inacțiune s-ar fi comis două infracțiuni.

Potirivt autorului N.F. Cuznețova, [7, p.296] consideră că infracțiunea comisă cu două forme de vinovăție face parte din infracțiunile unice complexe și o numește infracțiunea cu două efecte social periculoase și cu două forme de vinovăție sau infracțiunea cu două efecte cauzate succesiv. Construcția lor este clară: primul efect face parte din componența de bază, iar al doilea reprezintă un efect mai grav unit cu primul printr-un raport de cauzalitate. Vinovăția în privința primului efect este cu intenție, iar în privința celui de-al doilea efect – prin imprudență.

Autorii Comentariului Cod penal al Republicii Moldova, sub redacția Barbăneagră A., apărut în 2009, consideră: dacă CP nu ar fi incriminat infracţiunile săvârşite cu două forme de vinovăţie în PS a CP ca infracţiuni distincte, în practica judiciară la încadrarea juridică a unor asemenea fapte s-ar fi cerut aplicarea regulilor concursului de infracţiuni, realizându-se un concurs ideal: infracţiunea iniţială comisă cu intenţie şi alta din imprudenţă. De exemplu, luarea de ostatici şi lipsirea de viaţă din imprudenţă sunt fapte incriminate ca infracţiuni concrete în alin.(1) art.280 CP şi, respectiv, în art.149 CP. Ele, fiind unite de legiuitor într-o componenţă, au format o singură infracţiune de luare de ostatici, care a provocat decesul unei persoane din imprudenţă (alin.(3) art.280 CP), sancţiunea pentru această incriminare fiind cu mult mai aspră decât sancţiunile prevăzute pentru fiecare dintre infracţiunile reunite. În PS a CP infracţiunile cu două forme de vinovăţie după construcţia lor sunt incriminate sub forme de infracţiuni materiale agravate şi infracţiuni formale agravate. La infracţiunile materiale agravate săvârşite cu două forme de vinovăţie se referă: vătămarea intenţionat gravă a integrităţii corporale sau a sănătăţii, care a provocat decesul victimei (alin.(4) art.151 CP); provocarea ilegală a avortului, care a cauzat din imprudenţă o vătămare gravă ori medie a integrităţii corporale sau a sănătăţii, precum şi decesul victimei (alin.(2) art.159 CP), terorismul soldat cu decesul unei persoane din imprudenţă (alin.(3) art.278 CP) etc. Ca exemple de infracţiuni formale agravate care pot fi săvârşite cu două forme de vinovăţie sunt: internarea ilegală într-o institu-ţie psihiatrică, care a cauzat din imprudenţă vătămarea gravă a integrităţii corporale sau a sănătă-ţii, ori decesul victimei (alin.(2) art.169 CP); lăsarea în primejdie, care a provocat din imprudenţă decesul victimei (alin.(2) art.163 CP); luarea de ostatici, care a dus la decesul victimei din im-prudenţă (alin.(3) art.280 CP) etc. [3, p. 48]

În legislaţia penală română, cea de a treia formă a vinovăţiei, şi anume „praeterintenţia (intenţia depăşită)”, este analog cu infracţiunea „săvîrşită cu două forme de vinovăţie” din Codul penal al Republicii Moldova. Această formă de vinovăţie este prevăzută de art. 16 alin. 5 C.P român, în sensul că există intenţie depăşită când fapta constând într-o acţiune sau inacţiune intenţionată produce un rezultat mai grav, care se datorează culpei făptuitorului. [5, p.120]

Autorul Constantin Mitrache, consideră că în cazul praeterintenţiei făptuitorul acţionează cu intenţie directă pentru producerea (obţinerea) unui anumit rezultat, iar rezultatul mai grav se produce din culpă. Existenţa acestei forme de vinovăţie - culpa - în producerea rezultatului mai grav distinge praeterintenţia (intenţia depăşită) de interna indirectă sau eventuală pentru că în cazul în care făptuitorul a prevăzut rezultatul şi totuşi a acţionat, infracţiunea mai gravă, realizată nu poate fi săvârşită decât cu intenţie indirectă. [4, p.117]

În lipsa unei reglementări, intenția depășită sau praeterintenția a fost o creație a doctrinei juridice. Sub acest aspect, s-a reținut că praeterintenția constituie o formă autonomă, specifică de vinovăție, care se constituie din elemente caracteristice intenției și culpei, fiind o formă mixtă sau o combinație a celorlalte două forme de vinovăție. Această formă mixtă de vinovăție nu se situează între intenție și culpă, deoarece între aceste forme de vinovăție nu există un tertium non datur, ci este o formă de vinovăție independentă care se constituie cu contribuția proceselor psihice ale intenției și ale culpei. Infracțiunile cu formă complxă de vinovăție se caracterizează printr-o faptă inițială săvârșită cu intenție, care produce un rezultat mai grav pe lângă cel inițial urmărit sau acceptat, ce se atribuie făptuitorului pe bază de culpă. [5, p.120]

Un al autor autohton Borodac A., consideră că infracțiunea săvârșiă cu două forme de vinovăție nu trebuie, nicidecum, confudată cu așa numită vinoăție mixtă, pe care o consideră complet incorectă, nejustificată legi penale. Adepții existenți vinovăției mixte opinau că, în limitele uneia și aceleiași infracțiuni se produc două atitudini psihice deosebite ale persoanei, una vis-a-vis de acțiuni și alta referitor la consecințe, care nu intră pe deplin în structura legislativă a intenției și imprudenței și de aceea, există a treia formă de vinovăție, zisă forma mixtă a vinovăției. Un temei de bază în apariția acestei opinii a fost noțiunea incompletă a imprudenței, dată de Codul penal al Republici Moldova din 1961, potrivit, căreia, vinovăția imprudentă se determină conform atitudinii psihice a făptuitorului numai față de consecințe, însă actualul Cod Penal al RM a lichidat această lacună a legii penale și, deci, în prezent, legea penală ne obligă să determinăm atît vinovăția intenționată, cît și vinovăția imprudentă numai prin atitudinea psihică a făptuitorului concomitent față de acțiuni și față de consecințe. [1, p.171]

În literatura juridică românească [5, p.120] nu există un consens în ceea ce privește modalitățile intenției și culpei care se pot regăsi în structura praeterintenției. Astfel unii autori susțin că în structura praeterintenției nu poate intra decât o culpă fără prevedere, opinie care nu este însușită de alți autori, care consideră că pot fi imaginate și situații în care o culpă cu prevedere se suprapune peste intenție. Spre exemplu, în cazul artistului de circ care aruncă cuțite cât mai aproape de corpul partenerului său, iar dacă acesta este ucis, suntem în prezența unei culpe cu prevedere.

Unii savanți denaturează interpretarea legală a infracțiunilor cu două forme de vinovăție. Astfel, V.D. Ivanov și S.H. Mazucov scriu: Particularitatea infracțiunilor examinate constă în faptul că la comiterea lor se observă o atitudine psihică neomogenă a persoanei față de acțiunile (inacțiunea) comise și față de efectele survenite în componențele materiale ale infracțiunilor care conțin efectele în calitate de indiciu independent al laturii obiective. În componențele formale ale infracțiunilor efectul nu poate fi separat de acțiunea, fiind unit cu aceasta, și de aceea atitudinea psihică față de acțiunea (inacțiunea) și față de efectul poate fi numai omogenă. [9, p.147]

Contraversată este și situația modalităților intenției care se pot regăsi în structura unei praeterintenții. Într-o primă opinie se consideră că doar o intenție directă ar putea servi ca fundament pentru construcția unei infracțiuni praeterintenționate. Intr-o altă opinie, se apreciază că la baza praeterintenției se poate afla atât intenția directă, cât și intenția indirectă. În ce ne privește, suntem de părere că intenția depășită poate fi formată din ambele modalități ale intenției și ale culpei. Un exemplu edificator îl constituie infracțiunea de loviri sau vătămări cauzatoare de

moarte, când infractorul a urmărit lovirea sau vătămarea corporală (faptă intenționată), acțiune care datorită condițiilor în care a fost săvârșită a provocat moartea unei personae (produsă din culpă). În practica judiciară s-a reținut că lovirea victimei cu palma în zona mandibulară, cu consecința dezechilibrării acesteia, căderii la sol și lovirii la cap, procându-i-se leziuni celebrale în urma cărora a încetat din viată, constituie infracțiunie săvârșită cu forme de vinovăție. Într-o altă cauză, s-a decis că fapta inculpatului care a trântit victima, cauzându-i o fractură a coloanei vertebrale în urma căreia aceasta a decedat, se încadrează în prevederile menționate. [5, p.120]

La comiterea infracțiunii cu două forme de vinovăție atitudinea psihică a persoanei față de acțiunile comise sau față de inacțiunea determină în marea măsură și atitudinea ei psihică față de efectele survenite. Astfel, în cazul vinovăției cu intenție în privința acțiunii sau inacțiunii comise, în privința efectelor este posibilă numai vinovăția prin imprudență. Vinovăția prin imprudență în privința acțiunii sau inacțiunii exclude posibilitatea intenției cu privire la efectele survenite. [8, p.175]

Astfel, dacă în urma cauzării cu intenție a prejudiciului grav sănătății a survenit decesul părții vătămate care de asemenea face parte din intenția persoanei vinovate (chiar și în mod indirect), fapta se caracterizează printr-o formă de vinovăție și se califică ca omor. Și invers, dacă în cazul privării de viață prin imprudență nu se constată intenția de a cauza prejudiciul grav sănătății, atunci nu sunt prezente nici două forme de vinovăție, iar fapta se va califica ca omor prin imprudență. [9, p.149]

Bibliografia:

1. Borodac A., Gherman M., Maldea N., Manual de drept penal. Partea generală. – Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare”, 2005. p.171
2. Codul Penal al Republicii Moldova adoptat la 18 aprilie 2002, în vigoare la 12 iunie 2003, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002. - nr. 128-129.
3. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. Redactor responsabil şi conducător de ediţie Barbăneagră A., dr. hab. în drept, prof.univ. Chişinău: Sarmis, 2009. 859 p.
4. Mitrache Constantin, Mitrache Cristian. Drept penal român: Partea generală. București: Universul juridic, 2012. 526 p.
5. Pavăleanu Vasile / Drept Penal general: conform noului Cod Penal / București: Uniiversul Juridic, 2012. 121 503 p.
6. Stela Botnaru, Alina Șavga, Mariana Grama / Drept penal. Partea generală: – Ch.: Cartier, 2005, 624 p.
7. Кузнецова Н.Ф. Проблемы квалификации преступлений: Лекции по спецкурсу Основы квалификации преступлений / Науч. ред. и предисл. В.Н. Кудрявцева. - М.: Издательский дом Городец, 2007. 336 с.
8. Рарога А. И., Иногамовой-Хегай Л. В., Комиссарова В. С., Российское уголовное право. Общая часть : учебник Москва, 2011. 793 с.
9. Рарог А.И. Уголовное право России. Части Общая и Особенная: учебник для бакалавров /отв. ред.. – М.: Проспект, 2014. – с. 147

Recomandat spre publicare:
23.12.2016

DEZVOLTAREA SISTEMULUI NAŢIONAL DE DREPT PRIN PRISMA CONTINUITĂŢII ISTORICE

PUŞCAŞ Victor,
doctor în
drept,
conferenţiar universitar
victorpuscas@mail.ru

Adnotare: *Fiecare stat suveran și independent dispune de un sistem propriu de drept. Nu constituie o excepție nici Republica Moldova. Odată cu tranziția de la un stat totalitar la un stat de drept și democratic, de la o economie centralizată la o economie de piață, de la monopolul unui partid la pluripartitism și pluralismul de opinie, a fost necesar de a asigura și trecerea de la sistemul de drept național fundamentat pe doctrina de drept romano-germanică.*

Au favorizat această trecere actele politico-juridice: Declarația de suveranitate, Decretul cu privire la puterea de stat, Concepția reformei judiciare și de drept și Constituția Republicii Moldova. Odată cu adoptarea Constituției, adoptarea codurilor, reformarea organelor de ocrotire a normelor de drept, formarea cadrului normativ național s-a sfârșit etapa de tranziție de la sistemul socialist de drept la sistemul național de drept.

Cuvinte-cheie: *Sistemul dreptului, sistemul dreptului romano-germanic, tranziție, suveranitatea, independența, actul normativ, dreptul public, dreptul privat, izvorul de drept, precedentul judiciar, practica judiciară, jurisprudența.*

Annotation: *Each independent and sovereign state has its own system of law. Republic of Moldova is not an exception. Along with the transition from a totalitarian state to a state of law and democracy, from a centralized economy to a market economy, from the monopoly of one party to multiparty and pluralism of opinion, it was necessary to ensure the transition from the system of national law based on Roman-Germanic legal doctrine.*

Favored this political transition the following legal documents: the Declaration of Sovereignty Decree on state power, Judicial and Legal Reform Concept and the Constitution. Along with the adoption of the Constitution, the adoption of codes, the reform of enforcement bodies of law, the formation of the national legal framework, It had ended the transitional phase from the the socialist system of law to national law.

Keywords: *The law system, Roman-Germanic law system, transition, sovereignty, independence, normative act, public law, private law, source of law, judicial precedent, judicial practice, jurisprudence.*

Statul sovietic, din care făcea parte şi Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, inclusiv ştiinţa sovietică, recunoşteam noţiunile de stat, constituţie, Soviet Suprem, dar nu se investigau noţiunile de statalitate, constituţionalism şi parlamentarism.

De exemplu, noţiunea de statalitate n-o s-o găsim nici într-un dicţionar fie sovietic, fie DEX-ul, sau alte dicţionare. În opinia noastră noţiunile stat-statalitate, constituţie-constituţionalism şi parlament-parlamentarism nu sunt sinonime. Abia în ultimii 10-15 ani au început să apară interpretări, ştiinţifice ale noţiunilor de statalitate, constituţionalism şi parlamentarism.

Dar ne vom opri la tema „statalitatea”.

După cum afirmă autorul V.Beniuc[1] „Statalitatea” semnifică nu doar componentele structurale ale statului, dar şi nivelul, calitatea funcţionării acestuia, intensitatea şi eficienţa cu care instituţiile statului intervin în viaţa şi activitatea cetăţeanului. Noţiunea dată nu este una doar explicativă, dar şi de evaluare a numărului şi eficienţei structurilor statale, corespunderii necesităţilor sociale şi intereselor personale ale cetăţeanului.

Autorul Gheroghe Rusnac[2] constată că „Statalitatea înseamnă o etapă de dezvoltare a ţărilor care au reuşit să-şi creeze propriul stat, ori să reanimeze statalitatea pierdută anterior.

Statalitatea nu este doar un atribuit al societăţii şi nu indice al dezvoltării acesteia, dar şi o ideologie, o orientare social-politică şi culturală îndreptată spre dezvoltarea statului, protecţia lui şi perfecţionarea organizării politice a societăţii”. Şi mai departe „Nu statul, nu organizarea de

[1] Valentin Beniuc. Statalitatea Republicii Moldova: factorii turbulenţi şi de stabilizare. Culegere de articole ştiinţifice. Chişinău 2017 p.83

[2] Gheorghe Rusnac. Statul şi societatea polietnică. Moldova în anii 90. Materialele simpozionului moldo-german (Chişinău 13-18 octombrie 1996) Chişinău 1997, p.134

stat ci etapa istorică de dezvoltare a ţărilor sau a naţiunilor care au reuşit să-şi creeze propriul stat".

Fiind de acord cu punctele de vedere ale autorilor V.Beniuc şi Gh.Rusnac vom concluziona că şi statalitatea, şi constituţionalismul şi parlamentarismul, ne vorbesc, în opinia noastră despre perceperea în masă a acestor naţiuni şi folosirea largă a lor în folosul poporului.

După cum recunoaşte autorul Vladislav Grosul[3] că în mod inevitabil crearea statului moldovenesc era însoţită de „Потребность молдаван в своей государственности" (cerinţa vitală a moldovenilor de a avea stat şi statalitate-traducerea V.P.)

Potrivit art.1 alin.(3) din Constituţie[4] „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile şi libertăţile lui, libera dezvoltare a personalităţii umane, dreptatea şi pluralismul politic reprezintă valori supreme şi sunt garantate".

Valorile constituţionale pot fi protejate prin sistemul naţional de drept.

Este cunoscut faptul că fiecare stat suveran şi independent dispune de un sistem propriu de drept. Dar orice sistem naţional de drept face parte din „familii de drept" sau „mari sisteme de drept" care se constituie şi se dezvoltă în baza unor principii comune caracteristice unor grupuri mari de ţări şi care au particularităţi juridice comune.

Majoritatea absolută a cercetătorilor evidenţiază următoarele mari sisteme de drept: romano-germanic, anglo-saxon, dreptul musulman, dreptul socialist, dreptul hindus, dreptul chinez, dreptul japonez şi altele.

Ne vom opri la primele trei sisteme:

- **Sistemul dreptului romano-germanic**. Statele care aderă la acest sistem dau prioritate legii ca izvor de drept. Se are în vedere în primul rînd existenţa constituţiilor şi a legilor constituţionale cu acte normative fundamentale ale statelor precum şi toate actele cu caracter normativ.

Perceptul că legea e putere, că legea poate schimba starea lucrurilor se află la baza sistemului romano-germanic, care mai este numit ca sistem european, sau sistem continental.

- **Sistemul dreptului anglo-saxon sau common-law**. Acest sistem este opus sistemului romano-germanic. La baza sistemului se află precedentul judiciar.

Autorii români Maria Dvoracec şi Gheorghe Lupu[5] constată că: common-law-ul este o creaţie a judecătorului, conţine reguli statornice pe cale judecătorească prin hotărîri, care devin obligatorii – în cazurile similare pentru instanţele inferioare. Norma juridică de common-law urmăreşte să de-a o soluţie într-un proces şi nu să formuleze reguli generale de conduită pentru viitor… într-o viziune generală, preocuparea dominantă a normelor de common-law este restabilirea imediată a ordinii juridice tulburate şi nu stabilirea normelor de bază a societăţii.

Statele lumii cum ar fi Marea Britanie, SUA, Australia şi altele în activitatea judecătorească folosesc tradiţiile şi obiceiurile înrădăcinate necodificînd legislaţia, iar unele neavînd chiar şi constituţii.

- **Sistemul dreptului socialist** făcea parte din marile sisteme de drept, fiind fundamentul dreptului dintr-un şir de state: URSS, Europa de Est şi Centrală, Asia, America. Deobicei împărtăşeau acest sistem statele care construiau socialismul şi comunismul fiind contrapuse „dreptului burghez".

Cum constată unii cercetători[6] „Dreptul socialist pretindea a fi un sistem de drept superior tuturor tipurilor de drept existent anterior, precum şi dreptului existent în statele contemporane care nu se atribuiau la „orînduirea socialistă". „Deşi a preluat, incontestabil, de la sistemul dreptului romano-germanic unele aspecte (de exemplu, împărţirea dreptului pe ramuri) sistemul dreptului socialist nu recunoştea divizarea în drept public şi drept privat, considerînd, în virtutea unor raţiuni ideologice, că întreaga reglementară legală este de drept public".

---

[3] Vladislav Grosul. Традиции молдавской государственности. Culegere de articole ştiinţifice. Chişinău 2017, p.7
[4] Constituţia Republicii Moldova. Comentariu Chişinău, 2012
[5] Maria Dvoracek şi Gheorghe Lupu. Teoria generală a dreptului. Iaşi 1966, p.166
[6] Boris Negru – Alina Negru. Teoria generală a dreptului şi statului. Chişinău, 2006, pag.395

Vom constata că o trăsătură caracteristică a acestui sistem a fost şi organizarea judiciară specifică, şi organizarea autorităţilor publice în genere. După cum ştim acest sistem în linii mari s-a prăbuşit odată cu dizolvarea federaţiei sovietice.

Mulţi cercetători, indiferent de poziţiile care le promovează, nu neagă noţiunea de federaţie sovietică, precum nici participarea Moldovei ca subiect al acestei federaţii, în cadrul Uniunii Sovietice. Astfel, nu poate fi negat nici faptul că pînă în 1990 Moldova dispunea de un sistem de drept socialist. Însă, odată cu tranziţia de la un stat totalitar la un stat de drept şi democratic, de la o economie arhicentralizată la o economie de piaţă, de la monopolul unei partid la pluripartitism şi pluralismul de opinie, a fost necesar de a asigura şi trecerea de la sistemul socialist de drept la sistemul de drept naţional fundamentat pe doctrina de drept romano-germanică.

Dezvoltarea vertiginoasă a orînduirii statale a Republicii Moldova pe baza democratică a început odată cu constituirea noului parlament (aprilie 1990). Cum menţionează primul Preşedinte al Parlamentului ales în mod democratic şi primul Preşedinte al Republicii Moldova, dl M.Snegur, la începutul anilor „90" în faţa guvernării stăteau următoarele obiective:

- **Organizarea cadrului politic şi juridic al statului;**
- **Pregătirea premiselor pentru deetatizarea patrimoniului naţional şi trecerea la economia de piaţă;**
- **Crearea condiţiilor prielnice pentru emanciparea intelectuală a poporului, angajarea lui în circuitul valorilor spirituale şi morale, dominante în spaţiul european.**

Astfel de obiective au fost realizate prin acte istorice politico-juridice cum ar fi:

a) **Declaraţia de suveranitate din 23.06.1990 care a statuat:**
- legile unionale urmau să fie puse în aplicare numai după ce erau ratificate de parlamentul moldav;
- stabilirea dreptului suveran la teritoriu şi proprietate;
- înlocuirea formelor de proprietate personală şi cooperatist-colhoznică cu proprietatea privată şi de stat;
- respectarea cartei ONU etc.

b) **Decretul cu privire la puterea de stat din 27.07.1990 a fundamentat:**
- deideologizarea puterii, depolitizarea colectivelor de muncă şi de învăţămînt;
- separarea puterilor: legislativă, executivă şi judecătorească etc.

c) **Declaraţia de independenţă din 27.08.1991** a proclamat că Republica Moldova este un stat suveran, independent şi democratic, liber să-şi hotărască prezentul şi viitorul fără nici un amestec din afară, în conformitate cu idealurile şi năzuinţele sfinte ale poporului în spaţiul istoric şi etnic al devenirii sale naţionale.

d) **Concepţia reformei judiciare şi de drept din 21.06.1994**[7] a argumentat necesitatea reformării:
- ştiinţei şi învăţămîntului juridic;
- formării cadrului legislativ naţional;
- formării noului sistem judecătoresc, a Consiliului Superior al Magistraturii, Curţii Constituţionale, Procuraturii, avocaturii, notariatului, altor organe de ocrotire a normelor de drept şi altele.

Aceste acte istorice şi-au găsit locul cuvenit în **Constituţia Republicii Moldova din 29.07.1994** care în art.1 stipulează că:

„(1) Republica Moldova este un stat suveran şi independent, unitar şi indivizibil."

Constituţia a devenit vîrful piramidei a sistemului de drept în Republica Moldova.

Avînt în vedere importanţa deosebită a actelor normative, necesitatea instituirii de mijloace, metode şi tehnici prin care raporturile sociale iau forma juridică, a realizării unor principii unificate în materie de creaţie a actelor normative pentru asigurarea elaborării şi adoptării unor acte normative de calitate şi eficienţă, pentru garantarea transparenţei procesului decizional, precum şi necesitatea asigurării compatibilităţii actelor normative cu legislaţia

[7] Hotărîrea Parlamentului nr. 142 din 21.06.1994 privind aprobarea Concepţiei reformei judiciare şi de drept în Republica Moldova (M.O. nr. 006 din 30.06.1994)

comunitară prin procedura de armonizare Parlamentul a adoptat Legea nr. 780 din 27.12.01 privind actele legislative şi Legea nr. 317 din 18.07.2003 privind actele normative ale Guvernului şi ale altor autorităţi ale administraţiei publice centrale şi locale.

Ambele reglementări ale Parlamentului sunt chemate să contribuie la calitatea actelor juridice. La elaborarea, adoptarea şi aplicarea actelor normative se respectă principiile:

- oportunităţii, coerenţei, consecvenţei şi echilibrului între reglementările concurenţei;
- consecutivităţii, stabilităţii şi predictibilităţii normelor juridice;
- transparenţei, publicităţii şi accesibilităţii;
- fundamentării ştiinţifice;
- să fie compatibile cu Constituţia şi tratatele internaţionale la care Republica Moldova este parte.

Vom menţiona că principiul supremaţiei legii implică incontestabil adoptarea unui cadru legal adecvat statului de drept[8].

În perioada de după adoptarea Constituţiei, în linii mari, legislaţia Republicii Moldova a fost codificată în coduri de legi.

Astfel au fost adoptate codurile: civil şi de procedură civilă, penal şi de procedură penală, contravenţional, al muncii, fiscal, al educaţiei, funciar, vamal, subsolului, transporturilor rutiere şi feroviar, electoral şi altele.

În literatura de specialitate autorii B.Negru şi A.Negru[9], T.Cîrnaţi[10], E.Mohorea[11], E.Botnari şi R.Eşanu şi alţii interpretează în mod diferit componenţele sistemului de drept.

T.Cîrnaţi de exemplu, socoate că în conceptul cuvîntului „sistem” sunt incluse trei categorii:

„ – sistemul juridic – caracterizează întreaga realitate juridică a societăţii (sistemul dreptului, sistemul legislaţiei, raporturile juridice, cultura şi conştiinţa juridică etc.);

- sistemul legislaţiei – cuprinde ansamblul tuturor actelor normative care sunt în vigoare;
- sistemul de drept caracterizează structura dreptului”.

Dar sistematizînd opiniile se poate de concluzionat că „**Sistemul dreptului este totalitatea normelor juridice, instituţiilor juridice şi ramurilor de drept adoptate şi asigurate de către stat în vederea reglementării relaţiilor sociale.[12]**”

În sistemul dreptului un loc deosebit în ocupă principiile juridice: general-ramurale, interramurale şi ramurale care reprezintă un tot întreg al sistemului de drept.

Potrivit dicţionarului juridic-norma juridică este regula generală de conduită, obligatorie şi impersonală instituită prin lege şi a cărei aplicare este asigurată în caz de necesitate de forţa de constrîngere a statului.

În literatura de specialitate sunt admise diferite trăsături ale normelor juridice[13,14] care explică direcţionarea aplicării lor.

Vom analiza acele trăsături ale actelor normative recunoscute de legislaţia Republicii Moldova.

Potrivit art.3 din Legea privind actele legislative actul normativ poartă un caracter imperativ şi este însoţit de următoarele trăsături:

- statul – se adoptă de instituţiile statului cu împuterniciri constituţionale în acest domeniu;
- coercitiv şi obligatoriu pentru că toate actele se aplică prin convingere.

Dacă nu se respectă intervine constrîngerea:

- unipersonal – aplicabil în mod oral şi continuu fiecărui individ.
- Are un caracter general serveşte ca un etalon de conduită.

---

[8] Puşcaş Victor. Supremaţia legii în statul de drept. Revista naţională de Drept. 2003, nr.10
[9] B.Negru, A.Negru. Teoria generală a dreptului. Chişinău, 2006, p.381-383
[10] N.Cîrnaţ. Dreptul constituţional. Chişinău, 2010, p.27-28
[11] E.Mohorea, E.Botnari şi R.Eşanu. Dreptul ca sistemul şi sistemul dreptului. p.70-79 tinread.usarb.md
[12] http://drept.md.wordpress.com/cursuriuniversitare
[13] Armefis - noţiuni-juridice blogsport.md
[14] www.usem.md/uploads/files.note de curs

Astfel putem concluziona că norma juridică este elementul necesar şi primar al sistemului dreptului.

Instituţiile juridice reprezintă un ansamblu de norme juridice care au un obiect de reglementare specifică. Gruparea normelor potrivit obiectului de reglementare se pot conţine în oricare lege, cod de legi, Constituţia.

La rîndul său o normă juridică poate fi exprimată fie într-o secţiune, fie capitol, fie titlu.

De exemplu prin titlul III din Constituţie, capitolul IV, secţiunea I, articolele 60-67 este exprimată instituţia juridică privind reglementările generale ale statutului Parlamentului, formării Parlamentului şi atribuţiilor de bază ale Parlamentului.

În capitolul VII al codului penal este exprimată instituţia juridică a infracţiunilor contra familiei şi minorilor, în titlul III capitol II secţiunea 1 este exprimată instituţia juridică a dobîndirii şi încetării dreptului de proprietate.

Generalizînd cele expuse conţinutul sistemului dreptului, după cum afirmă autorul B.Negru[15] poate fi definită ca o „**unitate integrantă a normelor juridice, împărţite pe instituţii, subramuri şi ramuri în conformitate cu obiectul şi metode de reglementare juridică, legate între ele prin relaţii ierarhice şi coordonatoare şi care au ca centru principiile juridice, exprimînd într-o formă concentrată esenţa şi menirea socială a dreptului la etapa dată”.**

Ştiinţa teoriei generale a dreptului cunoaşte mai multe divizări ale dreptului însă la general sunt recunoscute două categorii.

Dreptul public – apără şi promovează interesele statului.

Dreptul privat – apără şi promovează interesele particularilor (persoane fizice şi juridice).

Făcînd o trecere în revistă a ramurilor de drept vom constata că principalele ramuri de drept în Republica Moldova sunt: Dreptul constituţional, dreptul administrativ, dreptul contravenţional, dreptul penal, dreptul procesual penal, dreptul execuţional penal, dreptul vamal, dreptul financiar, dreptul funciar, dreptul civil, dreptul procesual civil, dreptul muncii, dreptul protecţiei sociale, dreptul familiei, dreptul internaţional privat, dreptul mediului, dreptul bancar şi altele.

La acest capitol vom menţiona următoarele:

- În Republica Moldova nu există o listă oficială a ramurilor de drept;
- Ramurile dreptului se află într-o continuă dezvoltare.

Unele din ramuri, de exemplu dreptul constituţional, nerecunoscut de către dreptul socialist a fost introdus în Republica Moldova la începutul anilor „90”. La 5 septembrie 1994 a apărut prima catedră de „Drept constituţional şi drept administrativ” în cadrul Universităţii de stat din Moldova. În prezent noţiunea de drept constituţional este utilizat pe larg în toate instituţiile de învăţămînt superior în care funcţionează facultăţi (departamente) de drept.

Am putea concluziona că ramurile de drept precum şi desprinderea noilor discipline de drept se află la etapa începătoare de dezvoltare.

Cum afirmă diferiţi autori[16,17,18] în Republica Moldova se consideră izvoare formale ale dreptului:

- Constituţia;
- Legile constituţionale;
- Legile organice;
- Decretele Preşedintelui Republicii Moldova cu caracter normativ;
- Hotărîrile Curţii Constituţionale;
- Regulamentul şi hotărîrile Parlamentului;
- Ordonanţele şi hotărîrile Guvernului;
- Hotărîrile normative ale autorităţilor publice locale;

---

[15] Boris Negru. Alina Negru. Teoria generală a dreptului şi statului. Chişinău, 2006, pag.383
[16] Negru Boris, Negru Alina. Teoria generală a dreptului şi a statului. Chişinău, 2006, pag.292-319
[17] Cîrnaţ Teodor. Drept constituţional. Chişinău 2010. pag.22-25
[18] Noţiunea de izvor de drept şi caracteristica izvoarelor formale ale dreptului. www.referate.com/referate.drept

- Contractul normativ;
- Contractele (tratatele) internaţionale;
- Cutuma juridică;
- Codul regulilor religioase;
- Precedentul judiciar, practica judiciară şi jurisprudenţa.

Astfel putem concluziona că „prin izvor de drept se înţelege acea formă specifică, particulară de exprimare a normelor juridice care sunt determinate de modul de adoptare sau de sancţionare al or de către stat”.

Ne vom opri mai detaliat la izvorul de drept „**Precedentul judiciar, practica judiciară, jurisprudenţa”**

De rînd cu depăşirea sistemului de drept socialist care îngloba în sine caracterul formal al drepturilor cetăţeneşti, începînd cu anii „90” autorităţile publice ale Republicii Moldova au demonstrat o intenţie clară privind implementarea în dreptul naţional a valorilor şi standardelor internaţionale de protecţie a drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului.

În acest scop la 28.07.1990[19] Republica Moldova a aderat la Declaraţia Universală a Drepturilor Omului şi a ratificat pactele internaţionale cu privire la drepturile civile, politice, economice sociale şi culturale iar la 10.051991[20] a aderat la cele mai importante instrumente juridice internaţionale referitoare la drepturile omului.

Prin art.4 din Constituţie s-a recunoscut că normele de drept internaţional ratificate de Republica Moldova devin parte integră a sistemului de drept naţional.

La 13 iulie 1995 Republica Moldova a devenit membru al Consiliului Europei[21], iar la 24 iulie 1997[22] a ratificat Convenţia Europeană a Drepturilor Omului, deschizînd calea pentru cetăţenii Republicii Moldova de a se adresa la Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Reorientarea legislaţiei naţionale la standardele europene şi internaţionale de protecţie a drepturilor omului a ridicat în doctrina juridică problema oportunităţii aplicării în sistemul nostru de drept continental a unui izvor de drept caracteristic sistemului anglo-saxon-precedentul judiciar.

În această ordine de idei apar un şir de întrebări: care este rolul precedentului judiciar; este oare necesară această instituţie pentru sistemul de drept al Republicii Moldova; şi dacă da, ce model de precedent trebuie de implementat în sistemul naţional de drept pentru aplicarea jurisprudenţei CtEDOi care este rolul şi locul jurisprudenţei şi practicii judiciar în sistemul de drept naţional şi dacă sunt obligatorii la înfăptuirea justiţiei?

Autorul acestor rînduri împreună cu alţi cercetători[23] au încercat să răspundă la aceste întrebări şi în aprilie 2008 au ajuns la concluzia că hotărîrile CEDO nu pot fi aplicate ca precedente judiciare de instanţele judiciare naţionale. Ele pot fi aplicate prin intermediul:

- practicii judiciare formate în baza hotărîrilor explicative ale Plenului Curţii Supreme de Justiţie;
- soluţiilor de aplicare a legilor date pe cauze concrete de Curtea Supremă de Justiţie;
- soluţiilor date de Curtea Constituţională pe excepţiile de neconstituţionalitate;
- poziţiilor de drept ale instanţelor naţionale formate în baza poziţiilor de drept ale CtEDO.

Dar problema uniformităţii practicii judiciare există şi nu numai la nivel de societate Parlamentul nu o singură dată a încercat să intervină în aplicarea uniformă a legislaţiei, reieşind din faptul că potrivit art.66 lit.a) din Constituţie anume Parlamentului îi revine atribuţia

---

[19] Hotărîrea Parlamentului din 28.07.1990 (Veştile nr.8/223 1990) „Cu privire la aderarea RSS Moldova la Declaraţia Universală a Drepturilor Omului şi ratificarea pactelor internaţionale ale drepturilor omului.”

[20] Hotărîrea Parlamentului din 10.09.91 privind aderarea Republicii Moldova la instrumentele juridice internaţionale referitoare la drepturile omului (M.O. nr.6 din 30.10.1991)

[21] Hotărîrea Parlamentului nr. 522 din 12.07.1995 (M.O. nr. 41 din 28.07.95 privind ratificarea statutului Consiliului Europei)

[22] Hotărîrea Parlamentului nr. 1298 din 24.07.1997 privind ratificarea Convenţiei pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, precum şi a unor protocoale adiţionale la această Convenţie

[23] Victor Puşcaş, Veaceslav Zaporojan. Precedentul judiciar, practica judiciară şi jurisprudenţa (similitudini şi deosebiri). Revista Naţională de Drept nr. 4 aprilie 2008

„interpretează legile şi asigură unitatea reglementărilor legislative pe întreg teritoriul ţării”

În acest aspect Parlamentul a abilitat Curtea Supremă de Justiţie cu dreptul de a examina **demersurile în interesul legii** care fiind obligatorii orientau instanţele judecătoreşti spre aplicarea uniformă a legilor. Însă potrivit art.369[6] din CPP în redacţia Legii nr. 809 din 10.04.1996 s-a recunoscut că „Hotărîrile se adoptă numai în interesul legii, nu au efect asupra hotărîrilor judecătoreşti examinate şi nici cu privire la situaţia părţilor din acele procese”[24].

Paralel Parlamentul la 21.07.2006 a introdus răspundere disciplinară pentru judecătorii care admiteau **interpretarea sau aplicarea neuniformă a legislaţiei, dacă** acest lucru nu era justificat de schimbarea practicii judiciare. Puteau fi sancţionaţi în mod diferit inclusiv cu eliberarea din funcţie în corespundere cu art.22 din Legea cu privire la statutul judecătorului[25].

Însă prin Hotărîrea Curţii Constituţionale din 14.12.2010[26] această prevedere din statutul judecătorului a fost declarată neconstituţională deoarece nici Colegiul de disciplină nici Consiliul Superior al Magistraturii nu pot deţine atribuţii de a interveni în aprecierea temeinicii şi legalităţii hotărîrilor judecătoreşti. Actul justiţiei poate fi verificat şi apreciat numai de instanţa judecătorească ierarhic superioară.

Pe linia legislativă şi Parlamentul la 31 mai 2009 a exclus demersul în interesul legii din competenţa Curţii Supreme de Justiţie.

Însă Parlamentul urmărind scopul unificării practicii judiciare în 2012 a introdus un nou mecanism – Avizul consultativ al Plenului Curţii Supreme de Justiţie.

Potrivit art.12[2] CPC. Dacă în Procesul judecării pricinii într-o instanţă de judecată se atestă dificultăţi la aplicarea corectă a normelor de drept material sau procedural, instanţa de judecată solicită plenului CCJ, din oficiu sau la cererea participanţilor la proces, să emită un aviz consultativ cu privire la modul de punere în aplicare a legii. Avizul consultativ poartă un caracter obligatoriu pentru toate instanţele judecătoreşti[27].

Însă instanţele judecătoreşti au ajuns la concluzia că avizele consultative obligatorii precum şi hotărîrile explicative le încălcă independenţa la înfăptuirea justiţiei. Completul de judecători ai Curţii de Apel Chişinău au ridicat excepţia de neconstituţionalitate în privinţa articolelor 2 lit.c) şi d), 16 lit.d) şi a sintagmei „şi adoptă hotărîri cu caracter explicativ” din art.16 lit.c) al Legii nr.789 din 26 martie 1996 cu privire la Curtea Supremă de Justiţie, precum şi a art.12[2] din CPC.

Prin decizia nr. 88 din 22.11.2016[28] Curtea Constituţională a declarat sesizarea privind neconstituţionalitatea atribuţiei Curţii supreme de Justiţie în privinţa pronunţării hotărîrilor explicative şi avizelor consultative inadmisibilă.

Respingînd sesizarea Curtea Constituţională face trimitere la două hotărîri ale sale anterioare care în pct. 24 descrie pct.97 din Hotărîrea nr. 2 din 09.02.2016[29] cu următorul conţinut ***„97. Independenţa judecătorilor este unul dintre principiile fundamentale de organizare şi realizare a justiţiei. În aplicarea legii, independenţa judecătorilor exclude noţiunea de ierarhie, subordonare. Având rolul de a soluţiona litigiile în mod obiectiv, conform legii, şi fiind o*** **putere** ***prin ei înşişi, judecătorii nu pot primi ordine, instrucţiuni sau sugestii de nici un fel cu privire la activitatea lor judiciară, nici din interiorul, nici din afara sistemului judiciar. Principiile internaţionale statuează în mod explicit că judecătorii trebuie să ia decizii în deplină libertate şi să acţioneze fără restricţie şi fără a fi obiectul unor influenţe, incitări, presiuni, ameninţări sau intervenţii nelegale, directe sau indirecte, indiferent din partea cărei persoane vin şi sub ce motiv. Judecătorul, în calitate de deţinător al autorităţii judecătoreşti, trebuie să-şi poată exercita funcţia sa în deplină independenţă în raport cu toate constrângerile/forţele de natură socială, economică şi politică şi chiar în raport cu alţi judecători şi în raport cu administraţia judecătorească.”***

---

[24] Legea nr. 809 din 10.04.1996 pentru modificarea Codului de procedură penală (M.O. nr. 61 din 20.09.1996)
[25] Legea nr. 544 din 20.07.1995 „Cu privire la statutul judecătorului (M.O. nr. 117 din 15.08.2002)
[26] Hotărîrea Curţii Constituţionale nr. 28 din 14.12.2010 (M.O. nr. 254 din 24.12.2010)
[27] Legea nr. 155 din 05.07.2012 privind modificarea şi completarea Codului de Procedură civilă (M.O. nr. 185 din 31.08.2012)
[28] Decizia nr. 88 din 22.11.2016 a Curţii Constituţionale privind excepţia de neconstituţionalitate…
[29] Hotărîrea Curţii Constituţionale nr. 2 din 09.02.2016

Tot în hotărîrea din 09.02.2016 curtea stipulează ***„98. Prin urmare, Curtea reţine că judecătorii trebuie să dispună de suficientă putere şi să fie în măsură a şi-o exercita în vederea îndeplinirii atribuţiilor. Independenţa judecătorului implică cerinţa soluţionării litigiilor fără nicio ingerinţă, inclusiv din partea instanţei ierarhic superioare."***

Însă mai concret în pct.25 din decizie Curtea şi-a expus poziţia cu referire la Hotărîrea nr.25 din 22 iulie 2016[30] *„că asemenea recomandări/explicaţii" în mod individual nu pot sta la baza unei hotărîri judecătoreşti, care urmează a fi întemeiază exclusiv pe prevederile legale".*

Vom constata că aceste poziţii de drept se întemeiază nemijlocit pe art.116 alin.1 din Constituţie care prevede principiul independenţei judecătorilor.

Hotărîrile Curţii Constituţionale, în opinia noastră, confirmă faptul că nici precedentele judiciare, nici hotărîrile explicative şi avizele consultative ale Plenului Curţii Supreme de Justiţie nu sunt obligatorii pentru instanţele judecătoreşti de drept comun.

Dar cum poate fi privit precedentul judiciar în jurisprudenţa Curţii Constituţionale. Este recunoscut precedentul judiciar sau actul suprem este Constituţia. Analizînd jurisprudenţa Curţii Constituţionale putem constata că rezolvînd cauzele de contencios constituţional Curtea Constituţională recunoaşte precedentul în baza căruia pronunţă chiar şi hotărîri.

De exemplu, prin hotărîrea Curţii Constituţionale din 27.12.2013[31] înalta instanţă a recunoscut că Declaraţia de Independenţă prevalează asupra Constituţiei. Curtea a folosit precedentul consiliului Constituţional Francez şi a format blocul de constituţionalitate; Declaraţia de Independenţă + Preambulul Constituţiei + Conţinutul normativ al Constituţiei. Noi nu sîmtem de acord cu o asemenea interpretare[32] deoarece în sistemul naţional de drept Legea Supremă, care stă în vîrful piramidei sistemului de drept este Constituţia. Potrivit art. 7 din Constituţie „Constituţia Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege şi nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituţiei nu are putere juridică."

Prin hotărîrea din 14 octombrie 1999[33] privind interpretarea art.4 din Constituţie. Curtea a recunoscut că în baza art.4 şi art.8 din Constituţie tratatele internaţionale ratificate de Republica Moldova sunt obligatorii şi parte componenţă a sistemului de drept a Republicii Moldova. Dar aici Curtea a dat o interpretare foarte importantă concordantă cu fundamentul sistemului de drept naţional că „**tratatele internaţionale au prioritate numai asupra legilor interne, dar nu şi asupra Constituţiei".** Această poziţie sau că nu este înţeleasă sau chiar este ignorată[34].

Expunînd dezacordul folosirii precedentului judiciar în jurisprudenţa Curţii Constituţionale, în confirmarea poziţiei noastre vom face trimitere la cercetătorul ştiinţific Ion Guceag[35] care afirmă că „familia juridică romano-germană a adoptat principiul **non exemplis sed legibus juricandum est (verdictul nu se pronunţă în temeiul exemplelor ci al legilor).**

De aici tragem concluzia că dacă în sistemul de drept anglo-saxon precedentul judiciar este folosit pe larg, dar credem noi că treptat va fi înlocuit prin lege atunci sistemul romano-germanic este fundamentat pe lege. Folosind jurisprudenţa CtEDO să nu uităm că această instituţie înglobează în practica sa ambele sisteme, pe cînd sistemul de drept al Republicii Moldova ţine de familia statelor care împărtăşesc sistemul romano-germanic.

---

[30] Hotărîrea Curţii Constituţionale nr. 25 din 22 iulie 2016. (M.O. nr. 355 din 14.10.2016)

[31] Hotărîrea Curţii Constituţionale nr. 36 din 05.12.2013 privind interpretarea art.13 alin.(1) din Constituţia în corelaţia cu Preambulul Constituţii şi Declaraţia de Independenţă a Republicii Moldova (M.O: nr. 304-310/51 din 27.12.2013)

[32] Puşcaş Victor. Dacă se doreşte, de ce să nu se accepte? Ziarul Săptămîna din 10.01.2014

[33] Hot.Cc nr. 55 din 14.10.1999 privind interpretarea unor prevederi ale art.4 din Constituţie (M.O. nr. 118 din 28.10.1999

[34] Şterbeţ Valeria. Jurisprudenţa constituţională – izvor al dreptului www.constcourt.md/libview.php

[35] Guceac Ion. Constituţia la răscruce de mileniu. Chişinău, 2013 pag.19

Concluzii generale

1. Sistemul de drept al Republicii Moldova se fundamentează pe doctrina de drept romano-germanică (continentală, europeană).

2. Constituţia Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege şi nici un act juridic care contravine prevederilor Constituţiei nu are putere juridică.

3. Odată cu adoptarea Constituţiei, adoptarea codurilor, reformarea organelor de ocrotire a normelor de drept, formarea cadrului normativ naţional s-a sfîrşit etapa de tranziţie de la sistemul socialist de drept la sistemul naţional de drept.

4. Precedentul judiciar, hotărîrile explicative şi avizele consultative ale Plenului Curţii Supreme de Justiţie nu sunt obligatorii la înfăptuirea justiţiei.

4. Pactele şi tratatele internaţionale privitoare la drepturile fundamentale ale omului, ratificate de Republica Moldova fac parte din sistemul de drept naţional.

Bibliografie:

1. V. Beniuc. Statalitatea Republicii Moldova: factorii turbulenţi şi de stabilizare. Culegere de articole ştiinţifice. Chişinău 2017.

2. Gh. Rusnac. Statul şi societatea polietnică, Moldova în anii 90. materialele simpozionului moldo-german (Chişinău 13-18 octombrie 1996) Chişinău 1997.

3. V.Grosul. Традиции молдавской государственности. Culegere de articole ştiinţifice. Chişinău 2017.

4. Constituţia Republicii Moldova. Comentariu Chişinău, Editura ARC. 2012.

5. Constituţia Republicii Moldova. Curtea Constituţională. Blocul de constituţionalitate, 2016.

6. Dvoracec Maria, Lupu Gheorghe. Teoria generală a dreptului. Iaşi 1966.

7. Negru Boris, Alina Negru. Teoria generală a dreptului şi statului. Chişinău 2006.

8. Declaraţia de suveranitate nr. 148 din 23.06.1990 („Veşti” nr. 8/192. 1990).

9. Decretul nr. 201 din 27.02.1990 cu privire la puterea de stat (Veştile nr. 8 din 11.12.1990).

10. Declaraţia de Independenţă „Legea nr. 691 din 27.07.1991 (M.O. nr. 011 din 27.08.1991).

11. Concepţia reformei judiciare şi de drept Hotărîrea Parlamentului nr. 152 din 21.06.1994 (M.O. nr. 006 din 30.06.1994)

12. Legea nr. 780 din 27.12.2001 privind actele Legislative (M.O. nr. 36 din 14.03.2000).

13. Legea nr. 317 din 18.07.2003 privind actele normative ale Guvernului şi ale altor autorităţi ale administraţiei publice centrale şi locale (M.O. nr. 206 din 03.10.2003).

14. Cîrnaţi Teodor. Dreptul constituţional Chişinău 2010.

15. Mohora E., Botnari E., Eşanu R. Dreptul ca sistemul şi sistemul dreptului www.tinread.usarl.md

16. Cursuri universitare http://drept.md.wordpress.com

17. Noţiunea de izvor de drept şi caracteristica izvoarelor formale ale dreptului www.referate.com/referate/drept

18. Puşcaş Victor, Zaporojan Veaceslav. Precedentul judiciar, practica judiciară şi jurisprudenţa (similitudini şi deosebiri) Revista naţională de drept nr. 4, 2008.

19. Legea nr. 1107 din 06.06.2002 (M.O.nr.82 din 22.06.2002 Codul civil).

20. Legea nr. 225 din 30.052003 (M.O. nr. 111 din 12.06.2003 Codul de procedură civilă).

21. Legea nr. 985 din 18.04.2002 (M.O. nr. 128 din 13.09.2002 Codul penal).

22. Legea nr. 122 din 14.03.2003 (M.O. nr. 104 din 07.06.2003 Codul de procedură penală).

23. Legea nr. 218 din 24.10.2008 (M.O: nr. 3/6 din 16.01.2009 Codul contravenţional).

24. Legea nr. 1153 din 24.04.1997 (M.O. nr. 102 din 23.08.2001 Codul fiscal).

25. Legea nr. 828 din 25.12.1991 Codul funciar (republicat în M.O. nr. 107 din 04.092001).
26. Lupu Raluca-Oana. Precedentul judiciar în sistemul de drept contemporan www.inaa.md/files/theses/2016/25180/lupuraluca
27. Horărîrea Curţii Constituţionale nr. 28 din 14.12.2010 (M.O. nr. 254 din 24.12.2010).
28. Legea nr. 809 din 10.04.1996 pentru modificarea CPP (M.O. nr.66 din 20.09.1996)
29. Legea nr. 155 din 05.07.2012 pentru introducerea art.12^2 din CPC (M.O. nr. 185 din 31.08.2012).
30. Decizia Curţii Constituţionale nr. 88 din 22.11.2016 http://constcourt.md (republicată în M.O.)
31. Hotărîrea Curţii Constituţionale nr. 2 din 09.02.2016 (M.O. nr. 55 din 11.03.2016)
32. Hotărîrea Curţii Constituţionale nr. 21 din 22.07.2016 (N.O. nr. 355 din 14.10.2016).
33. Horărîrea Curţii Constituţionale nr. 36 din 05.12.2013 (M.O. nr. 304 din 27.12.2013).
34. Guceac Ion. Constituţia la răscrucea de milenii. Chişinău 2013.
35. Puşcaş Victor. Dacă se doreşte de ce să nu se accepte. Săptămîna din 10.01.2014.
36. Puşcaş Victor. Consolidarea statalităţii de la Declaraţia de Suveranitate spre Declaraţia de Independenţă. Săptămîna din 14.08.2015.
37. Puşcaş Victor. Suveranitatea şi Independenţa – baza statalităţii moldoveneşti. Ziarul Universitate din 30.08.2016.
38. Puşcaş Victor. Supremaţia legii în statul de drept. Revista Naţională de Drept 2003 nr.10.
39. Legea nr. 544 din 20.07.1995 „Cu privire la statutul judecătorului (republicată în M.O. nr. 117 din 15.08.2002).
40. Legea nr. 155 din 05.07.2012 privind modificarea şi completarea Codului de Procedură civilă (M.O. nr. 185 din 31.08.2012).
41. Şterbeţ Valeria. Jurisprudenţa constituţională – izvor al dreptului (www.constcourt.md/libview.php).
42. Horărîrea Curţii Constituţionale nr. 55 din 14.10.1999 privind interpretarea unor hotărîri ale art.4 din Cosntituţie (M.O. nr. 118 din 28.10.1999).
43. Guceac Ion. Constituţia la răscrucea de milenii. Chişinău 2013.

Recomandat spre publicare:
23.12.2016

ŞTIINTELE SOCIAL - UMANISTE ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE

NOI DETERMINANTE ÎN COLABORAREA REPUBLICII MOLDOVA CU NATO

PÎRȚAC Grigore,
doctor, conferențiar universitar,

MIRON Marcel,
Student anul I, Facultatea Drept, USEM

Summary: *In this article, the authors examine aspects of cooperation between Moldova and NATO. It considers the role of NATO in maintaining peace and promoting a defensive military policy. Steps are highlighted collaboration between Moldova and NATO since 1991, and joining the American initiative "Partnership for Peace". The authors analyze and created uncertainty around NATO and after his election as US president Donald Trump, and the leaders of Europe position on this topic. In conclusion, the authors underline the need for taking more commitment from the Republic of Moldova on cooperation with NATO.*

Organizația Tratatului Nord-Atlantic a fost fondată la 4 aprilie 1949, de 12 țari: Belgia, Canada, Danemarca, Franța, Islanda, Italia, Luxemburg, Marea Britanie, Norvegia, Olanda, Portugalia și Statele Unite. La 18 februarie 1952, s-au alaturat țărilor semnatare Grecia și Turcia. Republica Federală Germania a devenit membră a Alianței la 6 mai 1955, iar Spania la 30 mai 1982. După caderea blocului comunist si dupa desființarea Tratatului de la Varșovia, dar mai ales după extinderea din 1999, NATO a adoptat politica ușilor deschise, prin care se acorda asistență oricărei țări europene, care aspira la statutul de membru al NATO, își asumă obligații de partener și contribuie la securitatea euroatlantică.

Alianța s-a format din state independente, interesate în menținerea păcii și apărarea propriei independențe prin solidaritate politică și printr-o forță militară defensivă corespunzătoare, capabilă să descurajeze și, dacă ar fi necesar, să raspundă tuturor formelor probabile de agresiune îndreptată contra ei sau a statelor membre.

La constituirea ei, ideea de bază a alianței, menținută timp de peste 50 de ani, era aceea a realizării unei apărări comune, credibile și eficiente. În acest sens, în articolul 5 al Tratatului se specifică: „Părțile convin ca un atac armat împotriva uneia sau a mai multora dintre ele în Europa sau în America de Nord va fi considerat ca un atac impotriva tuturor și în consecință, dacă se va produce un asemenea atac armat, fiecare dintre ele, exercitând dreptul sau individual sau colectiv la autoapărare, recunoscut de articolul 51 al Cartei Națiunilor Unite, va da asistență Părții sau Părților atacate, prin luarea în consecință, individual și concertat cu celelalte părți, a acelor măsuri ce vor fi considerate necesare, inclusiv folosirea forței armate, pentru a restaura și a menține securitatea zonei Nord-Atlantice."

Această frază s-a referit la început la cazul în care URSS ar fi lansat un atac împotriva aliaților europeni ai Statelor Unite, în urma căruia SUA ar fi trebuit să trateze Uniunea Sovietică ca și cum ar fi fost atacată ea însăși. Totuși temuta invazie sovietică din Europa nu a mai venit. În schimb, fraza a fost folosită pentru prima dată în istoria tratatului la 12-septembrie 2001 drept răspuns la Atentatele din 11 septembrie 2001.

Primele contacte ale Republicii Moldova cu Alianta Nord-Atlantica au fost stabilite dupa declararea independentei tarii. La 20 decembrie 1991, la Bruxelles, a avut loc reuniunea Consiliului de Cooperare Nord-Atlantica (CCNA), creat in urma hotaririi reuniunii la nivel inalt a tarilor membre ale NATO de la Roma din 7-8 noiembrie 1991. Scopul crearii CCNA a fost de a institui un organism permanent de consultari intre adversarii de alta data in problemele

primordiale de securitate europeana. La prima reuniune CCNA a participat Ministrul Afacerilor Externe al Republicii Moldova, tara noastra devenind astfel stat membru al acestui Consiliu.

La 6 ianuarie 1994, cu ocazia reuniunii la nivel inalt a Aliantei Nord-Atlantice, la care a fost examinata initiativa americană "Parteneriatul pentru Pace", Republica Moldova si-a exprimat interesul de a adera la acest Program.La 16 martie 1994, la Bruxelles, la Cartierul General NATO, a avut loc prima intrevedere a Presedintelui Republicii Moldova cu Secretarul General NATO urmata de semnarea Documentului-cadru al Programului "Parteneriatul pentru Pace".La 29 mai 1997, la Sintra, Portugalia, a avut loc reuniunea CCNA in formatul Ministrilor de Externe. Pornind de la necesitatea stabilirii unor relatii noi cu partenerii de cooperare, NATO a propus transformarea CCNA intr-o structura mai adecvata - **Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic (CPEA).**

In vederea coordonarii cit mai eficiente a activitatilor pe linia NATO, la 16 decembrie 1997 a fost instituita Misiunea Republicii Moldova pe linga NATO. Functia de sef al Misiunii este exercitata de ambasadorul Republicii Moldova in Regatul Belgiei.Tot din anul 1997, RM si-a extins colaborarea cu NATO si in domeniul stiintific.Dialogul politic a continuat prin vizita de lucru a Presedintelui RM la Bruxelles (25-27 ianuarie 1998), in cadrul careia seful statului a avut intrevederi cu Secretarul General NATO si cu Secretarul General UEO.

Vizita de lucru la Chisinau a Secretarului General NATO in perioada 28-29 ianuarie 1998 a constituit o noua etapa in dezvoltarea raporturilor RM - NATO. Vizita a avut mai multe scopuri, printre care si evaluarea perspectivelor colaborarii Republicii Moldova in cadrul Parteneriatului pentru Pace.O nouă vizita a Presedintelui RM la Cartierul General NATO a avut loc la 28 iunie 2001, zi în care a fost semnat Memorandumul de intelegere intre Republica Moldova si Agentia NATO pentru Mentinere si Aprovizionare (NAMSO) privind cooperarea in domeniul logistic.

Urmare acestui Memorandum, a fost posibila crearea in anul 2002 a unui Fond de afectare speciala, finantat de tarile membre NATO si destinat distrugerii unui lot de mine antipersonal si munitii cu termen expirat din dotarea Armatei Nationale a RM, precum si a unei cantitati importante de combustibil rachetar de tip *melanj*. Proiectul a fost implementat de Agentia NATO pentru Mentinere si Aprovizionare Tehnica (NAMSA). Gratie acestui proiect, a fost eliminat un pericol ecologic de proportii si realizate, inainte de termen, prevederile de baza ale Conventiei de la Ottawa cu privire la interzicerea minelor antipersonal, Republica Moldova fiind printre primele state din regiune care a exclus acest tip de arme din arsenalele sale.

Un alt proiect pe cale de realizare cu suportul financiar al Aliantei este si cel al distrugerii stocurilor de pesticide interzise si inutilizabile in Republica Moldova.

Incepind cu anul 2002, RM este parte la Grupul de Cooperare in domeniul Securitatii in Sud-Estul Europei (SEEGROUP), parte a Initiativei sud-est europene.O delegatie condusa de seful statului a participat la 28-29 iunie 2004 la Summit-ul CPEA/NATO de la Istanbul. Forul Aliantei a adoptat o noua strategie a Parteneriatului Euro-Atlantic axata pe recentrare si reinoire acordand prioritate asistentei tarilor ce implementeaza Planurile de actiuni: individuale (IPAP), privind crearea institutiilor de aparare (PAP-DIB), de combatere a terorismului (PAP-T) etc. Strategia contine referinte favorabile la RM. Angajamentul NATO vizavi de cooperarea cu RM a fost reiterat in textul Comunicatului final al summit-ului Consiliului Nord-Atlantic (NAC) (p. 32).

La 7 iunie 2005, Presedintele Republicii Moldova a vizitat Cartierul General al Aliantei si a participat la reuniunea NAC. In cadrul acesteia, a fost declarata intentia tarii noastre de a adopta un Plan Individual de Actiuni al Parteneriatului (IPAP).Drept urmare, Planul Individual de Actiuni al Parteneriatului Republica Moldova - NATO, care marcheaza o etapa calitativ noua in cooperarea dintre cele doua parti, a fost adoptat de catre Consiliul Nord-Atlantic al Aliantei la 19 mai si, respectiv, de Guvernul Republicii Moldova la 24 mai 2006. Documentul fixa un sir de obiective importante, precum aprofundarea cooperarii RM cu structurile si institutiile europene si euroatlantice, promovarea reformelor democratice in diverse domenii, reformarea si modernizarea sectorului de securitate si aparare, consolidarea controlului democratic asupra fortelor armate etc.

La 3 aprilie 2008, o delegatie condusa de Presedintele Republicii Moldova a participat la lucrarile Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic in formatul sefilor de stat si de guvern in cadrul Summit-ului Organizatiei Tratatului Atlanticului de Nord de la Bucuresti.La 30 octombrie 2008, Jaap de Hoop Scheffer, Secretar General NATO, a efectuat o vizita de lucru la Chisinau. Inaltul demnitar al Aliantei a avut intrevederi cu Presedintele RM, Viceprim-ministrul, Ministrul Afacerilor Externe si Integrarii Europene si Ministrul Apararii. Programul a mai cuprins o prelegere la Universitatea de Stat din Moldova si o vizita la Centrul de informare si documentare NATO.

Importanța NATO și rolul său in securitatea mondiala pe neașteptate a fost pusă in discuție în timpul campaniei electorale din SUA din toamna anului 2016. Presedintele ales al SUA, Donald Trump, a calificat NATO ca fiind o organizatie "invechita" si a reproșat statelor membre ca nu-si achita contributia la apararea comuna bazandu-se pe Statele Unite, intr-un interviu difuzat 15 ianuarie 2017."Am spus cu mult timp in urma ca NATO are probleme. In primul rand ca este invechita, pentru ca a fost conceputa acum ani si ani", a aratat Trump, intr-un interviu acordat cotidianului german Bild si cotidianului britanic The Times."In al doilea rand, tarile (membre) nu platesc ceea ce ar trebui", a adaugat Trump, referindu-se la faptul ca putine dintre statele din alianta atlantica ating nivelul de 2% din produsul lor intern brut pentru cheltuieli militare, obiectiv al NATO fixat in 2014."Noi trebuie sa protejam aceste tari, dar multe dintre ele nu platesc ceea ce ar trebui", a subliniat presedintele american, care a apreciat ca "aceasta este foarte nedrept fata de SUA"."Nu exista decat cinci tari care platesc ceea ce ar trebui. Cinci. Nu este mult", a criticat el.Presedintele ales american a spus ca a calificat de asemenea NATO ca invechita " pentru ca nu s-a ocupat de terorism".Cu toate acestea, "NATO ramane foarte importanta pentru mine", a declarat totusi Trump.Criticile presedintelui ales risca sa reintarească temerile aliatilor SUA asupra politicii viitoare a Washingtonului.

Situația creată in jurul NATO a fost comentată si de Președintele Federației Ruse V. Putin, care precizat ca membrii blocului militar occidental continua sa se amestece in problemele interne ale Moscovei. Reactia liderului rus vine la scurt timp dupa ce NATO a anuntat sporirea prezentei navale in Marea Neagra. Putin a explicat ca in ultimii ani situatia globala de securitate ”nu s-a imbunatatit, iar multe amenintari deja existente au devenit din ce in ce mai serioase”. De asemenea, presedintele rus a sustinut ca noua misiune declarata a NATO este de a se pune contra Rusiei. ”Acesta este scopul ascuns in spatele extinderii blocului militar. S-a mai intamplat in trecut, dar acum au gasit o noua justificare pe care ei o cred serioasa. De fapt, ei ne-au provocat in mod constant, au incercat sa ne tarasca intr-o confruntare”, a declarat Vladimir Putin in cadrul unei intalniri cu agentii de rang inalt ai FSB. Presedintele rus a acuzat ca aliatii ”isi continua eforturile de a se amesteca in treburile noastre interne cu scopul destabilizarii ordinii sociale si politice din Rusia”. “In trecut, am dejucat pana la 53 de operatiuni ale agentiilor de informatii straine si am prins 386 de agenti ai acestor servicii”. Vladimir Putin si-a exprimat inclusiv regretul pentru ca tarile occidentale nu-si mai coordoneaza eforturile cu rusii in lupta impotriva unor inamici comuni, cum sunt gruparile teroriste.

Și cancelarul german Angela Merkel vine cu replica, după ce Donald Trump a susținut că NATO este o alianță ”învechită”, ea a atras atenția că puterea Statelor Unite vine și din alianța nord-atlantică și susținut că nu are de gând să crească bugetul german pentru Apărare prea curând, așa cum solicită insistent oficialii americani, de când la Casa Albă se află republicanul.Cu referire la afirmațiile liderului de la Washington despre NATO, Merkel a declarat: "Trebuie să fim conştienţi cu toţii de valoarea NATO. Eu cred că puterea Statelor Unite creşte şi datorită Alianţei Nord-Atlantice. Alianţa Nord-Atlantică este importantă şi pentru Statele Unite". Referindu-se solicitările în sensul suplimentării bugetului pentru apărare până la nivelul de 2% din PIB, Merkel a amintit că Berlinul a sporit treptat cheltuielile pentru apărare, precizând că ţinta de 2% din PIB va fi atinsă în 2024.În acest moment, state importante membre ale NATO, precum Franța, Germania, Italia, Turcia și Canada, nu alocă 2% din PIB pentru Apărare.

In timpul campaniei pentru alegerile prezidentiale, Donald Trump a suscitat neliniste, in special in randul tarilor din Europa de Est din vecinatatea Rusiei, parand sa puna in cauza obligatia de solidaritate intre tarile NATO in caz de agresiune.El spusese ca ar reflecta de doua ori inainte de ajuta o tara NATO daca costurile Statelor Unite pentru sustinerea acesteia nu erau "rezonabil rambursate". Incertitudinea creată de pozitia preşedintelui american vizavi de NATO i-a neliniştit pe partenerii europeni ai SUA. Pentru a linişti spiritele, vicepreşedintele american Mike Pence i-a asigurat pe aliații europeni că noua administrație americană susține NATO și va fi alături de Europa, chiar și atunci când caută noi căi de a coopera cu Rusia. Vorbind la Conferința de Securitate de la München 18-02-2017, Pence a reafirmat însă că și aliații europeni trebuie să contribuie la cheltuielile apărării comune în cadrul NATO. Referitor la Rusia, Pence a afirmat că Moscova trebuie să respecte acordurile de pace de la Minsk şi să procedeze la o detensionare a situației din estul Ucrainei. „Statele Unite vor continua să țină Rusia responsabilă, chiar dacă noi căutăm un nou teren comun. Preşedintele Trump crede că se poate găsi'", a spus Pence în primul discurs major de politică externă ținut în afara Statelor Unite.

La fel, Secretarul General al NATO, Jens Stoltenberg, s-a declarat 15-11-2016 convins că Donald Trump va respecta 'toate angajamentele Statelor Unite' faţă de Alianţa Nord-Atlantică, în contextul în care preşedintele ales al SUA a lăsat să se înţeleagă că va pune condiţii pentru continuarea finanţării din partea Washingtonului."Preşedintele ales Donald Trump a afirmat în timpul campaniei sale electorale că este un mare susţinător al NATO şi eu sunt sigur că va fi un preşedinte care va respecta toate angajamentele Statelor Unite în cadrul Alianţei", a declarat Stoltenberg la Bruxelles, invitat la o reuniune a miniştrilor apărării din UE. Trump va face ceea ce a promis întrucât 'o Alianţă Nord-Atlantică puternică este importantă pentru Europa, dar şi pentru Statele Unite'.

Jens Stoltenberg s-a declarat 'absolut de acord' cu Donald Trump cu privire la 'importanţa unei creşteri a cheltuielilor de apărare' de către aliaţii europeni. "Acesta este mesajul liderilor americani de mulţi ani. Un lucru bun este că observăm acum că europenii sunt efectiv în curs de a investi mai mult în apărare", a continuat el.Stoltenberg s-a referit astfel la un plan adoptat de cele 28 de state membre ale UE ce cuprinde obiectivele pe termen mediu ale unei apărării europene consolidate, capabilă să desfăşoare rapid mijloace în operaţiunile sale externe şi să le coordoneze cu o structură 'permanentă'.În prezent, doar cinci state membre ale NATO alocă apărării cel puţin 2% din PIB: Statele Unite, Marea Britanie, Grecia, Polonia şi Estonia. Secretarul general al NATO, Jens Stoltenberg, i-a raspuns atunci apreciind ca alianta transatlantica este, in opina sa, mai necesara ca oricand. "Nu este momentul sa repunem in cauza parteneriatul intre Europa si Statele Unite", a spus el. Statele Unite suporta circa 70% din cheltuielile militare al NATO. Organizatia numara azi 28 de state membre, multe dintre acestea din Europa de Est, altadata facand parte din sfera sovietica.

La 16 martie, 1994, Republica Moldova a devenit a doua țară din lume, după Ucraina, care semnează documentul-cadru al programului Partneriatul pentru Pace (PpP). Creat în scopul dezvoltării unui mecanism individual de cooperare între Alianța Nord-Atlantică și fiecare stat partener, PpP cuprinde astăzi toate domeniile ce țin de competența Alianței. De la educație și cooperare în sfera științifică la reforma și planificarea apărării, exerciții militare sau managementul dezastrelor, PpP este expresia misiunii NATO de a asigurara securitatea prin cooperare. În comparație cu alți parteneri ai Alianței, Republica Moldova și-a încadrat relațiile cu NATO în cel mai general format exprimat prin Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului. Ariile de colaborare menționate în acest plan se axează, în special, pe reforma în apărare și elaborarea documentelor strategice în acest sens, planificarea apărării și îmbunătățirea educației în sfera militară.

Deşi a înregistrat rezultate bune în unele domenii precum securitatea ecologică şi pregătirea militarilor pentru misiunile pacificatoare, Republica Moldova deseori nu a demonstrat capacitatea de a genera și contribui la securitate,de ex. Republica Moldova nu se poate lăuda cu alte performanțe semnificative la capitolul implementare a Planului Individual de Acțiuni și dezvoltare a unui parteneriat funcțional, care să aducă plus valoare ambilor parteneri. Acest lucru

a devenit și mai vizibil o dată cu escaladarea crizei politice și intituționale din Republica Moldova și a problemelor grave cu care se contruntă sectorul de apărare și securitate în Ucraina. Criza din Crimeea a readus în discuție dilema cu care se confruntă Moldova în ceea ce privește existența trupelor străine pe propriul teritoriu, opțiunile de securitate pe care le are și oroarea unei armate, importanța căreia a fost ignorată de foarte mult timp și care, prin urmare, a fost lipsită de capacitatea de a răspunde unor potențiale amenințări, în ciuda unor revitalizări recente. Faptul că o aprofundare a relației Republica Moldova-NATO trezește nemulțumirea Federației Ruse nu trebuie explorat excesiv de unii politicieni moldoveni,deoarece însăși Federația Rusă și Alianța cooperează în cadrul unei structuri distincte- Consiliul NATO-Rusia, în cadrul căruia cei 28 de aliați și Federația Rusă sunt pe picior de egalitate. Contrar unor opinii, cei doi parteneri au mai multe beneficii din această cooperare și mai multe arii în care au nevoie de suport reciproc decît divergențe care să îi separe. Astfel, colaborarea cuprinde domenii precum combaterea terorismului, reforma militară, combaterea pirateriei, managementul crizelor, planificarea situațiilor excepționale, securitatea ecologică, non-proliferarea ADM, antrenarea personalului din Afganistan, Pakistan și Asia Centrală.

Totuși,în condițiile în care, Federația Rusă, practis si-a sistat colaborarea cu NATO după anexarea Crimeii, o intensificare și eficientizare a cooperării RM-NATO ar fi un fenomen firesc. Mai mult decît atît, politica actuală a Kremlinului în spațiul ex-sovietic este un motiv în plus pentru o astfel de transformare. Republica Moldova nu a reușit să extragă o considerabilă parte a beneficiilor pe care le oferă parteneriatul și asta o face și mai vulnerabilă în fața unor potențiale amenințări la adresa securității sale. Așadar, Moldova efectiv nu își permite luxul să rămînă în poziția statică în care se află acum. Reambalarea, centralizarea și evacuarea a mii de tone de pesticide cu suportul NATO și Ministerului Apărării al RM, coordonarea a peste 100 de activități în cadrul Programului Știință pentru Pace și participarea contingentului de pacificatori din Republica Moldova la misiunea KFOR, este indubitabil un succes, dar nu este suficient. Între timp, cartierul general al NATO a găsit persoana care va conduce Biroul Alianței Nord-Atlantice din capitala Republicii Moldova. Este vorba despre actualul șef-adjunct al Oficiului de legătura NATO din Georgia, Kristina Baleisyte, o lituaniancă, a indicat ministrul adjunct.În prezent, este în curs de desfășurare procedura de acreditare a Biroului de informare NATO.

Acordul privind deschiderea Oficiului de legătura NATO la Chișinău a fost semnat de premierul Pavel Filip și secretarul general al Alianței, Jens Stoltenberg, la 29 noiembrie 2016 la Bruxelles. În decembrie 2016, acest acord a fost ratificat de parlament și promulgat de fostul președinte Nicolae Timofti.Totuși,noul Președinte al Republicii Moldova s-a arătat reticent față de colaborarea țării noastre cu NATO.Astfel,în cadrul vizitei din februarie 2017 la Bruxelles, președintele moldovean Igor Dodon a calificat drept "inoportună" deschiderea Biroului NATO la Chișinău. "Considerăm că în această etapă, acest pas va duce la crearea unor impedimente în procesul de negocieri pe problema transnistreană. Am venit cu solicitarea să nu ne grăbim cu deschiderea oficiului. Dacă va fi luată o astfel de decizie, pentru că acordurile au fost deja promulgate, eu nu exclud că pe viitor vom reveni asupra acestui subiect', a declarat Dodon în conferința de presă comună cu secretarul adjunct al Alianței, Rosei Gottemoeller.

În concluzie, trebuie de subliniat,că este nevoie de asumarea și respectarea mai multor angajamente din partea Republicii Moldova în acest parteneriat. Un aspect vital este informarea obiectivă și extinsă a populației privind rolul actual al NATO, misiunile și activitățile sale, precum și realizările și beneficiile parteneriatului RM-NATO. Insuficiența informării explică reticența pe care o au cetățenii noștri față de NATO, reflectată în ultimul Barometru al Opiniei Publice realizat de CBS-AXA și Insitutul de Politici Publice. O dezbatere mai consistentă la Chișinau pe chestiunea plasamentului de securitate al Republicii Moldova se impune cu necesitate. Media, societatea civila prin canalele aferente trebuie să deschidă un dialog la capatul caruia opțiunea de securitate a Republicii Moldova să se întrevadă mai clar. Statutul de neutralitate al Republicii Moldova astăzi își pierde valoarea, iar singura opțiune viabilă - miza NATO - nu a fost explicată suficient. Republica Moldova trebuie să demonstreze că poate nu

doar să stea la aceeași masă cu Alianța, ci poate aduce plus valoare acestei relații prin determinare, angajamente și o atenție mult mai sporită asupra problemelor, dar și oportunităților pe care le oferă circumstanțele actuale în domeniul securității și apărării.

Bibliografie:

1.Buruian A. Geopolșitica lumii contemporane. Ediția a II-a. Chișinau USM 2008
2. Ceban Cr. Dreptul Uniunii Europene Chișinau USEM 2013
3. Cooperare Regionala și integrare Europeana in sud – estul Europei. Chișinău USM 2006
4. http://www.nato.int/cps/
5.http://www.nato.int/science/
6.http://www.nato.int/science/
7.http://www.natochronicles.org/

Recomandat spre publicare:
23.12.2016

MECANISMELE PROPAGANDEI SOVIETIVE ÎN RSS Moldovenească ÎN ANII 70 AI SECOLULUI XX

ENACHI Valentina,
doctor în istorie,
conferențiar universitar, USEM
valentina_enachi@yahoo.com

Abstract: *The paper forward the task of analyzing Soviet propaganda system. Propaganda tools of the era that created moods and behaviors generated are mentioned in detail. Man, receiver of this message remains the major issue shares propaganda campaigns.*

Keywords: *propaganda, error, myths social, media*

În lucrare se înaintează sarcina de a analiza sistemul propagandei sovietice. Instrumentele propagandistice ale epocii ce au creat stări de spirit și au generat comportamente sunt menționate detaliat. Omul, receptor al acestor mesaje rămâne marea problemă a acțiunilor campaniilor de propagandă.

Cuvinte cheie: *propagandă, eroare, mituri sociale, mass-media, sovietic*

Întroducere

În lucrarea de față se înaintează problema de a descrie mecanismele sociale ale propagandei cu ajutorul cărora statul sovietic a reușit să impună o singură ideologie în mentalitățile colective. Drept studiu de caz servește situația din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească în anii 70 ai sec.XX .Obiectivele articolului vizează analiza sistemului social și al mass-media, cu prezentarea tecnicilor propagandistice și al rezulatelor acestora.

Teoria problemei

Propaganda este considerată o activitate sistematică de transmitere, promovare și difuzare a unor doctrine, teze sau idei de pe pozițiile unei anumite grupări sociale și ideologii, în scopul influențării, schimbării, formării unor concepții, atitudini, opinii, convingeri sau comportamente. În sensul clasic, se constituie ca un subsistem al sistemului politic al unui partid, al unui grup

social sau al unui regim de guvernare, ea se bazează pe ideologie și valori aflate în corespondență cu interesele și obiectivele grupării sociale pe care o reprezintă; acestea sunt luate ca referință pentru programarea și realizarea propagandei. Noțiunea de propagandă mai include mijloace și metode de transmitere a mesajului Ca sistem, propaganda dispune de:

- structură instituțională specializată (aparat de conducere ierarhică, centre de organizare, centre de studiu, proiectare și difuzare de mesaje);
- ideologie și valori aflate în corespondență cu interesele și obiectivele grupării sociale pe care o reprezintă; acestea sunt luate ca referință pentru programarea și realizarea propagandei;
- mijloace și metode de transmitere a mesajului.

Propaganda este un fenomen inerent societăților industriale. Ea are un rol vital în gestionarea lumii moderne. Propaganda utilizează tehnici de mobilizare a maselor prin cenzură, fabricarea imaginii dușmanului, dezinformare și alte tipuri de manipulări.Propaganda maschează sursa și scopurile informațiilor. Discursul științific afirmă că propaganda se dezvoltă, se modifică și capătă noi forme. Sistemul de propagandă într-o societate autocrată dispune de o structură instituțională specializată: aparate de conducere ierarhică, centre de organizare, de studii, de proiectare și difuzare de imagini. Propaganda are o abilitate de a induce în eroare. Teoreticienii spun că ea este un proces de corupere conștientă și sistematică a gândirii individului. Sarcina propagandei este de a forma o persoană incapabilă de a gândi critic și rezonabil.

Activitatea propagandei sovietice.

Modelul comunist a amplificat până la paroxism formele de control, de supraveghere a instituţiilor de presă şi de sancţionare exemplară. Misiunea presei a fost considerată ca fiind destinată educării maselor, formării omului nou, modelării gândirii şi comportamentului lui, combaterea duşmanilor ideologici, în scopul legitimării regimului comunist, a puterii existente. Spre deosebire de modelul „autoritarist" care s-a născut în condiţiile proprietăţii private, modelul „comunist" a apărut şi s-a dezvoltat numai având la bază proprietatea de stat. Prioritară şi, nu de puţine ori, singulară, pentru acest „model", s-a dovedit a fi informaţia oficială, obligatorie şi comună pentru toate tipurile de publicaţii, reacţiile respective neavând dreptul de a aduce nici un fel de modificări, în aceste cazuri, nici conţinutul şi nici forme de exprimare sau prezentare.

Propaganda sovietică s-a format odată cu biruința Partidului Comunist. Publicul țintă al propagandei sovietice a fost omul simplu. Omul acesta este teoretic ideal.

În perioada sovietică nu se realizau sondaje, nu se creau strategii de comunicare cu diferite segmente ale populației. În regimuri de acest tip nu existau posibilități de a contesta politicile conducerii, deaceea spațiul public de comunicare politică era practic inexistent. Naționalizarea proprietății private, îndocrinarea maselor cu noțiuni utopice, dominația partidului și inducerea fricii a creat omul, care era supus relativ ușor sistemului. Propaganda se realiza prin multitudinea de campanii de alfabetizare, electrificare, industrializare, de mecanizare a agriculturii și altele.Personalitatea conducătorului era divinizată. El era călăuzitor și vizionar.

Rolul ministerelor de forță este covârșitor, fiindcă lupta de clasă nu se termină niciodată.Cuceririle socialismului trebuie păzite de pericolele externe și interne, fiindcă populația nu este matură din punct de vedere politic. Istoriografia sovietică prezenta regimul comunist drept o epopee extraordinară, o perioadă în care victoriile se țin lanț.

În rezultat propaganda comunistă sapase o groapă între discursul puterii și realitatea cotidiană.

Discursul oamenilor de presă producea şi reproducea mecanic discursul oficial, fără sens şi substanţă, astfel că jurnaliştii şi-au pierdut calitatea de căutători de adevăruri, de anchetatori, părând în această perioadă nişte păpuşi, marionetă în mâinile jucăuşe ale politicului. Utilizarea generoasă a citării directe ajută la întărirea credibilităţii, doar că jurnaliştii trebuie să fie atenţi ce surse citează – în acest caz avem de-a face doar cu cele oficiale. La un moment dat, frica de sistem transformă cenzura. Ziariştii ajung să se auto-cenzureze, prin folosirea clişeelor

jurnalistice indicate de Putere, eliminarea unor subiecte sau personaje incomode, folosirea aceloraşi materiale informative, publicabile, fie prin intermediul aluziei şi metaforei să stabilească o punte între text şi cititori, apărându-şi astfel calitatea profesională. Limbajul era unul comun celor de la conducere, cu formule standard, stereotipal, iar discursul face uz de limba de lemn. Ştirile în sine nu manipulează, dar sunt instrumentul manipulării, asemeni limbajului. Divertismentul nu există, politica externă sau opoziţia politică internă nu fac subiectul ziarelor comuniste;

Comunismul era o ideologie ofensivă, care desfăşură o luptă continuă, utiliza toate mijloacele, combinându-le. În alegerea mijloacelor contează gradul de eficacitate și oportunitate. Pe de o parte sunt comuniștii, pe de altă parte sunt inamicii. Propaganda nu este preocupată de adevăr, ci numai de obiectivitate, de ce-i permite să câștige lupta, de aceea minciuna poate deveni obiectivă. Practicarea minciunii este permanentă, ea are drept scop de a descumpăni apărarea intelectuală a adeversarului. Lumea, care trebuia să fie cunoscută de omul creat de propagandă era uniformă, controlată, lipsită de conflicte și de dramatism. Mass-media sovietică era mobilizatoare, și militantă.Militantismul era prezent în discursul oficial sub forma lozincilor mobilizatoare." *Hotărîrile Kongresului al XXV-lea al PGUS-în viață!"," Să dăm țării mai multe cereale! Nici un spic în mirişte, nici un bob în paie!"," Obiectivul fruntașului-obiectiv al întregului colectiv!". (9).*

Sloganurile, emblemele, erau triumfaliste: "Realizările Moldovei Sovietice constituie o vie dovadă a avantajelor orânduirii socialiste, a marii forțe vitale a politicii naționale leniniste, o mărturie a unității și frăției de nezdrubncinat a poparelor sovietice(8)"Să trimfe pacea pe pământ, libertatea și independența națională a popoarelor!Fiecare să participe la lupta pentru aceste șeluri înalte, umane! Fiecare să-și aducă prinosul la înfăptirea aspirațiior sacre ale omenirii: de a trăi în condițiile păcii, libertății și progresului social!"(10)

Starea de spirit creată de propagandă este tot timpul înălțătoare și optimistă**:**

Omul muncii, făuritor de bunuri materiale și spirituale este eroul principal al lucrărilor scriitorilor moldoveni.

Principiul politicii naționale leniniste a triumfat atât în URSS cât și în țările comunității socialiste. Țara noastră întrunește peste 60 e3 nații, poporații și grupe etnografice .Ele și-au creat rss ori unități administrativ-teritoriale. Naționale, care pe principii binevole s-au unit într-un singur stat mult.naț. URSS. Astfel a apărut o nouă comunitate istorică –norodul sovietic. (6).

Statul sovietic este acela al unei lumi noi, mai bune, mai performante decât toate lumile anterioare, care-l fac pe om fericit

.....„Din paginile celor mai bune lucrări ale scriitorilor din Moldova create în ultimii ani apare în toată măreția eroul vremurilor noastre - om cu o poziție activă în viață, cu profunde comuniste, om de o înaltă ținută morală,ele oglindesc viața poporului, plină de dinamism, de forță făuritoare" (7)

Informația oficială era prezentată în rapoartele secretarilor CC al PCUS, ea conținea cifre, date, fapte doar menite să confirme succesele țării. Iată ce scria ziarul Moldova Socialistă:"*În raportul"Marele Octombrie și progresul omenirii, prezentat de L.I.Brejnev s-au făcut totalurile grandioaselor realizări creatoare ale URSS, s-au arătat succesele obținute de oamenii sovietici în viața economică, politică, socială și culturală, în toate sferele activității umane, a fost trasat un vast program al luptei ulterioare pentru comunism."(10).*

Comunicarea socială, care se înfăptuia doar într-o singură direcție doar pe verticală în RSMM a fost umplută cu percepții pozitive asupra realităților, și nu a permis analize critice. Mulțimea de oameni trebuia să fie adusă la stadiul de mulțumire și de acceptare a realității, în acest sens propaganda sovietică a adus rezultate.

Propaganda în Republica Moldova a fost eficientă. Unii, chiar unii din cei care au suferit direct de pe urma acestui regim, au lăsat la o parte „vechile obide" acceptând în sine „noua ordine". Astfel, reuşindu-i regimului comunist să-şi creeze o „imagine grijulie" faţă de

moldoveni, iar prin aceasta să se „legitimeze” în faţa societăţii, fapt care a asigurat starea de „linişte” în societate.
Activitatea propagandistică odată cu trecerea timpului îşi făcea efectul, astfel, făcându-i pe mulţi locuitori din republică să creadă în „corectitudinea” şi viabilitatea sistemului sovietic.

Prin intermediul propagandei tradiționale în URSS circulau mituri care lămureau de unde vin toate greutățile și nenorocirile. Proiectele viitorului luminos erau mituri sociale care aveau dreptr scop întărirea regimului politic. Cu ajutorul noilor dogme se mitologiza gândirea. În jurul oracolului se constituie cultul cuvântului. Apar cuvinte magice, la rostirea cărora se procedează la acțiuni -ritual. Faptul că societatea sovietică era o societate închisă oamenii trăiau într-o lume inventată, în care cuvintele capătă caracteristici deosebite. Forța cuvintelor se baza pe credința adâncă în exlusivitatea acelor fenomene ce se întâmplă în jurul lor.

Propaganda a contribuit la răspândirea artei cu un substrat politic bine determinat. Sistemul estetic al societăților totalitariste a răspândit asupra artei principiul uniformității. Toate stilurile moderniste, avangardiste și altele de factură nouă au fost desființate în toiul luptei pentru realismul socialist. Arta a fost declarată o armă a ideologiei oficiale, iar formele și mijloacele creației artistice au fost controlate de secțiile de artă create pe lângă organele de partid și de stat. Sub tutela partidului în diferite perioade se alegea o tendință artistică, popularizată prin propagandă, considerată oficială, unică și obligatorie. Ideologia oficială sublinia că practica socială este în urma scopurilor partidului, deaceea munca ideologică și de propagandă trebuie intensificată și întărită.
Prin intermediul propagandei statul sovietic a dorit crearea unui stat universal, prin care să domine total societatea.

Propaganda a influențat conștiințele și a contribuir la faptul că moldovenii împărtăşesc conform sondajelor mituri profund înrădăcinate în mentalitatea lor. Să încercam să facem o scurtă descriere a unui exemplu de astfel de miti.
Mitul paradisului sovietic. Moldoveni consideră că pe timpul URSS era mai bine, și mulți regretă destrămarea URSS. Acest rezultat ar părea surprinzător pentru cineva familiarizat cu istoria acestui popor. Imediat după ocuparea în 1940 a Basarabiei de către URSS moldovenii din teritoriile ocupate au trecut prin mai multe tragedii greu de imaginat: deportări, dispariţii ale oamenilor nevinovaţi, foamete organizată de puterea comunistă, colectivizare forţată, supraveghere politică, deznaţionalizare sistematică, distrugerea bisericilor şi a credinţei, şi nu vreau să continui pentru că orice intelectual onest a avut din 1987 încoace multe ocazii să se informeze privitor la aceste lucruri oribile care s-au întâmplat cu poporul nostru în perioada sovietică. 1

Cu toate acestea, cele aproximativ 47 % de moldoveni care sunt nostalgici după URSS nu asociază perioada sovietică cu aceste evenimente tragice, ci cu clişeele propagandistice ale discursului sovietic validat de amintirile şi experienţele din perioada brejnevistă. Astfel pentru majoritatea moldovenilor perioada sovietică este perioada când: toată lumea avea de lucru, salariile erau plătite la timp, statul dădea locuinţe gratuite tuturor cetăţenilor, serviciile medicale erau gratuite şi accesibile, şcolile la fel, criminalitate nu exista, iar oamenii erau toţi egali, căci toţi erau salariaţi ai statului. Era ordine, egalitate, previzibilitate, iar minimul de existenţă întotdeauna asigurat. Acest paradis sovietic se datora partidului comunist care avea grijă de toţi. (1).

În perioada analizată rolul propagandeia avut și conotații positive, printre care menționăm următoarele:

Propaganda a ajutat oamenii să fie încadrați în societate, să treacă peste sentimentul se singurătate, grației alăturării la grup. Propaganda a uniformizat opinia publică și a oferit răspunsuri simpliste la întrebări foarte complexe astfel creînd oamnenilor sentimentul de siguranță.

În perioada sovietică s -a dezvoltat o economie socialistă, s-au realizat schimbări schimbări în situația socială a oamenilor,însă modernizarea Republicii s-a efectuat în condiții drastice politice, cu represii și folosirea muncii forțate. Propaganda sovietică a acoperit toate

procesele din societate printr-o înfrumusețare a realităților. Dar faptul că o semnificativă parte a populației a avut garanția unei asigurări minime a traiului, oamenii au trecut la folosirea produselor fabricate și a anumitor comodități sociale și tehnice a determinat succesele propagandei. Cortina de fier instalată la granițele URSS nu permiteau comparațiile nivelului de trai din republică cu cel al țărilor occidentale, ceea ce acționa în favoarea propagandei.

Un plan de comunicare bine gândit, crearea unor evenimente pentru atragerea atenţiei publice, dezbateri pe tema evenimentelor create, poziţia liderilor de opinie, prezentarea materialelor documentare, interzicerea simbolurilor în urma creării unui curent de opinie , ar putea într-o perioadă de timp medie să producă o schimbare în acest sens care să permită moldovenilor să se desprindă de trecut și să meargă cu încredere în viitor. Propaganda de tip sovietic trebuie să fie înlocuită cu o comunicare socială, care ar permite dezbaterea ideilor , confruntarea opiniilor și educarea cetățeanului informat .

Concluzii

Modelul mediatic al propagandei sovietice corespunde totalmente unui sistem hegemonic al presei, de tip totalitar. Efectele politicilor mediatice ale Statului Sovietic su fost considerabile, ele au creat un liant ideologic al populației au unificat –o și i-au dat o coerență socială. Dar această propagandă nu a salvat statul de criza sistemului și destrămărea URSS.

Bibliografia:

1. Baromentrul opiniei publice. Chișinău. 2014.
2. Coman M. Introducere în sistemul mass media. Iași: Editura Polirom, 1999
3. Drăgan I. Paradigme ale comunicării de masă, partea I. Bucureşti, Casa de Editură şi Presă „Şansa”, 1996
4. Roșca L. Mecanisme ale propagandei în discursul de informare.Iași Editura Polirom,2006
5. http://graniru.org/opinion/milshtein/all-articles/92.html?rwb3498472=1

Ediții periodice

6. Calendar, editura Timpul ,1974, p.76.
7. Codru, revista Uniunii Scriitorilor din RSSMoldovenească.1981 n. 5, p.4

Ziare

8. Moldova Socialistă, 1981, 12 octombrie
9. Moldova Socialistă, 1972, 24 august
10. Moldova Socialistă, 1978, 12 octombrie

Recomandat spre publicare:
23.12.2016

IMPACTUL CRIZEI ECONOMICE ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA

PÎRȚAC Grigore,
doctor, conf.univ.
USEM
PASCALU Inna,
magistru, lector universitar
USEM
TUCEACOV Eduard,
magistru, lector universitar

Summary: *In this article the authors examine the impact of the economic crisis on national security in Moldova. It highlights the idea that complex analysis of economic security issues the country must serve national interests. The article points out that at the present moment human society is influenced by the phenomenon globarizarii is a geopolitical and economic process. Referring to the economic crisis, this is a period of decay and has a negative result on the countries of the world. In this context, Moldova has been hit several times by the economic crisis. In the article the authors examine the effects of the economic crisis on our country. In conclusion emphasizes that the proximity to the European Union will ensure Moldova's national security.*

În a. 1994 a fost adoptată Legea Supremă a Republicii Moldova, iar încă peste un an, o primă Conceptie a Securităţii Naţionale, urmată de Concepția Securităţii Naţionale a Republicii Moldova din 22 mai 2008. Eforturile autorităţilor statului au culminat cu adoptarea la 15 iulie 2011 a Strategiei Securităţii Naţionale a Republicii Moldova.

Sporirea fără precedent a interesului faţă de rolul securităţii într-o societate aflată în continuă schimbare, a determinat revizuirea şi reconsiderarea totală a concepţiilor, doctrinelor şi a politicilor ce se referă la asigurarea ei. În context, abordarea acestui subiect este importantă din perspectiva consolidării unei paradigme noi de gândire referitor la securitatea economică a Republicii Moldova.

Analiza complexă a problematicii securităţii economice a Republicii Moldova trebuie să servească intereselor naţionale a țării. Realizarea unei investigaţii vizând aspectele securităţii economice a Republicii Moldova poate fi efectuată doar printr-o abordare de ansamblu, având un caracter pluridisciplinar.

Sfîrşitul secolului al XX-lea şi începutul celui actual este încă unul marcat semnificativ de prezenţa a două procese complexe şi dinamice - globalizarea şi integrarea statului naţiune. Ele evocă interdependenţa şi interacţiunea progresivă în dezvoltarea societăţilor umane. Această dublă tendinţa este mult mai evidentă în domeniile politic şi economic, decît în celelalte sectoare de activitate, deoarece permit participarea largă a actorilor, efectele lor sunt mai uşor de perceput, dar atenţia tuturor este îndreptată cu precădere spre ele, pentru că fac parte din cotidian.

Fenomenul globalizării reprezintă o etapă viitoare a procesului general de dezvoltare politică şi economică a omenirii. Aceasta întrucat, mai întîi de toate, globalizarea este un proces geopolitic şi economic. Generaţia actuală este martora proceselor de transformare care, în ultimele trei decenii ale sec. al XX-lea, au adus societatea postindustrială spre societatea informaţională de la începutul sec. al XXI-lea. Forţa motrice a acestor procese a devenit pătrunderea rapidă a tehnologiilor în toate sferele vieţii şi activităţii umane. Lumea se transformă treptat într-un stat global, unde nu mai există graniţe. Conform diferitelor percepţii, globalizarea a început odată cu descoperirea Americii în 1492, sfîrşitul Primului Război Mondial, căderea zidului de la Berlin sau cu invenţia Internetului. Această varietate demonstrează vădit faptul că este vorba de un proces. Acesta este cel de-al doilea aspect sub care se impune a fi analizată globalizarea. De fapt, în acest mod se evidenţiază mecanismul intern al derularii globalizarii, al fazelor sale de evoluţie prin care trece de la o etapă la alta fiecare dimensiune a sa atît separat, cît şi simultan. Prin urmare, globalizarea este un proces

dinamic şi de lungă durată, în rezultatul căruia are loc accentuarea interdependenţei şi interconexiunilor dintre diferitele structuri mondiale/internaţionale, culturi, naţiuni şi popoare, precum şi dintre indivizi aparte.

Cu toate beneficiile socio-economice pe care le induce, globalizarea are un impact direct asupra securităţii care se traduce prin proliferarea ameninţărilor neconvenţionale la nivel internaţional. În acest context, se poate vorbi şi despre emergenţa unui fenomen de globalizare a riscurilor. Aceste evoluţii se manifestă pe o scenă internaţională caracterizată de coabitarea unor grupuri de state şi comunităţi care au intrat într-o etapă post-industrială de dezvoltare, cu altele care se află într-o perioada de tranziţie politică şi economică spre modernitate; precum şi de o creştere a numărului „societăţilor fragile" şi al „statelor slabe" care se definesc prin dificultate de a controla evoluţiile de pe propriile teritorii naţionale.

Globalizarea este capabilă să ofere o relativă senzaţie de securitate pentru lumea întreagă, în timp ce alţii o apreciază drept dăunătoare pentru umanitate, prin efectele negative pe care le generează, îndeosebi în cazul crizelor economice.

Cu referire la criza economică, aceasta este o perioadă de decădere economică, la nivel mondial sau local și se manifesta prin mai multe faze, perioada de stagnare, de recesiune, însoțită de inflaţie, în genere fenomene cauzate de o conjunctură complexă, caracterizîndu-se prin scăderea produsului intern brut , a venitorilor reale ale populaţiei, a numarului de angajaţi din economie etc.

De menționat, că criza economică are un rezultat devastator atît în ţările puternic industrializate, cît şi în ţările mai puţin dezvoltate, a căror economie depinde de exportul de materii prime.

În acest context, și Republica Moldova, după proclamarea independenţei la data de 27 august 1991, a fost de mai multe ori afectată de crize financiar-economice, cele mai grave fiind cele din a.1998 și a.2008, precum și cea recentă, cauzată de furtul miliardului.

Cu referire la efectele crizei, aceasta impune populația să își reducă din cheltuieli, de exemplu prin consumul alimentelor mai eftine, cee a ce are un efect negativ asupra sănatății, totodată unii oamenii, din cauza deficitului financiar, sunt nevoiți să își limiteze vizitele la spitale pentru tratament, deoarece polița de asigurare nu acoperă toate cheltuielele.

Un efect direct al crizei economice îl reprezintă proliferarea corupției. În calitate de risc la adresa securităţii naţionale, corupţia generează neîncrederea cetăţenilor în principalele instituţii ale statului şi în factorii politici de decizie, afectează relaţiile sociale, subminează fundamentele democratice ale societăţii şi credibilitatea statului pe plan internaţional, generează frustrări care se transformă în acţiuni directe asupra ordinii de drept.

În consecinţă, activitatea instituţiilor publice centrale continuă să fie perturbată de fenomenul corupţiei, care contribuie la slăbirea mecanismului democratic de luare a deciziilor în Republica Moldova, iar lupta împotriva corupţiei are un caracter limitat, menită să contracareze consecinţele şi nu cauzele perpetuării acestui fenomen. Din momentul obţinerii independenţei de stat fenomenul corupţiei a luat amploare datorită tranziţiei de la vechile structuri autoritare la instituţiile democratice. În acest răstimp, corupţia a reuşit să pătrundă şi să se impună în cele mai înalte structuri de stat. În pofida depunerii unor eforturi serioase din partea organelor împuternicite să identifice cât mai multe acte de corupţie, gradul acesteia nu se atenuează, fapt care generează senzaţia unui proces demonstrativ, nefiresc în combaterea corupţiei de către respectivele instituţii. Astfel, conform indicelui percepţiei corupţiei, în 2016 Republica Moldova a înregistrat un scor de 30 puncte și s-a clasat pe locul 123 din 176 incluse în clasament. Potrivit unui studiu realizat de „CBS AXA" la comanda Centrului „Contact" din Republica Moldova, cele mai corupte instituții sunt, în percepția cetățenilor, judecătoriile, Guvernul și Parlamentul. Studiul relevă, că lipsa de încredere aproape totală în instituțiile centrale ale statului se datorează faptului, că acestea sunt foarte corupte. 21% din respondenți cred, că fenomenul corupției nu poate fi combătut, 30% spun că acest fenomen va exista mereu și doar unul din 10 respondenți s-a arătat încrezător că fenomenul corupției poate fi combătut.

Conjugarea eforturilor tuturor instituțiilor de stat și a societății civile constituie o condiție majoră în combaterea acestui flagel. Transperancy International-Moldova precizează că, deși în anul 2016 în Republica Moldova au fost adoptate o serie de proiecte de acte legislative în domeniul anticorupție, a continuat reforma organelor anticorupție, a fost încheiat acordul cu FMI și a fost deblocată finanțarea din partea partenerilor de dezvoltare, totuși, un șir de evenimente vorbesc despre faptul, că legile adoptate nu lucrează, valorile democratice sunt subminate. Astfel, pînă în prezent nu au fost trași la răspundere pentru admiterea fraudei bancare decidenții responsabili de securitatea sistemului bancar și de prevenirea spălării banilor. Activitatea Autorității Naționale de Integritate recent create este împiedicată de lacunele din cadrul legal, fiind periclitată aplicarea politicilor declarării și controlului averii și intereselor. Resetarea sistemului anticorupție nu și-a atins scopul, rămînînd actuală problema dublării competențelor organelor de urmărire penală și starea de independență a acestora. Concursurile orchestrate și numirea persoanelor cu probleme de integritate în funcții publice; abuzarea de clauza „date cu caracter personal" pentru a îngrădi accesul la informațiile publice; încercările de a controla viața privată a persoanelor neloiale sistemului sub pretextul prevenirii crimelor cibernetice (Big brother); justiția selectivă și procese judiciare de rezonanță secretizate etc. – toate acestea au avut drept consecință înrăutățirea situației în domeniul anticorupție. Această circumstanţă contribuie la slăbirea instituţiilor democratice ale statului şi a procesului democratic de luare a deciziilor cu consecinţe economice, politice şi sociale pentru societate, subminează dezvoltarea durabilă şi valorile democratice, descurajează procesul de atragere a investiţiilor străine, provoacă majorarea costurilor tranzacţiilor, distorsionează mecanismele economiei de piaţă, aducînd prejudicii securității naționale a Republicii Moldova.

Un efect al crizei economice îl reprezintă devalorizarea monedei naționale, care la rîndul său a determinat faptul, că pe parcursul anului 2014-2015 au fost majorate prețurile la energia electrică și la gazele naturale cu circa 45%. Tot odată se observă și o creștere a prețurilor la petrol, pe cînd pe piața mondială prețul continuă să scadă. Se măreşte tot mai mult decalajul dintre aşteptările populaţiei şi posibilităţile oferite de stat. Nivelul de trai, serviciile, oferta de oportunităţi, preocuparea publică, sunt motive constante de insatisfacţie. Încrederea cetăţenilor în actul de guvernare scade continu. Totodată principalele acte normative, care reglementează posibilitatea cetăţeanului de a se informa despre procesele decizionale, nu sunt respectate, iar justiţia nu penalizează tăinuirea informaţiei de către birocraţii scăpaţi de sub supravegherea opiniei publice. Societatea civilă încearcă să compenseze acest gol de comunicare între stat şi cetăţeni, dar demersurile sale sunt nematerializate până la capăt pentru că şi aceste iniţiative sunt privite drept „ostile" intereselor corporative ale aparatului de stat.

În lipsa altor oportunităţi, cetăţenii moldoveni au găsit emigrarea ca cea mai bună soluţie pentru supravieţuire. Principalele surse de venit ale populaţiei rămân a fi remitenţele de peste hotare, ceea ce a accelerat migraţia ilegală, a lăsat ţara fără forţă de muncă calificată, copii fără educaţie şi bătrâni fără îngrijire. Creşterea economică poate fi considerată calitativă dacă ea contribuie la modernizarea şi dezvoltarea economiei şi dacă se îmbunătăţesc percepţiile cetăţenilor asupra prosperităţii lor şi a ţării. Cu toate acestea, percepţia populaţiei faţă de nivelul lor de trai a rămas neschimbată. Potrivit unor statistici , 43,4 % din populaţie nu sunt nici mulţumiţi, nici nemulţumiţi de felul în care trăiesc, iar 27 % sau arătat nu prea mulţumiţi. 55,6 % din responsdenţi apreciază că starea lor socială nu s-a schimbat cu mult comparativ cu cea de acum un an. 37,1 % din populaţie consideră situaţia economică proprie neschimbată, iar 38,8% o consideră puţin mai bună. Cu toate acestea, 35,8 % sunt îngrijoraţi în primul rând de sărăcie, iar mai apoi de creşterea preţurilor şi de şomaj. În primul semestru al a.2016, 52,1 % din populaţie considerau că în ţara noastră „lucrurile merg într-o direcţie greşită". Situaţia ar putea să se înrăutăţească, luând în calcul scăderea valorii PIB-ului de la 6,2 % în primul semestru al anului până la 5% pentru a doua jumătate de an.

În ciuda repetatelor semnale critice transmise de societatea civilă, presă şi partenerii externi, reforma în justiţie este lipsită de consistenţă, eficienţă şi coerenţă. Măsurile adoptate nu

au putut modifica în mod semnificativ starea sistemului judiciar moldovenesc, caracterizat drept slab, vulnerabil, corupt şi fără independenţă.

Controlul asupra presei de un grup restrâns de persoane este un mare pericol pentru consolidarea democraţiei în Republica Moldova, oferind mari avantaje adevăraţilor patroni ai acesteia. Accesul la informaţiile publice nu este fluidizat, în ciuda solicitărilor mass-media şi apelurilor repetate ale organizaţiilor interne şi internaţionale din domeniul transparenţei şi drepturilor omului.

În Republica Moldova, până în prezent nu este liberalizat sectorul energetic, având de suferit atât producătorii, cât şi consumatorii. În Republica Moldova e nevoie de liberalizarea pieţei energetice, de exemplu cea mai mare parte a energiei Republici Moldova se cumpără din Ucraina.

O problemă o constituie şi deficitul balanţei comerciale, care se agravează continu. Dacă altădată exportul reprezenta 60%, iar importul – 40%, atunci în prezent importul este de cca. 2 ori mai mare ca exportul. Anul trecut suma deficitului balanţei comerciale a depăşit 1 mlrd. USD, iar anul acesta situaţia se va agrava, depăşind cifra de 1,5 mlrd. USD, respectiv se vede foarte clar, că avem o economie necompetitivă.

La fel şi evoluţia cursului valutar devine o problemă stringentă atunci când intervine un element dezinformator în societate. Cetăţenii sunt induşi în eroare de un anumit grup interesat, acesta manipulând opinia publică cu ideea apropierii unei noi eventuale crize economice în Republica Moldova.

O altă problemă acută, cu care se confruntă tot mai mult Republica Moldova, este aceea că în unele sectoare ale economiei naţionale creşte deficitul forţei de muncă. Acest fenomen economic constituie un factor de risc real pentru menţinerea creşterii PIB-ului pe termene medii.

Criza economică determină şi abandonul copiilor în Republica Moldova, care continuă să fie un fenomen destul de răspândit. Cauzele ce determină această problemă sunt de ordin divers, însă de cele mai dese ori este situaţia critică materială din interiorul familiilor.Foarte frecvent copiii sunt abandonaţi de mame tinere şi necăsătorite. Ele recurg la acest pas din motive materiale,cîy şi din temerea de a nu fi înţelese de familia de origine sau de oamenii apropiaţi,respectiv nedorind să se confrunte cu prejudecăţile şi mentalitatea societăţii. Se consideră că pentru copilul ajuns într-o asemenea situaţie unica soluţie este instituţionalizarea. Pe lângă faptul că asemenea instituţii nu înlocuiesc niciodată dragostea şi grija părintească, ele nu asigură condiţii potrivite pentru dezvoltarea copilului. Instituţiile nu întrunesc rigorile necesare nici sub aspect sanitar, nici sub aspect educaţional, în special din cauza finanţării precare şi a caracteristicilor specifice ale sistemului. Cu toate că se realizează diverse activităţi de prevenire a abandonului familial, acest lucru nu este suficient, societatea continuă să tolereze acest fenomen, neavând o reacţie care ar putea să schimbe situaţia în domeniu.

Trebuie de evidenţiat faptul, că în ultimul timp în Republica Moldova s-a intensificat fenomenul delincvenţei juvenile. Astfel activitatea criminală în rândul minorilor a devenit mult mai dinamică decât în rândurile altor categorii. Ceea ce nu demult era considerat crimă gravă, pentru tinerii de astăzi este faptă admisibilă. Pentru mulţi tineri cinstea, onestitatea, datoria, corectitudinea nu mai sunt valori. Delicvenţa juvenilă reprezintă ansamblul încălcărilor şi abaterilor tinerilor de la normele de convieţuire socială, încălcări şi abateri sancţionate penal. Trăsăturile delicvenţei juvenile derivă din condiţiile socio-economice şi culturale ale societăţii şi din modalitatea de concepere, sancţionare şi tratare a delictelor comise de minori şi tineri. Nivelul criminalităţii juvenile sporeşte în fiecare an, contingentul de delincvenţi încadrându-se în limite de vârstă din ce în ce mai fragedă. Dacă acum câţiva ani comiteau crime doar minorii de 15-16 ani, în prezent la aceştia s-au afiliat şi copii de doar 9 ani. Printre crimele grave se numără omorurile, atacurile banditeşti, jafurile şi violurile. La o vârstă destul de fragedă fetele încep să practice prostituţia. Cel mai mare număr de copii şi adolescenţi implicaţi în comiterea crimelor şi infracţiunilor provin din familii nevoiaşe în care se consumă alcool şi droguri. Exemplul părinţilor este determinant în acest caz. Minorii din familii sărace comit infracţiuni pentru a obţine bani pentru procurarea băuturilor spirtoase, drogurilor, iar uneori pentru a obţine surse de

supravieţuire. Copiii din familii bune, dar în care părinţii sunt plecaţi peste hotare la muncă, comit infracţiuni nu din necesitate, ci pentru că nu sunt supravegheaţi şi au prea multă libertate sau pentru că vor să demonstreze semenilor săi că sunt „tari”. Există şi adolescenţi cărora le place un asemenea mod de viaţă. Aceştia provin din familii delincvente, care trăiesc sub nivelul sărăciei.

Cu referire la asigurările din medicină, acest sistem continuă să se confrunte cu un şir de probleme. Inegalitatea privind accesul la serviciile medicale conduce la afectarea sănătăţii, îndeosebi în rândul categoriilor de populaţie săracă. Sănătatea şubredă a populaţiei mai este ameninţată şi de costurile ridicate pentru serviciile medicale, costul mare pentru poliţa de asigurare medicală şi de lipsa culturii de prevenire a diverselor maladii. Sănătatea populaţiei este elementul de bază în dezvoltarea armonioasă a societăţii, totodată ea este în corelaţie cu starea economiei naţionale. Cu toate că se constată unele îmbunătăţiri în domeniul dat, se evidenţiază şi tendinţe negative: maladiile cronice şi creşterea invalidităţii generale, creşterea numărului de patologii congenitale, sindroamelor dezadaptive. Potrivit noii reforme medicale, în unele regiuni medicii de familie, în special cei din localităţile rurale, au un mare volum de lucru, unii deservesc chiar şi câteva sate, şi cu siguranţă nu reuşesc să-şi exercite funcţiile în măsură deplină. Nu funcţionează corect mecanismul de procurare a medicamentelor. Deşi pacientul are la mână reţeta, el e pus în situaţia de a vizita mai multe farmacii, căutând medicamentele necesare. Acest lucru produce nemulţumiri din partea populaţiei. Centrele specializate sunt finanţate insuficient. Mijloacele financiare, repartizate de Compania Naţională de Asigurări în Medicină, nu sunt utilizate pentru procurarea utilajului, reparaţii, implementarea tehnologiilor medicale performante etc. În domeniul dat Moldova se confruntă cu o problemă dublă. Se înregistrează boli tipice pentru ţările în curs de dezvoltare (infecţioase şi parazitare) şi un nivel înalt de boli specifice pentru ţările dezvoltate (boli cardiovasculare, cancer). De asemenea s-a înregistrat creşterea numărului de boli endocrine, de nutriţie, ale metabolismului, ale sângelui, ale aparatului circulator etc. Rezolvarea problemelor existente în domeniul medical este importantă, deoarece sănătatea dă echilibrul integrităţii individului uman, starii lui sociale.

Transformările economice din Republica Moldova, cauzate de criza socio-economică profundă şi de lungă durată, a făcut ca o mare a populaţiei să fie în căutarea unor posibilităţi noi, care le-ar asigura supravieţuirea materială, aceasta provocând migraţia forţei de muncă în proporţii extrem de mari. Fenomenul are însă o influenţă negativă asupra relaţiilor familiale, fiind un motiv puternic în deteriorarea relaţiilor conjugale şi destrămarea familiei. Rezultatele studiilor în domeniu demonstrează că, în comparaţie cu familiile migranţilor, nivelul satisfacţiei de relaţiile conjugale este mai mare în familiile nonmigranţilor (47,1% contra 36%), iar numărul de respondenţi ce s-au abţinut de la răspuns (care n-au putut să-şi aprecieze relaţiile conjugale) este de 2 ori mai mare printre familiile migranţilor. În familiile celor din urmă se face adesea prezent sentimentul de anxietate privind stabilitatea şi bunăstarea familiei. Migraţia de muncă, mai ales în rândul femeilor, a contribuit mult la transformarea rolurilor familiale. Mii de femei din Republica Moldova au părăsit căminele, au lăsat copiii în grija soţilor, bunicilor, copiilor mai mari, rudelor apropiate. Soţul, tradiţional capul familiei, deposedat de funcţia economică, a rămas acasă preluând funcţiile soţiei. Însă bărbaţii în multe cazuri nu sunt gata să preia rolurile soţiilor şi să le realizeze la nivelul necesar. Până la plecarea soţiei la muncă peste hotare, capul familiei se implica foarte puţin în educaţia şi îngrijirea copiilor. Neavînd experienţa necesară, în cele mai frecvente cazuri, ei lasă lucrurile în voia sorţii. Cu mult mai rar se întâlnesc cazuri când taţii depun toate eforturile pentru îndeplinirea sarcinilor familiale (controlează reuşita şcolară a copiilor, organizează timpul lor liber). În unele cazuri, la munci pleacă ambii părinţi, rolurile părinteşti revenindu-le copiilor mai mari, rudelor sau chiar vecinilor. În rezultat are loc o slăbire a legăturilor moral-spirituale, a contactului psihologic între părinţi şi copii. Traiul separat al soţilor de lungă durată (3-5 ani şi mai mult) face relaţiile conjugale destul de fragile. Consumul abuziv de alcool consituie primul factor de risc pentru populaţia din Republica Moldova. Aceasta este o problemă destul de complicată din motivul, că ţara noastră este una agrară, unde viticultura şi vinificaţia sînt ramuri importante în economia ţării. De aceea s-au creat tradiţii şi

obiceiuri, unde se consumă cantităţi mari de alcool. Multipli factori social-economici, psihologici, financiari, şomajul, neîncrederea în ziua de mîne, stresul social etc. au contribuit la majorarea numărului de persoane afectate de alcoolism cronic, cu afecţiuni hepatice, cardiovasculare, cerebrovasculare, etc. condiţionate de consumul abuziv de alcool. Pentru Republica Moldova şi fenomenul narcomaniei a devenit o problemă acută odată şi reprezintă un flagel, care pune în mare pericol sănătatea oamenilor. Majoritatea consumatorilor de droguri le achiziţionează de la realizator, categorii mai mici fac rost de ele de la persoane cunoscute, le pregătesc singuri sau recurg la jafuri.

Ca urmare a consultărilor publice, au fost identificate 7 probleme critice. Transpuse sub aspectul unor obiective strategice pe termen lung, Strategia Naţională de Dezvoltare „Moldova 2020" este edificată pe următoarele priorităţi de dezvoltare:

1. Racordarea sistemului educaţional la cerinţele pieţei forţei de muncă în scopul sporirii productivităţii forţei de muncă şi majorării ratei de ocupare în economie.
2. Investiţii publice în infrastructura de drumuri naţionale şi locale în scopul diminuării cheltuielilor de transport şi sporirii vitezei de acces.
3. Diminuarea costurilor finanţării prin intensificarea concurenţei în sectorul financiar şi dezvoltarea instrumentelor de management al riscurilor.
4. Ameliorarea climatului de afaceri prin optimizarea cadrului de reglementare şi prin aplicarea tehnologiilor informaţionale în serviciile publice destinate mediului de afaceri şi cetăţenilor.
5. Diminuarea consumului de energie prin sporirea eficienţei energetice şi utilizarea surselor regenerabile de energie.
6. Sustenabilitatea financiară a sistemului de pensii întru asigurarea unei rate adecvate de înlocuire a salariilor.
7. Sporirea calităţii şi eficienţei actului de justiţie şi combaterea corupţiei întru asigurarea echităţii pentru toţi cetăţenii.

Scopul prezentei Strategii este de a produce un impact economico-social pe fiecare din dimensiunile problematice nominalizate mai sus. Efectul cumulat al soluţionării problemelor vizate constă în eliminarea barierelor critice care împiedică valorificarea optimală a factorilor de producţie. Această abordare face posibilă prioritizarea domeniilor de intervenţie ale statului şi supunerea acestora unui obiectiv bine definit al Strategiei: accelerarea creşterii economice şi implicit, reducerea sărăciei.

Mediul de afaceri din Republica Moldova, în special exportatorii, se plâng pe insuficienţa calificărilor şi calitatea redusă a studiilor candidaţilor la locurile de muncă. 85% din companii menţionează că se confruntă cu problema lipsei forţei de muncă calificate, întreprinderile solicită un nivel mai înalt de profesionalism sau competenţe specifice din partea lucrătorilor. Cel mai des, agenţii economici menţionează că se confruntă cu decalajul semnificativ dintre necesităţile lor şi cunoştinţele profesionale ale absolvenţilor instituţiilor de învăţământ vocaţional/tehnic. Programele educaţionale determină şi adaptabilitatea redusă a tinerilor muncitori la condiţiile companiei. Acest fapt, de cele mai dese ori, duce la o fluctuaţie sporită de personal. Pe de o parte, este muncitorul nemulţumit de faptul că nu poate face faţă cerinţelor, pe de altă parte, este patronul care nu beneficiază de randamentul scontat al resurselor umane angajate. Este alarmant şi faptul că tinerii muncitorii nu dau dovadă de devotament faţă de muncă, fapt confirmat de 52,2% companii respondente. Productivitatea joasă a muncii tinerilor angajaţi şi calitatea redusă a produselor/serviciilor se încadrează într-un cerc vicios, care, la rândul său, determină salarizarea modestă. Salariile ne-competitive sunt un alt motiv al lipsei de atractivitate a întreprinderilor. Pentru absolvenţii învăţământului secundar profesional, problema şomajului este mai acută, decât pentru cei care au absolvit învăţământul mediu de specialitate sau superior. Cota acestora, în structura şomajului, a atins cifra de 28% în anul 2009. În acest context, emigrarea forţei de muncă devine o problemă tot mai stringentă. Calificările vor deveni tot mai importante în Republica Moldova odată cu îmbătrânirea rapidă a populaţiei: forţa de muncă se va reduce cu 11% în deceniul următor, creşterea economică cere ca oferta mai mică de lucrători să fie înzestrată cu calificări mai productive. Cererea pe piaţa muncii este în creştere pentru locuri de

muncă de calificare superioară (CEDEFOP 2015). Ponderea locurilor de muncă care vor necesita calificare superioară şi medie va constitui 79%. Până în 2050, se aşteaptă o scădere cu 25% a forţei de muncă în ansamblu pe republică. Creşterea economică trebuie să provină din sporirea productivităţii şi actualizarea calificărilor. În cazul neintervenţiei Guvernului, efectele nedorite ale problemei se vor aprofunda. Această situaţie, conjugată cu prognoza demografică nefavorabilă şi starea precară a sănătăţii populaţiei, contestă mitul precum că în Republica Moldova forţa de muncă este multă, calificată şi ieftină. În consecinţă, pe piaţa muncii se va atesta un dezechilibru substanţial dintre cerere şi ofertă, precum şi un deficit de forţă de muncă calificată. Atragerea investiţiilor, în lipsa capitalului uman solicitat, este destul de dificilă. Acestea, luate la un loc, fac ca piaţa Republicii Moldova să devină şi mai puţin atractivă. În cazul neintervenţiei cu acţiuni concrete, va continua alimentarea rândurilor emigranţilor, fără a se valorifica potenţialul de creare a locurilor de muncă pe piaţa internă.

O forță de muncă mai bine educată și mai bine racordată la necesitățile economiei influențează producția națională brută prin mai multe căi, numite canale de influență. În primul rând, crește volumul fizic al forței de muncă ca factor direct al funcției de producție. În al doilea rând, sporește eficiența utilizării unei unități a forței de muncă (productivitatea factorului de producției). Acești doi parametri pot fi cuantificați și estimați pe următorii 10 ani. Pe lângă ele, există și alte căi prin care o educație mai bună va servi economia națională, precum atractivitatea mai mare pentru investitori străini, reducerea cheltuielilor angajatorilor pentru re-educarea, creșterea calificării forței de muncă existente etc. Estimarea efectelor realizării obiectivelor propuse asupra creșterii anuale a PIB s-a bazat pe câteva asumări suplimentare, din care principalele sunt că: a) emigrarea tinerilor absolvenți va fi diminuată cu cel puțin 50%, și: b) în termen mediu și lung, absolvenții instituțiilor ce au reușit să beneficieze pe deplin de reformă vor fi, la nivel agregat, cu până la 20% mai productivi. În așa condiții, rata de creștere anuală a PIB pe termen mediu poate fi cu 0.6-0.9% mai mare decât în scenariul ”fără reformă”. Este important de menționat că forța de muncă este o variabilă economică foarte inertă. Datorită ritmurilor mici de înlocuire, până 2020, absolvenții noi, mai bine formați, vor constitui doar o mică parte din totalul populației ocupate. Dar, pe termen lung, efectul va fi mult mai mare.

Republica Moldova îşi propune să îmbunătăţească mediul de afaceri, astfel încât riscurile şi costurile asociate fiecărei etape ale ciclului de viaţă a afacerii să fie mai mici decât în ţările din regiune către anul 2020, cu impact exprimat în creşterea investiţiilor interne şi străine, majorarea numărului de întreprinderi fiabile, capabile să creeze locuri de muncă atractive, să asigure productivitate înaltă şi producţie competitivă orientată la export. Calitatea cadrului de reglementare afectează activitatea investițională și, prin urmare, creșterea economică, prin costuri administrative și de conformare impuse asupra sectorului privat și riscuri în afaceri generate de ambiguitatea reglementărilor și respectarea parţială de către funcționarii publici a prevederilor reglementărilor. Efectele directe de la îmbunătățirea cadrului de reglementare ar consta în reinvestirea fondurilor economisite din reducerea cheltuielilor pentru afaceri. Deși economiile din reducerea costurilor administrative pot fi relativ ușor estimate, deoarece reprezintă niște costuri procedurale, clar reglementate, acestea, în mare parte, sunt mai mici decât costurile de conformare cu prevederile de reglementare, care sunt mult mai greu de estimat, deoarece țin de întreprinderea unor măsuri pentru ca afacerea să corespundă cerințelor de siguranță, inofensivitate și altor cerințe. Prin urmare nu este posibilă estimarea cu o precizie suficientă a economiilor din reducerea cheltuielilor pentru sectorul privat.

Sistemul public de asigurări sociale de stat este parte integrantă a sistemului de protecţie socială, având ca obiectiv principal acordarea unor prestaţii în bani persoanelor asigurate, aflate în imposibilitatea obţinerii veniturilor salariale în urma anumitor situaţii de risc (bătrânețe, incapacitate temporară sau permanentă de muncă, maternitate, şomaj, etc.) şi se bazează pe colectarea contribuţiilor de asigurări sociale de stat de la angajatori şi persoanele asigurate şi pe distribuirea prestaţiilor către beneficiari. Un sistem de pensii echitabil și sustenabil, care asigură un trai decent după pensionare, este indispensabil pentru coeziunea socială. Nivelul inadecvat al pensiilor actuale din Republica Moldova şi tendinţa de diminuare în continuare a acestuia

amplifică alarmant presiunea pentru creşteri ad hoc ale pensiilor, punând în pericol viabilitatea sistemului de pensii şi implicit chiar potențialul de creștere economică din scenariul ”fără reformă”. Finanţarea unor eventuale majorări de pensii din mijloace din afara sistemului de pensii reduce şansele de reuşită a altor reforme, inclusiv şi cele ale celorlalte priorităţi de dezvoltare. Astfel, reforma sistemului de pensii, în primul rând, va minimiza riscul acestor efecte negative. Reforma sistemului actual de pensii implică implementarea unui sistem cumulativ de pensii în cadrul căruia contribuţiile de asigurări sociale sunt investite în loc să fie cheltuite imediat pentru plata prestațiilor pensionarilor actuali. Astfel, cetăţeanul este motivat să contribuie şi să-şi asigure o pensie decentă la vârsta retragerii din activitatea remunerabilă.

Cererea de responsabilitate faţă de justiţie este în creştere. Aceasta se manifestă inclusiv prin tendinţa alarmantă de creştere a gradului de neîncredere a cetăţenilor în justiţie. Conform Barometrului Opiniei Publice, 2/3 din cetăţeni nu cred în justiţie, iar numărul lor este în creştere. Faptul că în Republica Moldova justiția nu este încă independentă a fost semnalat și de organismele internaționale, care monitorizează situația din Republica Moldova, în special, instituțiile Consiliului Europei. De asemenea, organismele internaționale au atras atenția asupra faptului că în țara noastră mai rămîne de lucrat mult asupra independenței și libertății presei, asupra exercitării nestingherite a drepturilor omului și cetățeanului la întrunire etc. În Republica Moldova, experiența celor 26 ani de independență a demonstrat în repetate rînduri tendința de imixtiune a unor verigi ale puterii legislative sau executive în efectuarea unei justiții independente, respectiv reforma justiției din țara noastră conform rigorilor europene și sub monitorizarea experților europeni, în opinia noastră, va constitui un factor decisiv în realizarea acestui deziderat.

Cu certitudine, independența justiției constituie un jalon important al statului de drept, respectiv, in procesul curent al înfăptuirii actului de justiție independența justiției se concretizează, sau ar trebui să se concretizeze, în independența judecătorului și a procurorului în activitatea lor de instrumentare a fiecărei spețe in parte. Este necesară în acest context o precizare prealabilă în legătură cu trinomul justiție-judecător-procuror. Este notoriu că justiția ,înțeleasă ca serviciu public, este înfăptuirea exclusiv de judecător, astfel încît toate considerațiile în acest domeniu referitoare la independența justiției și apărarea acesteia, nu ar fi trebuti să vizeze decît binomul justiție-judecător, fapt reflectat de altfel constant și neechivoc, atît in documente adoptate de instituțiile Uniunii Europene, cît și in jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

În concluzie este necesar de subliniat, că apropierea de Uniunea Europeană va asigura țării noastre o stabilitate mai bună, respectiv securitatea națională a Republicii Moldova nu poate fi concepută separat de securitatea europeană. Procesul de integrare europeană şi obţinerea calităţii de membru al Uniunii Europene va influenţa pozitiv şi va consolida securitatea Republicii Moldova, precum şi va asigura instaurarea stabilităţii şi prosperităţii în ţară. Cadrul de cooperare multilaterală, oferit de organizaţiile internaţionale, permite abordarea şi soluţionarea problemelor de securitate globală şi regională, fapt care contribuie la consolidarea securităţii naţionale. Republica Moldova este obiectiv interesată să susţină activ, alături de statele Uniunii Europene iniţiativele din cadrul ONU, Consiliului Europei, OSCE şi al altor organizaţii internaţionale orientate spre prevenirea şi reglementarea conflictelor regionale şi interne, combaterea terorismului internaţional, contracararea crimei transfrontaliere, prevenirea degradării mediului ambiant şi bolilor contagioase, proliferarea armelor de distrugere în masă, eliminarea sărăciei şi promovarea dezvoltării, etc.

Uniunea Europeană, în calitate de principală structură şi comunitate economico-politică pe continent, constituie factorul integrant şi stabilizator în cadrul sistemului european şi internaţional de securitate. Valorile comune şi legăturile strânse dintre Republica Moldova şi UE, stabilite prin Acordul de Asociere, se dezvoltă în cadrul Politicii Europene de Vecinătate şi al Parteneriatului Estic şi converg în efortul de fortificare a statului de drept, de asigurare a securităţii naţionale şi de sporire a bunăstării cetăţenilor. Consolidarea cooperării în cadrul Politicii Externe şi de Securitate Comune și Politicii de Securitate și Apărare Comună serveşte

intereselor de durată ale Republici Moldova. Integrarea europeană rămâne obiectivul strategic ireversibil al agendei interne şi externe a Republicii Moldova, având ca miză principală consolidarea securităţii şi prosperităţii cetăţenilor şi apărarea integrităţii sale teritoriale.

Bibliografie:

1. Constituţia Republicii Moldova. Hotărârea Parlamentului din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 18.08.1994.
2. Legea nr. 345 din 25.07.2003 cu privire la apararea nationala, Monitorul Oficial nr. 200-203, din 19.09.2003
3. Concepţia securităţii naţionale a Republicii Moldova. Legea nr. 112 din 22.05.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 03.06.2008, nr. 97-98.
4. Strategia Securităţii Naţionale a Republicii Moldova. Nr. 153 din 15.07.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.10.2011, nr. 170-174 (3966-3971).
5. Instrumentul European de Vecinatate şi Cooperare (IEVC): Strategia Europeană a Republicii Moldova (SERM) 2007-2013. Chişinău, 2008. www.undp.md (consultat 03.05.2012).
6. Legea Securităţii Statului. Nr 618 din 31.10.1995. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.02.1997 (vizitat 06.03.2011)
7. Burian Alexandru. Geopolitica lumii contemporane. Chişinău: Ed. Tipogr. Centrală, 2003, 196p.
8. Concepţia securităţii naţionale a Republicii Moldova. În: Monitorul Oicial al Republicii Moldova, nr.97–98 din 3 iunie 2008, p.7–8. (vizitat 11.09.2010)
9. Strategia europeană de securitate: o Europă sigură într-o lume mai bună. Bruxelles, 2003. http://www.consilium.europa.eu (vizitat 13.07.2010)
10. Politica externă şi de securitate: Înaltul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe şi politica de securitate. Bruxelles, www.consilium.europa.eu (vizitat 13.07.2010)
11. Lungu V, Reforma sectorului de apărare şi securitate: rolul Parlamentului. În: Reforma sectorului de securitate în Republica Moldova: consolidarea controlului democratic asupra sectorului de securitate. Ed. Harmonie Papers, 2009. 132 pag.
12. Pântea I. Necesitatea reevaluării sectorului de securitate şi apărare. În Reforma sectorului de securitate în Republica Moldova: consolidarea controlului democratic asupra sectorului de securitate. Coord. E. Sportel, S. Faltas. Groningen: Harmonie Papers, 2009. 164p.
13. Surseweb: Wikipedia.com;Agora.md;Basarabeni.ro;Akademos.asm.md;Undp.md;Lex.justice.md;Particip.gov.md;Presedinte.md;Expert-grup.org

Recomandat spre publicare:
23.12.2016

VIITORUL UNIUNII EUROPENE ÎN CONTEXTUL IDEII UNEI „EUROPE CU MAI MULTE VITEZE”

PÎRȚAC Grigore,
doctor, conferențiar universitar,
FEODOROVICI Adrian,
student an.I , Facultatea Drept, USEM

Summary: *In this article the authors analyse the impact of idea " The Europe with more speeds" on Europe's future. We marked the steps of establishment of Europe. In this article is mentioned the Brexit , the refugees crisis and the increasing the extreme right parties and the eurosceptics determined the appearance of this project “ Europe with more speeds”.*

The authors analyse the positive and negative aspects of the project and the ideas of some political european leaders. In conclusion the authors mentioning problems that European Union confront with the irreversible integration of moldova in European Union.

Pe 9 mai 1950, Robert Schuman, ministrul francez al afacerilor externe, propune punerea în comun a resurselor de cărbune și oțel din Franța și Republica Federală Germania, într-o organizație deschisă și altor țări din Europa.*„Pacea mondială nu va putea fi salvgardată fără eforturi creatoare pe măsură pericolelor care o amenință. [...] Franța, campioana unei Europe unite, a avut întotdeauna ca obiectiv esențial realizarea păcii. [...] Europa nu se va face dintr-o dată, nici printr-o construcție de ansamblu: ea se va face prin acțiuni concrete, care să creeze , mai întâi, o solidaritate de fapt. Strângerea la un loc a națiunilor europene necesită ca opoziția seculară dintre Franța și Germania să fie înlăturată.”*

Organizația trebuia să fie condusă potrivit metodelor supranaționale bazate pe cooperare. Trebuia să se facă realizarea unei solidarități sectorial în special în domeniul economic, în defavoarea unificării politice. Se dorea realizarea unui control internațional asupra ramurilor de bază ale industriei de armament, și anume cărbunele și oțelul, printr-un tratat inviolabil, plasarea întregii producții de cărbune și oțel franco-germane sub Înalta Autoritate comună (compusă din personalități independente desemnate în mod egal de către guverne, președinte ales de comun acord de către guverne). Toate acestea vor duce la crearea unei Federații europene - indispensabile menținerii păcii.

Ideea creării unei Europe unice, cuprinsă în *Declaraţia Schuman,* precum şi interesul arătat de unele state vest-europene cu referire la aceasta, au constituit suportul pentru redactarea unui document de lucru decătre delegaţia franceză, pe baza căruia, la data de 10 iunie1950, au început la Paris lucrările Conferinţei internaţionale de experţi pentru pregătirea unui proiect de convenţie.Negocierile s-au purtat între reprezentanţii-experţi a şase state vest-europene: Belgia, Franţa, Republica Federală Germania, Italia, Luxemburg şi Olanda şi Marea Britanie şi s-au finalizat la data de 19 martie 1951 prin redactarea Tratatului,ce a instituit Comunitatea Europeană a Cărbunelui şi Oţelului (CECO). Tratatul a fost semnat la Paris, la data de 18 aprilie 1951, iar după ratificarea lui de către parlamentele fiecărui stat semnatar, a intrat în vigoare la data de 23 iulie 1952, pentru o perioadă de 50 de ani. Instituţia învestită cu conducerea Comunităţii, denumită Înalta Autoritate, şi-a ţinut prima şedinţă de lucru la data de 10 august 1952, avându-l ca prim-preşedinte pe Jean Monnet, iar pieţele comune pentru cărbune şi oţel s-au deschis la 10 februarie şi, respectiv, 1 mai 1953.

Tratatul de la Roma se referă la tratatul prin care a fost instituită Comunitatea Economică Europeană (EEC) și a fost semnat de Franța, Germania de Vest, Olanda, Italia, Belgia și Luxemburg la 25 martie 1957. Inițial, numele complet al tratatului era Tratat de instituire a Comunității Economice Europene. Totuși, Tratatul de la Maastricht l-a amendat eliminând, printre alte lucruri, cuvântul "Economic" atât din numele comunității cât și al tratatului. Din acest motiv tratatul este denumit de cele mai multe ori Tratat de instituire a Comunității Europene sau Tratatul CE.

În aceași zi a mai fost semnat un tratat care instituia Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (CEEA, Euratom): cele două tratate, împreună cu Tratatul de instituire a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului, care a expirat în 2002, au devenit Tratatele de la Roma. Atât Tratatul de la Roma, cât și Tratatul CEEA au intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958.

Tratatul inițial a fost modificat de către toate tratatele ulterioare; Tratatul de la Nisa a încercat să consolideze toate tratatele într-un singur document, dar Tratatul CE a rămas o secțiune de sine stătătoare în cadrul acestuia.

Deși intrarea în vigoare în 1993 a Tratatului de instituire a Uniunii Europene a fost un nou pas in direcția integrării europene, luarea majorității deciziilor în cadrul Uniunii se face încă după baza legală a Tratatului CE, care rămâne principală sursă a legislației comunitare.

Ultimele evenimente, anume brexitul englez,criza refugiaților, creșterea popularității partidelor de extrema dreaptă și a euroscepticilor au determinat faptul, că Comisia Europeană a întocmit o 'Carte Albă', care cuprinde cinci opțiuni privind evoluția blocului comunitar, iar liderii europeni vor adopta la summitul aniversar, ce va avea loc la Roma pe 25 martie 2017, o declarație cu privire la viitorul Uniunii Europene. Mai mulți șefi de stat și de guvern, inclusiv cancelarul german Angela Merkel și președintele francez Francois Hollande, doresc să includă în această declarație proiectul unei 'Europe cu mai multe viteze', denumit și 'Europa cu geometrie variabilă' sau 'Europa a la Carte' opțiune căreia pare să-i fie favorabil și președintele Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker. Totuși, dacă pentru unii alegerea acestui scenariu este semnul sfârșitului UE, alții văd într-o asemenea abordare singura modalitate de a continua construcția europeană.

De menționat,că această idée este o expresie folosită în general pentru a desemna o construcție europeană, în care nu toate statele participă la unele politici comune pentru că nu doresc să ia parte (opt-out), cum este de exemplu cazul a trei țări (Marea Britanie, Irlanda, Danemarca), exceptate de la aplicarea deciziilor din domeniul Justiției și Afacerilor Interne (JAI), ori refuză să intre în spațiul Schengen sau să adopte moneda euro, ori nu îndeplinesc anumite condiții pentru a face parte din zona euro sau din Schengen.

Trebuie de recunoscut faptul,că,de fapt, din punctul de vedere al mecanismului luării unor decizii și al instrumentelor instituționale, cum ar fi abținerea constructivă, sistemul de opt-out sau mecanismul cooperării consolidate, 'Europa cu mai multe viteze' există deja, iar opțiunea avansată de Comisie nu face decât să ofere o perspectivă pentru dezvoltarea suplimentară a integrării diferențiate. Respectiv,dacă statele membre vor alege în final să meargă pe această cale, arhitectura instituțională a UE ar putea fi modificată mai mult sau mai puțin în profunzime, în funcție de definiția care va fi aleasă pentru 'Europa cu mai multe viteze'.

Liderii europeni conștientizează,că dacă nu se va ajunge la niciun acord și nu vor fi revizuite tratatele actuale, atunci s-ar putea înmulți situațiile în care se va recurge la mecanismul cooperării consolidate, ce necesită participarea a cel puțin nouă state membre. Va rămâne însă problema că unele politici comune importante pentru viitorul UE trebuie adoptate în unanimitate. Este cazul politicii externe și de securitate comună, unde lipsa punctelor de vedere comune încă împiedică nașterea unei veritabile apărări europene.

Ideea de bază a 'Europei cu mai multe viteze' este să ofere acelor state care doresc să urmărească unele obiective comune posibilitatea de a acționa, fără ca demersul lor să angajeze Uniunea în ansamblu. Dar pentru ca un asemenea sistem să funcționeze este nevoie nu doar de schimbări în tratate, ci și de ameliorarea guvernanței actualelor componente instituționale. De exemplu, un guvern al zonei euro, fără prerogative naționale, ar putea permite zonei euro să evolueze independent de interesele divergente ale statelor membre. Partizanii realizării 'Europei cu mai multe viteze' susțin că aceasta va permite depășirea blocajelor instituționale și va flexibiliza procesul decizional la nivelul UE. Astfel s-ar aprofunda integrarea țărilor ce participă la proiectele comune, iar statele care nu iau parte s-ar putea alătura ulterior.

Un alt argument în favoarea unei asemenea reforme a UE este respectarea principiului deja existent al subsidiarității, care prevede că la nivel european trebuie realizat numai ceea ce nu se poate face mai bine la nivel național. Statele membre ar avea astfel libertatea de a alege politicile

europene la care să participe, în funcţie de interesele sau posibilităţile lor,însă adversarii Europei cu mai multe viteze cred că aceasta va creşte decalajele dintre statele membre, atât în ceea ce priveşte nivelul dezvoltării economice cât şi cel al integrării politice, preocupare întâlnită îndeosebi în statele est-europene.

Opozanţii unei construcţii europene diferenţiate văd în această opţiune şi un pericol pentru proiectul european în ansamblu. În opinia lor, o asemenea orientare va determina statele să fie preocupate doar de interesele lor naţionale. În acest context,Preşedintele Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, a prezentat în faţa Parlamentului European cele cinci opţiuni posibile privind reforma proiectului european post-Brexit şi le-a cerut liderilor europeni să se poziţioneze clar faţă de aceste variante.

Una dintre opţiunile enunţate - şi care corespunde gradului cel mai redus de integrare - sugerează limitarea proiectului european la piaţa unică, pentru a se avea astfel în vedere faptul că statele membre nu pot găsi o poziţie comună într-un număr tot mai mare de chestiuni, cum ar fi de exemplu imigraţia (politica de azil pentru refugiaţi) ori apărarea comună.La cealaltă extremă avem opţiunea care corespunde avansării în direcţia unei Europe federaliste, ce presupune o diminuare şi mai mult a competenţelor statelor naţionale în favoarea instituţiilor comunitare şi a deciziilor luate la nivelul UE.

Între aceste două opţiuni Juncker a enunţat trei posibile căi intermediare, printre care se numără şi o Europă cu mai multe viteze. Celelalte două scenario, în viziunea Comisiei Europene, sunt ca blocul comunitar să se concentreze pe chestiunile în care UE chiar poate aduce o valoare adăugată sau să nu se schimbe nimic în mecanismele actuale.

Situaţia creată a determinat faptul, că deşi Consiliul European, din care fac parte liderii statelor UE, emite în mod normal un document de consens la finalul fiecărei întâlniri, la 9 martie 2017 nu a reuşit să facă acest lucru, deoarece un membru, premierul polonez Beata Szydlo, a refuzat să îl aprobe. Disputa ne sugerează despre viitorul şubred al unei Europe cu mai multe viteze,însă respingerea din partea lui Szydlo a documentului nu avea nicio legătură cu conţinutul acestuia. Pur şi simplu,guvernul naţionalist din Polonia a încercat să împiedice realegerea fostului premier Donald Tusk în funcţia de preşedinte al Consiliului European, însă obiecţiile sale a fost ignorate.

Totuşi, votul care a urmat, a arătat că Polonia nu a avut cu adevărat un drept de veto şi că UE nu nicio reţinere în a susţine opoziţia şi nu Guvernul dintr-un stat membru. Acesta reprezintă un avertisment puternic nu doar pentru Polonia, ci şi pentru Ungaria, un alt stat cu vederi distincte din cadrul UE: în acest caz Blocul ar putea, în numele tuturor scopurilor practice, să desfiinţeze procedura care presupune consensul şi să înceapă să ia decizii în baza votului majorităţii,respective promovarea ideii unei Europe cu mai multe viteze.

Mai persistă şi opinia,că ideea unei Uniuni Europene cu mai multe viteze, în care naţiunile se îndreaptă spre o federaţie în ritmul propriu, ar putea fi privită ca un instrument de şantaj din partea celor patru mari state ale UE, Germania, Franţa, Spania şi Italia, pentru a-i forţa pe ceilalţi de membri ai Uniunii să le accepte statutul de lider. Europa cu mai multe viteze ar însemna cel mai probabil un nucleu al membrilor zonei euro care se îndreaptă spre o uniune fiscală. Nu este clar care dintre ei ar vrea să meargă mai departe cu acest lucru şi dacă cei care vor asta se vor califica, însă o astfel de dezvoltare ar trage semnale de alarmă către toţi beneficiarii de fonduri UE care nu fac parte din zona euro. Cu un buget pe două niveluri, contribuitorii vor păstra mai degrabă majoritatea banilor în interiorul primului nivel, împărţindu-i în cadrul grupului mai unit şi va fi mai dificil să ajungă la un consens privind aspectele, cum ar fi frontierele, imigraţia, legislaţia muncii, chiar şi taxele. În mod inevitabil, UE va deveni un fel de organizaţie mai mult de tip german unde orice decizie este precedată de o discuţie, dar unde cei care nu sunt de acord cu majoritatea nu vor fi menajaţi.

Unii din liderii europeni susţin,că UE a eşuat în a-şi defini scopurile federaliste în termeni specifici, făcând ca beneficiile economice ale Uniunii să fie accesibile multor state care nu au vrut să îşi sacrifice suveranitatea în schimb. Este nevoie de o motivaţie federalistă din partea unui grup de state UE puternice din punct de vedere economic.

Odată stabilita regula convergentei si a criteriilor, practic nu va mai fi posibil de a avea aceleași drepturi la luarea deciziilor in primele doua grupe. Va exista desigur un statut de invitat dar fără putere de decizie in alte grupe valorice. Este posibil ca însuși structura Parlamentului European sa se modifice atât numeric cat si ca drept de vot. Vor exista desigur câțiva piloni comuni (3-4) care sa exprime esența politicilor europene deschise la vot tuturor tarilor, așa cum va exista si votul informal, adică fără decizie. Consiliul v-a suferi de asemenea modificări structurale.

Exista însă si o veste buna pentru esteuropenii care lucrează sau vor trece examenele pentru ocuparea posturilor de funcționari europeni. Pentru ca cei au fost sau vor fi selecționați pe criterii de convergenta, vor fi tratați egal cu ceilalți. Acest criteriu de convergenta vine de fapt sa sancționeze clase politice corupte si nu pe cetățenii simpli care vor avea oportunități pe piața muncii europene. Acesta va fi singurul mecanism care poate sancționa politic partide care guvernează si care își pun interesele de grup in fata interesului colectiv.

Conform acestui criteriu, așa numita Europa cu mai multe viteze ar putea arata astfel:

- Grupul 0 – format din tari UE, care au moneda euro si care îndeplinesc criteriile de convergenta;
- Grupul 1 – format din tari UE care au moneda euro dar care nu îndeplinesc criteriile de convergenta;
- Grupul 2 – format din tari UE care nu au moneda euro si care nu îndeplinesc criteriile de convergenta.

Cu certitudine,aceste planuri vor întîmpina anumite obstacole,deoarece Europa se confruntă deja cu mai multe încercări, având în vedere alegerile din Franţa, Olanda sau Germania,în acest context preşedintele francez François Hollande deja a subliniat, că „necunoaşterea a ceea ce înseamnă UE”, manifestată de preşedintele american Donald Trump, „obligă” Europa ”să-i demonstreze coeziunea ei politică, greutatea ei economică şi autonomia ei strategică”.Astfel, el a pledat pentru această Europă cu mai multe viteze, în vederea relansării proiectului european.Situaţia geopolitică creată de alegerea lui Donald Trump, care şi-a multiplicat declaraţiile sfidătoare la adresa UE şi NATO, şi de ambiţiile Rusiei, care intenţionează ”să se afirme ca o putere”, cere acest lucru, a afirmat Hollande.

În concluzie,este necesar de subliniat,că problemele actuale cu care se confruntă Uniunea Europeană,nu pot influiența procesul ireversibil de integrare a Republicii Moldova în spațiul comunitar,ceia ce presupune realizarea unor astfel de etape,precum, realizarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, activitatea de lobby pe lîngă guvernele statelor membre în vederea acceptării statutului de tară candidată,îndeplinirea celor 2 criterii - politic şi economic - de la Copenhaga,depunerea cererii de aderare,începerea negocierilor pe capitole în conformitate cu Acquis-ul comunitar,transpunerea Acquis-ului în legislaţia naţională si îndeplinirea criteriului legislativ de la Copenhaga,finalizarea negocierilor și semnarea tratatului de aderare,precum și ratificarea tratatului de aderare de către toate statele membre ale Uniunii Europene.

Bibliografie:

1. Gilles Ferreol – “Dicționarul Uniunii Europene” , Editura Polirom, 2001
2. Diaconu N. – Sistemul instituțional al Uniunii Europene , Editura Lumina Lex,
3. Buruian A. Geopoliitica lumii contemporane. Ediția a II-a. Chișinau USM 2008
4. Ceban Cr. Dreptul Uniunii Europene Chișinau USEM 2013
5. Cooperare Regionala și integrare Europeana in sud – estul Europei. Chișinău USM 2006
6. https://forum.md/ro/840676
7. https://ro.wikipedia.org/wiki/Rela%C8%9Biile_dintre_Republica_Moldova_%C8%99i_Uniunea_European%C4%83
8. http://stirileprotv.ro/stiri/international/europa-cu-mai-multe-viteze-este-o-tentativa-de-a-dezmembra-ue-anuntul-facut-de-liderul-partidului-polonez-de-guvernare.html
9. http://www.contributors.ro/economie/de-ce-o-europa-cu-mai-multe-viteze/

10. http://gov.md/europa/ro/content/ce-%C3%AEnseamn%C4%83-pentru-tine-integrarea-european%C4%83
11. http://www.evz.ro/europa-viteze-viitor-evitat.html
12. http://www.hotnews.ro/stiri-international-21654914-juncker-europa-mai-multe-viteze-nu-inseamna-noua-cortina-fier.htm

Recomandat spre publicare:
23.12.2016

CERINŢE
de prezentare a articolelor ştiinţifice în Revista ştiinţifică USEM «VECTOR EUROPEAN»

În scopul asigurării calităţii şi evaluării echitabile a publicaţiilor ştiinţifice, autorii, la prezentarea articolelor spre editare, sunt rugaţi să ţină cont de următoarele criterii:

- ✓ Conţinutul articolului trebuie să corespundă unui nivel ştiinţific înalt al revistei ştiinţifice pentru a putea fi acreditată în categoria „C" a Academiei de Ştiinţe a Moldovei.
- ✓ Articolul trebuie să deţină caracter original şi să conţină o noutate determinată, reflectând rezultatele actuale ale cercetării efectuate de către autor, şi care conţine un element clar privitor la inovaţia ştiinţifică a cercetării şi propria contribuţie a autorului.
- ✓ Sunt acceptate pentru publicare materialele care anterior nu au fost publicate în alte ediţii şi nu au fost destinate pentru publicarea simultană în diverse ediţii.
- ✓ Lucrarea trebuie să prezinte interes pentru un mediu vast de cititori ai revistei.
- ✓ Articolele sunt expuse recenzării obligatorii. Pentru doctoranzi (competitori) este obligatorie recenzarea articolelor de către conducătorul ştiinţific. Pot fi publicate doar articolele care au primit recenzii pozitive.

Colegiul Redacţional are dreptul de a nu accepta publicarea materialelor în caz de: a) plagiat; b) nerespectare a cerinţelor privind condiţiile de prezentare a articolelor; c) conţinutul articolului este neadecvat cu profilurile revistei.

Articolele şi recenziile se prezintă la redacţie conform cerinţelor de prezentare cu două luni până la editare, pe suport electronic şi tipărite.

Structura articolului:

1. **Titlul articolului** (TIMES NEW ROMAN, **Bold**, **14** *pt*, centrat) se prezintă obligatoriu în limba ***română, rusă şi engleză***); la un rând distanţă faţă de titlu se indică autorul/autorii.
2. **Autorul articolului sau Autorii**: Numele şi prenumele autorilor se vor scrie astfel: **cu TNR 12**, bold, aliniat stânga, prenumele cu litere mici urmat de numele autorului cu litere mari. Apoi se trec gradul şi titlul ştiinţifico-didactic şi funcţiile autorilor. Se indică ***email-ul*** autorului cu care se va purta corespondenţa. **De exemplu**:

Silvia PORCESCU
Dr.în biologie, conferenţiar universitar
Institutul de Ştiinţe Agricole Republica Moldova
silviaporcescu@mail.ru

3. La articol este necesar de a anexa o fotografie a autorului.
4. Lucrarea ştiinţifică se prezentă **în limba română** sau **în limba engleză**. Ca excepţie pot fi prezentate lucrări ştiinţifice în alte limbi (rusa, franceza, germana etc.) având obligatoriu rezumate în engleză şi română.
5. ***Rezumat: (Abstract: / Аннотация:)*** (*Times New Roman, 10 pt, cursiv, 300 semne*, în limba ***română şi engleză);***
6. ***Cuvinte cheie:(Keywords: / Ключевые слова:)*** - (*Times New Roman, 10 pt, cursiv*, maximum 5-8 cuvinte reprezentative, în limba ***română şi engleză***);
7. **Textul** trebuie să cuprindă obligatoriu următoarele părţi:

- **Introducere (Introduction: Введение:)** - Introducerea va prezenta sintetic necesitatea cercetărilor efectuate, argumentând ştiinţific oportunitatea acestora. Se vor face referiri la fluxul principal de informaţii şi rezultate ale cercetărilor în domeniu, citându-se în paranteză pătrată numărul autorului (lucrării) studiat(e), aşa cum apare în bibliografia de la sfârşitul lucrării;
- **Materiale şi metode** (pentru ştiinţele socio-umaniste se indică în caz de necesitate);
- **Rezultate şi discuţii: (Results and discussions:/Основная часть:)** - este redat *Conţinutul de bază* al lucrării în care se vor prezenta rezultatele obţinute în urma cercetarilor, în succesiune logică pentru a permite cititorului să interpreteze corect datele. Prezentarea

rezultatelor semnificative trebuie însoțită de discuții, comentarii care să facă referiri la interpretarea ştiinţifică a acestora. Se vor face comparaţii cu rezultatele obţinute de alţi autori din literatura de specialitate studiată.

• **Concluzii:(Conclusion:/Выводы:)** - Se vor trece principalele idei, concluzii, propuneri, recomandări etc. importante care se desprind în urma cercetărilor efectuate;

• **Referinţe bibliografice: (Bibliography references: Библиографические сноски:) – maxim 15-20 referinte. Referinţele bibliografice** se plasează la sfârşitul articolului în ordine alfabetică *(Nume, iniţiala prenumelui, titlu, editură, an, pagini – Times New Roman, 12, Alignment left).* Bibliografia va conţine până la **15-20 referinţe bibliografice**. În text se vor indica trimiteri bibliografice (de ex., [5, p.5]).

Textul va fi scris cu:

• *Caractere* – Times New Roman; 12 pt*; interval* – 1,0;
Paper size: A4 210 x 297 mm, *Margins: top* – 15 mm, *bottom* – 20 mm*, left* – 20 mm, *right* – 20 mm*, alineat* – 100 mm.

• Lucrarea ştiinţifică poate fi prezentată va conţine **6-8 pagini A4**.
În caz dacă lucrarea este mai mare (până la 20 pag.) aceasta va fi publicată ca studiu atribuinduse la categoria de articol de sinteză sau studii.

• **Elementele grafice (tabele şi figuri)** se vor plasa, nemijlocit, după referinţa respectivă în text. Toate elementele, obligatoriu, sunt însoţite de **denumire şi număr de ordine** (deasupra tabelului, sub figură), **sursă** şi, după necesitate**, informaţie suplimentară**: note, legendă (sub element). Se admit figuri scanate doar de calitate înaltă**. La includerea în lucrare a elementelor grafice, autorii sunt rugaţi să ţină cont de formatul de editare a revistei.**

IMPORTANT: *Lucrările care nu vor respecta instrucţiunile menţionate privind tehnoredactarea nu vor fi publicate.*
Articolele tipărite se semnează de către autor şi se fixează data.

Toate articolele publicate trec prin Instituţia de recenzare (Anexă).

Recenzia se scrie în limba română (rusă) şi este însoţită de semnătura recenzentului (cu gradul ştiinţific de doctor habilitat, doctor conferenţiar, doctor) şi ştampilă. Se trimite odată cu articolul în forma electronică.
Colegiul redacţional îşi asumă responsabilitatea şi dreptul de a apela la alt recenzent pentru lucrare.
Manuscrisul articolului nu se restituie.

IMPORTANT:
Autorii poarta integral responsabilitatea pentru acurateţea calculelor, datelor experimentale si interpretările ştiinţifice, precum şi pentru corectitudinea redactării în limba engleza, franceză etc.

De asemenea, autorul semnează pe fiecare din exemplarele de control (ro, en) declaraţia privind responsabilitatea pentru autenticitatea materialului spre editare:
Notă: Declar pe proprie răspundere că lucrarea prezentată este autentică, fără tentă de plagiere.
Data prezentării: _____
Semnătura: _____

Pentru publicarea articolelor nu se încasează taxe.
Trimiterea lucrării(lor) presupune ca acestea sunt originale si nu au mai fost publicate sau fac obiectul publicării în alte reviste.

Lucrările in extenso se vor expedia prin e-mail şi vor purta numele şi prenumele primului autor, având extensia «doc » sau «docx ». **Exemplu**: Horatus Adelaida 1.doc; Horatus Adelaida 2.doc

Lucrările se vor expedia pe adresa email: olegpanteadip@mail.ru

***Colegiul redacţional al revistei* «VECTOR EUROPEAN»**